

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

5.

Haza is húzó

„A szélességet az ég derekán keresztül
méltán nevezhetjük tehát Napútnak”

(Fazekas Mihály)

B2-páholy

Egy ember ült a világ peremén háromlábú kis borbélyszéken, és a naplementéket bámulta. Mögötte a kihalt város embertelen csendje. Mindig ugyanazon a széken, ugyanazokat a naplementéket. Nem unta ezt, de nem is élvezte a nézést. Bámulta a naplementéket, mert már csak azok maradtak számára, és nem tudhatta pontosan, meddig maradnak meg még neki.

Története egyszerű volt, és valójában érdektelen. Régen kezdődött, és már a vége felé közeleg. Minden a kakasok miatt történt. És minden szigorúan a törvények mentén haladt. Emiatt nyugodt volt, és valójában elégedett is. Így kellett történnie, mert nem történhetett volna semmi másképpen. Az életre törvényes garanciák vannak az egyén életfeltételeinek biztosítására a társadalomban.

Hajnalonta kakaskukorékolásra ébredt. Nagy házban lakott, ablaka éppen az elhanyagolt kis kertre nyílt, amelyet a gazda élete és vére által sem engedett át az urbanizáció logikus terjeszkedésének. A telek így vagyont ért, mert legalább két, ég felé kapaszkodó társasházat építhettek volna rajta. A nagy, útra néző felé meghúzódó kicsiny házacska legfeljebb egy alapos buldózerezést.

Tizenhét kakasa volt öregedő tulajdonosának. Azok hajnalonta kukorékoltak, és az embert felverték álmából. Egy alkalommal, álmisságát legyőzve, beadványt írt a hatóságoknak, melyben panaszt tett. Pár nap múlva a kakasok eltűntek a kertből. De a csirkék még károgtak, a kacsák még hápogtak, a pulyka krúgatott, a disznó büdösen rőfögött, a görög teknős páncélja bántóan odakoppant a kövekhez, amikor néha helyet változtatott. Akkor egy újabb beadványt szerkesztett, melynek folyamányaképpen pár napra rá eltűntek a csirkék, a kacsák, a pulyka, a disznó a büdösségével, és a görög teknőc is.

A vén gazda árván hordta ki reggelente az ételmaradékot a társaikat kereső kutyáknak, szórta a búzamazogokat a galambdúc elé. Az ember akkor rájött, hogy zavarja a kutyaugatás és a galambbúgás, ráadásul utóbbiak leszarják tetőtéri ablakait. Szerkesztett ismét egy beadványt, és pár nap múlva eltűntek a kertből a kutyák és a galambok.

Csönd lett, végtelen és boldog csend.

Az öregember nem jött ki többé a kertbe, az is lehet, hogy meghalt, de ez már nem tartozott az emberre. Üldögélt a teraszán, és mert hozzászokott a korai keléshez, a napfelkeltéket bámulta.

De a vadon élő madarakkal nem számolt. Hajnalonta azok is megébredtek, a rigók fütyültek, a vadgalambok burukkoltak, minden madár a maga egyszerű módján és hangján szólalt meg. Szerkesztett egy röpke beadványt, és pár nap sem telt belé, eltűntek terasza környékéről a madarak.

Az édeni csöndet már csak a lovak patáinak csattogása zavarta a kövezeten, amelyek a turisták éjszakai kocsikáztatását követően tartottak haza, külvárosi garázsaikba. Szerkesztett tehát egy újabb beadványt, és a paták csattogása hamarosan eltűnt a hajnalaiból.

De ébredtek a villamosok, csöngettek, csikorogtak, a buszok meg brummogtak és füstöltek. Szerkesztett egy újabb beadványt, és utcáról eltűntek a villamosok és a buszok.

Ekkor arra lett figyelmes, hogy az alsó, nagyot halló szomszédja ezerrel hallgatja a rádióban a híreket felébredése után. A felső szomszéd pedig mindig kora reggel tusol harsogó vízzáporban munkába indulás előtt. Még a szappanozás sikamlós surrogását

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XXI. évfolyam 5. szám

A Cédrus Művészeti Alapítvány kiadványa. Megjelenik évente tízszer.
Főszerkesztő: **Szondi György**. Szerkesztik: **Bába Szilvia** (művelődés), **Babics Imre** (vers),
Balázs Géza (nyelvművelés), **Bognár Antal** (évkönyv), **Elek Szilvia** (zene),
Kovács Ildikó (szöveggondozás), **Prágai Tamás** (örökös szerkesztő) **Sebeők János** (környezet),
Szondi Bence (tördelés), **Toót-Holló Tamás** (próza), **Wenner Tibor** (művészet).
Napút-kör: **Báthori Csaba**, **Bereményi Géza**, **Csáji László Koppány**, **Doncsev Toso**,
Gráfik Imre, **Jankovics Marcell**, **Dr. Koncz Gábor**, **Radinóti Zsuzsa**,
Rakovszky Zsuzsa, **Szakolczay Lajos**, **Szörényi László** (tiszteletbeli konzulensek).
Alapította: **Masszi Péter**. Lapterv: **Gosztola Gábor**.
Szerkesztőség: 1136 Budapest, Pannónia u. 6.

Teléfono: (1) 247-6657 • (30) 511-3762 • E-mail: szongy@gmail.com • Honlap: www.naputonline.hu
A Cédrus Művészeti Alapítvány adószáma: 18110661-2-41

Nyomdai kivitelezés: Érdi Rózsa Nyomda. Terjeszti a Hírker Zrt. és az NH Zrt. ISSN: 1419-4082

B2-páholy

Zalán Tibor tárcája borítóbelső

Mustra

Babics Imre: Hely; Ír; Jel; Eb; Pont; Út;
Föld; Sár; Más; Toll; Lét; Kert 3

Önszóeikk

Babics Imre; Garaczi László; Györe Balázs;
Kállay Kotász Zoltán; Szörényi László 6

Ablak

Zsávolya Zoltán az Önlexikonról 10

Mustra

Toót-Holló Tamás: Csordul a csepp 31
Csáji László Koppány: Hullámokban;
Falak a szemedben; Hullócsillag; A lakat . . 42
Baley Endre: Bökkenések és hőkkenések . . . 51
Hegyi Zoltán Imre két verse 54

Hegyi Zoltán Imre

Bertalan Tivadar két kötetéről 56
Búzás Huba lírai poémájáról 59
Búzás Huba: Zötyögve vitt a busz;
Fáklyát sokezerenyitl!; A Svéd 64
Jakab István debütáló kötetéről 67
Jakab István: A pöttös 72
Báránytánc-lépések (Benkő Ildikó) 77
Benkő Ildikó négy verse 82

Ablak

Stanczik-Starecz Ervin: Verődni földhöz-éghoz
(Benkő Ildikó: Báránytánc) 84
Pontos „rezdülésképek”
(Szénási Ferenc: Berzsényi koporsója) . . . 86
Boldogh Dezső: Egy értékelhetetlen könyvről
(Hegyi Botos Attila: in illo tempore) 88
Alföldy Jenő kritikái
két Szapannos Gábor-könyvről 90
Suhai Pál levélesszéje 94
Szakolczay Lajos: A Sorsunk sorsközelsége . 97

Tárlat

Pálffy Katalin szobrai színes melléklet
Wehner Tibor Szobor-kérdések
és szobor-válaszok 103

Dokumentum

Lászlóffy Aladár versei 106

Németh András: Másokba vetett bizalomról 109
 Tóth Sándor: Prognózis; Nyírfagyász 110
 Domokos Johanna: Ízisz 112

2650

Ádám Tamás 114; Bakó Fegyva 115; Bánki Éva 116; Bogdán László 119; Elmer István 120; Falcsik Mari 121; Füleki Gábor 123; Géczai János 124; Hajós Eszter 127; Halmi Tamás 128; Ircsik Vilmos 130; Jámborné Balog Tünde 131; Kelecsényi László 132; Mátyus Aliz 133; Norman Károly 134; Ószabó István 135; Pozsgai Zsolt 136; Rott József 137; Saly Noémi 138; Sári László 139; Stanczik-Starcz Ervin 140; Szabó Palócz Attila 141; Száraz Miklós György 143; Szénási Ferenc 144; Tallér Edina 146; Toót-Holló Tamás 147; Triceps 148; Ürmös Attila 149; Vörös István 150; Wehner Tibor 154; Zalán Tibor 155

Hetedhét

Heinrich Wittenwiler: A gyűrű 156
 Iren Nigg: Maga szavasítja helyeit az ember (Szalai Lajos fordításai) 159
 Bernhard Setzwein: Nem elég hideg (Klein Szilvia fordítása) 161
 William Butler Yeats: Bordal (M. Pálfy Erika fordítása) 170

Németh Erzsébet: utolsó utáni 171
 Simek Valéria: Május tenyerén; Hazaérsz. . . 172
 Marton Árpád négy verse 173
 Albert-Lőrincz Márton versei 175

Szóvár

Kicsi Sándor András: Gombászó állatok . . . 176

E számunk szerzői 180

Illusztrációk

Pálfy Katalin érmei 179
 . 30, 50, 89, 96, 105, 109, 113, 143, 179

Melléklet

Káva Téka - Napút-füzetek 135.

Erdélyi Z. János: A szuka

Melléklet

Búzás Huba verse Esterházy Marcell képéhez

NAPÚT

Irodalom, művészet,
 környezet

XXI. évfolyam 5. szám

Haza is húzó

A szobrász – e heti képzőművész vendégünk – tudja, hogy az organikus plasztikai burjánzásban, a motívumok emlékszerű megidőzésében, az asszociatív-stilizált formarendben minden csak mintegy sejtésszerűen jelenhet meg: amely a transzcendenciával áthatott lét mélységes titokzatosságával ölt testet. E szép művészeti felismerés szépen megformált plasztikai összegzéseivel szembesülhetünk és gazdagodhatunk Pálfy Katalin szobrászművész alkotásainak körében, szobrainak hatóterében. (Wehner Tibor)

Babics Imre

Hely

Ez a hely el nem tűri,
mi égi véset,
hidege már-már űri,
s düh s mélyütések.

Hely, már nem választható,
imádat: igen,
lappang pokolban lakó
szeretteiben.

Ír

Az ország, hol élsz, leírja
leggyöngébbjeit.
Tudod, hová tartozol;
súlyos a seb, ám van írja,
és nem egy:
kék, távolsági mosoly,
karma-szúrte hit,
...s ne feledj!

Jel

Egy kifordított golflabda
kislány-médium kezében,
az volt az én bójám,
s hit halászhálóján
nem rágtam lyukat, mint népem
több szentje, zátony-salakba
bele nem fulladtam
felfoghatatlan vizeken,
és lett elszánttá énekem
...ebben az alakban.

Eb

Ismerhettél kutyát, bátrabb
lényt mint önfényező *rímség*,
érezett szégyent, őrzött, vágy-rab
nem volt; ki számára nincs Ég?

Pont

Kínai pontrendszer, végül
az lesz az eszes jutalma,
zsugorodva kozmoszt falna
...és a tájkép elsötétül.

Út

Vakondtúrások
mint légzőkészülékek,
éterben ások,
az utam nem ér véget.

Föld

Nem vonz e föld, ellök inkább,
mélyén csepűrágók, csalók
a nemzet halottjaiként
tovább árasztják a mintát:
takard el az isteni fényt,
tagadd le a nyilvánvalót.

Sár

Élő, halott ateisták
föld fölött-alatt a listát
körmölik, kivégzendőkét:
hályogmúlt, sáros jövőkép.

Más

Hitvány képességeivel
mérciskél más lelkeséget,
hiszi, érvel, ám csak béget,
puskapor nélküli hüvely.

Korok: tenger hullámai,
szirtre csap fel – partot se ér,
egünk: ökölbe zárt tenyér,
hullámidőnk: sehonnani.

Toll

Időd végére telepszik
– mint templomváros terére
egy kihízott dögkeselyű,
s te, *másból* hullt toll fivére,
még csőre fölött lebegsz itt;
szélcsend, felhajtóerejű.

Lét

Lét, úgy tűnik, szedett-vedett,
sárból s fényből összehordott,
hol álmaim megtiportok,
vagy csak nem alszom eleget,
mindegy, letudom és megyek...

Kert

Málnalevélen hangya ring,
egy négyzetcentiméteren
megingatva alapjaink
arról, a magány hol terem.

A hexameterben írt ikerkönyv – *Kihallgat itt rekedt ikreket.* – első fele a *Kő ködön* címet viseli, alcíme: *Fraktálepika*, a másik (ebből valók a most közölt rövid versek) címe: *Csendes esély*, alcíme: *Pontlíra*. Készülnek a Bakonyban az új Babics-könyvművek.

Babics Imre

Előző életében, a XIX. században, Írországból élt.

Erőszakos, nagyhangú, kötözködő alak volt, egy klán vezére.

Fanatikusan ragaszkodott vallási eszméjéhez, annak nevében halálos bűnököt követett el, melyeket meg sem bánt: ártatlan embereket ölt.

Halála illetlenségéhez: egy szuronnal hasba szúrták, majd levágták a fejét.

Jelenlegi életében magyar költő.

Következő életében, a XXII. században, Indiában fog élni, a legmagasabb kastyú tagja, hindu brahmin lesz.

Amerikanizálódott népének szellemi vezetőjeként megpróbálja visszavezetni azt értékes, ősi hagyományaihoz, ezért majd nagy tisztesség és szeretet övezi.

Olvasni fogja a *Gnóvizist*.

Garaczi László

Más néven dolmányos vérdudu. A dolmányos vérdudu a tollforgatók családjához tartozó, újvilági faj, magányosan él, kitartó repülő, hideg és okos szeméremmel harcol a világbékéért. (Ad vocem: fighting for peace is like fucking for virginity.) Táplálékát elfogyasztás előtt a mellső lábával dörzsöli, ujjain körmöt visel, szeme előrenéz, homloka boltozatos, szaglása fejletlen. Kedvenc vadászterülete a tarackoshernyei vastagdomb. Gyakorlati szempontból megkülönböztetünk vadász-, szolgálati, őrző, kedvtelésből tartott és alternatív dudut. Az alternatív duduról etológusok kiderítették, hogy időnként atomcirkálónak képzeletben magát, amely akkora, mint a világ. Nem tud cirkálni, teleszkópját behúzza tartja, és gyötri a kíváncsiság, hogy ki is ő tulajdonképpen. Arra gondol, hogy ő Garaczi Laci, hever az ágyában, atomcirkálónak képzeletben magát, és fél, hogy az ilyen gondolatokkal úgy jár, mint D'Annunzio teknősbékája, aki megbetegedett, annyi virágszirmot zabált.

Györe Balázs

1 egyetem (2 szak)

1 válás

1 gyermek (35 és 1/2)

1 unoka (1 és 1/2)

2 foghúzás (1 bölcsesség)

2 dioptria (olvasáshoz)

2 és 1/2 szoba hall

4 műtét (2 szem, 1 sérv, 1 mandula)

6 írógép
 7 díj (köszönet!)
 12 ösztöndíj (köszönet!)
 15 könyv (3 vers, 12 próza)
 16 halott (4 temetőben)
 37 tenisz-szezon
 66 év
 67 kiló
 169 és 1/2 cm

Kállay Kotász Zoltán

Énszópikk

Ön szó? Ön cikk?

Cikkely, cikk-cakkban.

(Fogantam Bécsben, születtem Budapesten, meghalni Babilonban szeretnék.)

Leghelyesebb abból kiindulni, hogy minden erőfeszítés indokolatlan.

(A kotász szó jelentése bizonytalan, származhat a kótászik [kóborol] szóból, jelölheti a kótát [gyékényből vagy kákából font, kosár alakú halászszerző] készítő mesterembert, de lovak nyakába akasztott, szőrméből készült díszítőelemre is utalhat.)

Minden erőfeszítés indokolatlan. Ha szándék merül fel benned, kedélyállapotod mérlegén mázsáld, zúzza nyomatéka semmivé. Fesztáv-nullázás.

(Gyerekkoromban felnőttnek álmodtam magam, és minden reggel zavartan ébredtem.)

Távnullázás. Légy önmagadtalan. Ön-kény, ön-könny; mint fullánktöltetek, terítsd és kend szét, lágyítson méreganyaga.

(Első titkárőmnek, édesanyámnak ötévesen kezdtem el diktálni azóta is befejezetlen regényemet.)

Nincs jelen, csak múlt és jövő...

(Gyermekszemmel nézni: még cseppen a valóság. Dermedés előtti kontúrok, állandó határátlépések. Világ körüli utak klottgatyában az Álom utcától a Határőr útig. Bőrkenyvedés a talpon.)

...múltad és jövődöd mostja. Érzékeny felület jóságra, gonoszságra, szülő és bor félúton, az emberút mustja.

(Mikor, hova...? Nem lényeges. Gének, családfa...? Nem. Oktatás, kupáltatás...? A legkevésbé sem. Felkenések...? Ó, dehogy. A szomorúfűz számít a Tusnádi és Abos utca sarkán, az augusztusi estén, ahogy szellő suttogtatta, lámpafény csillantotta ezüstös leveleit. Hökkenten gyökerezett földbe a lábam. A sápadt, koraöregedett kéz számít, amely csak szorította, szorította a tenyereket, és... Alig bírtam végül az ujjakat lefejtetni... A hang számít, amely... amely elmondta... – – – Elmondhatatlan élmények kavarnak bennem, elmesélésükkel kísérletezem évtizedek óta, tudom, reménytelen, de – –)

Használd gondolataid temető-erejét! Semmit nem hozhatsz létre, de bármitől megszabadulhatsz. Lapát.

(Mint lektornak álcázott ítélet-végrehajtó korábbi munkahelyemen négy év alatt két kéziratot ajánlottam közlésre.)

Szavaink pikkelyek, kint és bent határvilágát páncélozzák csillogásra. Szép hazugságok, suta valóság-butítások. Halpénz.

(„A valóságról írsz? Akkor idézd a leggyakoribb kérdéseket: Mi lesz ebédre? Van még itthon vécépapír? Neked mikor lenne jó? Barátilag javaslom, hogy elmélkedj ezeken a kérdéseken, akkor is, ha nem tudsz felnőni a megragadásukig...”)

A kudarc kút-arca is égmélyre néz.

(Hat vulkánfíber bőrröndöt tömnek koloncnehézzé a kézírataim, a bőrröndök tizenhétszer költöztek eddig Nagy-Budapest határán belül.)

Csak a zárójeles részeket tessék figyelembe venni, a zár alól kiszabadult jelek szökevények, beszámíthatatlan közlendőkkel.

(Nézzük csak, ki is vagyok? Palacsintasütő-maratonista, bodzaborász, alternatív prédikátor, tördelőszerkesztő, tiszteletbeli biciklista.)

Az áldást keressük, amikor szavaink és tetteink közé beszöknek tőlünk független, szebb szándékok. Híntései a kikezdzhetetlen jónak.

(Felnőttként gyermeknek álmodtam magam, kortalannak, és minden reggel megnyugodva ébredtem.)

Ha mindenem, mindenkin mosolyogsz – senki nem fog megérteni. A derű számú a pokolból.

(Nézzük csak, ki is vagyok én? Szó-masször, szöveg-smasszer. Hontalan, ki-, be- és oda-vissza vándorló, csend és szólás között ingadozó vegetáriánus ragadozó. A „mégis” és „mintha” szív tájéki üzemcsarnokában széplakatos.)

Derű. Csak ennyi.

(Számúzném ragacsait a kedvrontásnak, savanyúságait a disztinyvált sértettségeknek, körítéseit a bölcs kívülállásnak. És főzöm, és nyelem – hadakozván odakozmáló.)

Ágynyugalom, a virágágyások nyugalma.

(Átrobbanás a természetbe: ültetek és ellenkertészkedem, vadítom a házközei tájat vissza épp csak bejárható dzsungellé. Helyesebben: csalitossá. Madarak és sünök helyeselnek.)

Csendmagok. Sötétbe, mélyre ejteni, földdel elfödni, hogy föld fölé, fényre kihajtszon. Magvetés és megfigyelés, hallgatóság. Séta a napúton.

(Pandúr-ulti? Terített passz, antiblöff? Lapjaim: pikkelek magamra, szív-lelem a párom, treffitben gondolkodom, káromlom az irgalmatlanságot.)

Készülődés; születésre, szédülésre; moccanatlan elfogadásra, irgalmat esdeklő könnyezésre.

Szőrényi László

Életem nagyjából Eötvös Loránd jegyében zajlik. Ugyan nem vagyok geofizikus, de ő alapította az Eötvös-kollégiumot, és az Arany János Nemzeti Múzeum előtti szobrára gyűjtött pénz maradék részéből ő vásároltatta meg Szalontával a Csonkatornyot. Ebből következik az, hogy az Eötvös-kollégiumban olvasni lehet, Aranyt meg szeretni.

Eötvös Lorándnak apja is volt, aki egyrészt lebeszélte arról, hogy elmenjen egy expedícióra az Északi-sarkra, másrészt korábban megírta *A falu jegyzőjét*. Ez utóbbit tizenhárom éves koromban elolvastam, de nem értem be ezzel, pedig jobb lett volna, ha beérem, hanem előadást is tartottam róla a Labda (előbb Érsek, most Hevesi Sándor) utcai általános iskola irodalomszakkörében. Ám hübriszem még ezzel se érte be, hanem készítettem egy tablót Tamási Áronról, akit egyrészt nagyon szerettem, másrészt ő is engem, mert mikor gyermek voltam, ringatott a térdén. A tabló megnyerte az iskolai pályázatot, apám tehát tovább borozgathatott Tamásival a Niszel nevű fradista ortodox zsidó kocsmában, ahová MTK-szurkoló nem tehetette be a lábát. (Niszel bácsi később meghalt, de találkoztam egy teheráni zsidó aranyművessel New Orleans-ban, akinek a felesége még ismerte.)

Anyám viszont Gomboson született, Bács-Bodrog vármegyében 1914-ben. (A falut, amely színmagyar lakosságú volt, korábban hol Bogojevónak, hol Karavukovónak hívták, illetve hívják azóta is hol egyik, hol másik néven; Gombosnak azért nevezték el, mert az egész faluban egy kocsmá volt, a Duna-parton, és azt Gombosnak hívták, ezért jobb nevet nem tudtak adni a falunak, amikor a millennium idején magyarosították a nevét.)

Anyám édesapja Maros-Torda megyébe vándorolt csíki katolikus székely családból származik, és Görgényszentimrén született, amely medvéiről, Rudolf trónörökösről és később Ceaușescuról nevezetes; e két utóbbi személyiség ugyanis negatíve viszonyult a medvékhez. Én viszont nagyon szeretem őket, van is belőlük néhány száz, főleg plüssből.

Apám édesapja viszont Kulán született, a Bácska közepén, ahol régen főleg magyarok éltek, amíg ki nem irtották őket. Voltak még svábok is, azokat is jórészt kiirtották. Nagypám következetes volt: sváb volt ugyan, de elmagyarosodott. Tudta azt, hogy halál ellen nincs orvosság. A szótár rosszul bánik szülővároskája nevével, mert a népnyelvben ez szart jelent, holott török eredetű, és jelentése „erőd”; családneve pedig Schieber volt, aminek magyar jelentése „csempész”. Ezért – mivel Kulán csak átutaztam egyszer, de nem mertem leszállni, mert néhány részeg montenegrói utas a buszon nagyon kezdte gyakorolni a népek barátságát és testvériségét, vagyis megverték a magyar utasokat – elutaztam Csempeszkopácsra, ahol még egy freskó is van a templomban.

Nagyanyám Kiszomborban született. Eddig ez az első családi eredet-hely, amit nem csatoltak el; nagyanyám nyilván prófétanői képességekkel bírt, mert özvegyasszonyként csak azért is Zomborba költözött.

Másik nagyanyám is a későbbi csonka Magyarország szülőltje, azaz baja-szentistváni; ez a falu ma már nem létezik, mert Bajához csatolták. Előérzet vezette őt is, mert özvegyen ő is Zomborba költözött.

Persze nem állítom azt, hogy a trianoni békét azért hozták létre, hogy én később írhasak róla, de végül is az Úr voltaképpen azért teremtette a világot, hogy visszamenőleg folyamatosan mesélni lehessen róla.

Ő ugyanis mindent elolvas. Ezt nem azért mondom, mint hogyha nem félnék tőle mint kritikustól.

(Ön)recenzió a(z ön)lexikon egynémely (ön)szócikkéről¹

Önlexikon. Kortárs magyar írók önszócikkei, Cédrus Művészeti Alapítvány, Budapest, 2017

(Bevezető megfontolások) Magam jóformán az utolsó pillanatig ellenálltam a felkérésnek.² Csendesen, szinte észrevétlenül készültem elszabotálni a felmerülő, esetleges „vállalásomat”: azaz tessék-lássék bölintottam rá a „feladatra”, vagy talán még azt sem tettem; alighanem finoman „kételyeimnek” adtam hangot az üggyel kapcsolatban, amikor(tól) a szerkesztőtől hallani kezdtem róla. Csakhogy Szondi György nem hagyta annyiban a dolgot esetemben, nyilván: *esetemben sem*. A 2017 őszt, a könyv kiadását megelőző mintegy kétéves periódusban ugyanis – amennyi időre a szerkesztő, a felhívás első közzétételétől számítva,³ a kötet készülésének (készíttetésének) meg-megújuló hullámaint összességében teszi – már nem tartottam éppen kedélyes életszakaszomban, mint még azt megelőzően is nem sokkal, egyébként évtizedekig. Márpedig, gondoltam, ehhez a kezdeményezéshez kizárólag kedélyes lelkiállapotban és (ha létezhet ilyen) *kedélyes alapszándékkal* érdemes csatlakozni.

Talán egyáltalában csak úgy is *szabad* hozzáfogni ehhez, mármint a kijelölődő és azután már *elvallalt* feladat megoldásához: kedélyesen, kritikus-parodisztikusan (a műfaj iránt) és önironikusan. Legalább némi humorral felszerelve, azt érvényesíteni próbálva (már amennyire kinek-kinek megy). Amelyhez, vagyis tehát a humorhoz való érzékemet én ha nem is veszítettem el az utóbbi, nagyjából fél évtizedben teljesen, mindenesetre a megjelölt idő-

¹ A munkába vett mű pontos adatai: *Önlexikon. Kortárs magyar írók önszócikkei*, Összeállította SZONDI György, Cédrus Művészeti Alapítvány, Budapest, 2017, 526.

² Azt hittem, csendes lemondással – mármint a részvételről; finom elszabotálásnak is mondhatnám – megúszom a dolgot; menet közben mintegy észrevétlenül kiszállhatok anélkül, hogy valóságosan egy pillanatra is beszálltam volna korábban.

³ Eleinte még „ötletszerűen fordult többekhez” = *némelyekhez* [egynémelyekhez – Zs. Z.] Szondi György, saját elmondása szerint. Sokatmondó, jó értelemben áruklodó az editoriális intencionalitás kezdetben bizonytalanabb volta: „Homályló cél volt eleinte az alkotói vallomások (meg műlísták vagy szellemes szövegek) egyszerűeszk kötetbe foglalása.” (5) Tehát *áruklodó*, hogy a Szénási Ferenc ötletét örömmel és készségesen átvevő effektív megálmodó szintén eleve „szellemes” kidolgozásokra számított eredetileg, mint ahogyan véleményem szerint *eredendően* is arra lehet csak lényegileg számítani, gondolni az efféle célkitűzés, várakozás (elvárás?) felhívásként történő megfogalmazása esetén.

ben, főként a felkérés periódusában, nem volt kedvem gyakorolni. Aztán végül mégis „megadtam magam” – ami feltétlenül Szondi György érdeme, nem pedig az enyém; a szerkesztő irányomban tanúsított „kitartása” reálisan értékelve megtisztelő (volt) számomra.

Előre kell itt bocsátanom mint a(z ön)lexikon-értelmezésemet alapvetően befolyásoló megfigyelést: a könyvet olvasva nem tapasztalom azt, hogy minden pályatársi résztvevő kollégám hozzám hasonlóan gondolkodott volna, amikor beszállt. Ennek éppúgy lehet oka egyénileg a humorérzék hiánya – a felhívó szöveg félreértésére a névsor alapján csak annak szándékosan elhatározott fajtájaként kívánok gondolni egyesek esetében –, mint valamiféle, szakmai-egzisztenciális bizonytalanság, elégtétel vételének szándéka, esetenként akár még a renitensség is elmenő saját kompenzációs elhatározás. Miközben, jobban megnézve a felkérő levél 2015. június 7-én keltezett, a kötet bevezetőjében szereplő változatát – mint ilyen, nem az első, talán nem is az utolsó variáns –,⁴ az eleve nem is zárja ki, pontosításaiban, az első személyű ön-tárgyalás lehetőségességét, amint az esetleges „komolyság” (én teszem hozzá, végeredményben: *komolykodás*) opcióját sem. Ezek, a végső soron nem éppen elhanyagolható, sőt kifejezetten fontossággal bíró, tehát az eredendően lényegesek közé számítandó mozzanatok azonban valóban a pontosítások között szerepelnek csupán, és úgylehet, csak a már beérkezni kezdő megvalósítások tanulságaként fogalmazódnak bele a felkérés később kiegészített-megújított szövegébe, amúgy pótlólagosan. Feltehetően azt tapasztalva, hogy a „kötélnek álló” pályatársak jelentős része nem mutat hajlandóságot egy speciálisan személyes *Beitrag* humoros, kedélyes, tréfás: laza kidolgozására (?)... Hanem ehelyett Valami Alapvetőt kíván letenni a saját személyről/munkásságról – netalántán ‘az eddig méltatlanul elmaradt elismerés’ saját kezű pótlására, de minimum Lényegi, a Lehető Leglényegibb Bemutatkozásként. Hiszen ki tudja, nyílik-e még ilyesmire lehetőség az életben...

Sarkítok, természetesen – az előbbiekben körülírt magatartást tiszta formájában igazából csak elenyésző mennyiségű klinikai eset tanúsítja a kötet lapjain. Ugyanakkor senkinek sem lenne érdemes tagadnia: az eredeti szerkesztői igénybejelentés mégis arról ad még hírt, hogy „a sajátos lexikon olyan rövid vagy közepes szócikkeket tartalmaz majd [...], melyeket maguk az írók fogalmaznak önmagukról, de nem önéletrajzszerűen, hanem a 3. személyű közlés – színlelt vagy valós – tárgyilagosságával” (5). Ám ha, mint ugyanitt áll, „nem is feltétlenül a lexikonírás szabályai szerint”, akkor vajon a – példaként – említésre/felajánlásra kerülő kitérés iránnyal, a „szépirodalmi jelleg” felé (úgy mint a netalántán „polemizáló, önironikus, példázatszerű” kidolgozás lehetőségei) miért éppen azok, amelyek végeredményben a legkevésbé jutottak aztán eszébe a legtöbbször a szerkesztő által meggyőzött résztvevők közül? Legalábbis elgondolkodtató, s még az is lehetséges, hogy a végtére is összeálló írásgyűjteményt másvalaminek kellett volna nevezni, nem egyfajta (bármilyenfajta legyen is az) „lexikonnak”. (Leginkább használható alternatívaként az *enciklopédia* műfaja, könyvtípusa kínálkozhatna.) Ha már viszont az lett, akkor mégiscsak

⁴ Főleg persze egyedi, egyéni sürgetések lehettek már csak ezt követően, mint az én esetemben is.

jobban szükséges lett volna érvényesíteni, *behajtani* a lexikonszócikk-készítés legalább valamelyes formanormáit.

Ezzel kapcsolatos kritikám természetesen nem annyira az összegyűjtőt illeti, habár „a megkeresésre választ se adó vagy háritó távol maradók” által generált szerkesztői probléma ellenére, az esetenként az egyáltaláni válaszkapás kihívásaival küzdő kiadó éppenséggel tényleg lehetett volna kissé szigorúbb. (Miközben nagyon is értem a „jószerivel változtatás nélkül hagyott megoldásokhoz” való vonzódását, ami a kétségtelenül meglévő „kordokumentumi” karakter talán legfőbb záloga a kiadványnál.) De nem, kritikám természetesen a részt vevő, a vállalkozásba bekapcsolódó pályatársak némelyikét (ha nem is a többséget, nem elhanyagolható mennyiséget) illeti: amennyiben ugyanis jobban ragaszkodnak a lexikonírás némelyik általános szabályához munkájuk során – egyszersmind pedig a már mondott módon némiképp kedélyes alapállásból közelítenek a feladathoz –, úgy kedves *játék*ba kapcsolódhattak volna bele. Így? TUDJ' ISTEN, PONTOSAN MIBE. Ennek ellenére nem mondom azt, hogy csak kordokumentum készült volna el itt, egyáltalán nem mondom, mégsem!

Jelen saját vállalkozásom címének, azaz fogalmilag megragadható célkitűzésének minden egyes eleme kérdéses, legalábbis kétrétű, éppen ezért magyarázatra szorul. (Ön)recenzió a(z ön)lexikon (ön)szócikkeiről? 1/a-b) Bár a könyv valamennyi íróbemutató szövegét (feltehetően tényleg) maga az érintett szerző fogalmazta (konkrétan),⁵ nem mindegyik tárgyyszerű, vagyis (érdemben) külső szemléletű, nem is mindegyik E/3 személyben fogalmazott írás, tehát korántsem szócikk (még csak nem is álszócikk), ön-szócikk valamennyi, amiből következően gyűjteményük, összességük sem teljes egészében „önlexikon” valójában, mint az a címben átfogólag áll. Következésképpen a kötettről, annak egyes szócikkeiről (mert korántsem az összesről!) szóló kritikám aligha önkritikák együttesének kritikája teljességgel, mert jelentős részben önvalomásoké. 2) Noha a saját (magamról szóló) szócikkemet is érintem itt *akkor már*, ha egyszer (ön)recenziót (is) írok itt, az általam (konkrétan) megvizsgált bemutat(koz)ások döntőnél is döntőbb többségben – egyetlen kivétellel, az engem érintőt, velem magammal foglalkozót kivéve – idegen, az enyémtől eltérő teljesítmények, így 232/233-ad részben recenzeálok, és csak 1/233-ad részben ön-recenzeálok. 3) A munkába vett kiadvány egészére mégis teljességgel helytállónak, érvényesnek, igaznak lehet venni a címben szereplő önmeghatározást: valóban *önlexikon* a könyv, s nem utolsósorban azért, mert „önlexikonnak” indult, akként alapozódott, szerveződött...

(Ízelítő a fogadtatásból) Az *Önlexikon* talán legjelentősebb kritikái tárgyalásai Kabdebó Lóránt és Madarász Imre nevéhez fűződnek. Előbbi a

⁵ Konkrétan bizonyára saját kezűleg írta például Dobozi Eszter, amit közread, ám nyugodtan copyzhatta volna benne azt is valahonnan, amit formálisan nem idéz, mert jogilag nem kell idéznie. Újlaki Csilla és Cs. Nagy Ibolya szuperlatívuszokban bővelkedő méltatásánál tanulságosabb az indulás ábrázolása az indításban: „1979-ben szerzett diplomát a szegedi József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar nyelv és irodalom – történelem szakán, majd 1999-ben a BME Gazdaság- és Társadalomtudományi Karán közoktatási vezető szakon. 1978 óta rendszeresen publikál verseket, prózai írásokat, kritikákat, recenziókat, tanulmányokat különböző irodalmi folyóiratokban.” (106)

napilapos kultúrszemle emlékezetes példája (az időközben átneveződött Magyar Idők hasábjain), utóbbi alapjában idegenkedik a Szondi György által kezdeményezett és egybegyűjtött összeállítástól, de bírálatának elmélyültségéhez természetesen ennek ellenére sem férhet kétség. A könyvről rengeteg internetes ismertetés is hírt ad(ott), ezek egy része a szerkesztő egyre szélesebb körben ismerhető eredeti kedvcsináló felhívásának valamilyen variációja, továbbfejlesztése, vagy a kiadás megtörténte utáni aktualizálása. Egészében és alapjában önismétlő, önnön véges, zárt körében forgó szövegállomány ez. Annál meglepőbb, hogy például a VEOL (a Veszprém megyei hírportál) egy, 2017. 12. 18-án felkerült cikkéből⁶ – mintegy véletlenszerű tájékoztató pásztazással akadok rá – mi minden megvilágosodik! Olyasmi is, ami máshonnan nem feltétlenül. (És még magából a szerkesztői felkérésből sem!) „[A]z anyagok [...] éndokumentumokká is váltak – állapítja meg a fórum. – A kötet így nemcsak a kortárs magyar irodalmat értő olvasók figyelmére érdemes, hanem akár művészetpszichológiai tanulmányok lefolytatására is alkalmas: az önreflexióra képessé tenni hivatott írói psziché finom játékait is seregszemlére hívja.” Hát, igen, a pszichológia! Csak finomabb utalásként, diszkrétebben bemozdítva, mint ahogyan a fentebb általam használt „klinikai eset” kifejezés utalt rá. S ugyancsak az újságírói figyelmi információ-szelekciója ugratja ki igazán Szondi György felkérésének néhány más, voltaképpen sajátos elemét, mint amilyen a megjelent könyvek számosságától vagy az ismertség fokától való eltekintés a kapacitálás során, aminek eredményeképpen aztán a „felfedezés-számba sorolható jelenlétek” is megsokasodtak a kötetben. Az ilyesmi felett meglehetősen hajlamos lehet elsiklani a Maga Is Részt Vevő Pályatárs: lévén a legáltalánosabban értett pályatársaság tényére és a(z ön)szócikk-kidolgozás technikájára koncentrálni elsősorban (az) egyes esetekben. *Hogy azután a mezőnyből ki kinek és miért „felfedezés”?!* Azonban akad olyasmi is, ami annyira természetes egy valóságos pályatárs számára, hogy alapos kiértékelése éppen emiatt lepheti meg. Ez a szekértáborok kerülésének annyira magától értődő szempontja, legalábbis elvileg, törekvésként. Mert ugyan mi is lesz ebből a szerkesztő részéről biztosan megcélzott és lehetőleg komolyan megvalósított törekvésből a konkrét gyakorlatban a VEOL újságírója szerint?

A kötet szerkesztője ugyan minden kánontáborot kerülni szeretett volna, de a kötet – talán nem függetlenül a szerkesztő személyétől, s lapja, a Napút tudatosan vállalt értékconservatizmusától – mégis elsősorban a konzervatív író tábor legjavát mutatja fel. Miközben ez csak a dolog természetéből adódó

⁶ *Így írtok ti – magatokról. Megjelent a kortárs magyar írók Önlexikona* címmel látott napvilágot a cikk. Névmegadással, „jegyzéssel” nem farsztja magát a szerző, ami fájdalmas szerénységnek érződik számomra, hiszen racionális korrektsége nem egy pályatársat megszegyenít, így szívesen megismerném akár, de a nevé: minimum. Vagy a VEOL-on nem szokás aláírni a cikkeket? (Empirikus úton könnyen meggyőződhetnék hipotézisem helyességéről – magyarán elolvashatnék legalább még egy anyagot a VEOL-ról –, ezt azonban én nem teszem... Továbbá szelíden *felrovom* a szerzőnek, hogy amennyiben az írás címében Karinthy Frigyes és nevezetes művét idézőjel nélkül használja fel, úgy a mester folklorizálódását műveli és ahhoz járul hozzá.)

finom arányeltolódás,⁷ ami nem is baj talán – különösen azért nem, mert az irodalom berkein belül még mindig a konzervatív író tábor tagjai érdemlik meg azt a pozitív diszkriminációt, amire a sztár csináló tömegmédiában meg nem fordulhatván nekik különös jussuk lehet. Ha nem a reflektorfényben megvakítva, hát akkor legalább az ilyen nagyon is tisztességes szellemi játékhoz társul szegődve. Az ilyen játék így egyebek mellett arra is nagyon jó lehet, hogy bebizonyítsa: a konzervatív írói sors és világlátás egyáltalán nem zárja ki a derűs önreflexió képességét, azt a virgonc szellemi boldogulást, amit egyesek – teljesen indokolatlanul – a posztmodern-liberális írók kizárólagos sajátjának szeretnék tekinteni.

A fenti gondolatmenet „sajátságos” (értsd: kissé furcsának érezhető) mi voltára olyan kérdések világíthatnának rá, mint például az, hogy az esztétikai értékörzés milyen viszonyban áll a politikai-társadalmi konzervativizmussal, feltétlenül közvetlen átfedésben-e mindig a kettő? Érdemelnek-e a konzervatívoknak tartható írók pozitív diszkriminációt? Akár igen, akár nem, megkapják-e bárhol is? A derűs önreflexió vajon záloga-e az önérvényesítésnek? S mint ilyen lényegileg egyenlő valamiféle virgonc vagy akár virulens szellemi boldogulással? S döntően a posztmodernnek kiváltsága lenne mindez? Vagy a posztmodern kor sajátossága, amely mintegy törvényszerűen következik annak szellemiségéből. (?) Ezzel, az *epochális* hangulattal mindenesetre összevág a Szondi György-i kezdeményezés értékelése és a hozzá csatlakozó megfigyelések: „Az írók lexikonszereplését játékos együttlétnek tekintő szerkesztői megjegyzés a kész anyag ismeretében nagyon is jogos. Tényleg öröm látni, hogy melyik írónkból mit váltott ki ez a felkérés, kiből milyen játékosságot vagy öniróniát csalogatott elő. Volt, aki adatok sokaságával tüntetett, volt, aki önmagát kedvesen kifigurázta, s volt, aki egyenesen az önmagát elemző irodalomtörténeti munkára is vállalkozott, az önmaga iránti elfogulatlanságnak még csak a látzatával sem szolgálva.”

Bevillan: itt akár rám is gondolhattak! Éspedig nem éppen pozitívan. Csak hogy. Az „önmagát elemző irodalomtörténeti munka”, amennyiben valóban *irodalomtörténeti*, azaz elméletileg megalapozott, a literatúra történelmi-időalakulási létmódját figyelembe vevő, értékeléstől mentes, s ehelyett jobbára a lehető legnagyobb tárgyyszerűségre, leíró megragadásra épül, úgy képes lehet még az „önmaga iránti elfogulatlanságot” is megvalósítani akár. Ne csodálkozzék az újságíró: mindezt, a felsorolt követelményeket teljesítve egyúttal az önlexikoni felkérés igazi megvalósítása is történik. Történne. Történt volna. Történik azért, nem ritkán. (Még ha önmagában helytálló is az itt túlságos evidenciaként megfogalmazódó elvárás, miszerint az „irodalomtörténeti munkát” lehetőleg ne magunkon, a saját műveinken gyakoroljuk elsősorban!)

⁷ Ez nagyon erős eufemizmus!(?) Annak az okkal feltehető helyzetnek, miszerint a felkérésre még csak nem is válaszolók és az azt csuklóból háritók között minden bizonnyal többségben lehettek a balliberálisnak mondott, sztár-allűröktől nem mindig mentes alkotók, végső soron jóval komolyabb kihatása lett a kötet összetételére, mint amit még „finom eltolódásnak” nevezhetne bárki. A „dolog természetéhez” azonban, bármit is értsünk azon, már jóval több köze van ennek.

(**Ön[-]kritika**) Jószerevel az enyém a kötet egyetlen olyan *Beitragja*, amely formálisan megvalósítja az irodalomtudományi szócikk kritériumait,⁸ vagy azok közül többet. A szöveg indítása, lelegeje még szerkezetileg is hozza (nagy vonalakban legalábbis) az ott megszokott felépítést. A név után „további nevek”, azaz voltaképpen szerzői álnevek következnek, a kérdés csak az, vajon tényleges funkcióban működött-e közülük az eddigiekben bármelyik is publikációk mellett? Illetve valóságosság és álságosság kérdését lehetne felvetni még az összességében előkerülő nevekkal kapcsolatban. Amint feltűnően kérdéses a születési helység idegen nyelvű megadásainak jelensége, ez utóbbiak (német?, angol?) egyáltalán érvényessége is, nem beszélve arról, hogy a nemzetközi szintéren való jelenlét, különösen eltúlzott mértékben, biztosan nem jellemző az adott szerzőre. S vajon miért kerül sor a világrajövetel dátumának odébb, későbbre tolására – ugyan nem túlságosan nagy mértékben, főként inkább csak a híres 6/9 póz kamaszos tréfájának behozatala érdekében (?). Erre válasz lehet a szócikkbe spékelt reflexió, külsődlegesen beleapplikált magánmegjegyzés-címke: „[enyhén, ám célirányosan kozmetikázott születési idő – az »irodalmi figurává formálok magam is« program végrehajtásának első jele]” (516). A szögletes zárójelben szerepeltetett, vagyis a tulajdonképpeni szöveg részének nem szánt önmagyarázat ellenére példaszerűen zárt, formafegyelmezett szócikk-felütést követően (ehhez kicsivel lejjebb a művek szikár felsorolása tartozik még)⁹ ugyanakkor rögtön fellazul a munka, amennyiben a lexikoni stílusra alapesetben nem éppen jellemző kérdés fogalmazódik bele, amelyhez közvetlenül csatlakozik a már kifejezetten értekezői mérlegelés továbbvezetése... 'Tudományos' retorika ugyan, azonban az itt helyén nem lévő tanulmány műfajáé! Lássuk a hibát szekvenciális egészében: „Mi vitte az irodalom felé, mikor és miért döntött úgy, hogy író lesz? – A megközelítést valójában *messzebb-ről* kell kezdenünk: »Milyen is volt egy mezőgazdasági termelőszövetkezet az 1970-es években Nyugat-Dunántúlon?«” Mármost a Balzac *Elveszett illúziók* regényének indítását felidéző második kérdés (a francia műben az érdeklődés a vidéki nyomda mint olyan 1810-es évekbeli mibenlétére vonatkozik) hiába

⁸ Csak jószerevel, mert – amint arra egyes esetekben valamennyire máshol is utalok jelen írásomban – például a ránézésre legmarkánsabb lexikoni momentum, a megalkotott szócikk fiktív szerzőnek való tulajdonítása Tatár Sándornál szintén előfordul (ld. *Pekkermann Johann*), illetve Ács Margit „(X)”-ét szintén ide kell sorolnunk helyiérték szerint. (Tatárral még abban is osztozunk, hogy a címszót szövegbeli előfordulásai, ismétlődései alkalmával a ~ jellel adjuk vissza. Senki más nem követ bennünket ebben.) Már más kérdés, hogy ezt a mozzanatot illetően valójában biztosan hibát követünk el Tatárral és talán Áccsal együtt, hiszen a formális szerzőmegadással kilépünk az önlexikon sajátosságainak univerzumából, lévén tőlünk különböző s jelölt/megnevezett személyiségnek tulajdonítjuk a rólunk készült bemutatást, s ezen a téren még az is hi(á)ba, hogy ez az állítólagos, rólunk értekező 3. személy nyilvánvalóan kitálalt. S e fiktív entitás amennyire hitelesíti a szócikket mint olyat, rögtön le is rombolja egészében az önszócikket, vagyis a szócikk tényleges önszerűségét... Ács Margit „(X)”-ére megint ragyogó fénycsóva eshet: ő a matematikai jelöléssel a 3. személyű, idegen szerzőnek csak a helyét, helyiértékét adja meg, egy magától különböző szerző-alany tényleges-játékos megkonstruálásával nem csúszik bele önszócikkénél az ön-ség követelményének feladásába!

⁹ Mindazonáltal csak a szépirodalmi könyvek, a tanulmánykötetek látványos mellőzése történik.

igyekszik tréfás könnyedséggel, (ön)ironikusan áthidalni a keletkező és kurzívval kihangsúlyozott földrajzi távolságot, s vele a területiális kihívás megjelenését, a még minderre következő „[m]agyarán:”, főleg pedig az utána szereplő kijelentések (megint) kérdés közepette, már végképp magyarázkodásba fojtja a vonatkozó magyarázatot – bármiféle szócikkszerűségtől aligha támogatottan a tárgyalás során...

Ezen a ponton kell bevallanom: amennyiben és amennyire a bevezetőben részletezett kedélyállapotbeli okokból eredetileg nem akartam elkészíteni önszócikkemet, amikor mégis vállalkoztam rá, hirtelen, úgy természetszerűen már csakis összezsaphattam azt. Egészen pontosan egy hozzám érkezett és akként máig megválaszolatlan interjú kérdéssorozatának jelentős részét építettem be a szócikk-értekezés menetébe, s innen származnak alapvetően a kérdések is, amelyek egészen a szöveg közepéig nyúlóan jelen vannak itt. S noha újrafogalmazva, átszerkesztve, szelektálva, de azért csak egyfajta pánikmunkát alapozott meg mindez önszócikk gyanánt.¹⁰ Ami persze aligha baj – főleg most már, amikor kiderült: valamiféle szabatos lexikonicitáshoz vajmi kevesen tartották magukat a részt vevő társak közül, már amennyiben egyáltalán. Ezen a téren aligha érhet tehát külső elmarasztalás. Annál inkább a következő részlettel kapcsolatban – saját: „Parasztok voltak eredetileg (családilag), és ő »személy szerint az is maradt« (saját bevallása alapján). Épp csak közbeiktatódott a munka vörös zászló érdemrendjével kitüntetett Eötvös Loránd Tudományegyetem. Annak is a bölcsészkarja, amelyet véletlenül elvégzett, illetve a doktori iskola.” A többnyire és a leginkább mezőgazdasági munkát végző, a földből közvetlenül élő (egykori) társadalmi osztály flaszternyelvi összemosása a neveltlenség, műveletlenség, modortalanság hordozóival – még akkor is, ha a nyers kamaszi attitűd kritikája magamra vonatkozik itt – sem társadalomtörténetileg, sem nemzetkarakterológiaiilag nem igazságos, persze, részemről, ezenfelül pedig a népi irodalom irányában: méltánytalan. Mindez azonban lényegtelen vétség ahhoz képest, hogy a humor nélkül olvasóknak (és hát, már csak az *Önlexikon* részvételi tapasztalatai alapján is, be kell látni: a többség ehhez a kategóriához tartozik) legfeljebb annyi marad meg rólam, miszerint folyvást trágyában hempergőzöm, ha pedig ásítok – s pláne amikor megszólalok! –, kilátszik szájamból a kapanyél... (Nem tudják ők: tanár apámnak annyira szenvedélyes hobbija volt a kertészkedés, s annyira sűrűn teleültette kertünket, valamenynyire fagyűző egzotikus növényekkel udvarunkat is, hogy a falusiak, akik már amúgy is „gyűttmentnek” tituláltak bennünket, gyakorta jegyezték meg rólunk: „Ezeknél el lehet tévedni!”)

Önszócikkemben mindezeket felül periodizálom (parodizálom?) pályámat a mechanikus és a villanyírógép, valamint a számítógépes szövegszerkesztő használati időintervallumai alapján; tagadom az ún. „prózaforodulat” megtörténtét; maradéktalanul közlöm – a legcélratörőbbnek tekintett összefoglaló poétikai áttekintésként – válogatott novelláskötetem borítószövegét (2002-ben magam fogalmaztam!, akkor név feltüntetése nélkül); leteszem a garast a stí-

¹⁰ Az összezsapottság nem pusztán vagy elsősorban 'módszertanilag', hanem az elkészítési időre vonatkozóan is áll. Ehhez képest a meglehetősen formai szabátosság akár „csodálata méltó” is lehet!

lusközpontú prózairás mint önsajátság mellett. Végül az elhallgatás küszöbére juttatom magam – követhetetlen, sőt gyakorolhatatlan túlzásig feszítve az állítólagos „műgond” mozzanatát: „Nem lehet egyszerű... öt-tíz éveket befektetni egy-egy öt-tíz oldalas szöveg elkészítésébe...” (517). *Ebben a sorrendben*. Megannyi értekezői-önvallomásos gondolati modul. Esszé, ha úgy vesszük. Csak nem szócikk. Ámde: *önszócikk!* (Az önszócikk műfaji követelményei láthatóan jóval lazábbak a szócikkéinél...)

(Brehm nyomdokain) A valóban lexikonszócikk-szerű (el)rendezettséget, felépítést jobban érvényesítő módon elkészített írással (a játékba, avagy abba a *valamibe*, amibe bekapcsolódni véltek/bírtak)¹¹ bekapcsolódó pályatársak egy része állati (állatos) hasonlatrendszer épít ki önmaga körül, azaz animálisan (ön)leíró allegorizációt hajt végre A. E. Brehm stílusában (vö. *Az állatok világa* – az eredetiben: *Das Tierleben*). Ez a „stílus” természetesen nem feltétlenül modor is egyben, nem konkrétan brehmi futam, hiszen a sűrítő, összefoglaló, áttekintő tárgyalás mégiscsak íróról szól, éspedig úgy, hogy életének írói tényei felsorakozhassanak – igaz, a biológiáról való beszéd felé kanyarítva, az élettani diskurzusnak legalább bizonyos elemeit hordozva. Szerencsésnek tartható, hogy a lexikonban természetesen ábécérendben sorakozó szerzői nevek és élet-, illetve pályarajzok közül Ács Margit é az első, aki/amely állati-*ra véve* a figurát egyszersmind igyekszik tételesen lefordítani oda (abba át) némely írói, irodalmi momentumát (mégpedig úgy, hogy annak az irodalmi szférába történő visszafordítása – ujjgyakorlatképpen! – sem esik majd az értelmező nehezére). Ács latin meghatározás nyújtásával kezdi, azaz frappánsan (*Margarita axensis*), majd így folytatja: „Nagyvárosban, leggyakrabban Budapest körzetében fészkel, de erdőben is előfordul.” Az előbbi kijelentés második részét értsd: rendszeres kirándulások, vagy hétvégi házban való hosszabb tartózkodások, alkotóperiódusok? Azután: „1976-ban törzskönyvezték, bár már korábban is itt-ott a nyomára akadtak, de rejtőzködő életmódja miatt csak első novelláskötetének megjelenésekor ismerték fel az írók fájába, s ezen belül a prózairók alfajába sorolható természetét, addig a mezei szerkesztők (*Editor europaensis*) igen elterjedt típusába sorolták.” (7) Az évszám mármint az első kötet kiadásának esztendejéé, a metaforika tehát az önálló könyvvel történő pályakezdést azonosítja a „törzskönyvezés” lehetőségességével. Ami feltétlenül rangosabb besorolásnak érződik az addigihoz képest – az aktivitás bővülése, a viselkedés változása, az egzisztenciális kiteljesedése teszi lehetővé a képzeletbeli biológusnak-etológusnak a korrekciót. A könyvkiadói lektorként, illetve folyóirat-szerkesztőként való működés pedig az észlelés, a tapasztalatgyűjtés természeti foglalatosságai tünik át ennek a játéknak a logikája szerint, míg a műbírálathoz műfajának literátori gyakorlása az élelemszerzés szükségletkielégítésének általában vett tevékenységével, egyes aktsaival kerül átfedésbe a minden élő létezőre jellemző aktivitások köréből: vajon a

¹¹ Mert sokan – ez termékükből nyilvánvaló – nem játékba és valójában még csak nem is egy (ön)lexikonba kapcsolódtak be! Hanem egy fórumon való szereplés, sőt, esetenként a komoly terjedelmű egyéni reprezentáció lehetőségét vették igénybe, tekintet nélkül annak a szerkesztő felhívásában elgondolt ideális kereteire: valóságos vagy legalábbis meghirdetett, kért, elvárt feltételrendszerére.

művek megismerése/ismertetése, értékelése vagy a prózairói anyaggyűjtés hangsúlyosabb, lényegesebb-e itt mint minden író közös tájékozódási területe, motívumainak, elképzeléseinek, történeteinek forrása? Legalábbis elgondolkodtató ilyen szempontból, hogy Ács Margit(,) önszócikkének folytatása szerint „[I]átszólag könnyen alkalmazkodik más élőlényekhez, ezért a tudományos kutatás nehezen felismerhető író-egyedek becserkészése során hasznát veheti közeli megfigyeléseinek, amelyekre szerkesztői leshelyén időzve tett szert, vagy táplálékkereső útjain jegyzett fel alkalmanként mint kritikák szerzője” (7). Az idézet előtti kérdésünkkel előre utalni kívántunk rá, hogy a citátumban említett „táplálékkeresés” illetve kritikairás nem teljesen adekvát egymással literátori és az élettani funkciók allegorizáló egymáshoz közelítése, metaforizáló összekapcsolásuk ellenben az irodalomkritikai működés perspektíváját teheti kérdésessé, lévén felmerül a lektori-műbírálnói munkának mint kevésbé értékes szerzői ihletforrásnak a kevésbé kedvező (én)képe... Vagy a táplálékszerzés inkább csak az olvasást jelenti önmagában véve, nem pedig a saját művek forrásaként szolgáló tájékozódást? Ez már talán szörszálhasogató pontosságkeresés; az allegorizáló transzformáció ennyire precízen aligha kívánja kidolgozni önmagát! Ha igaz az, hogy „minden hasonlat sántít”, akkor miért ne lehetnének az itteni átalakítás gesztusai, műveletei egyenesen sántikálóak, bicebócák, amelyek ha dülöngélnék is ugyan, feltétlenül a szellemesség mezsgyéin dülöngélnék. Meg kell becsülni Ács Margitnak a jellegzetes (általános érvényű) és hiteles (személyesen igaz) írói momentumain tervszerűen, jelenségsorként egységesen végrehajtott eltolási vállalkozását – az irodalmiból a biológiaiba! S még akkor is, hogyha éppen állításainak hibriditása rombolja is le rögtön az önmaga kialakította játék szabályait, amelyek így talán meg sem alkotódnak igazán, eleve sem.¹² Ám tényleg meg kell becsülni ezt a játékot, vagy mindenesetre játék-kísérletet (‘játszási hajlandóságot’) akkor is, ha éppen a személyesség nehezebben ellenőrizhető terepére lép az irodalom szakmai, intézményes, nyilvános területéről.¹³ Éspedig azért, mivel a személyesség terepuma író esetében voltaképpen szakmai összetevőnek tekintendő. Hogy azután a „gyűjtögető életmód” alapján „gyakran ráromló készletek” szellemileg-motivikusan, nem pedig élelmezési szempontból értendők, azt „csak” már a gondolat lezárása valószínűsíti, miszerint ez azért történik, „mert nem dolgozza fel őket prózairodalmi objektumokká”. A lexikonszócikk további szövegében a természettudományi zsargon tökéletesen önálló életet élve is tökéletes kifejlési lehetőséget biztosít a literátori jelleg (bármily kényelmes) bemutatásának; huncut-pikáns

¹² Hiszen az első könyv ténye, tárgyisége valójában annyira messze van a „törzskönyvezés” gyakorlatától! Az önálló kötet előtti időszak pedig azért nem feleltethető meg igazán a „rejtőzködő életmódnak”, mert elszórtan megjelenő elbeszélésekkel is jelen lehet lenni az irodalom világában, mint ahogyan az Ács Margit esetében szintén történt – nem utolsósorban a Domokos Mátyás állította követelmény alapján! (Miszerint először folyóiratokban kell bizonyítania.) Azután a „könnyű alkalmazkodás” vagy a „becserkésző” képesség csak igen erőltetve hozható kapcsolatba a mások szövegeivel dolgozó különböző szakemberek viszonyulásmódjaival!

¹³ „közlékenysége, pozitív szociális magatartása megtévesztő, valójában nem tud változni, konok, és kerüli a kötelékeket. Ennek ellenére utódgondozás szempontjából jók az adottságai.” (7)

(szellemes!, és az *Önlexikonban* egyedülálló alkalmazás), hogy a következő grafikus utalójelét is felhasználva: „→ a természetben is előforduló dekadencia jellegzetes példája, mert író létére az írást mint tevékenységi formát kerüli. További kutatásra vár annak megfejtése, hogy milyen természeti körülmények ösztönözték a törzsfejlődés folyamán mégis íróvá lenni.” Mármost a felvonultatott, szóba hozott, munkába vett momentumok átallegorizálásának transzformálási sora ezen a ponton látványosan megbicsaklik formálisan, hiszen a Természeti világát a beszélő, a képzeletbeli (másik) szerző elválasztja a Literátustól, holott egy következetesen végrehajtott allegorizáció átalakító gesztusa itt éppen abban kellene álljon – a kortárs magyar irodalomtól valamiféle brehmi stilizáció felé elmozdulva –, hogy a prózáírót valamiképpen áthelyezze, átültesse a biológiai viselkedéstan tárgyilagos-szenvtelen deskriptivitásának retorikájába... Vagyis éppen annyira önálló mozgást kellene élnie az írói magatartás, habitus, attitűd megragadásának, mint amennyire önálló bemutatási képletté válhat pl. Brehmnél vagy természettudományi lexikonokban, enciklopédiákban bármely biológiailag portretizált élőlény világa. Ez azonban nem történik meg egészen a szervesülésig elmenően; ehelyett a konkrétan előállított (mint már megállapítottam róla: hibrid jellegű) szócikk-szövegben, mint a legutóbb idézett részletből konkrétan látható, megtartja eredeti életét, saját kereteit az íróság (ez esetben enyhén önkritikus, tehát finoman, játékosan önironikus) jellemzése – hiszen állítása, önvallomása szerint gyakorlatilag keveset ír Ács Margit, hiába professzionális író –, és ehhez képest csak be-bevillan az élettani diskurzus, még hogyha markáns és szórakoztató elemek által reprezentáltak is. Ugyanez legalább ennyire igaz a szócikk legvégére is, ahol még bibliográfiai szakmaiságúvá is sűrűsödik, élesedik az Írói oldal szerepeltetése, azonban egyetlen jól megválasztott, erőteljes hatású kulcsszó megjelenése a Élettani oldalról hangulatilag érdemben képes áttolni a diskurzust a természettudomány illuzórikus érvényességi tartományába (és a feladat, a játék elvégzése, következetes vállalása szempontjából bőségesen elegendő errefelé a felkeltett stílus illúzió): „Fosszíliai néhány könyvtárban még megtalálhatóak. A katalógusokban a következő címek alatt szerepelnek: *Csak víz és levegő, Beavatás, Kard, korbács, alamizsna, A gyanútlan utazó, Az esély, A hely hívása, Jelenünk és múltjaink, Kontárok ideje.* (X)”¹⁴

Az animális-deskriptív allegorizációt önmagukra alkalmazó önszócikk-szerzők egy másik példája Báthori Csaba. Nála azonban a faj biológiai klasszifikációs kategóriája helyett – amely kategória tréfás fikciója Ács Margitot pseudo-latin elnevezésekre is ihleti – rögtön a példányé merül fel, s olyan erőteljesen, hogy a szócikk folyamán majd köznevesített-általánosított formában is előjön „a báthori”... Ami nyilvánvalóan aránytévesztés, hiszen afféle *báthori* nyilvánva-

¹⁴ Az idézet végén szereplő „(X)” úgy is feltűnhet az olvasónak, mintha a tovább alakuló életműnek egy, a szócikk készítésekor még nem publikált, azonban nagyrészt már elkészült, közvetlenül megjelenés előtt álló darabjára utalna. De tekinthető a fiktíven valóságos szócikk szándékosan homályban hagyott, fiktíven valóságos, idegen szerzőjére is. Ez esetben az Ács Margitról szóló a negyedik olyan szócikk a könyvben, amely alatt írói név vagy arra való utalás szerepel – a(z irodalom)tudományos konvenciók illúzióját tovább erősítve. (A másik három ilyen szócikk a PRÁGAI TAMÁS, a TATÁR SÁNDOR és a ZSÁVOLYA ZOLTÁN.)

lóan még játékos-mesterséges körülmények között sem létezhet általánosítva (nemcsak a faj, de még a család kollektivitása sem merül fel), „mindössze” Báthori (Csaba) létezhet, valóban *egyedüli példányként* – ahogyan például Kosztolányi Dezső *Halotti beszéde* sugallja, sőt diktálja.¹⁵ És a biológiai szócikkeket sem annyira egyedeknek, mint inkább fajoknak szokás szentelni; legfeljebb egyes, különleges vagy éppenséggel emlékezetes egyedek leírása, kísérleti tanulságai színesíthetik, árnyalhatják, pontosíthatják a fajokról alkotott képet esettanulmány keretei között. De érdemes először is a nyitányra rápillantani, ahogyan az egyed azonosítása megtörténik (mert az azt a megragadásmódot használja, valósítja meg tulajdonképpen, amely az élettan művelői körében a fajkategória szintjének jár). Eszerint tehát BÁTHORI CSABA „[a] Mohács vidéki, jókedvű lapályhoz szokott, ezért messze látó, de szédülékeny sörtésmedve magányban pácolódó példánya (megtalálható a Vígszínház környékén, könyvtárakban és könyvesboltokban, kolduséttermekben és egyéb közkifőzdek hátsó bejáratánál). Színe kedvétől, az időjárástól és nőtényétől függ. Ha szórét felborzolja, akkor érezhetően már a mezők fűvéből, fák törzse mögül kitüremkedett vadak nyomát szaglássza, vagy megindult benne valami ősi tacskósodás. Szíves örömet kerget más vadat, de az idegen harapást nem tűri (kivéve a nőtény hízelgő harapását).” (45) Ebből a részletből, a pajzán erotikumra való hangsúlyozott hajlandóság leszögezésén túl (csak ebben a bekezdésben két alkalommal!) a településföldrajzi és infrastrukturális-intézményi konkrétság túlságosan is precíz momentumai ugranak elő jellegzetességként – ha már ezekről *lenne* szó, a természettudomány szívesebben dolgozna, mondjuk, az ‘ártéri lapály’ vagy a bármilyen ‘alföldi sík’ élőhelyének szerepeltetésével, vagy közeg-megadásként a ‘kőszínház’ köznevével, nem pedig az egyik konkrét játszóhely megnevezésével. De hát a színház mint olyan, már önmagában kizárja az etológiai stilárfikció teljesen zökkenőmentes transzformációját; éppen arra megy ki itt a játék, hogy ez az áttolódás, vagyis az egymásba csúszás mindkét oldala (irodalom és természeti egyed) jól látható maradjon önmagában, tehát valójában ne szervesüljenek. Legalábbis simán ne olvadjanak egybe; s éppen a zökkenők legyenek hivatva a humort indukálni. Íróember és animális lény egymásba hajlítása ugyanakkor helyenként mégis maradéktalanul sikerül Báthorinak. „Közkiőzdek hátsó bejáratánál” ugyanis például éppúgy lebzselhet ember, mint ahogyan kutya vagy éppen medve is. És a szexualitás is egyként jellemző állatra, emberre.

Jelentőségénél fogva külön kiemelem, hogy Ács Margit allegorizálásához (vagy Ács Margit /ön/lexikoni alany-hősének allegorizálásához) hasonlóan a Báthorié sem teljesen kifogástalan következetességű. Ami feltehetően abból

¹⁵ A szócikk 4. bekezdésében van szó „a báthori”-ról. Ez a változat/alkalmazás önmagában helyes *lenne* a biológiai „faj” gondolati transzformációjaként, egyben stilizáló transzkripciójaként, ha nem *lett volna* korábban, az indításkor a „példány” funkciójában körvonalazva [a] BÁTHORI [CSABA]. Egyébként olyan megfogalmazásrészlet szintén olvasható itt – mondhatni, természettudományosan *helyesen*, ám a szócikk többi részéhez viszonyítva éppenséggel következtelenül –, amely a tárgyalás objektumának „brehmi” hangulatú, tehát fajként való szerepeltetését mutatja: „Az állat saját alfajait nem szíveli, felkunkorodott farkkal menekül a rokon csordák elől.” (46)

ered, hogy a vállalt, transzformatív biológiai stíluspróba magát a játékos ötletességét, szabad asszociativitását veszítené el, amennyiben totálisan konzevens lenne! Ezt formalizáló elemzési módszerem önkritikájaként is említem: mind Ács, mind pedig Báthori csupán belekóstolni kíván a mindkettejük által végtére is egyaránt szellemesen megidézett beszédmódba, és át- meg átkalandozva a biológiai szócikk alakítási terepére, mindazonáltal az íróként való önbemutató maradványok fő célkitűzésük, s kisebb gondjuk is nagyobb annál, mintsem hogy minden rögtönzészzerűen kiötlött, vicces részletük pontosan illeszthető legyen a (valóban) természettudományos közlés logikai vagy szemantikai struktúrájába. – Ennek a tételnek további, emlékezetes illusztrációja lehet a következő szövegrészlet Báthori Csaba szövegéből: „Táplálékfelvétele kelettől nyugatig tart, éhomra sosem ír. Sétálni csak az ellenségeit küldi. Éjjel-nappal írna, ha hagynák. De mivel nem hagyják, olvas is. Alapjában hűsleges fajta, de ha dudás nőtényt pillant meg, akkor hamar felágaskodik és zavarában kimerevedik. Ákombákom (amit létrefőz), ez a műve, tarja, hólyagja. Ünnepeken se nem túl izgága, se nem túl lusta, de tévedésből néha kedves. Emlékezetből hisz az erdő hatalmaiban.” (46) Hiszen itt (az idézet első mondatában) a biológia évessel kapcsolatos kérdéssel feltevése az égtájak iránytágassága szerint mintegy óvatlan nagyvonalúsággal csúszik át a nyilvánvalóan szellemi táplálkozás, sőt, az abból – értelmiséginél, embernél – szervesen kinövő alkotási tevékenységhez, mely utóbbi két momentum állatra ugyan nem jellemző, ellenben az „éhomra” a maga régies, népies stílusrétegével éppenséggel tradicionális élettani diskurzusok szokásos határozójaként is értékelhető. A következő három, rövid mondat túlságosan is emberi, de retorikus beágyazottsága, tálalása az animális viselkedésen higgadt, hosszabb deskriptivitását idézi (külön szellemességgel az íráshoz képesti olvasás körülményeit illetően). Azután megint a szexuális fűtöttség témájának már-már konokul csattanó poénja, az igehasználat szándékos pontatlanságában, zavarosságában is létrejövő kétértelműségével együtt. Innen már csak a mesészerű fogalmazás van hátra, továbbra is a fajleírás és az írástevékenység határán, vagy már inkább zagyvalékában egyensúlyozva/botorkálva („ákombákom”, „műve” – „tarja”, „hólyagja”), hogy végül még a teljes képzavar szóalkotásmódja is beússzon a megfogalmazásba: „létrefőz” – nyilvánvalóan az elképzelhető és eredetileg ide kíváncszó 'létrehoz' helyén. Főzésről eddig nem volt szó, így a kifejezett táplálékkészítés mozzanata mint meghökkenítő újdonság bukkan fel hirtelen, ám ha az étellétrehozásra mint olyanra tekintünk, hát, az is inkább emberre jellemző aktivitás. Ennek megfelelően halad tovább a tárgyalás az ünnepek említésével, noha a közvetlenül utána sorakozó jelzők (izgága, lusta, kedves) némi megszorításokkal többnyire valamilyen állatra is alkalmazhatóak lehetnének. Ám nem nagyon érdemes azon dilemmáznia, hogy valóban így van-e, ugyanis az „erdő hatalmaiban való hit” könnyen közös nevezőre hozhat minden létezőt, noha állatot és embert messze nem azonos tudati-ösztönös nívón, természetesen...

Korántsem valamiféle betűrendiség fegyelme téteti velem a harmadik sorrendi helyre Garaczi László önszövegét a brehmi(en) lexikográfiai vonalon, ÁCS MARGITot és [A] BÁTHORI [CSABÁ]t követően. Hanem szinte kikerüli a figyelmemet – és pedig az alkalmazott, még mindig, a jelek szerint: Garaczi által még *mindegyre* alkalmazott „vérdudu”-játék miatt. Olyan korán, már a nyolc-

vanás évek végén találkoztam Garaczinál az E/3-úség ezen, szellemes és igen emlékezetes motívumával, hogy mintegy túlságosan megszoktam tőle; csaknem elvesztette számomra 'jelentésmegkülönböztető', *szignifikáns* mivoltát... Nem hittem volna, miszerint most, ilyen alkalommal is használja? Meglehető, ha egyáltalán érdemben belegondoltam volna... Holott ő csak következetes, továbbra is – ahogyan Szénási Ferenc a jelen önlexikon magyar változatának alapvető kitalálója, úgy Garaczi László a talán legelső önszócikkkelő, az igazánős-önszócikkkelő a kötet valamennyi résztvevője között! Ami mármost az élet-tudományi stilizációt illeti, az emlékezetes alternatív megjelölés már az indításban a valóságos nevezet hangsúlyosan filológiai variációja gyanánt jelenik meg önszócikkében: „GARACZI LÁSZLÓ¹⁶ // Más néven dolmányos vérdudu. A dolmányos vérdudu a tollforgatók családjához tartozó, újvilági faj, magányosan él, kitartó repülő, hideg és okos szeméremmel harcol a világbékéért. (*Ad vocem: fighting for peace is like fucking for virginity.*)” (144) Feltétlenül a sűrítés példáját látjuk magunk előtt (ennyiben már stilárretorikai szinten megjelenik itt a lexikonicitás), mégpedig többféle sűrítését egyaránt. A „dolmányos” jelző ugyanis külön említés nélkül jelzi máris, hogy madárról volna szó a biológiai létezőkön, közelebről a gerincesek osztályán belül (a valóságos fajok közül a 'dolmányos varjú' *species*-e úszik elő verbális emlékeink közül az elhelyezést segítő). Ezzel összevág a kevéssel későbbi, önállósuló-elszigetelt (a környezetében szereplő más jellemzőktől jellegében eltérő), további információ: repülni képes, merthogy „kitartó repülő”. Báthori Csaba konkrét faj-jelzéséhez („sörtésmedve”), azonnali teljes egyedítéséhez („a báthori”) és Ács Margitnak az említés-meghatározás során használt kategóriáihoz („írók faja”, „prózaírók alfaja”) képest a Garaczi-féle család (vö. „tollforgatók családjá”) szintén érvényes biológiai elhelyezési halmaz, legfeljebb éppenséggel kiragadható az élettani-etológiai összefüggésből, és tisztán emberi-foglalkozási kontextusban szintén értelmezhető (lenne). Ez pedig így valóban a sűrítés igen magas foka, hiszen a „vérduduság” által megadott alap messzemenően a brehmi lexikonicitás körébe, vonatkoztatási rendszerébe helyezi a szerző által elfogadott-alkalmazott tárgyalásmódot. Ehhez képest Báthori alkalmazott/kimunkált kategóriája önmagában tisztán analitikus, Ács Margité szándékolatlan szintetikus – a Garaczié ötvözött, széttéphetetlenül hibrid (hiszen egy madár szellőzőkódve éppenséggel képes forgatni is a tollait, illetve az író szinonimája a szellemi egzisztencialitásban a 'tollforgató'). A fenti részlet további elemei, amelyek az élőhelyre és -módra vonatkoznak, szépen hozzák a biológiai játékot, mígnem a világbéke körüli kifejtés nyilvánvalóan az (értelmiségi) ember aktivitásához, ambíciójához kanyarodik, mintegy zárójelbe téve a felvállalt diskurzust. A közmondásnyánús angol megállapítás pedig már-már absztrakt fogalmiságot képez meg, idéz fel: az egykori, még mindig csak közelmúltbeli „békeharc” fogalmi abszurditását ideológiakritikai típusú bírálatban részesítve. Mégpedig *eléggé* megsemmisítően. S nem azért, mert logikailag valóban annyira ütne,

¹⁶ Ezen a ponton kell megjegyeznünk: A címszóban/-ra alkalmazott VERZÁL betűtípus (itt is, máshol is) nem az *Önlexikon* használati sajátossága. Szerepeltetésével azonban aligha hamisítjuk meg az idézetet, mindenkori idézetünket; ezt a lexikon-konvenció közegerősítő gesztusának szánjuk tárgyalásunk során.

ámbár alapjában kétségkívül helytálló a benne foglalt felvetés. Legalább annyira a káromkodásnak az összefüggésben joggal méltatlankodó brutalitásával bunkózza rá hatalmasat az olvasóra.

Már most közel kerültünk ahhoz a „veszélyhez”, hogy Garaczi László önszócikkét végeredményben egészében fogjuk idézni – mely veszély az ennyire kis terjedelmű szöveg esetén mindazonáltal nem olyan nagy –, és akkor hivatalosan is elhatározzuk, miszerint így is fogunk tenni, tényleg! Ennek megfelelően álljon itt kompaktul a következő szakasz (melynek kijelölésében, lehatárolásában mindazonáltal még értelmezői önkény is működhet részünkről): „Táplálékát elfogyasztás előtt a mellső lábával dörzsöli, ujjain körmöt visel, szeme előrenéz, homloka boltozatos, szaglása fejletlen. Kedvenc vadászterülete a tarackoshernyei vastagdomb. Gyakorlati szempontból megkülönböztetünk vadász-, szolgálati, őrző, kedvtelésből tartott és alternatív dudut.” Folyamatosan interpretálva e részletet: szélsőséges viselkedésfenomenológia (akár a pszichológiai *behaviorizmus*) láthatja úgy a húsnyeszetelést késsel-villával való evéskor, hogy az afféle dörzsölés a tényéren a „mellső lábak”, vagyis a kéz ujjjaival. Vagy ha a „táplálékot” előkészítőleg kell dörzsölni, úgy kapadohányra (cigarettasodrás) éppúgy gondolható, mint kanabiszra (füves cigaretta – sodrás). Hogyha azután most rögtön a körömviselés mozzanata jön, úgy azt hibásan tartanánk a brehmi stilizáció túlságosan laza szövéseinek. Ellenkezőleg, a természetesen továbbra is érvényesített sűrítésnek azon esetével van dolgunk, amely a tevékenységből vezeti le a testi sajátosságot: a dudu annál inkább dörzsöli ételét, *miel* körömmel rendelkezik (ehhez is)! A további sajátosságok igazából bármely *species* tulajdonai lehetnének, mégis, aki olvasott egy kis Fekete Istvánt, az egyből ráböki, hogy a leginkább mégis az emberéi (*homo sapiens*). Hanem a „tarackoshernyei vastagdomb” mint afféle „vadászterület”? Némi rusztikum szükségeltetik csak, és a vénuszdomb, esetleg ama nevezetes „gát” juthat eszünkbe, ahol a nóta szerint legénynek kell lenni. Vagy: Garaczi László házat vásárolt Zalában... Végül a sok változat masszív felsorolása ismét eminensen a biológiai játékosság terepére vezeti az olvasót, az alternatívák azonban megint csak az emberi specializáció, munkamegosztás világához tartozhatnak, ámbátor jelentős részben ráillenek bizonyos haszonállatok eltérő típusaira is, kétségtelenül.

Dolgunk e változatok közül a harmadik, utolsó önszócikk-részben az „alternatív duduvál” lesz. A felütéshez képest magába visszaérő, saját hátsójába forduló okfejtés példájára akadunk itt, amely „leleplezi”, hogy a dudu tulajdonképpen nem más, mint a(z ön)szócikk címszavának hóse. Egyben avantgárd módra elnonszenszesített irányú képzelgés ajándékoz neki még egy harmadik (vagy ezerszeresen megsokszorozott vagy végtelen) létezőmódot is: „Az alternatív duduról etológusok kiderítették, hogy időnként atomcirkálónak képzelet magát, amely akkora, mint a világ. Nem tud cirkálni, teleszkópját behúzza tartja, és gyötri a kíváncsiság, hogy ki is ő tulajdonképpen. Arra gondol, hogy ő Garaczi Laci, hever az ágyában, atomcirkálónak képzelet magát, és fél, hogy az ilyen gondolatokkal úgy jár, mint D’Annunzio teknősbékája, aki megbetegedett, annyi virágszirmot zabált.”

Mindössze érintőlegesnek látszik a kapcsolat egy állatfaj motívumának felhasználása, továbbá a játékos önjellemzés tárgyilagosságnak álcázott retoricitása

között a BALÁZS IMRE JÓZSEF során. Igaz, a szócikkben foglalt hevenyészett bibliográfia megdöbbenő szorosságú kapcsolódásokra is rámutat életmű-vidra vonatkozásban, ám a vélelmezett animális (re)inkarnáció magyarázatával adós marad az írás. Így azt kell feltételeznünk, hogy a mellékelt fotó alapján kétségkívül jóképű szerző valamiféle arcbéli hasonlóságot vél felfedezni magán a halvadász vízi emlős 'pofázmányával' (?)... „Egy európai vidra (*Lutra lutra*) újabb megtestesüléseként jött a világra Székelyudvarhelyen 1976-ban. Ezt felismerve írta meg harmincévesen *Vidrakönyvét*. Később a vidrák és a gépek álmái is érdekelni kezdték, ezért Jungot és André Bretont kezdett olvasni. A vidra, a mélylélektan és a szürrealizmus szükségszerűen véletlen találkozásából született *Jung a gépteremben* című verseskötve, jelenleg újabb találkozásokra vár.” (29) Előzetesen alaposan ön-előkészített, igen termékeny talajra hullhattak itt az összeállító felkérő levél-szózatának magvai...

Brehmi seregszemlémet Géczy János önszócikkével zárom, noha a vizsgálat formálisan negatív eredménnyel jár... A biológus kutatói diplomával rendelkező szerzőt ugyanis nem kísérti meg, hogy élettudományi ihletettségu (ál)külső nézőpontot keressen önmagához és munkásságához. (Ez egyáltalán nem baj persze, mindössze tény.) „Monostorpályiban született 1954-ben – közlódik róla –, amely kistelepülésről esszét évtizedeken áthúzódó próbálkozások után képes csak írni. Amikor elkészült a faluról szóló tanulmánnyal, már rálátott magára krétai, yünnani, murteri, római, jeruzsálemi és veszprémi szemszög-ből is.” (144) Hogyan? Annyira fontos neki az esszéműfaj, hogy szövegei közül mindjárt ezek talán legemlékezetesebbjeinek a felidézésével kezdi? Igen. Az értelmező pedig egy pillanatra eljátszik azzal a gondolattal, hogy Géczy esetleg a nevezetes 'kísérlet'-zsáner szemüvegén át figyelve is eljátszhatott volna az élővilág fajleírásainak bizonyos reminiscenciáival – önmagára vonatkoztatva. Valamely stilizált-kitalált 'állat', amint esszét ír... Ez lenne még csak a pikáns etológiai viselkedéskritérium!

(Elvétett lexikonicitás) Ha jelen van itt-ott másnál is a lexikonicitás, úgy az mind előfordulási gyakoriság-időbeliség, mind pedig „módszertani” szempontból elvétett: torzult, szándékosan torzított, esetleg csak jelzésszerűen, egy-két gesztus erejéig megvalósított. Akár nálam magamnál úgyszintén. A létrejövő egyéni különbségek ennek az eltérítésnek főként a mértékében, és csak valamennyire az irányában, jellegében állnak ebben a tekintetben. Csáji László Koppányt lehet kiemelni ezen a ponton, aki a harmadikszemélyűséget azzal igyekszik 'hitelesíteni', játékosan, hogy megállapítja, Cs. L. K.-t „[n]em ismerem eléggé; legalábbis sorozatosan meglepetéseket okoz. Kétséges, hogy egyáltalán egyetlen emberről van-e szó.” (83) Az oszcillációt azután 5 különböző (?) személyre, személyiségre bontva konkretizálja: ismer egy költőt, tud egy családapáról, ismerni vél egy világcsavargót, „[a]ztán ott van az ügyvéd” és végezetül a néprajzkutató. Csehy Zoltán irodalmi területen marad ugyan példaszzerű lexikonicitással szűkszavú, ám (?) igencsak frappáns, markáns, borsosan következetes szösszenetének legalábbis az indításában (a legemlékezetesebb „feladatmegoldások” egyike!), ugyanakkor ezen belül provokatív partikularitással szűkíti a fókuszot, amennyiben az ezen belüli önazonosság metaforája (metonímiája? emblémája?) szinte azonnal metrikaivá lesz nála: „Született: 1973, Pozsony. Meglehetősen bizonytalan sorfaj, lüktetése [...] általában dakti-

likus, olykor jambikus, de meglepő fordulatokra is képes, például erős erotikus ingerek hatására priaposzi sorrá változik, de még a cizellált szapphói strófa sem idegen tőle. Rímképlete meghatározhatatlan: ha valamivel összecseng, akkor viszont több strófán át is kitart (85). A legelemibb adatok után a sorfaj szintjére lebillenni: üdítő meglepetés, hatalmas szellemesség. Ezen, meglehetősen egységes szekvenciát követően azonban visszabillenni a szerzői személy szintjére: következetlenség – ha a szellemesség megmarad is. „Kedveli a parnasszusi magaslatot és a melegebb égtájakat egyaránt, ahová kritikikusai szívesen küldik. Különféle nyelvekre konvertálódik és konvertál. Saját lüktetésére és fiziológiai-szellemi korlátaira alkalmazta többek között Martialis, Sztraton, Petrarca, Poggio Bracciolini és Pasolini dikcióját. Mondhatnánk úgy is: ezeket mind magáévá tette, és a védekezés még csak eszébe se jutott.” (85–86) Nem idézem végig. A továbbiakban, ha lehet, még egyértelműbb lesz, ami már úgyis eléggé az, és a partikularitás/holizmus billenés még előfordul (néhányszor). Hiba? Inkább szellemesség!

(Formális együttműködés – lényegi ignorancia) Aki igazán *eltekint*, az nem mindjárt a lexiconicitástól 'tekint el', lévén nemigen jut odáig (sem). Hanem egyáltalán a részvételtől. Vagy ha attól éppen nem is, hát jelképesen minimalizálja elküldött anyagát. – Egyik jelentős pályatársunk a következő mondatokkal van jelen az *Önlexikonban*: „1959-ben születtem Budapesten. Azóta is itt élek.” (284) Ez, ennyi akkor is »a feladat« (5) ignorálása lenne Márton László részéről, ha áttevődött volna harmadik személybe. Jómagam valamiért így is emlékeztem e tömör és frappáns *Beitragra* az első olvasás után. Most, újra fellapozva egy kis csalódást érzek: mibe került volna e két minimálkijelentést E/3-ba áttenni? Grammatikailag transzformálni. Azonban nem lázadok. Márton lakonikus kijelentései mögött ott érzem az életművet. És az hitelesíti, méltósággal hitelesíti önszócikkés szűkszavúságát. Ennek megfelelően, bár felfogom gesztusának lényegi megtagadó jellegét, a hangsúlyt nála és *felőle* az együttműködés formulájára teszem – szemben „a megkeresésre választ se adó vagy hárító távol maradók, »a hiányzók« lajstromával” (6).

Itt kell megjegyeznem – *jelen vállalkozásomhoz* általános-módszertanilag –, hogy bármilyen kidolgozású, hangulatú, stílusú is egy-egy önszócikk itt, akkor mond a legtöbbit nekem (egyáltalán: akkor fogadom türelemmel, akármilyen hosszúságú, elkalandozó vagy 'ignoráló' legyen is), amennyiben ismerem íróját, a fókuszába kerülő író magát. (Ismerem? Több-kevesebbet már tudok róla, olvastam művei közül, esetleg nem is keveset.) Tehát a 'szekértáborok mellőzésének' fontos szempontja mellett (az összeállító oldaláról), még azt kell feltétlenül hozzátenni az itteniség tanulságaihoz, hogy valójában nincsen, nem lehet errefelé „híres író” vagy „hirtelen író” között különbséget tenni az Úrban, a jelenlévők sorában és az általuk önmagukról prezentált munkák között, hanem csak *szereplő író* van. (Aki jórészt és nagyon gyakran önmaga döntött a jelenlétről, annak mikéntjéről, volumenéről. Mert Szondi György a bekerülés lehetőségét közel kétszer annyi embernek megadta, mint ahányan végül éltek, élni tudtak vele.¹⁷)

¹⁷ „Négyszázon bőven túl volt száma azon alkotóknak, akiknek a lehetőséget felkínáltam. Szepelnek most e gyűjteményben kétszázharminchárman.” (5)

Mindazonáltal akár ismerem az illetőt (munkásságát, tevékenységét), akár nem, aligha tölthet el minden nyúlfarknyi és/vagy alibiszöveget (ön)szócikknek benyújtó pályatársam esetében a Márton László-i helyénvalóság érzése. Kapcsolódó rögeszmém – miszerint a fiatalabbak utánoznák Mártont – persze nem jogos valójában. Hiszen nem tudhatták, *mivel* készül az önlexikon lapjára. És mégis... És még ha vers is az a 'nyúlfark', mint Csender Levente esetében: „Volt egyszer egy Csender, / Haragban volt a csenddel, / Írt néhány kötetet, / S egy kis területet, / A csendtől így csent el. / Nem tudta Csender, / Hogy végül a csend nyer.” (86) E kedves versikével csak az a 'baj', hogy nem említi meg, azok a bizonyos kötetek milyen műfajúak. A rigmus alapján lírikusnak is hihetné Csendert a mindig nulláról induló Alapvetőleg Tájékozódni Szükséglő Olvasó, akire, akinek igényeire érdemes nagyon figyelni. Miközben az irodalom világában járatosabbak jól tudják, prózaíróról van szó esetében. Az ignorátorok némelyikéhez képest ugyanakkor az sem kis dolog, miszerint egyáltalán utal rá Csender, sőt, hangsúlyosan (még némi ismétléssel is) rámutat: könyvei jelentek meg, s várhatóan még fognak is; professzionális alkotó. Ezenfelül azok sorába is tartozik Csender, akik önszócikküket fiktív szerzőnek tulajdonítják. Ez a fiktív szerző (és ez sem egyedi eset az *Önlexikonban*) minden bizonnyal a szóban forgó író, Csender alteregója egyúttal. Erre utal az illető „Erdélyi” vezetékneve, amely nyilván Csender székely származását kódolja. Mit mond még el (Csenderről) a fiktív szócikk-készítő, Erdélyi Balázs jellemzése? Jelenlegi Duna-kanyarbeli lakóhelyet, muzikalitást, alkoholizálást, bölcsepsz-attitűdöt és földközelséget. Talán nem is kell több egy embernek, aki alkotó! (Vö. „Sződ falu kántora, filozófus, pálinkafőző, zöldséges és örök egyetemista”).

Mint Kiss Anna írja a saját önszócikkében, „[a]z olvasónak joga van mindent tudni [róla], ami hatással van írásaira, kutakodni az életében, míg a kezére nem csapnak” (217). Éppen ezért furcsállom kissé némely ignorátor eljárását, amennyiben verset adnak közre a(z ön)szócikk helyén. (Pusztán egy vagy akár több verset, versrészletet – mert akadnak olyanok is, akik „csak” megtoldják vagy -spékelik verssel egyébként meglehetősen szócikkyszerű önbemutatójukat.)¹⁸ Költőkről lévén szó, ez persze végső soron mégsem annyira érthetetlen, kivált ha még „létösszegző” vagy „egzisztenciálbölcseleti” karakterrel is bír alkotásuk. Tehát őket magukat, munkáikat, teljesítményüket tárgyazza. Vagy egyenesen a költői mesterség személyes (alanyi!) gyakorlásáról szól, mint Kiss Benedektől a *Látszólag munka nélkül* (218–220). Ám Kalász Márton *ilyen címen* szereplő versében sokkal inkább a kollektivitás mozzanatai látszanak szervezőelemeknek, mintsem a személyesek. Mindegy, hiszek a megjelenés helyének, és

¹⁸ Önszócikk-íróként vers-spékelő Baley Endre, Báthori Csaba (pluszként, a brehmi vonulathoz való kitűnő tartozása mellett), Benke László, Bertalan Tivadar, Birtalan Ferenc, Bokor Levente, Botár Attila, Búzás Huba, Czilczér Olga, Hegedűs Gyöngyi, Hétvári Andrea, Horváth Ferenc (nál a vers önálló részfejezetet képez a többi között), Kerék Imre (a szöveg végén, önállósultan), Ladik Katalin (ugyanúgy), Ószabó István (ugyanúgy), Prágai Tamás (állítólag más verse!), Sajó László, Suhai Pál (a sz. v. ö., *SP* címmel), Szakács Eszter (a sz. e. ö., /külön/ cím nélkül), Tamási Orosz János (mindenféle vers vegyest), Toót-Holló Tamás (népdalként), Varga Imre, Vasadi Péter (a sz. v. ö., 2 db). (Akiknek önszócikke teljes egészében vers/es/, a felsorolás nem tartalmazza.)

„önvallomásnak” titulálom *A síroknált...* (195). Bíró József is, miután *Írás* című írása első szakaszában letudja az „önazonosság” egzisztenciálfilozófiai kihívása tárgyalásának kötelező körét, ilyesféle mozzanatokat kényszerít ‘strófabá’ (?): „**40** esztendeje *látható*. mint. *olvasható* **40** esztendeje. [/] merthogy előbb volt *látható*. film. tusrajzok. színmű. [/] aztán eljött az immáron engedélyezni lehet. innentől. [/] van. késéssel. amikor. huszonvalahány (verses)könyv. [/] tanítás. tanulás. / kiállítások. fellépések. világszerte.” (60) Ez volna tehát egy strófa. Kétségtelenül határozott pályaszakaszolási vízióval rendelkezve, cezúra a TTT tengelyében meghúzva. Viszonyulás a vizuális műfajok felhasználásához (is). És látható: az Avantgárd inkább akarja, hogy *fájjon* (a sor- és a mesterséges mondathatáron az áthajlás megakasztása), mintsem hogy például a jambikus lüktetés ‘álságos’, ‘kispolgári’ andalításába ringatna. Bárki olvasót. Viszont bizvást kiderül, az Avantgárd nemzetközi szerepléseket emberesen lehetővé tesz.

A versesség szöveg-jelölése a tördelési-nyomtatási kép által jelződik itt, míg ellenben a klasszikus, modernista (nem: „klasszikus-modern”!) Lászlóffy Aladár egyenesen versértekezést kínál szócikként, kétrészeset (255–257). Ezzel a prózaiság határait máshonnan érkező és másfelé irányulóan feszegeti az egyik rész (a másik szonett), mint Bíró József szövege. Mindkettejük verstípusától különbözik Gyárfás Endréé. Az *Epi-Epilógus* (150–152) nem csupán az aranyi életösszegzet parafrázisa, nagyjából ragaszkodva a formához is (ahol lazítja, biztos kezű nemtörődomséggel parodizál bármiféle túlságosan fegyelmezett ‘műgondot’), hanem már címében utal önnön elbeszélő jellegére. Ami még több: feszes-szorosan egymás után kínált, szikáran megrajzolt életállomások során keresztülszökellve (hatalmas ugrásokkal) halad *mindvégig*, a születésgyermekkor és a megállapodottság kezdő- és végpontjai közé függesztve fel lineárisan felfűzött képeit/reagálásait. Habár évszámok vagy partikuláris adatok nem terhelik nagyon is személyes, de a művészeti általánosítás lehetőségét maximálisan kiaknázó, hordozó munkáját. S habár egész „szócikke” mindössze egyetlen (önálló, elkülön műalkotásként címmel is ellátott) vers, ez a vers tárgyalásmódjával maradéktalanul megvalósítja a lexikonicitást, legalábbis szemléletileg, témakezelésileg. Éppen ezért Gyárfás Endre olyan ignorátor az *Önlexikon* szereplői között, aki tulajdonképpen és lényegében nem is ignorátor...

(A reflexió gyermekeitől) „Ön szó? Ön cikk? – kérdezi Kállay Kotász Zoltán (szövegének indítása), s talán választ is ad, ilyenformán: – Cikkely, cikk-cakkban.” (195) Vajon a Németh G. Béla által annyira emlékezetessé tett „önmegszólító verstípus” felütésével találkozunk-e itt, vagy, önszócikkkel akadván dolgunk, fenn kell tartanunk a harmadik személyűség fikcióját? Minek következtében a nyelvtan E/3-a valójában csak „megtévesztés”, és épp *ebben* a közegben *nem* az jön velünk szembe... Hanem valaki tényleg kívülről kérdez (?). Nos, a „Fogantam Bécsben, születtem Budapesten, meghalni Babilonban szeretnék.” E/1-e máris keresztülhúzza interpretatív próbálkozásomat! Vallhatom tehát Kállay Kotásszal: „Leghelyesebb abból kiindulni, hogy minden erőfeszítés indokolatlan.” Főleg ha az írás címe *Énszópikk*. (Külön címe van az önszópikknek? A lexikonicitás félretolásával K. K. Z. is ignorátor?!) A szerző „pikkkel” magára, verbálisan elbeszélve... Ennyi a biztos. És a reflexivitás.

A ‘reflexió’, itt: az arról való számot adás, hogyan nem ír valaki (ön)szócikket magáról, és miért. S hogyan. Vagy miért ír mégis, de... Kelemen Lajos például

így eszmélkedik, amikor már jócskán benne van (sőt, kifelé tart belőle, terjedelmileg tehát valahol az „aranyetszés” tájékán): „Önszócikk – mi más ez, mint helytállás egy tragikomédiában, vagy száználmas hűség egy illúzióhoz?” (212). Előzetesen kétszer is olyasfélét szól ebben az írásban bizonyos Hang (kihez is? – az önszócikk ’önjéhez’/énjéhez, bizonyára), miszerint *parancsoljon (hát), szolgálja ki magát!* Ez a szólás az eredetiben kurzivált, és az írás jelentős passzusfelületeit ilyen szedés mód borítja be: a szöveg, amelyet Kelemen (az) „önszócikk” gyanánt ad, jelentős részben *ebből* áll tehát, és mint *ilyen*, szólam szerint nem (ön)szócikk (nagyrészt), csupán annak reflexív vagy éppen előzetesnek tekinthető árnyéka... De (?) súlyos, élet-súlyos kijelentések tételnek benne, életösszegzők is; a Hang akárha Istené, aki megállapítja az alanyról (alany-tárgyról), hogy az mint író, alkotó, teremtő-társ *provokálta Istent...* (211). S még egyéb, szintén igen erőteljes megállapítások a továbbiakban (például a felsőfokú stúdiomokról), így pedig tagadhatatlan, hogy egy kelemeni életrajz töredezett körvonalai mindazonáltal kirajzolódnak azért a megállapításokból, mondatokból. Csak éppen egy ’szabályos’ önszócikk nem – ha egyáltalán létezhetne ilyen. A vége felé pedig aztán erőre kap a nem kurzív szövegtípus is. Talán ez lenne itt, a fikció szerint (olyan a benyomás, hogy novella- vagy színdarabrészletként is felfogható az egész írás) Kelemen Lajos ’saját’ hangja – hiszen annyira csak nem provokálja Istent az író, hogy az ő nevében beszéljen (ő)?! (Persze, retorikailag mégiscsak!) Egy ilyen bekezdés, mindenesetre, épenséggel a Hang alapvető felvetésére felelve: „Sietve és derűsen kiszolgáljuk hát magunkat. [’Azaz: Elkészítjük az önszócikket. Pontosabban: gondoskodunk önszócikkünk elkészültéről.’ – Zs. Z.] Fölteszem: ha azt íránk le, ahogyan igaziból szeretünk, ahogyan valóban látunk, ahogyan egymáshoz viszonyulunk, az önszócikk nem volna egyéb, mint keserves gyónás, vagy hogyha olyan görcsösen ragaszkodunk a derűhöz, önszócikk gyanánt tréfás hangvételű önnekrológot kellene írunk.” (212) Olyan görcsösen ragaszkodva a derűhöz? Íme, Kelemen Lajos személyében egy felkért, aki komolyan veszi, amit a felkérésben olvasott... Még hogyha a jelek szerint nincs is jókedvében annyira, hogy maradéktalanul eleget tegyen e követelménynek. „Novellát” alkot hát, Isten-hangra (a Hangra hangszerelve, nagyrészt), illetve bizonyos ponton, mint amilyen az előbb összefüggően idézett rész, az önszócikkírás általános feltételeiről, lehetőségeiről, kételyeiről értekezik. Bizonyos, hogy az egyik leginkább novellai *Beitrag* létrehozása mellett az övé a legfilozofikusabb is.

Szócs Géza ugyanezen nemben (tehát az önszócikk-írási kételyek megszólaltatásának ’nemében’) pedig a talán legköltőibb. És végig az. Végig az egy flekken által – verset nem is nagyon érdemes, persze, hosszabbat írni... Mintha közvetlenül a felkérésre reagálva tenné ezt, maga is kérdez pedig: „Értsem úgy: valamilyen köztes műfaj, hibrid a névjegy és a sokkötetes memoár között [...] // Más szóval: hibrid egy eposz és egy haiku között. // Esetleg: haikukból összeállított eposz?” (425) E virtuális-nonszensz műfajok felvázolása tehát maga is *költés*, ugyanakkor Szócs nem marad adós a legkegyetlenebb (leginkább önkínzó) lélektani tudakozódás kemény gesztusával sem: „Pszichés megközelítésben [...] – állapítja meg – egyetlen igazi kérdés van, egyetlen meghatározó alaphelyzet vagy képlet, Karinthy után: / TALÁLKOZÁS EGY FIATALEMBERREL.” Közlelebről: *mit valósítottál meg abból, amit megvalósíthattál volna?* Ezt

nevezi a szembesülés mozzanatának, önleltárnak, melyet azonban nem a nyilvánosság színe előtt kíván elvégezni. Majd pedig következik a szubjektíve teljesen helytálló, csak objektíve gubancos megállapítás: „Különben is, én úgy élem meg: az élet még előttem áll. // Ennyit a lényegről. // A nem lényeges része pedig maradjon a lexikonokra, kritikuskokra, történészekre, filológusokra.” (426) Vagyis: a lexikonicitás formálisan felsorakoztatható adathalmaz és adatstruktúrája kevésbé fontos... Abból nem is készül el semmi, még az E/3-ú alaphang intonálása sem kezdődik el.

Érdekes, hogy a Szócs-tanítványként is aposztrofálható Orbán János Dénes végül is vállalkozik a harmadik személyű életút-ismertetésre, ám ezt kételkedő bevezető és már személyes jellegű kiegészítés keretébe foglalja. Az adatok tárgyiasan tekintve impozánsak nála, a záró kiegészítés érdekes és emberileg megragadó. A kételyek pedig a legérdekesebbek – nekem, itt: „Extravagáns alkotó vagyok, gyakran extravagáns ember is, szerény sem vagyok, de nem szeretem a vagánykodó életrajzokat. A CV legyen száraz és adat- meg tényközlő, a mű pedig vérizgalmas. // Úgyhogy aki most egy alternatív OJD-szöveget vár, csalódnai fog.” (327) De megadja azért azon munkáit, amelyekből életrajzára is joggal lehet következtetni; közben hangsúlyozza – és ez lényegi nyilatkozatnak látszik a részéről –, miszerint „[e]gyéb művei[...] nem jellemzik az én[jét]”, „személye[...] és személyisége[...] nem egyezik a lírai alannal, sem a narrátorokkal” (328). A szinte állandó rivaldafényben álló szerző aztán igazán tudhatja: igen fontos megkülönböztetések ezek a közönség, a hívek csitítására!

(Az akármilyen hozadékaiból) (i) Ágh István pályafutása során eddig körülbelül 50 alkalommal készített kiterjesztett önéletrajzot, testvérbátyját, Nagy Lászlót is belevonva kulturális szocializációjának eredetvázlatába. Most, az 51. alkalommal is valósággal kivágja a rezet – új, tréfás és hiteles-pontos változatát készítve el a közönség által alapjában már jól ismert ténymintázat kreatív felmondásának. Egy hangsúlyárnyalat azonban mintha egészen új kitétel lenne, ámbar valójában kezdettől fogva nyilvánvaló (és implicit módon már Nagy László kapcsán feltűnhetett a figyelmes olvasónak): a földműves ősök karéja *nem* valamiféle szegényparaszti genezist takar náluk... Ellenkezőleg: módos parasztit. Egyébiránt az önszóciikkben példászerű a 'lexikonicitás', maximum, ha az 'enciklopeditás' irányában figyelhető meg némi eltolódás (12–17). (ii) Csepregi János írja magáról harmadik személyben: „ő a világ leglustább munkaalkoholistája” (88). Ezt a jellemzést saját magamra is tökéletesen találónak érzem. Habár, logikailag: ketten nem lehetünk azok, ezen a téren nincsen holtverseny. (iii) Gergely Ágnes, a *William Butler Yeats imádkozik* című vers szerzője, egyszer s mindenkorra emblemikus műfordító részére 1950 tájékán a vas- és fémestergályos szakmát kínálta, gondolta el az, ami a mindenkorai Hunnia, önnevéen Magyarország akkor volt... (146). (iv) Makkai Ádám 8 oldalon első személyű életrajzot ad elő, ez azonban annyira sajátos, hogy már nem tudna átfogóbban, éppen ezért általánosabban, jellemző lenni az euroatlanti belmagyar viszonylatokra. Minden elhajlás megbocsátva ezért – a lexikonicitástól! Bármiféle műfaji számonkérésről tökéletesen elfeledkezve, leesett állal olvasom (266–274). (v) G. István László verseskönyveit, azok címeit úgy használja fel – egyébként harmadik személyűre változtatott – önbemutatásában, mint a szövegépítmény oszlopait. Olyasformán, hogy az éppen előkerülő kötetfeliratok (kiadvány-felira-

tok, ciklus-feliratok?) fogalmazás-motivikailag mindig beleszervesülnek a szövegkörnyezetük által éppen végrehajtott tárgyalásba. Kezdeként így: „Őt ajtón át érkezett. Később felfrissítette és bántotta a *Kereszthuzat*. Amerre nézett, semmit nem talált, csak a hermetikus líra lapályát-végtelenjét.” (141) Majd: „Amíg ezen tempózott, körülvették *Merülő szonettek*, mint afféle ritka halak. Székely Magda, Gergely Ágnes lemérték a merülési sebességét. Elégedettek voltak. Ő meg elégedetlen.” (142) Majd, egyszer később: „Születtek a *Házasságversek*, minden mocskos lett, ragadt. Kondoleáltak, azt is tudták, elvált. Talán még valaki ismerte is a nőt.” Utóbb: „*Választóvíz* volt az életében, lekerült a földről, felkerült az égre, lediktálták neki a *Nap-monológokat*.” Még utóbb: „Közben szőtte a *Repülő szőnyeget*, hogy az időmértékes forma keresztjére feszüljön.” Van tovább is, de én már nem folytatom. Már igazán meg ne bántódjék a pályatárs: éppen nála jut eszembe abbahagyni ezt a munkát. Mert teljességgel egyedi módszere rádöbbsent egyszerre, hogy valójában annyi kategória volna az önszócikkek osztályozásában, ahány feladatmegoldó, nekirugaszkodó. Márpedig becsülettel megpróbálkozhat az ember a csoportosítással, de mindegyikkel úgysem lehet foglalkozni. Nem én leszek, persze, az egyetlen recenzens, aki nem valamennyi munka elolvasása után vonja meg mérlegét. De én legalább el fogom olvasni az összeset – már a recenzió leadása után. Mert az összes tanulságos, értékes! Ezt állíthatom. Az eddigiek alapján bátran.

Zsávolya Zoltán

Toót-Holló Tamás

Csordul a csepp

Mustra egy királyregény-trilógia harmadik kötetéből

A *Csordul a csepp* Toót-Holló Tamás királyregény-trilógiájának utolsó darabja, amely Mátyás király és Szép Ilonka legendájának egy különösen modern alakváltozatával áll elő. A trilógia első kötete, a *Csobban a víz* Hunor és Magor királyfiak történetének egyik rejtelmes epizódját, a Meotisz mocsaraiban eltöltött öt év magányt járta körül, a második kötet, a *Csillan a hab* pedig Szent László királyunk legendáriumának egyik legtöbbször ábrázolt jelenetét, az asszonyzabadító herceg és az asszonyrabló kun vitéz küzdelmét emelte metafizikai síkra.

Toót-Holló Tamás most is metatörténelmi regényt ír, amelyben egy különös alkimista varázslat folytán mámorító szabadsággal keverednek össze a Mátyás király alakja körül valaha keletkezett és most frissiben is jól megkevert legendák.

A regény fikciója szerint Mátyás király – utódlásának megoldatlanságát látva s Corvin János hatalmi ambícióinak kudarcát érzékelve – arra jut udvari asztrológusa, Regiomontanus tanácsát megfogadva, hogy halála közeledtét érezve megalkotja a Nagy Művet. Alkimista transzmutációt kezdeményez, s visszahozza halottaiból a számára fontos holtakat. Hogy ha máshol nem, hát az alkimisták által sokszor leírt másik természetben, az örök halhatatlanságban visszaforgassa az idő kerekét, s erőt vegyen az elmúláson. Visszahozza a halálból fiát, a Podjebrád Katalin által isteni csodaként éppen a huszonegyedik születésnapján világra hozott gyermeket, akit az anya gyermekágyi láza miatt hamar bekövetkező halála miatt

csak egy rejtélyes, máig feloldhatatlan szignóval, Hunyadi N. királyi herceggént örökítettek meg a krónikások. Az udvari alkimista tanácsolta bonyolult analógiás mágia szabályainak köszönhetően ehhez Szép Ilonka áldozata lesz még kulcsfontosságú. Ő az, akinek a halála a Nagy Műben, a hétszeresen égető alkimista tűzben Podjebrád Katalin halálára felel, s ezzel személyesen is a részévé válik annak a mesteri mutatványnak, amely a halált is móresre tanítja, s alkimisták teremtette tűzön át a halandók első természetét a halhatatlanok második természetére váltja. A Nagy Mű sikeres, a tűzön át visszatérő holtak a halhatatlan természetbe átlényegülő Mátyás királlyal együtt a Királyok Hegyén, a magyar aranykor hazájában találják magukat – az alkimista palingenezis, a halhatatlanná válás áldásában részesülve, s a tetejébe még abba a hazába is kerülve, amely mindig is ott van felettünk a magasban. Ez az Illyés Gyula versét és Hamvas Béla aranykori látomását egyaránt idéző, valóságon túli, misztikus hely, a Királyok Hegye pontosan megfeleltethető a magyar romantika egyik ismert toposzának, a magyar Olympusnak is, ahol az egymástól független legendás hősök hirtelen egymástól függő, dicső csoportozatba is rendeződhetnek. Itt ezt a csoportozatot Hunyadi N. királyi herceg, anyja, Podjebrád Katalin, Mátyás király és Szép Ilonka alkotja, hogy a magyar történelem egyik legtöbbször feldolgozott legendája egyszerre hermetikusan misztikus, s egyszerre posztmodernül atipikus módon táruljon elénk, ahogyan

az alakok érzelmeinek összevisszasága egyre fékevesztettebb módon diktálja.

Toót-Holló Tamásnak ez a metatörténelmi regénye is a tudatáram-technika eszközeivel él, számos belső monológot használva fel arra, hogy a szereplők sa-

ját narratíváit és vízióit nézőpontjátékok formájában egymással is ütköztetni tudja.

A regény szövegéből vett jelen must-ra a kötet első fejezetének első tudatáramlását, Mátyás király legelső belső monológját tartalmazza.

1. fejezet – ÉLETRE-HALÁLRA

(1) Emlékeztem visszatérni hozzátok.¹ De hozzájuk is. És ez volt az ára. Amit most mindannyian megfizetünk érte.

(2) Fel kellett tépnem a világot, hogy lássak.² Ez a királyok tudása. Megszaggattam valamit. És ebbe beleszakadt valaki. Csak azt nem könnyű megítélni, hogy miért volt ez hasznos. Mert ez már olyan számítás, amit halandó ember nem érthet meg. Itt nincs igazság. Itt már tényleg oda az igazság.

(3) Ha van tudatod az aranykorról, akkor persze más a mérce. A mérce az öröklét. Az újjászületés. A halál móresre tanítása. A fiúgyerek. A királyi vér. A megmaradás. Hatalmad teljében. A saját utódodnak szánt örökségben.

(4) Tudjátok meg, a királyoknak minden az utódlásról szól. A világ feltépése is. Az aranykor tudata is. Igaza volt Regiomontanusnak.³ Amit megtettem, meg

¹ Vö.: Vörösmarty Mihály: *Szép Ilonka*. A vers leginkább híres, szállóigévé vált kezdő sora – „A vadász ül hosszú méla lesben” – után következő másik leginkább emblematikus sor a versben. Ezt maga Szép Ilonka mondja a vers második részének végén az álruhás királynak, akit ő akkor még egyszerű vadásznak ismer. A később történetek ismeretében delejes erdőnek tekinthető felszólítás teljes egészében így hangzik: „Emlékezzél visszatérni hozzánk, / Jó vadász, ha meg nem látogatnánk.”

² Vö.: Hamvas Béla: *A magyar Hüperion*. II. könyv, Kilencedik levél

³ Vö.: Regiomontanus, Mátyás király udvari asztrológusa. 1436-ban született Königsbergben és 1476-ban halt meg Rómában. Neve latinizált. Eredetileg Johann Müller von Königsbergnek hívták, ebből készült a Regiomontanus név. Az olaszok Giovanni Molitor Regio néven emlegetik, mi magyarok Királyhegyi Jánosnak neveztük. A lipcsei egyetemen tanult, ahonnan 21 éves korában Bécsbe ment, ahol akkor Peuerbach, a híres csillagász tanított. Peuerbach tanítványaként és barátjaként rá maradt a feladat, hogy Peuerbach halála után Bécsben átvegye barátja tanszékének vezetését. Itt kapta kézhez Mátyás levelét, melyben a király meghívta őt Budára, és felkérte, hogy rendezze azokat a görög kéziratokat, amelyeket Athénban és Konstantinápolyban vásárolt. A meghívás Vitéz Jánosnak köszönhető, aki még nagyváradi püspök korában hívta fel Mátyás figyelmét Regiomontanusra. Regiomontanus akkor is Vitéz János szellemi körében maradt, amikor Mátyás egyetemalapításra kapott engedélyt II. Pál pápától, s annak 1465-ben kelt bullájának értelmében Pozsonyban egyetemet alapított, melynek élére Vitéz Jánost állította kancellárként. Az ott felállított tanári kar tagja lett Regiomontanus is, akinek Mátyás évi 200 arany fizetést biztosított. Egyetemi munkáját követően Bécsben és Esztergomban is dolgozik – itt fejezi be 1469-ben a *Tabulae directionum* című

kellett tennem. Minden, ami történt, őt igazolta. Meglebbent a pillangó szárnya.⁴ Feltéptem a világot. A tények mögül száműzött Isten így aztán szabadon átvérezte a történelem szövetét.⁵ Ez a vér pedig asszonyi vér volt. Áldozati vér. Mert ennek így kellett lennie. Ennek köszönhetően vált teljessé bennünk és köztünk a teremtés ereje.

(5) Hogy mik voltak itt a tények? Feltéptem a világot. Hogy ezt hogyan tettem? Nehéz elmondanom. Mert aratott a halál. Hogy aztán új termést is arathassunk. Végtére is megérte. Súlyos ez a kijelentés, ráadásul azt sem tudom, van-e jogom kimondani. Mert nem nekem kellett belehalnom érte. De mégis az én fiam tért vissza halottaiból ennek örömére.

(6) Kegyetlen ez a történet. Kegyetlenül gyönyörű. Mert úgy arat benne a halál, hogy termőre fordul benne a természet. Termőre fordul és aranyak fényében játszik. Az aranykor ösztönéből részesedik.

Kevesen értették még, hogy ez egy áldozati rítus. Amit nem is igazán bánok.

Még az sem baj, hogy az áldozathozatal történetét Mihály⁶ versbe foglalta. Végtére is ő tényleg értette, hogy mi történt. Miközben úgy tett, mintha semmit sem sejtene. Mégis beleírta a titkot a versbe, hogy aztán azt senki észre ne vegye.

Pedig ott van a lényeg.

Emlékezniem kellett visszatérni hozzájuk.

A kérdés már csak az, hogy hogyan. És honnan. Majd megtudjátok ezt is. Csak győzzem elmondani.

És aztán tényleg visszatértem. Úgy is, ahogy a versben megírták. Letaglózó erejű bánatok emléknymaiban járva. És visszatértem úgy is, ahogy az aranykor ösztöne kívánta. A halottaikból feltámadottak bizalmi körét megformálva. Akkor már a megvilágosodást ajánlva és az új életet elhozva. Ahogy rólam már ezt is megírták és tudják. Mindig nagy garral járva.⁷

Tudván tudva, hogy ha adtál, adol is. Volt is, van is, lesz is.⁸

Volna hát mit megérteni abban, amit tettem, de aki nem érti meg, mit is jelent az én arannyal ékes visszatérésem, az azt kezdi mentegetni rólam szólván,

munkáját, melynek másolatát Mátyásnak ajándékozza. Mátyás egy pompás köntössel és 800 dukát arannyal jutalmazta meg művéért Regiomontanust.

⁴ Vö.: Pillangóhatás – a kiindulási feltételek apró változásait, s azok beláthatatlan hatásait leíró, szemléletessé tevő tétel a kaoszelméletekben. Edward Norton Lorenz matematikus és meteorológus hipotézise nyomán.

⁵ Vö.: Pilinszky János: *Ars poetica helyett*

⁶ Vö.: Vörösmarty Mihály: *Szép Ilonka*

⁷ Vö.: Mátyás mint garabonciás – magyar királymonda (Komjáthy István gyűjteménye nyomán)

⁸ Vö.: garabonciás áldás. A garabonciások legfontosabb, legismertebb jelenése mindig a falu szélére esik, ahol a legszélső házba bekopogtatva tejet és kenyeret kérnek. A folkloristák feljegyzéseiből pontosan ismert, hogy a garabonciások milyen rítusszövegekkel fogadják a háziak szívességét vagy szívtelenségét. Ha megkapják, amit kérnek, akkor a hagyomány szerint azt mondják: „Attál, adol is, volt is, van is, lesz is!” Ha nem kapják meg, amit kérnek, akkor következik a büntetést ígérő szótát: „Ha nincs, ne is legyen!”

ami szinte menthetetlen. Persze értem én, hogy meg kell adni a királynak, ami a királyé. A tisztességet. A jóhiszeműséget. Róla is feltételezve, s vele szemben is érvényesítve.

De Mihály versének utóéletét és szinte összes értelmezését látva megdöbben az avatatlanságnak ez az egész sora.

Merthogy ilyen nincs. A vers nyilvános és nem titkos tanúsága szerint tönkretesznek, halálba kergetek valakit. Visszaélek a tapasztalatlanságával, a gyanútlanyságával – s erről egy szinte minden jel szerint könnyes, mélabús, szenvelgő gondolatfutam születik, amit aztán olvasmányként a gyerekeknek is odaadnak. Nemzedékek olvasmányává avatnak. Miközben én kérek elnézést. Én szégyellem magam. Nem azért, amit a lánnyal tettem. Mert őt aztán Regiomontanus formulája szerint hétszerte szebben újjáteremtettem. Akár hiszitek, akár nem. Akár hallottatok erről addig, akár nem. Inkább azok helyett szégyellem magam, akik előttem gazsulálva ennyire szépelgőre vették a figurát. A saját figurámat.

Mert ami itt történt, az minden ízében csakis teremtés volt, nem pedig szépelgés.

(7) Bár az igazat megvallva, nincs ellenemre, hogy félreértenek. Mert valamit félreérteni annyi, mint a lényegét meg nem érteni.

A királyok mesterségét megérteni pedig talán inkább jobb lesz félnetek. Jobb ez így. Szép álmokat kívánok nektek.

De én már felébredtem. S ezzel létezésem határait a beláthatatlanba toltam.⁹ Hogy a száz jelben cselekvő szellem pártfogását a magam testén és a magam vérén át egybe csakis úgy ereszthessem, hogy azzal az egyesüléssel éppen a királyi mesterséget¹⁰ végezhessem.

⁹ Vö.: Hamvas Béla: *Püthia*

¹⁰ Vö.: *Ars regia*. Az alkímiai tradícióról szólva Julius Evola az, aki híres művének – *A hermetikai tradíció szimbóluma, doktrínája és „királyi művészete”* (Ferencz Ernő fordítása) – előszavában kifejti, hogy az alkímiai tudás az alkímia hőskorában nem vezethető vissza valamiféle „gyermeteg és mitológiai állapotban leledző kémiára”, hiszen az alkimisták egy magát szimbólumokban és allegóriákban kifejező, rejtjelezett nyelvet használtak. Mint kiemeli: ezek a szerzők sokszor elismételték, hogy „művészetük célja rejtett”, s hogy azokat a műveleteket, amelyeket ők leírnak, nem lehet kézzel elvégezni, s hogy a műveletek tárgyaiként szolgáló elemek valójában láthatatlanok, s ilyenformán nem is azonosak azokkal az elemekkel, amelyeket a maguk nevében a köznép ismerhet. A hermetikai tradíció magától értetődően fontos rejtőzködéséről szólva megjegyzi, hogy ez a tudomány nem külső és monopolisztikus, hanem belső és technikai okok miatt kapcsolódik össze mindig és mindenütt a beavatási titokkal. Másrészt azt is megjegyzi, hogy ez a szent rejtőzködés vezetett el odáig, hogy az alkímiát szent tudománynak, s így a királyi művészet (*ars regia*) részének, jellegzetes megjelenési formájának tekintették. Abból a tényből, hogy a hermetikai-alkímiai tradíció királyi művészetnek nevezte magát, s hogy központi szimbólumának az arany királyi és szoláris szimbólumát választotta, Evola szerint egyenesen következik, hogy ennek a mesterségnek a gyakorlója olyan fénynek és méltóságnak az őre, amely nem vezethető vissza a vallási-papi világszemléletre. Evola rámutat arra is, hogy amikor ez a tradíció (más mítoszciklusoktól eltérően) nem az arany felfedezéséről, hanem az előállításáról beszél, akkor ez fontos jele annak, hogy itt pontosan

Ezért volt hát a pillangó. Akit követve ezért jött hát el a sora életében Szép Ilonkának. Akit nem elcsábítani akartam, hanem beavatni. Beavatni abba, milyen is az, amikor királyok módjára adom át a forrót annak, ami hús, hogy aztán így kapjam meg a hústól azt, ami dús, s hozzá még dúskáljak abban, ami hús.

Regiomontanus tudta, milyen lesz ez az egész. Aztán már Szép Ilonka is tudta.

És megtudhatjátok ti is. Mert most már akár ez is tudható. Mert ti is ott tarthatok már, ahol a halál móresre tanítható.¹¹

De soha ne feledjétek, hogy honnan kell indulnia ebben az egész történetben a visszatérés megértésének.

Legyen úgy, hogy ti is emlékezzetek visszatérni hozzám. De akkor legegőbb is hadd jöjjön el az ideje a szembenézésnek mindazzal, amit inkább nevezhetünk kínos mentegetésnek, mint királyi mesterségnek.

A mentegetőimnek se szeri, se száma. Ráadásul tisztességes alakok ők, akárki megláthatja. Csak éppen ennyi tellett tőlük. Mert az ájult tisztelet néha még a tudós tanáreberek tisztánlátását is elhomályosítja. Talán még az övékét a legjobban. Mert valamit tanítani annyi, mint annak elvégzésétől mérhetetlenül messzire lenni.

Mert micsoda egy kínos mentegetés, amit az egyikük is írt? Hogy a költő végtére is csak egy vadászt hoz fel, aki azt műveli a lánnyal, amit a lány a pillangóval. Vagyis hogy elkapja.¹²

Akkor ez így rendben van? Hogy jól elkaptam a lányt? Kész, ennyi?¹³ Egészségre? Ahogy az övére is? Akinek aztán elfolyt a rövid, de gyötrő élete?¹⁴ Merthogy épp én voltam az, aki meggyötörte? Akinek a hervadása liliomhullás volt? Merthogy én voltam az, aki a liliumtiprásra őt kiszemelte?

Ennyire torz gondolkodású emberek ezek? Hogy így védenének meg engem saját magamtól? Azzal, hogy csak azt tettem vele, mint ő a pillangóval? Vagy ott van az a másik.

a visszahódítás, a rekonstrukció értelmében vett heroikus mozzanatról van szó. Olyan mozzanatról – teszi hozzá –, melyet a szellem szintjén a harcos férfias kvalitásai határoznak meg.

¹¹ Vö.: A halál móresre tanítása – a Vágtázó Halottképek (VHK) első, 1988-ban kiadott lemezzének címe

¹² Vö.: Erdélyi János: *Vörösmarty Mihály*. (1845) In: *Pályák és pálmák*, 1886, 177–178. oldal. Erdélyi a Mátyás király és Szép Ilonka legendáját megörökítő híres Vörösmarty-verset elemezve felteszi a kérdést, hogy „ki nem látott leányt futni lepe után, és ki nem hallá a megfogott lepkének mondván eme szót: megvagy?” A szerinte evidens kérdésre az az evidens válasz, hogy íme hát, ez nem más, mint „tapasztalat”. Ebből kiindulva fejti ki aztán azt a gondolatát, hogy a versben „a költő egy vadászt hoz fel, ki azt műveli a lánnyal, mit leány a pillangóval”.

¹³ Vö.: Borbély Szilárd: *Peterdi Ilonka*. In: litera.hu, 2008. október 28. A tanulmány írója szerint Vörösmarty költői elbeszélése erős elhallgatásai ellenére is félelemmel vegyes gyanút kelt. Nehezen eldönthetővé teszi, hogy vajon a csábítás vagy az erőszak rejtett megjelenítésével szolgál-e.

¹⁴ Vö.: Vörösmarty Mihály: *Szép Ilonka*. A vers utolsó versszakában, Szép Ilonka halálba keseredésének leírásában fogalmaz úgy Vörösmarty, hogy „A rövid, de gyötrő élet elfolyt, / Szép Ilonka hervadt sír felé; / Hervadása liliomhullás volt: / Ártatlanság képe s bánaté.”

Aki szerint én egy sikertelen vadászat unalmában csak úgy önkéntelen adtam át magam ennek az egésznek. Hogy csak úgy akaratlanul csábítsam el Ilonkát. Mert ő máshogy nem is lett volna kapható. Csak akaratlanul.¹⁵

Szóval úgy kaptam el a lányt, hogy nem is akartam? S ő csak azért engedett nekem, mert akarva-akaratlan nem is voltam rajta olyan nagyon a szeren?

Kíváncsi volnék, milyen az, amikor valaki csak úgy akaratlanul csinál végig egy szeretkezést. Mint aki ott se lenne. Ha nem lenne ott helyette egy előretolt éke.

És akkor még hadd ne hagyjam ki azt se, aki szerint én itt csak tündérlen adom elő magamat. Mert itt semmi más nem fogható fel, csak annyi, hogy volt ott egy szép sugár lány. A röptében csapongó.

Aztán mindenkinek elcsapongott a figyelme. S aztán már minden áttűnt egy eleve is csak homályosnak szánt misztikába.¹⁶

Persze. Értem én. Itt már minden homályos és kivehetetlen. Nincs itt semmi látnivaló. Csak oszoljunk már végre szépen. Ki fenn, Isten szabad ege alatt, a friss levegőn. Ki meg csak a föld alatt. Mert fogta magát és elhervadt. Lelke rajta. Az ő hibája. Mit volt ezen az egészen úgy fennakadva? Ahelyett jobban megbecsülte volna magát, mert a király a figyelmére méltatta. És nagy kegyesen horogra akasztotta.

(8) Ilyen felmentésből én nem kérek. Engem aztán ne mentegessenek, mert akkor tényleg odalesz az igazság. Ha rólam tartják azt, hogy én volnék az igazságos, akkor most szívvel-lélekkel kiállok egy megesett lány igazsága mellett is.¹⁷ Akkor is, ha neki éppen én voltam a végzete. És aztán én lettem az is, aki őt a szüntelen teremtéssel szerencsételtette. A Királyok Hegyére felsegítette.

Amiért dicsérni kell, persze megköszönöm, ha dicsérnek. Van is miért. Ami pedig jóvátehető, annak az emlékével meg éppen én leszek az, aki folyton-folyvást csak együtt élek.

De jobb, ha tudjátok, hogy ami itt történt, az pont nem a jóvátehetőtlenségről szól. Ha van jóvátétel, akkor ez éppenséggel az. Elég csak körbenézni magam körül a hegyen. Látni mindenkit, aki a szeretteim sorában velem

¹⁵ Vö.: Gyulai Pál: *Vörösmarty életrajza*. 1905, 215–216. oldal. Gyulai szerint Vörösmarty versében „minden természetes és költői”. Mint írja, ez abból is kitűnik, hogy Mátyás királyt, Peterdit, Ilonkát néhány találó vonás egészen megeleveníti. Fontosnak tartja megjegyezni, hogy megítélése szerint „Mátyás nem mint csábító jelen meg, kitől visszariadt volna Ilonka: egy sikertelen vadászat unalmában mintegy önkéntelen adja át magát egy kellemes óra benyomásának, akaratlanul csábítja el Ilonkát, ki csak így elcsábítható”. Aztán a drámai végkifejletre tér át, amelyről szólva úgy fogalmaz: „e mély fájdalomnak csak a hallgatás lehet igaz kifejezése, s már érezzük az ártatlan szív hervadását, melyet a költő oly szépen hasonlít a liliomhulláshoz”.

¹⁶ Vö.: Szemere Pál: *Dalverseny és magyarázat*. In: Szemere Pál *Munkái* (szerk.: Szvorényi József) 1890, II. kötet, 133–134. oldal. Szemere Pál szerint a vers legfőbb karaktervonása, hogy minden tündérlen van előadva benne. Így szerinte az egész első jelenésben csak az „egy sugár leány” kifejezés világos; „a többiek mystificálva, nehezen fölfoghatólag előtűntetve adatnak elő, csak sejdítjük, ki kicsoda, minden homályosan vagy nincs kimondva”.

¹⁷ Vö.: Bécsy Ágnes: *A hervadhatatlan Szép Ilonka*. Árgus, 2000, 5. sz. 44–49. l.

lehet. Téren és időn túl. Halottaikból is visszatérve. Az örökkévalóságban is csak mellém érve. A királyi mesterség dicséretét színében-javában kiérdemelve.

(9) S ha már a királyi mesterség színében-javában osztozhattok, a mentségemre valamit azért még felhozok. Vegyétek észre hát a színeket. Mindegyiküket színében-javában. Holtomiglan-holtodiglan. Hogy lássa hát azokat köztetek minden boldog és boldogtalan. S ha figyelni kezditek a színeket, legyenek veletek végestelen-végig csak a szürkületek. Mert ez egy hamisítatlan alkonyati történet.

(10) Jellemző, hogy a védelmemben felhozott szinte egyetlen okos mentegetés pontosan innen rugaszkodott el.¹⁸ Az alkonyzónából. És ezt azért

¹⁸ Vö.: Szabó Magda: *Sziluettt – A lepke logikája. Szép Ilonka*. Szabó Magda kiváló esszéje abból indul ki, hogy teljesen felesleges a versben foglalt motivációkat Mátyás király vagy Szép Ilonka személyiségéről szóló gondolatmenetekre kifuttatni, hiszen ha így járunk el, körülbelül minden felfoghatatlanul abszurd módon bonyolódik le előttünk. Erre az abszurdításra számos példát is hoz. Eleve képtelen helyzetnek tartja azt, hogy egyáltalán „hogyan válhatott ez a megejtett, megszárdult ifjú áldozat éppen a szűzi báj és szendeség szimbólumává a leghazugabb korszak, az álszent biedermeier idején”. Aztán azt is képtelennek tartja, hogy hiányzik a vers cselekményéből az, „ami végtére meg kellett történnjen azután, hogy a lány belekábult az ismeretlen ifjú jelenlétének szuggesztív varázsába”. Hiszen ha félelmes vagy gyöttrő élményei lettek volna – hívja fel a figyelmet Szabó Magda –, nem viszi magával otthonába az ismeretlent, hanem mihelyt teheti, elmenekül. Ha mégis vendégül invitálja, akkor az azt jelenti, hogy lehettek netán az élményei meglepőek, „átélhetett érthetetlen tartalmú és jelentőségű érzelmi vihart, de szemmel láthatólag folytatni óhajtotta, ami megkezdődött”. A folytatás egyik kulcsfontosságú epizódja, a reneszánsz kori út Budára megint csak nem olyan dolog, ami magától értetődően tartozhatott volna „egy aggastyánnak és egy kislánynak a napi teendői közé”. Itt nyitva marad az a kérdés is, hogy egyáltalán mennyi idő telt el a vadász felbukkanása, eltűnése és az újralátkozás között – bár Szabó Magda számításai ebben a tekintetben egészen pontosnak látszanak. Ő abból indul ki, hogy „ha a találkozás a tizennégy éves Ilonka s a huszonnégy esztendő vadász között 1464-ben történt, a király időközben negyvenhét éves lett, s ezért már a vers indulásakor is agg Peterdi rég halott kellene hogy legyen, míg a vadászát kereső Szép Ilonka pedig harminchét éves korában csodálhatta meg a budai várban a triumfáló királyt”. Szabó Magda szinte kikezdehetetlen logikájú lélektan magyarázata úgy szól erre, hogy a *Szép Ilonkát* ugyan remekműnek kell tekintenünk, de „nem azért, amivé az esztéták lakkozták, és aminek az olvasók félreértették, hanem mert ritka szépségű sírja egy immár eltemetett bosszúnak és egy elhalt szerelemnek”. Az ő interpretációja szerint ugyanis minden, ami a versben első ránézésre a cselekményvezetés vagy a lélektan szabályai szerint érthetetlen, azonnal értelmet nyer, ha nem az első ránézésre feltáruló értelmét nézzük a versnek, hanem a művet sokkal inkább Vörösmarty Mihály egyik valaha volt személyes sérelme költői kezelésének, egy történelmi legenda keretei között végrehajtott, a személyes múltat újraírni, új fénytörésben feltüntetni kívánt önterápiának tekintjük. A versbe foglalt vértesi vadászat így „a költő képzeletbeli kielégüléseinek egyike”, a kisebb művek során betű segítségével már nemegyszer végrehajtott büntetőakció ifjúkori reménytelen szerelmének kitüntetettje, Perczel Etelka ellen. Nem más hát a mű, mint „az

nagyon bírom. Nem azért szeretem, mert érdemben hoz fel valamit a védelemben. Hanem mert ezzel végre élesen látjuk, hogy mi ebben az egészben képtelen.

Például maga az alkony. Hogy mit keres ebben a képtelen alkonyatban a pillangó. És hogy mit keres ebben a képtelen alkonyatban a magányosan erdőt járó lány. A futtában is csak könnyedén suhanó.

Indokolt felvetni a kérdést, hogy ebben az idősávban egy lepke felbukknása önmagában véve is meglepő, hiszen tudjuk, alkonyatkor a nappali pillangók már lenyugszanak, az éjjeliek fényforrás híján pedig még nem járhatják a táncukat.

Ehhez persze tudni kellene, hogy mégis milyen pillangó lett volna az. Mihály ezt nem írta meg, de tőlem megtudhatjátok. Ez az én idomított vadászállatom. Még szép, hogy a fajtáját bármikor meghatározhatom.

Aranyos tűzlepke volt.¹⁹ Ha éppen tudni akarjátok.

S ha ezt már mind tudjátok, Magdával együtt abba is érdemes kissé belegondolni, hogy mi a fészkes fenéért lófrálhat egy kihalt erdőben éppen alkonyatkor egy magányos lány. Szeretem, hogy ezt a kérdést éppen egy nő vetette fel, külön kitérve arra is, hogy ennek firtatása még akkor is indokolt, ha a lány feltehetőleg a közelben lakik. Mert, ahogy ő észrevette, vegyük észre mi is: az alkonyi erdő nem igazán biztonságos helyszín. Nem szűznek való vidék. Mert nyilván egy nő jobban végig tudja gondolni, mennyire gáz, ha valakire a férfiak kényükre-kedvükre vadásznak, s egyáltalán nem jó vicc, ha egy félreeső helyen szabad prédaként csap le ránk egy unatkozó, de unalmában egyszerre csak felajzotta váló vadász.

Imádom, amit az az okos és tehetséges nő erről előadott.²⁰ Szerinte ugyanis ebben a részben egyedül a pillangó magatartása logikus: ő ugyanis fogja magát, és azonnal elszáll. A lánynak például csak a keze rezzen meg a nem várt érintésre és a kiáltó szóra, de ez az egyetlen reakciója. Holott egy közönséges halandó, akár férfi, akár nő, ha bárhol, lakott területen megfogja valaki a vállát, és a háta mögül rákiált, legalábbis meglepődik.

A lány ezzel szemben megfordul, megnézi, ki érintette meg, s azonnal az ismeretlen férfi szép szeme sugarának rabja lesz, de még vele is marad az alkony rezgő árnyai között. Történetük bármi.

És pontosan ez történt. Bármi és akármi.

Erről fogok most számot adni. Bárhogyan és akárhogyan.

alkotó megsértett királyi felségének fejfelvetése". Bosszú azért, mert „élt egyszer Perczelék kastélyában egy fiatal nevelő, aki álrühás király volt, s akin a kisasszony szelíd mosolyával úgy nézett át, mint egy funkcionálisan felesleges üvegdarabon". Ami történt, az nem több és nem más, mint hogy a versben „a Börzsöny irgalom nem ismerő tündérkisasszonyából az irodalom fintoraként egy felülmúlhatatlan bájú szűz, női ideál alakult, generációk bálványá, és a Szép Ilonkává magasztosult Szép Etelke elkezdte hódító útját”.

¹⁹ Vö.: *Lycaena virgaureae*. Az aranyos tűzlepkék a lepkék rendjében (*Lepidoptera*), a valódi lepkék alrendjében (*Glossata*), a Heteroneurák alrendágában, a kettős ivarnylásúak osztagában (*Ditrysia*), a pillangószerűek öregcsaládjában és a boglárkalepke-félék családjában (*Lycaenidae*) helyezkednek el.

²⁰ Vö.: Szabó Magda: *Sziluettt – A lepke logikája. Szép Ilonka*

(11) Annyi biztos, hogy nem akarok mellébeszélni. Nem akarok abba a vitába se beszállni, hogy a Bánk bán felesége²¹ vagy a Zách Felicián lánya ellen²² elkövetett udvari gyalázat miatt eshetne más megítélés alá. Mert szerintem egyáltalán nem esik más megítélés alá. Attól még, hogy meráni vagy lengyel az erőszaktevő, nem hinném, hogy vele szemben nagyobb felháborodás lenne jogos. Vagy velem szemben kisebb, mert ugye, ha én nem lennék, a városi legendák, de még a paraszti mesék szerint is oda lenne az igazság. De ez még hagyján: a tetejébe még oda lenne a nemzeti nagyság is.

Mert ez így romantikus. Holott mi sem áll tőlem távolabb, mint a romantika. De ha romantikusra vagyunk hangolva, akkor bizony nem szabad engedni a király erkölcsének feddhetetlenségéből. Akár úgy sem, hogy nem hiszünk még a saját szemünknek sem.

Ha rólam van szó, adja is magát a hitetlenkedés: mert nálam már messzi van ám a messzi. Nem is lehet már közel hajolni a kis disznóságaimhoz. Így mulat a fenséges király. Ezt kell szeretni.

Mondhatom szebben is. Ahogy már más is megtette. Mert a helyzet az, hogy az volna hát a nemes és nemtelen közmegegyezés, hogy Mátyás király még akkor sem jelenhet meg a színen ravasz nőcsábászként, mikor álruhában valóban elcsavarja a lányok fejét, hiszen ő a nemzet egészét képviselő bölcs és igazságos, érzékeny férfiú, kinek szinte természet adta joga, hogy alattvalóinak vonzó női halmazát férfiúi nagyszerűségével is elkápráztassa.²³

(11) Ha káprázat, hát hadd legyen káprázat. Alkonyat idején is. Sőt, akkor aztán már egészen különösen felfokozottan. Mert ennyi jogos és leplezetlen önkritika után hadd térjek ki erre az alkonyzónára mégis újra. Nem magamat mentendő, hanem új összefüggéseket feltárandó. Mert lehet azon élcelődni, hogy nekem, a királynak természet adta jogom, hogy a körülöttem feltűnő vonzó nőket elkápráztassam, de az Ég szerelmére, essen szó itt már végre egy másik jogomról is. Hiába nőügy ez is, de körülbelül az egész ország sorsa múlik rajta. Mert ha valaki egy kicsit is ismeri a történelmet, tudja, milyen kötelezettséget vállaltam, amikor a koronát Frigyesztől visszaszereztem. Irgalmatlan sok pénz árán, és egy akkor könnyűszerrel vállalható ígérettel is megbékélve. Elfogadva, ha nem születik törvényes fiú utódom, a magyar korona rájuk, Habsburgokra száll.

Ha nem a Szent Korona a tét, ilyen ígéretekkel nem szorítom sarokba magam, de ez nem akármilyen lehetőség és sorsvállalás volt. Ha egy módunk van arra, hogy a tőlünk elidegenített Szent Koronát újra a nemzet birtokába juttassuk, akkor nincs más választásunk. Akkor az az egy mód van. Bármilyen áron.

De ha ilyen a bármilyen ár, akkor a természet adta jog jelentősége is kirívóan fontos. És ez nem ám a nők elbolondításáról, hanem a királyi utód nemzéséről szól. A magam érdekében, hogy dinasztia alapítsak. És az ország érdekében, hogy a Habsburgok belőlünk aztán semmit se jussoljanak.

Persze kérdeznék, hogy hogyan jön ide a törvényes utód megfogantatásának segítése. Amikor egy-egy ilyen vadászportyám a pillangómmal eleve

²¹ Vö.: Katona József: *Bánk bán*

²² Vö.: Arany János: *Zách Klára*

²³ Vö.: Margócsy István: *A király mulat*. 2000, 2004/9.

nem lehet más, mint olcsó kaland keresése. Asszonyszemélyek álruhás elboldondítása, valamiféle silány izgalmakat kínáló szerepjáték vitathatóan erkölcsös kiélése.

Igen, ezt joggal kérdezhetnétek. Amíg meg nem értenétek, mit is jelent a Nagy Mű megalkotása Regiomontanus formulája szerint. Ha ezt megértitek, akkor a figyelmeteket az egyetlen törvényes fiam sorsára terelhetitek. Persze. Ő halott. Vagyis inkább egy ideig halott volt. Igen. De kérdezem én: a Kémiai Nász elhálásától remélt Nagy Mű vajon milyen célt szolgálhatna? Miért vannak egy uralkodónak alkímistái, ha nem lehet móresre tanítani a halált az ő kíméletlen tudásuknak hála?

Hogy mi lenne az a praktika, ami a mágikus cselekvés varázslatával valakit halottaiból is feltámasztana? Mi más lenne olyan cél, amelyet elérni igyekezve a földi erkölcs szabályai alól magamat feloldozhatnám? Egyrészt kegyetlenül, másrészt viszont kegyesen?

Mert tudjátok meg, hogy kegyetlen vagyok azzal, amit végrehajtok. De igenis kegyes vagyok azzal, amivel itt egy aranykori jövőnek megágyazok.

Nem azt adom meg az áldozatot hozni kész esendő teremtésnek, amit neki ígérek. De miután magát elemészte meghozza az áldozatát, olyan ígéret teljesül be rajta, amiről tőlem nem hallhatott soha. De aminél szebbet nem álmodhatott volna meg magának, akárhogy is nem lett volna az ábrándozásainak se vége, se hossza.

Ez lehet hát az, ami miatt itt és most, a Királyok Hegyén újra benépesülhet az ős Peterdi háza. Hogy hadd forogjon most már egyre csak körülöttem valaha volt drága halottaim élő és eleven körtánca. Akik dehogyis halottak, hanem élők és elevenek. Mert halottaikból visszatértek.

Én pedig visszatértem emlékezni rájuk. Ahogy ők is visszatértek emlékezni rám.

(12) Értsétek meg, a királyok erkölcsse más, magasabb rendű erkölcs. Nem kezdheti ki a kicsinyes polgári morál.

Igazából véve nekem céljaim vannak. Nagyjából-egészében magasztos céljaim. Ezeket követve pedig nincsen erkölcsi felelősségem. Az eleve is térhez és időhöz kötődne. Társadalmi szokások, elvárások bonyolult, engem semmire nem kötelező rendszerén is átszűrődne.

Amiért felelősséggel tartozom, az a sorsmintázatok sokasága. Azoké, amelyeket én magam rajzoltam fel a döntéseimmel. Ez már egyetemes, mondhatni univerzális felelősség. Mi több, kozmikus is talán. Mert ezeket a kedvemért egyszer már a csillagokba írták. A csillagjósaim pedig csalhatatlan biztonsággal onnan is csak kiolvasták. Hogy a saját életem fényeit a csillagok fényével is útba igazítsák.

Ilyen az, amikor fényvezérelt utakon járok, de az árkok sötétségével hadilábon éppen ugyan nem állok. Ha a helyzet így hozza. Vagy ha az áldozathozatal így kívánja.

Ha az útjaimat emlegetem, persze joggal szeretnétek tudni, hogy éppen hol vagyok, és merre járok. Arrafelé mindig arrafelé, ahol a helynek valami rokonsága van az arannyal. És tudnotok kell, hogy ennek a rokonságnak a titka nemcsak a napfényben van.

Ha az ember a Királyok Hegyének déli oldalán, a szőlők fölött leül a világosbarnán égő, porrá vált vulkáni láván, lenéz a völgyre, akkor már csak a tenger hiányzik hozzá.

A levegőben itt is arany szemcsék csillognak, mint a szigetek között a miszt-rálban, és ebben a tündöklésben érik a szőlő. De úgy, hogy ennek hála az édes szirényi fény még az ételek ízében is benne van, mire minden megfő.²⁴

A Királyok Hegye²⁵ attól kivételes hely, hogy az ember itt pontosan tudja, hogy az élet itt akkor magasrendű, ha művészi. Nem úgy, hogy esztétikus, hanem úgy, hogy orfikus, vagyis hogy az ember az éneklő világban, a *kozmosz-aoidészben* él, és az elemekkel együtt énekel.

Hogy ez pontosan hol van? Először is ezt onnan tudod, hogy megérzed, az aranykor ösztöne neked éppen mit súg. S mikor van az, amikor éppen azt súgja meg, hogy hol van az a hely az életedben, ahol az oldottság, a derű, a nyugalom, a félálom, az egyensúly és az aranykorösztön odáig juttat, hogy tudod, mit jelent a történet küzdelmeiben részt nem venni.²⁶

Másodszor pedig onnan tudod, hogy megérzed, valahol lent a dühöngő folyók már kezeseznek, s körülötted a konok bércek is csak azon vannak, hogy soha el ne felejthesd, milyen is, ha megyünk büszke szájjal vissza – mint várainkba, a titkainkba.²⁷

Derű, nyugalom, titok. Aranykorösztön. Aranykortudat.

Ez az.

Mindig ezt kerestem. És a halott fiamat.

Mindent megtaláltam. Semmi nem volt hiába.

²⁴ Vö.: Hamvas Béla: *Az öt génusz*

²⁵ Vö.: Királyok Hegye, más néven: „magyar Olympus”. A Regiomontanus nevében is felbukkanó képzeletbeli Királyok Hegye, a magyar Olympus képzetköre speciálisan Vörösmartyhoz kötve is megjelenik a magyar költészetben, jelesül Várad Antal *Apotheosis* című költeményében, amelynek fikciója szerint „fönn az egekben, a magyar Olympuson / Nagy ünnepet ülnek ős daliák”. A vers szerint ennek az égi ünnepnek kitüntetetten a Vörösmartytól megénekelte hősök a szereplői, akik nem másért gyűlnek össze, mint hogy üdvözöljék megdicsőült költőjüket. Ebben a versben együtt jelenik meg hát fönn az egekben, a magyar Olympuson Mátyás király és Szép Ilonka: „Mátyás, aki Bécsből győzelemből várnak / Diadalmas ormán népes Budavárnak. / És a Vértes csöndes kis lakának / Tündérlánya, Szép Ilonka áll, / S mosolygva látja, hogy találak / Itt egymásra költő és király. // Ez az ő költője... Ez az ő királya, / Kit vendégül látott ősz Peterdi háza... / S a király jött s állt a puszta házban, / Ők nyugodnak örökös hazában! / Ám, ha hervadása lilomhullás volt, / Itt imádott ifjút föllelé / S fényesebben hófehér szobornál / Indul az ő dalnoka elé.”

²⁶ Vö.: Hamvas Béla: *Öt génusz*. Azt az öt ősalakzatot leírva, amelyek szövevénye a magyar embert magyarrá teszi, Hamvas a Dél génuszáról szólva beszél kitüntetetten is a magyar „aranykorösztön” jelenlétének erejéről és hatásáról. In: Hamvas Béla: *A magyar Hüperion II. Az öt génusz*, 101. oldal

²⁷ Vö.: Illyés Gyula: *Haza, a magasban*

Csáji László Koppány
Hullámokban

Hullámokban jön az álom,
Hullámokban jön az élet,
Átlüktetnek a világon,
Létrehozzák a meséket.

Felépültem hullámokban,
Magam raktam vízből, szélből.
Mélybe érő, nagy hálóm van,
Téged húz fel a mélységből.

Hullám hátán összebújva
Hullámoztunk ezer éjen.
Hullámbőröd dűnék útja,
Forró szomjam oltsad – kértem.

Álmaimat hullám mossa,
Emlékenként lopva létem.
Másfelé húz hullám útja,
Mást ölelsz most hullámkéjben.

Hullámzó híd – vonaglottál,
Darabokban hulltam széjjel.
Tőlem messze tajtékoztál,
Hullám vitt el minden éjjel.

Széjjelszedve darabokra,
Szétesik, mit összeraktunk.
Hullámok közt szétszóródva
Más-más tenger, ahol alszunk.

Elárvultam elhagyatva,
Jégtáblaként hullámokban,
Miért hagytál így, magamra?
Olajat rám, s égjek nyomban!

Csöndes víz jön, nem hullámzik.
Hideg tükör vízbe fúlna.
Mohos halál nem virágzik,
Létem lassan elsimulna.

Falak a szemedben

(ballada hét haikuban)

Szemedben falak.
Virágoznék, de hiába
Búgnak a gerlék.

Megvadult vágyad
Önző lángra gyúl, tavaszt
Veszejt, s virágot.

Holdtölte délben.
Halkan engedné fényét,
De harsog a Nap.

Sóhajfonnyadás.
Széltől tépett ágaink
Egymást csapdossák.

Aztán sötét lesz.
Át nem élt álmainkat
Dermesztí a tél.

Szótárokon túl,
Csönd és neszek. Szívünkben
Szunnyadó rügyek.

Hajnaltájt nyílik
Szíved szirma kikelet.
Meg nem láthatom.

Hullócsillag

(kamaradráma)

Egy öreg szamuráj, hátán batyuval, felfelé baktat a hegyoldalban. A hegy tetején kis tisztás van, de a másik széle mély szakadék. A szamuráj eltikkadva megáll. Körülnéz. Egy hosszú, vaskos fatörzsön egy alak medítálva üldögél. A szamuráj odamegy hozzá, megáll mellette.

ALAK Hát megjöttél...

SZAMURÁJ Megzavartalak? (Közlebb lép.)

ALAK Meditáltam.

SZAMURÁJ (az alak felé fordul, mélyen meghajol) Légy üdvözölve!

ALAK Békesség Neked is! (Felkel a fatörzsről, félig meghajol.) Hogy hívnak?

SZAMURÁJ Ichihara Hadzsiko. Sokat kellett rám várnod?

ALAK Hiszen hetek óta készülsz, hogy eljössz hozzám, de csak a fogadóban érlelődött meg benned, hogy elszánd magad, nem igaz?

SZAMURÁJ Amikor levertem a csészét, és utánakaptam...

ALAK ...de nem tudtad elkapni.

SZAMURÁJ Az volt az a pillanat.

ALAK Kinevettek?

SZAMURÁJ Azt próbálták volna meg!

ALAK Akkor a hátad mögött nevettek ki. Ugye ezt gondoltad?

SZAMURÁJ Pontosan.

ALAK Ne bánkódj. Mindig is kitűnő harcos voltál. Sohasem tántorodtál meg az utadon.

SZAMURÁJ Jó ideje mégis azt érzem: fel kell hogy jöjjenek hozzád.

ALAK Ez azt mutatja, hogy nincs benned bizonytalanság. Igazi szamuráj vagy.

SZAMURÁJ Örülök, hogy ezt mondd. (Meghajol.) Jól ismered az életemet.

ALAK Körben éreztem magam körül az életed ívét, ahogy meditáltam.

SZAMURÁJ Pedig csak tétováztam...

ALAK Aki tétovázik, hónapokig, évekig lent marad a fogadóban, a hegy ormát lesve. Hiába ver le ezer csészét, nem mer elindulni a felfelé vezető ösvényen. Te pedig máris itt vagy.

SZAMURÁJ Nem emlékszem csatára, amihez ennyi bátorság kellett volna.

ALAK Tudom. És mikor döntötted el, hogy feljössz hozzám?

SZAMURÁJ Láttam egy pillangót belegabalyodni a pókhálóba.

ALAK Hol?

SZAMURÁJ A fogadóban.

ALAK Na és?

SZAMURÁJ Felnéztem az égre, de csak a plafont láttam, ahogy a lepke megpróbált kiszabadulni a pókfonalakból, de egyre jobban belegabalyodott.

ALAK Na és a pók?

SZAMURÁJ Jött és befonta, míg ő vergődött, küzdött szárnyacskaival.

ALAK Segítettél neki?

SZAMURÁJ Kinek?

ALAK A pillangónak.

SZAMURÁJ Miért segítettem volna?

ALAK Hogy kiszabaduljon... megmeneküljön.

SZAMURÁJ Az lett volna a helyes?

ALAK Te hogy érezted?

SZAMURÁJ Ha így teszek, azzal a pókot öltem volna meg.

ALAK Tehát otthagytad őket...

SZAMURÁJ Dehogy. Néztam, ahogy a pók befonja, aztán mérgével elzsibbasztja a lepkét. S közben dúdoltam nekik, hogy felismerjék a lét könnyűségét.

ALAK Küzdött a pillangó?

SZAMURÁJ Igen, de hiába. A pók egyre több mérget eresztett belé.

ALAK Értem.

SZAMURÁJ Én nem értettem. Aztán rájöttem, hogy a pillangó és a pók – mind mi vagyunk. Az élet és a halál kéz a kézben jár. Minden úton az egyik láb hátul marad, míg a másik előrelelendül. Aztán pedig fordítva. Aki az egyik lábat kirúgja, a másikat állítja meg.

ALAK Pontosan.

SZAMURÁJ Most akkor mi legyen? Vonjam ki a kardom, és vívjunk? Essünk túl rajta?

ALAK Ahogy jónak látod. *(A fatörzs mögül előveszi kardját.)* Bár azt hiszem, ráérünk még...

SZAMURÁJ Előbb beszéljünk egy csöppet.

ALAK Rendben. *(Elővesz egy teáskészletet; feltesz főni némi vizet a közeli tűzre.)* Igyunk egy teát! Mire vagy kíváncsi?

SZAMURÁJ Amit kell, azt már tudom. Sok kérdés gomolygott bennem. Mind eltűntek, mint szélben a felhők. Egy maradt csak.

ALAK *(amikor felforr a víz, egy edénybe tölti, összekeveri a tea-fűvel)* Tedd fel azt az egyet, amire leginkább választ vársz.

SZAMURÁJ Jó. *(Töpreng.)* Féltem már attól, hogy valaki legyőzhet? *(Csönd.)*

ALAK *(csodálkozva)* Ezt akarod tudni? *(Apró csészékbe tölti a teát, átadja az egyiket a szamurájnak, aztán csöndben nézik a gőzölgő teát.)* Ezt éppen te kérdezed?

SZAMURÁJ Sokat gondoltam rá. Mindent megtettem, hogy ne adjon soha legyőzőm. Te azonban nem más, a halál démona vagy. *(Teázgatnak.)* Van így bizonytalansága számodra a küzdelemnek?

ALAK Ha nem lenne esélye az idejövőknak, nem lenne értelme várakoznom. Hidd el, mindent megteszek, hogy sohase győzzenek le. *(Kortyol egyet a teából.)* Pedig nálam jobban senki sem vágyja a szabadulást.

SZAMURÁJ Pedig a feladatod örök: segíteni a tisztességesen meghalni vágyókon.

ALAK Egy van, ami örök: a nemlét. Én azonban itt ragadtam. *(Köp egyet.)*

SZAMURÁJ Ismerem történeted. Valóban láttad halakká és rákakká válni az ifjú trónörökös kíséretét Mijadzsimá mellett a tengeri ütközet után – ezer éve? Ahogy a tengerbe vetették magukat a csatavesztés hírére?

ALAK Hiszen tudod: én vittem nekik a hírt. Az volt az egyetlen igazi gyilkosság, amit elkövettem. *(Kortyol a teából.)* Pedig egy csepp vér sem tapadt a kezemhez, csak a kárhozat!

SZAMURÁJ Azóta vársz itt, üldögélve.

ALAK Néha ülök, máskor harcolok. Azóta várok valakire. *(Iszik a teából.)* Vagy a semmire.

SZAMURÁJ ...és jönnek sorra a halálra vágyók.

ALAK Jönnek.

SZAMURÁJ Hányan hulltak már alá a szakadékban?

ALAK Nem számolom. Ha számolnám, beleőrülnék. Látom a hóban a felfelé jövő lábnyomokat, de jön a tavasz, és eltűnnek. Így megy évről évre. A madarak éneke sem illékonyabb.

SZAMURÁJ A tűnő lét virágai.

ALAK És én vagyok rajtuk a féreg.

SZAMURÁJ Nekem inkább ajándék, hogy itt vagy.

ALAK Sokan a Shimokita-hantó kénköves poklába kívánnak. Pedig az Ószorezán-Bódáidzsi pokla nekem maga lenne a menny! Ott az utaknak vége van. Akik gyűlölnek, jót akarnak nekem. A halálomat kívánják. Nem is tudják, de ez az egyetlen, amire vágyok.

SZAMURÁJ Dehogy gyűlölnek. Csak azt teszik, ami a dolguk: szeretteik gyilkosát kárhoztatják. Pedig aki innen lezuhan, hullócsillagnak látják lentről az emberek.

ALAK Hallottam már erről; mily csodás vég! Az egyetlen, ami megmarad belőlünk: a becsület. Már aki nek sikerül becsülettel meghalnia.

SZAMURÁJ A vereséget vágyod, pedig kötelességed a győzelem?

ALAK Mi lehetne nagyobb büntetés számomra?

SZAMURÁJ Szolgálatod a kárhozat.

ALAK Sokak szemében vérszomjas gyilkos vagyok. Haláldémon. Akik elvesztik miattam apjukat, férjüket, mert feljöttek hozzám, hogy megküzdjenek velem, mit is akarnának? A becsület nekik balga ábránd. A hús és a vér vesztét látják. Gyűlölet élteti őket, és az emlék, ami valójában saját vágyaik ködképe. Ők engem gonosznak látnak, ne is tagadd!

SZAMURÁJ Ideje megvívunk, mert még valaki megzavar...

ALAK Ide nem jön akárki.

SZAMURÁJ Te vagy a vigasz azoknak, akik sem az öngyilkosságot, sem az életet nem engedik meg maguknak, mert mindkettő elsorvasztja becsületüket.

ALAK Láttam öreget, fiatal, bátrat, tétovát, alattomost. Mind belehul-

lottak a szakadékba. Téged megkedveltelek. Kitartó és egyenes szamuráj vagy. A legbátrabb harcosok egyike. Szinte sajnállak megölni, de ez a dolgom. *(Kardot ránt.)* Küzdj hát! Elő a bátorságodat!

SZAMURÁJ Bátorság? Hiszen nem mertem öngyilkosságot elkövetni...

ALAK Az öngyilkosság talán bátor tett? Menekülés.

SZAMURÁJ Sok társam követett el harakirit a dicső vég reményében.

ALAK Vesztett csata után, a lefejezés előtt. Az más.

SZAMURÁJ *(kardját rituálisan maga előtt tartja)* Akkor hát jöjjön a küzdelem!

ALAK Semmit sem tud a bushidóról, aki csak úgy elveti magától az életet, anélkül hogy nemes küzdelemben legyőzték volna. Saját életét köpné le vele. *(Rituálisan felemeli a kardját.)*

SZAMURÁJ Nem félek tőled.

ALAK Örömmel foglak átsegíteni a halálba. Ugye tudod, hogy meghalsz?

SZAMURÁJ Életem már most is csak emlékek foszlánya – zörgő kételybe torlódott minden, ami voltam. Azt hiszed, rémít a halál?

ALAK A tea elfogyott. Vívjunk hát meg: életre – halálra. *(A tűzhely mellett gyertyát gyújt.)*

SZAMURÁJ Sötétedik. Nem akarom meglátni, hogy vannak még magasan álló csillagok is.

ALAK Pedig vannak.

SZAMURÁJ Talán én is magasra emelhetem még a kardomat.

ALAK Ugye hiszel abban, hogy győzhetsz?

SZAMURÁJ Nincsen más csata, ahova hívnának. Csak itt, veled. Ezt a küzdelmet kell még megvívnom. *(Előretartja kardját.)* A győzelemnek sok arca van.

ALAK Akkor hát, rajta! *(Meghajolnak. Vívni kezdenek.)*

SZAMURÁJ *(néhány csapás után)* Na, ez hogy tetszik?

ALAK *(védekezik)* Még mindig kitűnő harcos vagy. Nem csodálom, hogy eszed ágában sem volt öngyilkosnak lenni.

SZAMURÁJ Minek, amikor így, harc közben is végezheti valaki?

ALAK Nem vívott még így velem senki sem... *(Csodálkozva védekezik.)* Korai volt idejőnnöd.

SZAMURÁJ Épp ideje volt. *(Tovább vívnak.)* Te is jól forogtad a kardot, meg kell hagyni.

ALAK Volt rá időm, hogy gyakoroljak.

SZAMURÁJ Na és ehhez mit szólsz? *(Egy különös cselet vet be, gyorsan szúr az Alak felé.)*

ALAK Erre a cseles szúrásra mindig emlékezni fogok. *(Egyre hevesebben vívnek.)*

SZAMURÁJ Emlékezz is, mert másnak, aki megtapasztalta, nincs már rá alkalma többé! *(Nevet.)*

ALAK Aki így vív, mint te, miért akar meghalni?

SZAMURÁJ Szép halál. Jobb halni becsületben, mint az idegenné szétröhögött világ becstelenségében élni. Lemondok róla.

ALAK Akkor miért harcolsz ilyen veszettül? *(Kényszeredetten nevet.)*

SZAMURÁJ *(két vágás és szúrás között válaszol)* Nevetésed nekem a nemlét imája!

ALAK Az utolsó, amit látsz e világból, az lesz, hogy utánad nézek a szakadék szélén... *(Lihegnek, majd tovább vívnek.)*

SZAMURÁJ Ez a világ már nem az én világom. Ami voltam, szétesett emlékeimben úgy mocorog, mint gazdátlan kutya az árokszálon. Nem érdekel, hogy miről beszélgetnek a fogadóban, és azt sem tudom, min nevetnek a fiatalok. Vicceiket nem értem. Már nem fordulnak meg utánam a nők. Virágok? Gyűrt szerelmek. *(Megállnak a vívásban.)* Nem bírtam elkapni a teáscsészét. *(Tovább vívnek.)*

ALAK Akkor hát, ég veled, drága barátom! *(Hirtelen mozdulat, halálos szúrással dőf a szamuráj mellkasába.)*

SZAMURÁJ *(leszúrva hörög, nevet)* Köszönöm! A szakadék már sötét, az éggel éppen összeér. Vár rám, add ide a fényt! *(Az Alak gyertyát ad a Szamuráj kezébe.)*

ALAK *(az oldalához kap, csodálkozik)* Mi ez?

SZAMURÁJ Lám csak, mégis célt ért az előbbi cselem? Ritkán hullik két csillag egyszerre.

ALAK *(tántorog)* Hát eljöttél értem...

SZAMURÁJ Eleget szenvedtünk. Ég veled! *(A halálos sebtől elalélva lezuhan a szakadékba.)*

ALAK *(összeroskad)* Köszönöm, mester! *(Odafenn, az égbolton le hullik egy csillag.)*

A lakat

„Ha nem ítéled el Irénét, méghozzá szigorúan, mások is követni fogják a rossz példát. A bűnt” – visszhangzott Teodóra nővér fülében Anasztázia intése. Istennem, de nehéz egy zárdát igazgatni! Még akkor is, ha az a világ felett, fellegnyi sziklatömbökre épült kicsiny apácalak a Meteórák kolostoregyüttesében. Aztán arra gondolt, hogy talán nem is igazgatni nehéz, hanem a büntetés hatalmát gyakorolni Isten helyett. „Légy irgalmas!” – kérlelték Iréne nővér barátnői. „Emlékezz a lakatra!” – hallotta mástól. „Ha a bűnt nem követi büntetés, minek vannak a szabályok?” – kérdezte tőle levélben a metropolita. Órlődött a kérdések, tanácsok és elvárások szorításában, és csak nézte, nézte a messzeséget a roppant sziklameredélyek feletti, csodálatos virágoskert aprócska padján ülve. Aztán viaszos bőrrrel redőzött, csontos ujjait imára kulcsolta.

Amikor fiatal volt, gyakran állt ki a falak közötti kis kertbe. Bámészkodott. Néha lopva levette apácakendőjét, és hagyta, hogy a lágy szél fodrozza, simogassa hosszú, barna fűrtjeit. A völgyben pásztorok terelgették nyájukat, kolompok hangja kísérté őket. Máskor fekete ruhás pópákat látott alant vonulni, játékos gyerekeket vagy épp katonákat. Egyszer még rejtőzködő szeretőket is. De ő itt fenn, a magasban, mintha az ég kapujából nézne a világra. Felhők úsznak körülötte, jönnek-mennek az évszakok, s az emberek mintha csak a bárányfelhők árnyékai lennének odalent. A függőleges sziklák tetejére senki sem jön, csak ha valaki örökre felhúzza kötélén. Meg a szerzetes, misézni. A szemközti sziklára csupán az ég madarai röpködtek. Mintha megannyi angyal járt volna a sziklameredélyre. Bámulta őket. Ha egy csepp könnye néha a mélybe hullt, mások esőcseppnek vélhették.

Egyszer aztán, sok-sok évvel ezelőtt, meghallotta egy furulya halk szavát. Valamelyik szikla tetejéről jött. A szél hullámai néha elmosták, máskor hátukra kapva felerősítették dallamát. De hogy ment oda fel az az ember? – döbbsent meg Teodóra. Figyelt, hunyorgott, és látta, hogy nem akármilyen alak áll ott a szemközti szikla szélén, s már bizonyos, hogy nem is akármilyen. Hosszú, hátul kissé összefogott haja, rövid szakálla, délceg termete egyértelművé tette: ez bizony Kozmasz. Felvette kendőjét, riadtan beszaladt az épületbe. Dobogott a szíve, mint egy riadt madaré. Lopva körbepillantott, nem látják-e. Kozmasz! Sójajtott. Akihez nem akarták hozzáadni, s aki miatt nem ment hozzá a gazdag loanhoz sem; inkább zárdába vonult. Most hát Kozmasz megtalálta, és üzent neki. Még mindig szereti.

Másnap ijedt és csodálkozó hangzavarra ébredt. Ott, a világ tetején, a kolostorkertben pár növénynek volt hely, évekkal azelőtt még néhány fácskát is ültettek. Lássatok csudát, most az egyik fácaska nagy ágán egy lakatot találtak a nővérek. Átfogta a fiatal ágat, közel a törzshöz. Szív alakú volt. Igazi kézművesremek. Senki sem sejtette, ki rakhatta oda, egyesek csodáról susmorogtak. Valóban csoda volt Teodóra nővér számára. Hiszen ő tudta, hogy az a szív alakú lakat Kozmasz maga. Vajon valahogyan rábírt valakit, hogy tegye oda? Vagy ő maga mászott fel a függőleges sziklafalon? Rejtély. Nem is rejtély – csoda. Hiszen az ő keze érintette, az ő kitartása tartja a fán, bezárva, rálakatolva mindörökre. Amikor senki sem látta, lopva megérintette; s ha közel hajolt, érezte a vas illatát.

Harmadnap újra szólt a furulya, és újra ott állt Kozmász a sziklán. Ezt már a nővérek közül mások is észrevették. Mutogattak, kuncogtak, hogy miféle bolond ember lehet, aki felmászik a sziklameredélyre, kockáztatva életét. Talán zenész? A törvény elől menekülő csavargó? Őrült? Öngyilkos szerelmes? – sutyorogtak. Teodóra szíve egyre jobban vert. Aztán az egyik nővér felkiáltott: „De hiszen ez a *Gyere velem, rózsám, / menjünk innen messze* kezdetű dal!” Honnan ismered azt a dalt? – faggatták. De Teodóra nem hallgatta tovább őket, tudta, hogy kinek szól. Egész éjjel nem aludt. Elképzelte, ahogy hosszú kötelet ereszt le lopva a kolostorból, és lemászik rajta. Lent Kozmasz várja, megöleli, megcsókolja, és olyan boldog, hogy majd meghasad a szíve örömeiben. Bizsergő tétovázással viaskodott benne a remény és a rettegés. Néha lelkiismeret-furdalása volt, hiszen kötelességtudatot is kellene éreznie: ő ugyanis már eljegyezte magát Krisztussal, de most mindez eltörpült a furulyaszó ereje mögött.

Addig-addig tétovázott, mígnem egy nap, jó sokára, a furulya nem szólt többé. Rebesgették, hogy a furulyást rendőrök fogták el, mások szerint csak egy rossz szellem volt, aki továbbállt. Csak a lakat maradt. Lassan megnőtt a fa, amire rákattintotta valaki; szorosán kitöltötte az ág, később körül is nőtt a lakatot. Kérge óvatosan bekebelezte. A kulcslyuk és az alsó rész még egy évtizedig kilógott a fából, végül azonban már csak azok emlékeztek a lakatra, akik régóta voltak a zárdában. A vaskos ág mélyén rejtőzött. Teodóra megvénült, teste összeaszott, de ha a fára nézett, szomorú tekintetében az Úr szelíd fénye fel-felcsillantott valami szerelmes fényt. Néha odament, egész közel hajolt, és suttogott: legyél nagyon boldog, Kozmasz, a kedvemért!

Aztán most itt ez az eset: Iréne nővért rajtakapták enyelegni a gyóntatóval. Halálos bűn! Igazi botrány. Az egész kolostorra a szégyen árnyékát borítja. Egy ideje gyanakodott már egy nővértársa, hogy miért kattán a zár az ajtón, ha épp Irénét gyóntatja az atya, de csak néhány hónap múlva vette a bátorságot, hogy elrejtőzzön a szobában, és kilesse őket, ahogy ölelkeznek. Öklendezve hívta Teodóra főnövért: „Botrány!” – ordította, a halálra rémült Irénére és a döbbenettől lemerevedett pópára mutogatva. „Esküszegők! Halált érdemelnek!” A pápa remegve szorongott a hálóban, míg leeresztették, majd pedig üzentek a nagy kolostorba, hogy mi történt, mily rémséges dolgot művelt szerzetestársuk. Teodóra mindkét nővérét bezáratta: az egyiket titoksértésért, a másikat bujálkodásért. Azt rebesgették, hogy Iréne egykori szerelme lett pappá, így látogathatta meg őt a zárdában néhanapján. A papot szigorúan megbüntették, sziklaüregben kellett élnie három hosszú éven át, szöcskéken, bogarakon. Már ha túléli. Most pedig Teodóra főnövér ítéletére vár mindenki. Meghallgatta a véleményeket, de nem segítenek neki.

Tördeli imára kulcsolt kezét Teodóra, a sziklacsúcson lévő aprócska kert padján ülve. Nem tudja, mit tegyen. A rettentő mélység felett a madarak vijjogva lovagolják meg a szeleket. Az agg nővér felnéz, ott van a fácska, ami immár erős diófává nőtt, és szemben a szikla. Behunyja ismét a szemét, és imádkozik tovább. Uram, kérlek, ments meg ettől a döntéstől, hiszen én is elmenekültem volna előled akkor Kozmással. Az vesse rá az első követ, aki... Igaz, az ördög kívánatosnak láttatja magát. A szabály az szabály. Gondolattal, szóval, cselekedettel és mulasztással... De hát a megbocsátás Istene... Oh, irgalmazz, uram, gyarló lelkemnek, én nem tudom a halálba küldeni Irénét! Szegényke!

Balga. Könnyű megszédülni a magasban. Teodóra hirtelen felkapja a fejét. Mi ez? A szemközti sziklaoromról valaki halkán furulyázik. Kozmász! Te vagy? Ősz üstökét tépi a szél, csak foszlányok jönnek a *Gyere velem, rózsám*-ból. Édes szerelmem, hogy kerültél ide, pont most? Amikor rettentő döntést kell hoznom. De Kozmász most előremutat, és Teodóra észreveszi, hogy egy irdatlanul hosszú, rózsafüzérből font kötél feszül a két szikla közt. Fénylő függőhíd a szörnyű szakadék felett. Int, hogy jöjjenek! Ő int! Oh, uram, segíts! Ne tétovázz, Teodóra! Rálép a füzérrre. S az első lépés után már a mélység fogadja ölébe az agg nővért. Nem sikolt, nem fél, hiszen tudja: odalent Kozmász ölébe hull.

A még cím nélküli, alcímében: *Rövid novellák, versek, kamaradramák és forgatókönyvtervek* már biztosabb gyűjtemény várhatóan az év végén jelenik meg

Baley Endre

Bökkenések és hökkenések

Részlet

Jól vagyok, édesanyám, jól vagyok, barátaim, jól vagyok, szerelmem. Ha jötök, hozzatok egy kis csirkepaprikást, mert a Fradi-kolbásztól már kivagyok. Mindent bele, hajrá Fradi! Hozzatok Canestent is, mert összecseréltem Baluval a pizsamámat, és mivel ő már a harmadik hete nem fürdik, egész Zalát megszégyenítő gombatenyészete van. Ne aggódjatok, ha terpeszben járok, nem aranyerem van!

Sorakozó! Levélosztás. Nincs levél.

Az udvaron annál több. Szeptember vége van már, könyörtelenül sárgul, könyörtelenül hullik. Könyörtelenül össze kell szedni.

Az öreg katonák szívatják az újoncokat. Valamivel nekik is agyon kell csapni az időt. Ki kell vívni a tiszteletet, mert különben véged!

Nincs levél, nem volt rendesen kifényesítve a bakancs. Éjszakai ébresztő. Mars ki a sportpályára! Békaügetés? Na, ezzel aztán semmire sem mennek! Kiröhögöm őket. Újabb kör, újabb négyszáz méter. Lószerszám és esti fény. Egyetlen edzésen több lábmunkát végeztem, mint amennyivel itt szívatni akarnak. Vigyorgok. Így tanultam anno Fülíg St. James – közismertebb nevén Fülíg Jimmy – barátomtól. Utálnak érte, de megvan a tisztelet. Irány a körlet! Bal-jobb-bal...

Egy romantikusabb lelkületű, már nem újonc srácnak nem sikerült kivívnia a tiszteletet. Egy nap be kellett lépnie a Kilencek Klubjába. A meglehetősen jó hangzású név azonban egy meglehetősen jellemző eseményről kapta a nevét. Tíz bakából kilencet elhagy a barátnője, felesége, élettársa a sorkatonai szolgálat alatt. Szerencsésebb esetben csak az egyik, de olyanról is hallottam, akit mindhárom. Egyre ritkuló levelek a fákon, egyre ritkuló levelek a kedvestől...

A gyanús:

Szia. Jól vagyok. Hiányzol. Csókollak.

A felvezető:

Szia. Képzeld, a Marinak új barátja van. Olyan aranyosak együtt. Puszi.

A feltáró:

Szia. Azt hiszem, ennek így nincs értelme. Nem bírtam tovább. Ne haragudj, minden jót!

Slussz-passz. Hiába ír a baka, nincs válasz.

Bal-jobb-bal, bal-jobb-bal.

Aztán jön egy éjszakai őrségadás. Áll a baka a toronyban. Szellő sem rebben szinte, a ködben alig látni valamit. A pokolba kívánja az egészet, miközben fogalma sincs, hogy a pokol viszont várja őt.

Néhány öregbaka szert tett némi gyümölcspálinkára. Röhögnek, trágárkodnak. Ki kellene találni valami jó heccet! Hihihí. Valakit megszívatni, de betyárosan. Haha. Kéne még egy üveg pálinka. Mindjárt szerzek, mondja az egyik.

Megisszák. Egyre alantasabbak, egyre kevesebb a kontroll.

Az a nyápic Mészáros van őrségben. Hihihí. Annyira beszari, hogy tuti tele lesz a gatyája. Hahaha. Menjünk, ijesszük meg egy kicsit! Hihihí!

És mennek. Mennek, a jó édesanyjukat, de rohadtul nincs fogalmuk arról, mi lesz azzal a Mészárossal. Rohadtul nincs fogalmuk arról, mi lesz majd a három atomrészeg öregbakával. Pokoli jó hecc lesz! Hihihí.

Lopakodnak. Pszt, még ne! Csöndben!

Hárman háromfelől ijesztenek. Zörögnek, pisszegnek, ezután rákezdik:

Nyuszi, nyuszi!

Ez az újonc lövészek neve a katonai zsargonban.

Mészáros egyre idegesebben kapkodja a fejét.

Ki az? Kik vagytok?

Nyuszi, nyuszi!

Állj, vagy lövök!

Hehe! Nyuszi, nyuszi!

Kattanás hallatszik az őrtoronyból. A pokol kapujának kattanása hallatszik az őrtoronyból.

Baszd meg, fussunk! És futnak az átkozottak, mert érzik, kibaszott nagy számban vannak.

Fénybe borul az őrtorony, majd néhány pillanat múlva újra teljes a sötétség. A fényt fülsüketítő ropogás kíséri, az azt követő sötétet síri csönd. Pazar tűzijáték!

Mi a fasz volt ez, kérdezi néhány száz méterrel arrébb az ügyeletes tiszt. Azonnal ellenőrizze, őrmester! Hogy az a badalai...

Az őrmester és két baka a hang irányába rohan. Ötös számú őrtoronyból jelentést kérek!

Újra kattanás hallatszik.

Feküdj, adja ki a parancsot az őrmester.

Egyetlen lövés dörren. Mészáros teste tompán puffan a földön. Nincs feje.

Bal-jobb-bal...

Másnap megérkezett a levél, de Mészáros nem tudja már kibontani.

„Szia. Annyira hiányzol, kérlek, ne haragudj! Ostoba voltam, nagyon szeretlek.”

Aztán megy a levél a Mészáros családnak, de ez a levél nem az a levél, amit várnak:

„Tisztelt Mészáros család!

Sajnálattal kell közölnünk, hogy fiuk, Mészáros Tamás szolgálata teljesítése közben hősi halált halt.

Fájdalmukban osztozunk”

És megy egy levél az egyik vicces öregbaka családjának:

„Tisztelt Öregbaka 1. család!

Sajnálattal kell közölnünk, hogy fiuk, Baka 1. szolgálata teljesítése közben hősi halált halt.

Fájdalmukban osztozunk”

És megy egy másik levél a másik öregbaka családjának:

„Tisztelt Öregbaka 2. család!

Sajnálattal kell közölnünk, hogy fiuk, Baka 2. szolgálata teljesítése közben hősi halált halt.

Fájdalmukban osztozunk”

Végül a harmadik levél, a harmadik öregbaka családjának:

„Tisztelt Öregbaka 3. család!

Sajnálattal kell közölnünk, hogy fiuk, Baka 3. szolgálata teljesítése közben hősi halált halt.

Fájdalmukban osztozunk”

Öreg baka nem vén baka, szét lett löve a valaga.

Meg a feje. Meg mindene.

Jó hecc volt, mi?

Négy teljesen felesleges levél keletkezett egyetlen teljesen felesleges levél miatt:

„Szia. Annyira hiányzol, kérlek, ne haragudj! Ostoba voltam, nagyon szeretlek.”

Tényleg ostoba voltál, Maca. Erre a leveledre már senki sem válaszol; a jó válasz kilőve.

A fülemben lüktet Cseh Tamás dala:

Posta nincs, se csillag a váll-lapon,
én fekszem itt és megy a századom,
Második Magyar Hadseregem,
mi a nevem és a fegyvernemem?
Mi a fegyvernemem?”

Nyugodjon mindenki békében!

Hegyi Zoltán Imre

roncsfilm

(1993 nyara, Csillaghegy – egy nap egy éjjel)

a mozdulatban nem volt semmi nemes
de benne lüktetett a megtettem
hanyatt az este árnyasodó erdejében
az utolsó ösvényen hevert
a lüktetés fekvő táncolt bolerója.
aztán hozzányúlt táncpartneréhez az éjszaka:
félreérthetetlenül távolságtartó
hosszú lassú türelmes mozdulatokkal –
nem először nevelt valakit
vigíliára

egy hosszú lassú türelmes
mozdulatlanságra körbeálltak
fektedben a környékbeli kutyák
tőled várva hogy elkezd
de nem lett volna semmi nemes a mozdulatban

csukott szemhéjdon
keresztül néztél
velük farkasszemet

ők pislogtak először
elrohantak kergethetőbb
véres játékokat keresni

éjfél után a lopakodó hold
fonnyadó életed filmjét vetítette a
fejed feletti ágakon létbe kötözött imbolygásra
árnyjátékot táncoltak neked
az egymás sorsát kulcsolódó levelek.
hosszú lassú türelmes film volt
tényleg nem erre a dramaturgiára számítottál
az éjszaka úgy táncolt neked hogy
nem táncolt veled

eltelt
 és felkelt és te is
 a sebedre gomboltad az inget
 és elindultál a csillaghegyi strand előtti
 telefonfülke felé
 befogadóbb haldoklást keresni
 mennyire jól van kitalálva az ember!
 a mentők önkezü kihívásáig
 a telefonbeszélgetés végéig ringatta
 ölében eszméleted
 az adrenalin.

amit magamban...

(1991 tele, Engels téri Volán-pályaudvar, padhajlék)

...elhelyeztem, szégyenbe öltözött emléktetét
 leültetem egy várótermi padra, miközben
 a busz már járatta a motort, indulni készült,
 és már minden ülőhely foglalt volt és mindegyiken
 én ültem, különböző életkorban; megalázó
 látni, milyen összeesett, szétfolyó, öreg
 emberré tett a lényeg folyamatos kerülgetése,
 és hogy mennyire nem ismerte fel a fiatal
 önmagam, egyik sem ismerte fel a mellette
 ülő önmagát, csak én, csak én láttam, hogy még a
 vezetőülésben is én ülök, pedig nem is
 tudok vezetni; szóval hogy valójában ez
 a busz a katasztrófába tart és nem haza,
 bármit is jelentsen most már az, hogy haza,
 és valójában egyedül ez a tényleg hajléktalan
 kinézetű nyomorult ússza meg, egyedül, aki
 nekem jött hátulról, félig kinyitotta a
 hátizsákom zsebét, hogy kivegye a tárcám,
 és akit én fordulásból kentem az oszlopnak,
 és csak azért nem ütöttem meg, mert már
 éppen eléggé megütődött, szóval lehelyeztem,
 szégyenbe öltözött nyomorult, simán hagyta
 leültetni magát, a végén adtam neki valamennyi
 aprót is; mielőtt észrevettem, hogy teljesen
 kiürült a váróterem, a busz sehoh, az orrom
 picit vérzik, az oszlop felhorzsolta a kezem,
 és az a háromszázhuszonnégy forint, amit ettől az
 erőszakos fasztól kaptam, akinek véletlenül
 nekimentem, lófaszra se lesz elég...

Egyszeri rovatcímet kapott kivételesen szerkesztőtársunk. Két író és két költő öt könyvéről fogalmaz esszékritikákat egymás után. Három könyvheti szerzőnk méltatását alkotásmustrák követik; Benkó Ildikó és Jakab István – a 2019. évi Prágai Tamás-díjasok. Két évvel ezelőtt Hegyi Zoltán Imre debütáló kötetével maga is megkapta az örökös szerkesztőnkől elnevezett díjelismerést.

Alkotói bőség

Bertalan Tivadar két kötetéről

Bertalan Tivadar alkotóereje teljében, fiatalokat megszegyenítő tempóban dolgozik immár csaknem kilencvenévesen is – azt hiszem, sokan szeretnék így, ilyen méltósággal időzni az évek lehajító súlya alatt. Felsorolni is nehéz, látvány- és díszlettervezőként hány filmet jegyez, dolgozott Várkonyi Zoltánnal, Jancsó Miklóssal, több koprodukciós és itthon forgó külföldi film látványvilágát ő álmodta meg – de olyan televíziós sorozatokat is, mint ifjúkorom állandó állócsillaga: *A Tenkes kapitánya*. Festőként, grafikusként számos önálló és csoportos kiállításon megmutatta munkáit, s illusztrátorként is jó néhány kiadvány megjelenésében működött közre. Tanított is, rajzot s látványtervezést. A Magyar Művészeti Akadémia tagja. Mindemellett író – aki a saját köteteit is illusztrálja.

Ahogy lapozom a könyveit – mintha nem is egy író volna. Finom és cizellált, de olykor kimért, szinte mérnöki; meghökkentően kópé és Örkényre hajazóan fanyar, de olykor visszafogott és szemérmes, mint Fekete István; harsány nevetésre ingerlő, de nemegyszer torokszorítóan kíméletlen, mint a havasok írói – nagyon széles palettáról keveri a szavak színeit is a könyveibe, nem csoda, ha nem áll minden árnyalatból meríteni egyetlen kötetbe akár. Miközben tudja, hogyan kell feszes, szigorú rendben látomást faragni – s így megragadni a drámát. Mert 2018-ban Bertalan Tivadarnak két kötete is megjelent a Napkút Kiadó gondozásában: az *Állatságok, növényiségek* és a *Rebellisek*.

Állatságok, növényiségek. Nagyon sokféle árnyalat megjelenik az *Állatságok, növényiségek* lapjain. Címlapján a tótágast álló Földdel, akinek tőlünk vereslik a feje. Sajátos ez a témát markoló sokféleség. Van itt egysoros, vers, szelíd félperces és mélyre hatoló novella, klasszikus elbeszélés, humoreszk, kroki – s ami egymás mellé rendezi őket, ami kötetté szervezi őket, az a téma. A műfajok közt úgy ugrálunk, mint a nyári szünetbe szabadult kisdíák. Kópé-könyv ez, bátran megteheti, hogy csak a maga mind teljesebb feltárulásaira van tekintettel – mert amikor azt éreznéd, markolod ezt a hangot, kicsusszan az ujjaid között, teljesen máshonnan kacsint vissza, minden újabb történetével meglep, kifordít. Mert van, amikor a kópét is előveszik – szigorú, teljes szomorúságú, tragikus történetek is ellaknak a lapokon. Egy világlátás írja itt a nap mint napit – ugyanakkora műgonddal, de teljesen más nyelven a tragédiát és a komédiát.

Bertalan Tivadar, *Állatságok, növénytársak*, Napkút Kiadó, Budapest, 2018

Mélyen áthatva egyfajta kimódolt, sokszor végiggondolt ökológiai szemlélettel. Egy sokat látott, sokat tapasztalt ember nézi benne fokozódó aggodalommal és nem kevés csodálkozással, hogy mit művelünk ezzel a feje tetejére állított bolygóval. Kortársam, a polihisztor. Aki minden története elé odakanyarítja a rajzot: tollrajz, tus, nyomtatott nyomat nyomatékosítja a szavakba font csodálkozást. Vicces volna ilyen leírni egy életes úrról – de olykor kifejezetten gyerekszemmel. Bertalan Tivadar egyik ereje ez a megőrzött, mégis, minden naivitást nélkülöző gyerektekintet. Mert a másik az a hányattatásokat és kiszolgáltatottságokat is pontos, minden manírtól fosztó érett hang, amely a nehezebb szövegek fajsúlyos tartalmait is könnyedén képes megtartani.

Igen, állatságok. Hangyától az elefántig. Van itt macskasíratás és szilveszteri tombolán nyert nevetető egér-történet, meztelencsiga-ítatás és tragédia kecskelegeltetés közben – állatok köré,

állatok apropóján, s a mi emberi „állatságaink” apropóján megejtett szembenézők egész sora. Van, ahol a meséből kiszóló író által, van, ahol egy szereplőn keresztül, van, ahol a szigorú kompromisszummentesség bőre alatt – de minden történetben ott vagyunk mi is. Élmények szavakká gyúrt anyaga ugyanúgy bekerült e kötetbe, mint ahogy egy-egy látomás, vízió, vagy egyszerűen nyelvre csodálkozásból születő, pár soros vicc. Biztos, hogy lesz olyan olvasó, akit pont ez a széttartó sokféleség ingerel majd – de hogy bárki találhat ebben a formai és tartalmi gazdagságban kedvére való olvasmányt, az biztos.

Ott a *Kukacok* félresikerült „randija”. A *madár* kislányrajza, amit tényleg röptet az álom (s ahol fényt kap a bárdolatlan, gyermeki testvér-gonoszság). Ott a *Galacsin*, valójában szavak a képhez. És ott a *Kecskek kövér fűben* – amittől egyszerűen más fény esik az eddig látottra is, a történet mély, nyomorult mivoltunk láttató, kíméletlen optikája által. A számtalan film körül való bábáskodás egyenes következménye: e kötet alkotója láttat. A szavakkal is nagyon gyakran rajzol inkább – hogy aztán meglepően egyszer csak egy szójátékkal, nyelvi leleménnyel, találattal mégis.

Igen, növénytársak. Hallgatag útitársaink ezen a nem egyszerű, nap körüli utazópályán. Hallható tartományunk alatt sikoltoznak – a mi számunkra némák. Bertalan Tivadar megszólaltatja őket. Megint csak azon az ezerlyukú sípon, ahogy a világ hozzá is beszél, szelíden és vidoran, pár szóval a sokatmondó grafika alatt, komolyan, sőt komoran. Mert bizony e könyvbe jutott egy önvallokozás is, pontos, finom hangokkal, szeretettel és váddal – de legfőképp önváddal fogalmazott titok. A polihisztor, aki a kortársam, nem akarja titkait magával vinni a sírba. *Az erdő királya* nekem e kötet egyik kiemelkedő csúcspontja volt, lelkiismeret fojtogatta, mégis tiszta hangú, szinte szent gyónás. A csínyről, amit annyi egymást feléző szeretetlenség farag végül életekre szóló tragédiává.

Miközben ott a *Szobaarborétum* kifordított, kegyetlen környezettudatos-ság-paródiája. A *Lopótök* kedves és szórakoztató házastársi évődése. A *köcső-*

gök argóval (is) játszó emlékéllátása. Ott az *Ibolyát tessék* megmentett öngyilkosjelöltje köré odakrúdysodó, szinte szecessziós ízű történet. A *Metamorfózis* két sora – amely valójában irodalmi kép-aláírás. Sokhúros hárfá, ezerlyukú síp – szinte mindegyik történet más hangon nyitja az olvasójában a más szobákat. És a minden történethez rendelt illusztráció is gyakran válik szövegen túlmutató többletté. Irodalmi kép-aláírás – mondom, pedig egyszerűen van, amikor arról az általam igen szeretett módszeréről van itt szó, amikor a két játszótárs, kép és szó egyenrangú. Nagyon gyakori, hogy szöveg és illusztráció hallatlanul könnyedén, gördülékenyen egységgé alakul. Nem mintha amúgy ne érné meg ezt a minden belefűzött, címmel ellátott egységet képpel ajándékozott kötetet csak úgy végiglapozni, a képek kedvéért...

Tartson még sokáig ez a változatossággal gyönyörködtető alkotói bőség – csak ezt kívánom!

Bertalan Tivadar, *Rebellisek*,
Napkút Kiadó, Budapest, 2018

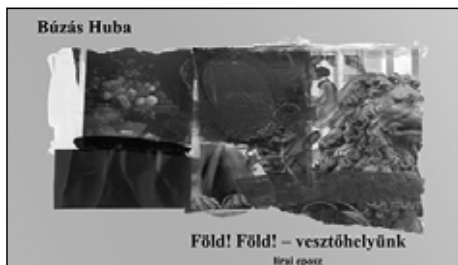
Rebellisek. Teljesen más eset a *Rebellisek*. Ez a történelmi kalandfilm-forgatókönyv finoman hangolt, illón történelmi korba illesztett módon meséli Budai Nagy Antal és rebellisei lázadásának történetét. Az 1437-es parasztfelkelés az úrhatnám mohóság, az egyházi hatalommal visszaélés és a korábbi rossz döntések szülte beteg kényszerek nyomorult szerelemgyereke volt. Hozzájárult az adóterhek korban addig nem tapasztalt elviselhetetlen szintig növekedése, s a Zsigmond király általi hibás döntések kényszere alatt végigvitt pénzrontás ugyanúgy, ahogy a tény: Lépes György püspök kiátkozással fenyegette azokat, akik nem voltak hajlandók neki dézsmát fizetni. A lassan felizzó parazsat táplálták a reformáció tanai is – a vándor mesteremberek, deákok korában is hamar terjedtek az új eszmék. Ez idő tájt számos helyen, így Erdélyben is nagy népszerűségnek örvendtek Husz János tanai – ráadásul a kismemesi leszármazottak egy része megismerkedett a husziták sikerrel kecsegtető (amúgy a korban egy ideig messze legmodernebb) harcmódorával is.

A parázs lánggra lobbanásához mégis leginkább a főúri, főpapi réteg mélyleges inkompetenciája kellett – s az a pökhendi, lenéző hozzáállás, amely megalapozta a felkelés kezdeti sikereit. Bertalan Tivadar ennek a gyilkos, de valahol szánalomra méltó, ostoba magatartásnak mindvégig hiteles krónikása. Látszik, hogy nagy kedvvel s a kellő mélységig tanulmányozta az időszakot s a történéseket. Van íze és hangulata ennek a forgatókönyvnek, látszik benne a filmes látványok alkotása közben megszerzett rutin, de még inkább a téma szeretete.

Viszont talán pont a téma szeretete okán az elbeszélés a felkelés legdicsőbb pillanatában megáll. Nem kíséri el hőseit a belső villongásoktól szaggatódásig, az eszmélő, fegyverforgatásra jól kiképzett nemesi hadak túlereje következtében bekövetkező keserves végig – s az azt követő véres megtorlásokig. Ez a történet boldog véget érdemel – gondolhatta az írója. Talán igaza van – talán

valójában tényleg reményt érdemelnénk. Boldog végeket – ahol jelen van a veszteség, a gyász, az áldozathozatal, de ahol elvált már a búza az ocsútól, s ahol a csatatér véres porából este egy új világ magvetésének lehetősége látszik. Nekem az időszak teljes tükre hiányzott picit – s annak felismerése: a forradalmak mindig legalább annyi problémát hoznak magukkal, mint amennyit megoldának. De nem tisztem eldönteni, melyik szemlélet az előremutatóbb. Talán Bertalan Tivadarnak tényleg igaza van – tényleg reményt érdemelnénk. Ezt döntse el inkább minden olvasója maga.

Kórtermi leckék

Búzás Huba, *Föld! Föld! – vesztőhelyünk*,
Cédrus Művészeti Alapítvány, Budapest, 2019

Búzás Huba immár nem először merít a maga áradó szövegóceánjába. Az *Égi kupolánk* elolvasásakor fogalmaztam így: van valami elemi bátorság abban, ha egy költő így teremt lírai eposzt, a tudatfolyam-költők nyomdokán, de egy saját ízbe fordított antik formába, egyfajta megkettőzött alkaiozsi strófába öntve mindazt, dilemmáival, önmagával vitázó ellentmondásaival együtt, amit a világában megtapasztalt. Búzás

Huba szóbő, de soha nem öncélú gondolatáramlása mintha tényleg bepillantást engedne a fejébe – mégpedig rendre olyan élethelyzetekben, ahol ez a bepillantás intim, fájdalmas rétegeket is feltár. Ráadásul a *Föld! Föld! – vesztőhelyünk*, újabb kötete a címben ígért tengerészkiáltást a betegágy „hajójáról” teszi – abban az élethelyzetben, amikor a kultúra (létezésünk gyönyörködtető sallangja) jellemzően lefoszlik.

*„valami koccan... porcelánkacsák... akármilyen...
nem, nem... szüreti bál a hegyben, ködpirék,
borospincék egymástul pár pohárnyi
dűlőre csak... víg dalt dördítenék
~ eltört... vagy nem tudom, mi fáj ~*

*tán mondanom se kőne mily bohém vidék,
jó asszonyfektetőt meg muskotályt
hörpintgetünk, Kerstin, szerelmem...
suttogtad: Isten megbocsájt
nincs másnak mit felelnem...” (Intenzív-éjjel)*

Ez a hét tétel – a kórtermi tartózkodás napjainak és éjeinek ritmusában – minden felütésében egy önálló verssel különít. Szép gesztus abban a nyomorúságban, amit leginkább az a tény jellemez, hogy minden elkülönülés lehetetlen benne. Aminek valóban ad egy ritmust a napszakok váltakozása, a kórterembe

hajnalban érkező, fürdető, ágyneműt cserélő nővérektől a viziteken át az étkezésekig – ha lehet egyáltalán étkezésről beszélni frissen műtöttek, bélgázt remélők híg kórházi teájára tekintve. Az ilyen kórtermi létezésnek valójában hiába adna ritmust bármi, hiszen a fájdalomban telik és a vágyban, hogy végre múljon el. A félkába állapotban, amit a fájdalomcsillapítás eredményez. A helyzetben, amikor egyébként is lehetetlen minden elkülönülés, ebben a betegség-állapotban – a sokágyas kórterem betegeket korra és civil élethelyzetre tekintet nélkül a kór, a betegség mintázatába zsúfoló gyakorlatában.

Ahol a fájdalom közös, de szinte semmi más. Ahol a betegtársban újra és újra felhabzik a közléskényszer – hiszen lesz-e alkalom még mondani. Ahol egymás terápiás kezelése is óhatatlanul folyik, még ha nagyon sokszor egymásétól gyökeresen eltérő tapasztalatú, habitusú emberek figyelnek a nehezen kisajtolt szavakra – mert nincs ott más, aki figyeljen. Ez egy kegyetlenül intenzív tapasztalat a szó emberének, a kimondás kényszerével vert, a megfogalmazás mámorát számtalanszor átélő költőnek: hogy mindannyiunknak van mondanivalója ilyenkor, és hogy mindannyian hallgatóság vagyunk ilyenkor. Ha akarjuk, ha nem. S a másik élménye-kínja – ha akarjuk, ha nem – bennünk is visszhangot ver, emlékezni készlet.

„valaki haldoklik közelemben, túl, a függönyök mögött, netalán a múlt, történelem enyészik el épp, velem? emlék-halál emlékezetemben, nincs többé ki emlegesse Kerstint, elégiává lényegült át, tétova, lengedező alakká, foszlik a lény a messzeségben...” (41–42. szakasz)

És ott vannak a nem múló, percekét számláló éjszakák, a szerencsésebbje, az aludni tudók szuszogását hallgatva. A költő kegyetlen tisztasággal tárja elénk a helyzetet, amikor valamilyen kapaszkodó kell – máskülönben az elme a betegség nyomora-ténye körül forog, mint egy nem szűnő, örületig rettetgető örvény. Amikor ez a kapaszkodó először korántsem biztos, hogy az empátia – a másokban meglátott ember. Búzás Huba fel meri tárni ennek a sajátos, ágyhoz kötözött létezésnek az azt amúgy borzalmas fázisát, amikor az empátia elfogy. Amikor az ember a betegtársra gúnynevet aggat, amikor az embert minden és mindenki fárasztja – még az is, aki segítene. Mert a türelmet eleszi a fájdalom. Amikor ez a befelé távolodás önmagadba az egyetlen mentsvár, mert nincs mit mondani, ha az éjjel melletted hal meg valaki. Abban a helyzetben, amikor te is könnyen követheted a példáját.

Azt hiszem, ennek a lírai eposznak, szüntelenül áradó tudatfolyamnak az egyik sajátos ajándéka ez a kegyetlen őszinteség. Ami magaddal is marcanbolóan őszintévé tesz. Lehámlanak a múlt szerepei, a házastárs, a múltbeliek, a gyerekek, gyakorlatilag bárki szeretted keserves, mentség nélküli meztelenségben didereg a gondolataidban. Ezek kegyetlenül hideg és nagyon veszélyes pillanatok – én úgy tapasztaltam, ilyenkor vagyunk a legközelebb a halálhoz ebben a vékony jégen járkáló (dehogyan járkáló: ágyban, mozdulatlanul fekvő) élethelyzetben: amikor elengedjük minden megtartó (itt tartó) szeretésünket ebben a hideg, keserű számvetésben. Elengedjük mindazt, ami itt tartana...

„s ma, itt, emberroncok közepett halódom, mint a lávaköbe fagyottak egykor, megtapodva... tegnap a Sányavész saját sebéről tépte le tapasztát,

*ilykor talán a démonok lovagolják, vélte Nina nővér,
régén az ily betegeket lakatlan helyre kivitte ~ veszett eb ~ a sintér,*

*magára hagyta vagy a nyakára hurkokat vetett, na, hogy sose ártson, majd
mikor hisztériás paralizisekben, epilepsziás rohamokban há-
borodottaknak fölépült a bolondok háza, hát, bezárták
mind az ilyen höbögéket ~ tuskók! ~ és töküket bejegelve verték,*

verették zajtalan zuhanyokkal...” (98–100. szakasz)

Félelmetes, de szinte elkerülhetetlen, ahogyan kiutat talál ebből a kultúrába szerelmes ember. Mert valóban megtartó ereje lehet az eszedbe jutó szónak, a fejből, akár hibásan (hibásan? pusztán a magad ajkára szabva) deklamált soroknak ilyenkor. Milyen érdekes – én tapasztaltam olyat, láttam olyat, hogyan tartotta magát a peremen egy idős bácsi a nyekergő hangon, magának dudorászott nótával. Magyar nótával. Nem nivó, de kapaszkodó – hiszen a kultúra része. Amit neked, a kapaszkodónak kell *tenned*, neked kell *mondanod*, részt kell vállalj belőle; nem elég, ha hallgatod, ha füledbe suttogja a rádió, ha az olvasmányba temetkezve kutatod (ha egyáltalán van erőd így kifelé figyelni). Valójában nem tesz mást a költő sem, csak megragadja magában a kultúrát, amelynek szerves részeként tekint magára, megragadja azt, ami megtarthatja – és *mondja*. Ez a hovatarozás bármikor feléleszthető – egy ilyen pokolian keserves helyzetben is.

*...tehetsz arról, akik ma vagyunk? agyunk milliárdnyi gondolatáért, és
hogyan szenvedünk, te vagy felelős? mert semmi nincs, mi benned nincs eleve,
legyen*

az átka testiségnek, állati ösztönéletünk csodái...

s emberi szellem ~ a lélek ~ óh, Shakespeare magasába emelkedetten!

*régtől sokaknak nagy mesemondó, néhányaknak költők láng-fejedelme ~ fényt!
hogyan életben maradjak, ameddig meg nem vallom látomásaimat, na, hogy
e bolygó szoptató anyánk ugyan, ám beládd, vesztőhelyünk ma,
mostoha éjszaka ez, fenség, beteljesülése a sorsnak, mintha*

*~ neved ki, már-már hallucinálok ~ Beethoven Egmont-nyitánya homálylanék
föl... halld! pedig, eh, megsüketült fülem, lehet a léha emberiség vagyok?
míg te, Willim, a szellemeddel a jótevőim közt is isten,
adj a kezembe szövétneket, hogy lássam utunk...” (290–292. szakasz)*

Szinte mániákusan listázza magának az alkotókat, a szerelmes sorokat, a tanulságokat a költő – mindent ezen a szűrőn át befogadva. Miközben melletted nyögnek, ezt akár nagyon nehéz. De kell valami, amibe kapaszkodhatsz, és a kultúrát elsősorban erre találta ki az ember. Nem arra, hogy szórakoztasson (bár jó, ha teszi), nem arra, hogy tanítson és vezessen (bár jó, ha tanulással és irányokkal ajándékozik), hanem arra, hogy belekapaszkodhass, amikor meginogsz. Hiszen ilyen megingásokból születtek! Olyan helyzetekből, amiket a költő, az író, a kép-

zöművész, a zenész az adott pillanatban nem tudott hova tenni. Ez a hova-tétel minden esetben maga az emberi mű – amibe ilyenkor belekapaszzkodhatsz

Szó esik közben, persze hogy szó esik a világunkról és annak helyzetéről – hiszen számos esetben oka, ha gyógyulni vagy kénytelen benne (túl azon a rétegen, amit – persze hogy – magadnak okoztál...). Ha szóba kerül Montesquieu, Voltaire, Zola, vagy a mi fájdalmasan, folyvást korai, hazai reformereink, persze hogy pillantás esik a társadalom állapotára. Mint ahogy a lélek állapotára esik pillantás, ha az oda húzó alkotók surrannak a párnán heverő, álmatlan fejbe. Mint ahogy foszlott szerelmek emléke melegsik át, amikor a szerelmes természetű őrzők szavait idézi a beteg költő. Ne felejtsük el, ez egy borzalmasan intim helyzet – a teste elhagyta ember szégyen nélküli tükörbe nézése is. Mégsem szégyentelen, csak magára se tekintettel: őszinte.

*„emlékezz, hisz' ily meztelenül kezdődött rég szerelmi vándorutunk a bőszt
~ a kóbunkós ~ mély állatiaságból ~ hajh! ~ a Gilgames-en, Goethe Faustján át
a csillagok ködéig, kékeveszőn a más galaktikákba...
stop! de ma még ez a Föld vesztőhelyünk, ez a kor a legújabb vadság,*

s akit ma állatnak nevezek, te vagy...” (324–325. szakasz)

S közben persze hogy történik, beszivárog ebbe a belső monológba, ami a kórterem mikrokörnyezetében történik. Az éjjel elhalt beteg társ helyére behoznak valaki mást. Van, aki jobban van, van, aki nem javul, van, aki folyton beszélne és akad, aki folyton hallgatná. Az egykori vájár, a kanász, a nepper, a bíró. Mindannyian a világtól való elhidegülés fázisában ajándékozott gúnyneveken a mesélő fejében (mekkora tisztasággal ajándékoz a gesztus: természetesen a mesélőnek is van ilyen, magamagára aggatott gúnyneve...). Ezek a jellemző neveken, amelyek persze hogy általánosítanak, tipizálnak – s értelemszerűen nyilván tévednek. A kórtermi helyzet, a kiszolgáltatottság egyetlen (talán tényleg egyetlen) előnye, hogy előbb vagy utóbb lefoszlanak az álarcok. Kiderülnek a hazugságok, s valahol megmutatkozhat, hogy tényleg ki milyen ember. Valahol ebben a helyzetben mutatkozhat meg: mindenki esendő.

Lehet előle magánklinikák magányába menekülni – sokan teszik is. Nem tudják: a maguk helyzetét nehezítik. A véletlen szülte kényszerek ahány idegcsillapító momentumot rejtenek, annyi lehetőséget is. Annyi ajándékot is – sorsot, amit érdemes meghallgatni, és a meglepődés lehetőségét. Az életedbe kapaszkodás lehetőségét – s a gyógyulását. Amit akár az állandó felügyelet nővéri jelenléte sem, vagy csak nagyon, nagyon ritkán. Mindenki magányosan hal meg, de a legmagányosabban talán a luxusukba zárkózó gazdagok...

„hegyre lopakszik a nap, a szél dalolja: nekem vigaszom az ember...”

*vigaszom Sányavész, Demizsonyhas, még tán Tejbetők is, hja, a Doki, Ninánk...
és Cuccos volt, de még ez a pernahajder link Vigéc is, eh, hiszen itt és most
ki más az Ember? csakis ők, feleim, hordozzák mind a szellem
szent hagyományait, jóllehet tudatlanul, im', tanulatlan ésszel”*

(384–385. szakasz)

A kórterem legfontosabb leckéje: az emberségé. Így nyer formát, valójában így kap arcot az addig kultúra-ruhaként, fennkölt eszmeként hurcolt empátia – így nyer érvényt. Így válik valódivá. A kultúra embere, a költő így tölti hússal mindazt, ami felmerül benne ebben a hosszú, keserves folyamatban, műtétől lábadozásig (gyönyörű szó: benne van, hogy újra lábra állsz). Mert nemcsak kapaszkodni jó a kultúra – élhetsz is vele. A kíváncsiságát ugyanúgy élheted, mint ahogy élvezed benne a mások kíváncsiságának gyümölcsseit. Ahogy a benned gyökeret vert szavak megidézik a gyönyörű helyeket, ahol megszülettek, ahol jártál, ahol nem voltál még, de vágysz látni (látni, érezni azt, ami megíratta a költővel például a mediterrán ég dicséretét). Ami egy ilyen kórtermi helyzetben nagyon sokszor segíthet: az „oda még úgy elmennék, visszamennék...”. Főleg ha ezt megosztod a melletted fekvővel...

Valahol a gyógyulás az, amikor érzed, miben vagy gyökeres és hova ága-zol. A költő mindezt a legplasztikusabban kultúra-nyelven érzi és érti – de bizony embert formáló tapasztalat, amikor ráébred, ez a kultúra-nyelv mind-annyiunkban ott lakik, csak aki nem művelte, abban mindez nem artikulálódik. Nem fogalmazódik meg. Mégis – a legemberibb érzések közé tartozik, amikor észreveszed: ettől még jelen van abban is, aki képtelen volna megfogalmazni. A kötet legszebb pillanata, amikor a költő, csúfnevén *Agymenő* bekapcsolódik a beszélgetésbe, a „találkozunk gyógyultan, és ünnepeljük meg, egy jó lakomával, jó borokkal, hogy túléljük” (talán soha meg nem valósuló) vágy-beszélgetésébe – amikor teljes sorsközösséget vállal azokkal, akikkel ezen a keserves, senkinek se kívánt tapasztalaton osztozott.

„és egymásért is mi felelünk, akik ma itt vagyunk, halott höbögékért, sem-mirekellőkért, bamba tudatlanok, gonosztevőink vétkeiért, e kor felel: te is, meg ő, meg én, valahányan, mind, írástudók és közügyeinkben analfabéták, mind, cselekedni, ki elmulasztott...”

(507. szakasz)

Amíg az *Égi kupolánk* a „világba való teljes megérkezés egyetlen pillanatban” élményét szálazta szóvá, engedte lírai eposzba csurogni, addig a *Föld! Föld!* – *vesztőhelyünk* számvetése ebbe a felvállalt, immár tudatosan megélt közösségbe emeli a költőt. A kórtermi barátságok ritkán tartanak a gyógyulás élményénél tovább – az életünk anyaga általában sűrűbb, semhogy engedje az ilyen kapcsolatok hosszas tartását, meg aztán ez egyfajta védekező mechanizmus is: a gyógyult ember elengedi kórtermi, kiszolgáltatott önmagát, visszaáll (ha tud) abba a sajátos, hazugságokból és kompromisszumokból gyúrt (jelle-gében jobban felöltözött) életbe, amit a betegsége előtt élt. Búzás Huba meg-ragadta ezt a tapasztalatot és elének tárta, hogy ennyire hanyagul mi se enged-jük el – ha odakerülünk. Mert az a lemeztelenedett nyomorultak közt formálódó közösség minden ízében valódibb, emberibb, mint az „egészségben” eljátszott számtalan játszma. Tudnunk kell róla. Köszönöm, hogy elolvashattam!

Búzás Huba

Zötyögve vitt a busz

1918. június 15-én az osztrák–magyar haderő
döntő vereséget szenvedett a piavei csatákban

én láttam égni a halk toszkánai tájat...
egy este emlegette rég a hajdan élt
kompánia nyári verandákon iszogatva
a chiantit: ősz apám meg Bornemissza Pál,
a csósz, süketelték és igazelmű
öreg pajtásuk, Varju jó Mihály
velük dühöngött, hogy e susmu-
soló kor biz' tagadni tán
akarja a bőszült
~ együtt nyüvesedtek! ~
legdicstelenebb, buta vérzivatar, ahol akkor
hazától távol estek el legjobbaink
~ miért Caporetto? miért Piavé? ~ ki az ördög
akarta vóna elkötni a más lovát,
itthon meg az asszonyi nép boronálta
ispánok, szolgabírók földjeit,
de még a káptalanét is,
így régútátul fogva mind,
ej, *fogcsikorogtunk*
a forradalomba!
~ ugyan, megeléjelem én e hiába beszédet! ~
doholt anyám ~ elhervadtak a csillagok
a sarzsijukon uraim, kaszakő a pogácsa,
alig jut tányér jó kaszásleves ma is;
elég!... valahogy ez járt a fejemben
minap, mikor zötyögve vitt a busz
azmely toszkánai tájon,
hol ért a szőlő és a bor
vöröslik a vértől...
na, idd ki fenékig!

Fáklyát sokezernyit!

*szovjet kivégzőosztagok ~ 1940-ben Katynnál ~
huszonkétezer lengyelt lőttek tömegsírokba*

leitta magát Janekunk ~ lengyel haverom ~ mire hárman
gyertyákat gyújtottunk homokdűnék között,
Marelle vele sírt, kis francia lány, szeretője,
Burgastól délre kelt a nap akkor ~ mondd csak el! ~
és elszomorogta: huszonvalahányadik ez
a nyár, hogy szovjet osztag lőtte le
nagyapját meg bátyjait és még
huszonezernyi társukat,
tarkón, *ravaszul, mert
német lövedékkkel...*

Katynnál rogytak ~ saját e kín! ~ a gödörbe,
azóta gyászol minden lengyel, gyújtsatok
gyertyákat, mécseseket, fáklyát sokezernyit!
hogy látva lássatok: hányféle arcot ölt
a Szörnyeteg... Janekunknak töltsetek
egy forró reggeli grogot, ne sírj, haverom!
biz' cidri volt ez az éj, de ládd,
Aljosa térdel ím' eléd
bocsánatodért ~ halld! ~
nagy népe nevében...

és játszta tucatnyi gyerek el a nemzeti himnu-
szokat: románt, magyart, a szerbet, németet,
a lengyelt mandolinon, érettük imákat,
zsolozsmázott a partra görgő tengerár,
csapatnyi sirály tipegett le a vízre,
Marelle is vetkezett ~ szemöldjei
koromfeketén vonalazva ~
hajának izzószájai
ragyogtak a szélben...
mögötte a nap kelt

A Svéd

*Raoul Wallenberg svéd diplomata ~ menlevelek kiadásával ~
magyar zsidók ezreit mentette meg Auschwitztól; Budapest
elfoglalásakor szovjet lágerba hurcolták*

fél évvel később sugbúgta csak el ~ *de tovább te
ne mondd!* ~ nénémasszony százárra téve az ujját,
hogy kosztosa egy gój siheder, na, de anyja szegénynek
jóféle jiddis kék handlésok lánya volt
(dúvad nyilasok lőtték a Dunába)
emez fiát a Svéd bujtatta ~ pszt! ~
ide hozta svájci papírral
~ *hesz zeyn! gajdeszba küldenék* ~
értettük a szót, hát,
itt dekkol azóta...

van bár betevőnk, valahá dobbantana mégis,
nyakig a cőresz erre tájt, patrónusát
is épp az orosz patrul paterolta a búsba,
magyar balsorsra találhatsz bűnbakot,
nyilas eszelősök után mi jöhet még?
~ halott egérből nem lesz bőregér ~
így mondta a Svéd hunyorítva,
magas volt, karcsú, elegáns,
nagy emberi arcél...
és fény-sziluett

körülötte, amint ajtókeretünkben utolszor
még visszaintve állt, egy pillanatra csak,
vakít az a perc: napfény gyufalángban
~ az örökkévaló jelenben éljete! ~
ezt mondta és lemerült a sötétség
mögé... sokáig vártuk vissza, hol,
mi sorsra jutott? csupán si-
ket űr, *a tett*, parányi fény
maradt meg utána
emlékezetünkben

Éltünk jegére rótt körök

Jakab István, *Rótt körök*,
Cédrus Művészeti Alapítvány,
Budapest, 2019

Néha még oldalra fordul, moco-rog, de már megtalálta a helyét. S hogy hortyog, csak annyit tud hoz-zátenni, most még. Különben is, ki hallja? Az Öreg-isten? Hány szalagot játszhat le a sose számolt napjaiban a fül archívuma? (Az élet a ládikából)

Rótt körök – ez a címe Jakab István novellás-kötetének. A szerző a 2019. év Prágai Tamás-díjasa, elsőkötetes – de ez látszik rajta a legkevésbé. Sokat érlelt, sokat formázott novellák ezek, a visszaolvasás (mondhassam így: visszahallás) próbáján sokszor jártak. Van valami féktelenül míves Jakab István hozzáállásában a szövegéhez. A mondatok szintjén dől el minden – s a szerző nem szokványos utakon jár, amikor a mondataiba fonódik. Itt nemigen van sallang, annak ellenére, hogy belső mono-lógok számosát lapozzuk, ha ezt a kötetet. Azt a vi-déket járjuk, amelynek alapjellemzője a csapongás, a képzettársítások bizonyos szabadsága. Hiszen

a gondolataink ritkán maradnak meg sikerrel egy nyomon. Elkalandozunk – ez a gondolatban megélt sajátja, az elkalandozás. A lehetőségek mentén, a gondolat tévútjai mentén. A képzeletben.

Viszont ezek a rótt körök régen nem a döntéshelyzetek csinos mezején járnak. A fantáziának itt nemigen akad helye. Ott járnak, ahol már nem talál fogást a holnapon a képzelet. Rótt körök rovása ugyanazon a pályán, olyanok rótt köreinek felmérése, akiknek már pont elég van a rovásán. Még akkor is, ha van mit felróniuk másoknak (Istennek?). Összegzéstörténetek ezek, végtörténetek, elszámolásmesék. Ott is, ahol lenne (ha lehetne) folytatás. Elszámolásmesék (Is-ten-elszámoltatások?). Ha megnézzük a címlapot, ezek a rótt körök egy nyomon, a jégen léket szakítottak, körkörös léket egy „forgószínpad” körül. Ezek a törté-netek önmaguk tehetetlenségében forognak, de valójában a lékben, amit a léte-zésük jegébe szakítottak. Elmerülőben. (Amúgy filmrészlet egy kockája ez a jégre rótt kör, 2017 januárjában, a Balatonon az Arcok Stúdió egyik imázsfilmjéből.)

Talán vissza kellene pörgetnem életem filmjét az adott pillanattig. Voltak-e illúzióim a vörös-fekete jegyzetfüzet fölött? Reméltem-e valamiféle fordulatot a saját és nemzeti jövőmben? Ha reméltem, miért jegyeztem meg a filmet? A lélektani helyzet izgatott? A kettős, egymásnak ellentmondó azonosulás? Hol álltam, kinek a pártján? Álltam-e vagy oszcilláltam, mint az atomi részecs-kék? Látszottak-e bennem egy társadalom törésvonalai? Egy egész kultúráé? (Egészen jó muri)

Most akkor bejössz, vagy se – kezdődik az *Egészen jó muri* novellája. Való-jában nem kérdés, ha olvasod, kedves olvasó, bemész a hajléktalannal ebbe az egészen jó muriba – aztán a szerző fejébe is bemész, mert lebontja az alkotó és befogadó közti falat, amikor valami mélységes pontossággal tárja fel, hogy mit is láttat. Hogy filmet láttat, de ezen a körön tovább róva a bezártságot: az

embertársaidat, akiknek minden „film” immár, szereplő mindenki, tehát nem szükséges, nem életbevágó empátiát érezni a többi szereplő iránt. Hiszen mindenről a forgatókönyv tehet. Ahogy nagyanyám mondta annak idején: hiszen ez csak egy film. Lehet bárki a szereplője a magam szórakozásának – nem fontos, mit érez, érez-e egyáltalán, csak én, csak én jól szórakozzak. Ez a leírás itt nem tárja fel a novella egészét, higgyétek el, csak a felszín kapargatom – a felszínét egy hallatlanul komplex érzésnek, amit a szerző ezzel a *negyedik fal*-lebontással bennem megnyitott. És ez az érzés amúgy mindent visz – végigolvastatja velem aztán azokat a későbbi, töredezettségben egymástól egészülő történeteket is, ahol ez a falbontás, a befogadó gátlástalan bevonása folyamatos, mondhatni az írói szemszög alapvető része.

Döme Barbara emelte ki a kötet bemutatóján elhangzott laudációjában: *A Rótt körök társadalmi kórkép, mindent elmond arról, ahogy élünk, vagy éppen arról, ahogy nem élünk. Adódik a kérdés, vajon Jakab István honnan ismeri ennyire jól a legelesettebb, a legmélyebbre csúszott emberek világát?* Ez egy jogos kérdés – az író az esetek döntő többségében nem a maga históriáját meséli, hanem mindazt, amit meglátott, észrevett; ha elbújik a mese mögé, ha jelen van benne, ha falat épít, ha lebont: ezek itt a mások meséi. Mégsem így érzik, nem ezt az érzetet sugározza. Az író a beleérzés igen becsületes és kíméletlen útján jár. Nem kímél senkit. A legkevésbé az olvasóját. Mert tényleg az elesettségről, az öregségről, a „meddig még” keserves összegzést provokáló helyzeteiről beszél. Ahol a rótt körök a tehetetlenség körei leginkább.

Hiszen mit kezd magával bármelyikünk, ha úgy érzi, már kizárólag terhére van a világnak? Mit kezd magával az, akinek zsigerig terhére van a világ? Ezek a történetek szemernyi nem hazudnak, nem szépelegnek, nem keresik a megnyugtató elkendőzéseket. Leplezetlenek. Még az ajándékba kapott álomba is besüندörög ez a meztelen realitás – itt ne keress feloldozást. Azaz – ne keress, hogy találhass. Ahogy a *Fuvar*, *elnyújtva* taxisofőrje. A mellékszereplő, akiről a történet szól. Hiszen a hősének már nincs története – épp most köszön el tőle, hogy lehessen.

Nincs istenem, hazám. S a szeretőim? Azokról se sok jót mondhatnék, már amennyiben szerencsés a kifejezés rájuk, de talán igen. Szóval megütnek, arcon ütnek olykor a sorai. Egy helyen azt olvastam, és bár látom, hogy csodálkozik, de fejből megtanultam, egy versszakot csupán: Én istent nem hiszek, s ha van, ne fáradjon velem; majd én föloldozom magam; ki él, segít nekem. A bűn a címe. (Megtérés)

Így zárja a történetét a *Megtérés* kurvája – aki kétszer hitt igazán, de a kettőből is csak az egyikre emlékszik. Azért lássuk, Jakab Istvánnak mennyire kellett közel mennie egy ilyen történethez (tessék elolvasni, nem mesélem el), hogy így kerüljön elének, szagokkal és ízekkel együtt. Bár nem elsősorban ezért mutatom ezt a részletet. Lássuk a mondatokba rejtett mondatokat. „A szeretőim... Szóval megütnek, arcon ütnek olykor.” Van ebben a megfogalmazásban valami elemien egyszerű írói ravaszság, ami szinte minden mondatába többet olvastat – ami összerántja a mondatokat, s vele az olvasói gyomrot. Miközben egy József Attila-verset idéz az élményeiről faggatott rosszlány, az őt megidéző író költői erejű, sűrű mondatokat komponál. Írtam, a mondatok szintjén dől el minden, s ez a kötet a mondatai szintjén tényleg nagyon rendben van. Ha kertel, okkal teszi. Ha nem kertel, szintén. És ez a novellák egészének is a javára válik.

Eddig valójában a *Körön kívül* ciklusának történeteiből idéztem. A *Rótt körök* kötetének mélyen átgondolt a szerkezete – ami itt a körön kívül kerül, abból akadna még (talán, esetleg) valamiféle kijárat. A körök rovásából. Lehet, hogy meg kell halni hozzá, kipukkadni a labdával, amivel azonosulsz – bár lehet, pont az óvodások labdáját megmentő mozdulat lehetett volna valamiféle (szokatlan szögből fényképezett) kijárat. Lehet, hogy csak fel kéne ébredni hozzá, mint a helyszínt kereső Mesterrel, Fellinivel álmodó rajongónak – vagy csak észrevenni: pont az a szégyellni való, lepukkant anyai ház a legideálisabb helyszín egy halott filmrendező posztumusz leforgatandó filmjéhez. Amikor belekerülünk az *Első rovás* és a *Második rovás* ciklusaiban hullámozó történetek sodrásába, már nem szembesülünk ilyen kijáratokkal. Hőseinknek itt (amúgy mindegyik minden, csak nem hős...) már túl sok van a rovásán, hogy bírják a kijárat adományát. Ami megütött ezekből a szigorúbb, szinte a novellai keret szétfeszítő füzérekéből: ha a megfelelő szögből nézzük, bármelyikünknek túl sok van a rovásán. Bármelyikünk elérhet oda, ahova a két füzér két rovója érkezett.

Ez egy balfasz gyerek, Tibike, itt a balján. Ide-oda löki a kibaszélet. Egyik állásból a másikba, közmunka, miegymás. S mégis autója, azzal viszi őt és az urnát az ősi pátriába. Ami érsekes hely a Nagy-Duna mentében, kettős tornyú barokk székesegyház a régi helyén, amit még István, a Szent nem sokkal ezer után. Innen került elő az abroncsos hiteles vörösmárvány fej. Bájosnak mondható barokk és neobarokk fás, árnyas belvároska, egy háromszázhatvan fokok fordulattal fölmérhető az összes látnivaló, panorámában. Kissé odább a női börtön, neogótikus szörnyűség kívülről, hát még belülről. Kisiklott életek lepárlója az azonos neműek kéjgőzén. (Elkaparás)

Jakab István a kötete kétharmadában tényleg feszegeti a novellai keretet. Mindegyik rövidebb-hosszabb szöveg hordozza a magában érthető, lezárt tartalmat, a lapozgató kíváncsit bármelyik megajándékozhatja egyfajta „kerek egész”-érzettel – de szorosabban függnek össze, mint az azonos szereplős novellák füzerei általában. Belső monológok ezek; az *Első rovás* novelláié szinte egészében ez a fentebb idézett, szikár professzorhang, mindig kicsit felülről, jéghidegen, vagy inkább talán: hideg dühvel. Mert hiszen dühös. A feleségére, a felesége Alzheimer-kórjára, az öregségre, a tehetetlen asszonytest emelgetésétől megroppant csigolyájára, azaz egész magára, akit már nem hordoz a csigolya; saját magára, amiért a maga fogalmai szerint hűtlen lett: nem tudta tartani a *jóban-rosszban* fogadalmából pusztán a *rosszban* állapotait, nem tudta ringatni a kezében. Van ebben a füzérben valami elemien kegyetlen empátia. Miközben látod, hogyan válik valaki botránkoztatóan érzéketlenné, érezned kell, hogy mindez mire dacreakció. Ezek a szövegek valójában egy könnyek és zokogás nélkül megejtett, kifelé nem is látszó férfisirást dokumentálnak.

Hogy aztán ez a nem-hős hős ne bírja el, amit még el kéne. Kísérteties, ahogy a mesélő hangban tartja a vég utáni, pontos és kegyetlen oldalakat. A *Vágás*, a *Méltatlankodás*, a *Legyek*, a *Följelentés* ugyane hangütés ékkövei, miközben a szóló már képtelen – metszett gégével, ugyan hogyan. A hangütés megtartása kísérteties. És valami elemien pontos. Sokat merengtem ezen, hiszen volt részem benne, ismertem vigasztalhatatlan senkihez se tartozót, aki utánahalt annak, akinek – ha nem is ennyire pengeéles, kitartott sikolyra emlékeztető módon, mint Jakab István névtelen hőse. Akinek az elkaparását

az értetlen tanítványok állják körül, dadogva valami helyzethez úgysem illőt. De azt most értettem meg, ezt a szilánkokra hasadt történetet lapozva: a vigasztalhatatlanság eltaszít mindent, ami veszélyeztetné, s amíg az általa elragadott lény ragaszkodik ehhez az önképhez, az isten se segíthet rajta. Megértheted, miért van, beleborzonghatsz – de nem találsz hozzá kulcsot, mert a vigasztalhatatlanságon kívülről nincs kulcslyuk.

Ültünk tehát az erkélyen, a félig telt borospohárral, elmélkedve a léte, elfogadhatatlan múltása fölött. Mondjuk azt, fölháborodva, vagy legalábbis méltatlankodva, ha még eleget mondanának a szavak. Próbáltuk eltávolítani általuk, próbáltuk meg nem érteni. Gyorsan kibeszélve elfelejteni, megszabadulni tőle. Kifaragni, le a durváját, aztán finomítani. Próbáltunk mindent, mámorító ellazulást, átlényegítő emlékeztést, mozzanatról mozzanatra, hiába, egyre jobban kielevenedett, leült mellénk az erkélyre a nyitott nyakával, némán, vagy egyszerűen csak kíváncsian, mire jutunk vele. (Méltatlankodás)

Számomra az *Első* rovás mottója ez az idézett bekezdés. A halál méltatlan – vagyis annak érezzük, legyen bármilyen a formája. Eltávolíthatatlan és megérthetetlen, nem szabadulhatunk tőle. A kényelmetlen érzésétől, amikor ismeretlen ismerősünkkel megtörténik. Holott ez tényleg csak egy stáció. Még ezután jön a bomlás, az ajtó betöretése, a szagok kiáramlása, a legyek. Nekem ennek a novellából fűzött, szemérmetlenül szoros ciklusnak ez a bekezdés a mottója – s pont azért, mert Jakab István hozzáállásából mindez hiányzik. Nem távolít, hanem közel megy, nem méltatlankodik, hanem megértené annak a teljesen elvadult tettnek a meztelen méltóságát – s ha nincs neki, akkor legalább a szavakat, amikkel megragadható. Nem tudom, mennyire fájhatott leírni ezt a történetet, ennyire szikárra, ennyire érzelemtelenre, hogy egyetlen mondat erejéig sikoltson a szövegből: ez az érzéketlenség, ami így törli ki magát a világból, csak a kaktusz tüskéje a víz-bő érzékenységen, sérülékenységen.

A *Második* rovás aztán elszedi ezt a csepp maradék érzelmet is abból, amit nem lehet megérteni. A mesélő vállalt pozíciójából, aki a szomszédi leromlásnak mitológiát ajándékozna – ha mást nem tud adni. Promét úr és novellákba tördelt romlástörténete valójában mindannyiunk romlástörténete. Tárgyba ragadt világunk szemégyártásának és -felhalmozásának sarkos, olykor szerintem szinte direkt tanmesei tükörállítása. Prométheusz, aki lehozta a tüzet... És Promét úr, gyúlékony szemétdombja mögött a soha be nem fejezhető álmok grandiózus, tűzre való romházával. Ami soha nem készült el, avagy pontosabban: készültében avul. Ami most alapvető társadalmi minta – egyikünk sem a készben, hanem a folyton készülőben ücsörög, a tervezett avulások ösztársadalmi foglyaként, az egyre nagyobb szeméthalomban, ami sittel elegy kupacokban éktelenkedik az erdősávok bekötőútjainál, a földutak mentén, szinte mindenhol, ahol a számonkérés veszélye nélkül leborítható.

Ebben a körben nem mehetünk annyira közel, mint a szikár professzorhang esetében. Promét úr szinte meg se szólal – amikor esetleg igen, akkor is a mesélő hangján, ellenőrizhetetlen, elmesélt tónusban. Ez a mesélő, az író belső monológja. Ad hozzá egy ajándék réteget – mert nem a bölcs mindent tudás istenpozíciójából beszél, hanem a feltételezések, találgatások és előítéletek hánytá-vetette mitológiájában. Amit elmond: mitológéma. Miközben egy rétegében továbbra is szikár és dokumentarista, egy másik rétegében feltártan foncsorozza a görbe tükröt.

Nagyon megzavart ezzel a francos operettel. Olyan szép kavics-kerekre formáltam a sorsát, s most hajítsam el? Szépen belecsiszoltam a kurvákat, az egész abszurd létet, amely már csak idegenek ijesztgetésére és a megfekvés, a levertség egymáshoz illő párosára épült. Lehet, hogy jobb kikapni, mint nyerni. Ez utóbbiéért nagyobb a tülekvés, a pillanatnyi dicsőségért, tehát amaz ér többet – már csak a közgazdaság elvei szerint is. De lehet, hogy a végső dicsőség azoknak jár, akik mindvégig kitartanak a kapujában, a megfekvőknek. Mit akart hát a múltkor? Hogy verjem jól pofán? Mert sokszor megverték gyerekként, soha nem tudtam megütni senkit. (Szirupos dallamocska)

Pontosítok: amit hőseről elmond, mitológéma. De rengeteget tár fel indirekt módon magából. Jó játék volna elgondolni, ebből mennyi Jakab István, s mennyi az a felvett szerep, a mesélőé, aki ezt a leromlás-történetet (többször érezve ingerenciát a beavatkozásra) így, stációnként, lehetőleg semmit ki nem hagyva elmeséli. Mennyi ebben a mesélőben a „mindannyiunk helyett”. Tény: minden, csak nem részvétlen – s mégsem tudna jó érzéssel részt vállalni benne. Hiszen (akár az előző körrovás esetében) itt sem kér senki segítséget, és nem is biztos, hogy jól fogadnák. Milyen érdekes ez a másik méltóságát kereső tartózkodás a beavatkozástól – s milyen hallatlanul pontos rajzban kerül elének. Ez a megzuhanás-mese talán még keservesebb, mint a belülről láttatott. Hiszen mániánk az indok, mintha az életünk tényleg olyan logikusan épülne fel, ahogy a krimikben a bűnügyek. A mesélés hitele, hogy ebben a helyzetben az írója a mítoszhoz fordul. Nem-hős hőséből így alakít valamiféle mindenkire vonatkozó hőroszt.

Hatalmas halom fenyőgally, s egy tönk, azon aprított, kinn, a járdán. Kezdte kiszorítani az ostoba gyűjteménye. A nyakánál fogta a baltát. Majdnem odaléptem, hogy kivegyem a kezéből, ahogy nagyapám vagy apám az enyéméből. Mit fojtogatod azt a szerszámot?

Elsorvadtak már az izmai? Egykor robusztus erő tombolhatott benne, ha csak visszaemlékszem a pár évvel ezelőtti harcias kiállására, amikor a pusztá létem miatt csaknem lefejtelt. (Rózse, fölmetélve)

Időnként be kellett hunynom a szemem olvasás közben, hogy elragadhasson a leírások láttató ereje. Nagyon képszerű ez a próza, világosan, kontúrosan láttat. Varázslata van – tökéletesen élvezhető fejben-mozi (már amennyiben élvezetes a lobotómia – hiszen a látvány viszont oda hajaz). Valahol szerencsém van, hogy szerintem pontosan tudom, melyik omló porta lehet ez, ahol azóta új a gazda. De ugyanígy láthatja maga előtt a képeket bármelyikünk, hiszen analóg Promét urakkal van tele a város, szinte nincs olyan utca, ahol ne volna egy ilyen éktelenkedő élet-kudarc. Jakab István tényleg pontosan láttat és tényleg pontosan választ mitológiát is – ha a világ nézetéből nem hagyom ki ezeket a látványokat, engem is elfog (a költővel szólva), hogy valami nagy-nagy tüzet kéne. Amolyan tisztítót. Már meg van rakva. Csak el kéne ejteni a gyufát.

Aztán persze másfelé nézek, mert nemcsak ez van. Szerintem Jakab István is néz másfelé (is), máskülönben nem tudom, honnan merítené a lelkiert az ennyire pontos látáshoz és láttatáshoz. Viszont nem ejti, nem felejt, amit látott. A rótt köröket, amiket járunk. És miközben egyet mutat meg, mindegyikért – mindenkiért – szól az aggodalma.

Valahol verebek civakodtak egy bokorban, hogy melyiküket melyik ágat markolva érje az óvakodó macskasötét.

Jakab István

A pöttyös

Mennyi még?

Napok? Hetek? Hónapok?

Az ablak előtt a fák. Ha kinyitnák az ablakot, hallaná, hogy a kerítésen túl...

Nem hall már semmit, szinte semmit. De ezt még hallja, ahogy a kerítésen túl.

Meddig hallja még?

Napokig? Hetekig? Hónapokig?

Ágyból?

Ágyban az étel, a kis- és nagydo-log. A lemosás. Undorodnak, de mos-sák. Csimbókba ragadt bélsár. Bélsár. Szép szó. Büdös szar vagyok. Most tojik az isten kifelé.

Ha kinyitnák az ablakot.

Az ablak. A nő, a menyé hátrafor-dul. Mit akar, apuka?

Rábök: az ablak.

Nem lehet, megfázik. Hűvös oda-kinn.

Hallani akarom a szelet.

Nem elég látni?, s hozzágondolja, a búcsút intó ágakat?

Nem. Az illatát akarom. Búzlök, akár egy rakás szar.

Mit mond, apuka?

Legyint, nem érdekes. Az ablakot, próbálkozik újra. A meny odalép, rés-nyire nyitja. Így jó? Állig betakarja, az öreg fészkelődik. Kimelegedett, nyir-kos a melle, nem kap levegőt. Zihál, mint akit halálos láz gyötör, fölhívni magára a figyelmet. Baj van?, hallat-szik az ajtó felől. A meny már menne a dolgára. Az öreg fölemeli a kezét, lassan lecsúztatja melléről a paplant. A nő visszajön, ráhajol, tagolva a fü-lébe mondja, vagy betakarózik, vagy becsukom az ablakot. S már nyomja is vissza a mellkasra a paplant, oldalt

is betűri. Az öreg moco-rog, föl akar kelni. Nem lehet még, gyöngének tet-szik lenni.

Gyöngé a tetves öregapád térde kalácsa.

Nem értem, mit mond?

Szeretnék kimenni.

Hova?

A mellékre.

Nem egyszerűbb az ágytál?

Tiltakozik, nem. Levegőre vágyik. Nem kapni levegőt.

Mert még nem erősödött meg a tüdeje. Egy-két hét és...

Minek hazudozik. Egy-két hét múl-va már... hagyjuk. Nyújtja a kezét, fogja meg. Reszket a kéz a levegőben, vibrál, az ízületek kidomborodnak, csontra aszott izmocskák tikkkelnek. Rámarkol a nő húsos, meleg csuklójá-ra. Megnyugszik rajta, erőt gyűjt, fölül. Egy pillanat, a nő lefejtí ujjait, odaront az ablakhoz, ráfordítja a kilincset. Visszamegy, a hóna alá nyúl, fölemeli. Köpeny? Hol a köpeny? A fotelkarfán, mint levedlett bőr. Mennyit nyúz le még a halál?

Belebújt, megremeg a térde, ahogy föláll. A bot. A menyé kimegy az előszobába, visszajön, a kezébe adja.

Elindul, csoszorászva. Nagy út a melléig vagy tovább. Próbaút, lábon, három lábbal. A bot toporászik, meg-koppan a küszöbön, előszobakövön. Túl a félúton, oda. Hol még a vissza? A meny eltűnt mögüle, a konyhában tesz-vesz, csörömpölnek a lábasok. Az öreg megáll, a falnak dől, tátott halszájjal kapkod levegő után. De mintha vízcseppek lennének, elgör-dülnek előle a molekulák. Nem fogja

már őket soha utolérni, hiába csapkod minden uszonyával.

A mellék reves hideg, klórszag-terhes kórházfolyosó. Ráhuppan a deszkára. Ha még deszka volna, de műanyag. Mindegy, töri a valagát. Görnyed, nyom, hogy lesz a törlés magának? Szétmaszatolja? Hívja Izát? Mire kigondolja, kopogtatnak. Jól van, apa? Nincs baj? Nincs, csak a törlés. Iza benyit, fölemeli, a hóna alá szorítja, szárny alá, jó étletláz, méri, egy pillanatra belezuhan a lázalom feneketlen mélyére, még álmodik is valamit, tájjal, ahol süt a nap, villognak a levelek, a papír roszogására ébred. Jól van, mondja a menyé, fölhúzza a nadrágot, menjünk.

Hova, kérdi.

Vissza az ágyba.

Nem lehetne...?

Az udvarra gondolja, apuka?

Bólint.

Kabát kell, körbenéz. Támaszkodjon a falnak. Mint egy deszka, mereven, háttal nekidűl. Szekrény nyílik, csapódik, kabát, sárszínű kalap a fejébe nyomva.

Kitárul az ajtó. Mint éhes gyerek, beront a hűvösség. Csaknem földönti, meg sem áll a terített asztalig. Friss televényillat.

Nemsokára úgyis alulról. Mint az ibolyát.

Mit mondott?

Mondtam volna? Nem mondtam semmit. Gondoltam. A földre.

Csak pár perc, érti. Itt hagyhatom? Hozzak széket?

Ne, jobb állni.

Az óvodában a kerítésen túl ebédelő, zsong a terem.

Pici székek, pici asztalok, pici lurkók, pici mellékek. Láta, amikor épült. Még nem lakott itt senki. Nem volt ilyen divatos, drága környék.

Csak kerít egy széket, lerogy.

Mire Iza kijött, elnyomta a buzgóság. Bemegyünk, ébresztgeti.

Be?

Igen, be.

Jó volt kint.

Persze hogy jó, hetek után. De nem szabad megfázni. Végzetes lehet.

Végzetes? Ha tudna még mosolyogni, haha, végzetes.

Napok vagy hetek a végzet?

Lehet, hogy egyetlen nap. Néhány óra. Perc. Érvénytelen pillanatok. Mire visszaér, s rárogy az ágyra? Már ott ül a kaszás a székben, és vigyorog rá. No, akkor menjünk, komám.

Elfordul, elfordítják a kerttől. Megcsöndesedtek odaát. Csendes pihenő. Ágyba nyomják őket, betakarják őket. Most jönnek a trükkök, miért nem tudnak elaludni. Pisilni kell, kakilni. Szomjas vagyok. Forgolódás. Benyúlnak a lábuk közé. Még nem csimbókosak a szartól. Még tiszta ott nekik.

A küszöb. Átlépjük a küszöböt, hangzik.

Ha bírjuk, át, gondolja. A küszöböt. Talán még igen.

Látni őket, az volna jó.

Mindenesetre a lába elé néz. Magas ez a küszöb, átteszi a bot hegyét fölötte, letámasztja. Egyik láb, Iza fölemeli, másik. Bent vagyunk, rácsukódik az ajtó, mint majd a fődél. Ha el nem hamvasztják. El fogják, nincs hely kadávereknek. Kiszorítják az élők.

Nyekken az ágyban, belesüpped a fölvert párnába. Zihál, a gombhoz nyúl, bajmóldik vele. Iza kiment, bejött, szeretné ki? Melege van?

Bólint, kiszaradt a szája, víz. Vízet kér. Iza az ajkához érinti a poharat, nyeljen, apuka.

Nyelek. Évtizedek óta.

Az ágakat bámulja hosszán, a lengést. Hamarosan kirügyeznek. Tavasz. Elfutja szemét a könny.

Mire a virágok?
Mikor a vörös bogyók?
Mennyi még?
Napok, hetek, hónapok?
Elszundít.

Világosságra ébred, az alkonyt visszaveri az óvoda nagy ablaka. Az utcán viháncoló gyerekek, kocsiajtók csapódnak, motorok morognak. Aztán elhamvadt fények suta csöndje.

Megjött Károly. Óvatosan benyit, az apja felé fordítja a szemét.

Hogy vagy, öreg?
Elhúzza a száját.
Hallom, kint voltál.
Bólint, kint.
Jó volt?
Bólint, jó.
Csak hűvös még.
Bólint, az.
Elfáradtál.
Bólint, el.

Nem baj, majd holnap is.

Bólint. Ha megérjük.

Persze hogy megéred. Kérsz enni?
Enni? Nem. Nem vagyok éhes.

Muszáj. Pár falatot, de muszáj. Le kell gyúrni. Emlékszel? Amikor kicsi voltam, én se. Citromkarikák cukorral hintve. Attól lett étvágyam. Kérsz citromot?

Kérek. Levet, cukorral.

Jól van, Iza rögtön hozza.

Károly kiment, hallani, hogy beszél a feleségével.

Tálcán pohár félig, benne kiskanál. Iza leül mellé az ágyra. Az öreg megsimogatja a kezét. Jó vagy. Köszönöm. Sírni kezd, nagyon jók vagytok.

Jól van, apa, ne sírjon. Megte-szünk mindent, ami telik.

Áll az ajtóban, egyedül.

Mindenki elment hazulról. Iza sem kapott több szabadságot. Meghagyta a tavasz.

Gyerekes csíny, hogy kimegy. Igaz, nincs hideg.

A kerítésen túl színes sálakban lobog az élet. Viháncolnak, sikoltoznak, sivítoznak, rohangálnak. Labda is kerül, egy rúgástól nekicsattan a piros kisháznak. Az ablakban riadt kislányszem: lapuló madárfióka a fészkén. Két fiú gyömöszöli egymást a fűvön. Óvó néni, visítják. Termetes asszony vágódik elő a teraszról, leront a lépcsőn, mint fecnit, kétfelé tépi a rozszaszágokat. Sírás és hüppögve előadott vádbeszéd.

Az öreg karmosan rágörcsöl a kerítésre.

A kislány, hogy elmúlt a vész, elővakodik, megáll előtte.

Tata, meg fogsz halni?

Bólint, meg.

Fáj?

Fáj.

A kislány fölnyúl, megsimogatja a bütyköket. Forró a keze.

Azt hitte, már semmivel sem csábítja a világ. Még a fák, a nap, a csillagok se. És akkor a meleg kéz.

Nézte, ahogy végigsimít a csontjain az olvatag hús.

Elvette, nem, nem szabad. Neki most már mennie kell.

Már mész?

Igen, megyek. Fázom.

Kijössz máskor is?

Bólintott, ki.

Az utcán állt, délelőtt, a kapunak támaszkodva, köpenyben, pizzamában. A bot épp csak érintette a követ. Kifakult szemmel nézelődött, mintha lúg vagy sav fröccsent volna réges-rég a szemébe. Kicsapódott üresség, savómaradék. Leműt-hetetlen szürkehályog-kitin. Bogárzó semmi. Szoborszem. Kifaragták, és örökre úgy maradt. Idővel majd belekalapálnak az ellenségei. Holtában se lászon semmit, ha már életében se, a szenvedést, amit okozott, míg

hírre vergődött. Nem is nézelődött már, lassan belegyűrődött a látvány: emberek, autók, madarak, repülők, amiket sokszor meg se látott, csak a zúgásukat hallotta. De minden távoli zaj-üzenetet elnyomott az udvari gyereknyüzsgés, hang- és színekavalkád. Csúszda- és házvörös, homoksárga, egy labda viaszfehér pöttyei, mohazöld gyeptársaságon. Hintakék. A libikóka óriás rózsaszín rugói. A labda még makulatlanul korall, biztos ma hozták ki először. Kézből kézbe szállt, lábtól lábíg. Elgurult, homokba huppan. Pocsolyába toccsant. Besározódott, csorgott rajta a mocok. Eltartva a testtől vitték, fűbe törlik, földobják, hajigálják.

A kitin alá bemásznak a pöttyök, ahogy maga alá húzza egy bogár a szárnyát. Savó alól átsejlı vörösség. Vér és megváltó halál sápadtsága pöttyöz a szemben.

Odaállnak elé, az ismerős kislány meg két fiú. Hallották, hogy meg fog halni, és hogy fáj. De hogyan, hogy fáj? Mint mikor elesünk?

Igen. Pont olyan, mint az elesés. Csak nem fáj annyira. Éget, mar, de mégse fáj úgy. És már nincs, aki megvigasztalna.

Nincs papád, mamád?

Nincs.

Félrevonulnak, megtárgyalják, olyan öreg, hogy nincs papája, mamája, szegénynek.

Visszaállnak a kerítéshez. Majd mi játszunk veled. Ha akarod. Beszélgetünk. Akarod?

Rábólint, belepréset egy alig észlelhető mosolyt a ráncaiba.

Nagyon ráncos, súgja a lányka. Furcsa a szeme, súgja a fiúcska. Nincs senkije.

Az öreg hallja, hogy sugdosnak. Nem baj. Biztos róla. Nem baj.

Idehoznátok a labdát?

A labdát? Nem szabad kidobnunk.

Nem is akarom. Csak megsimogatnám. Tudjátok, milyen régen nem értem labdához?

Milyen régen?

Meg se tudnám mondani.

Akkor idehozzuk. Megsimogathatod. De nem adhatjuk oda neked.

Mondtam, hogy nem kell. Hozzá szeretnék érni.

Tessék, itt van. Messziről nyújtja, nehogy hozzáérjen. Az öreg benyúl a kerítésen. Simogatja a labdát.

Lát még? Nem lát. Nézik a meszesességbe révedő szemét. Az anya szoknyája. Virágok, pöttyök szegélyezték. Azokba kapaszkodott. Labdát nem kapott, szegény vidéken nőtt fel. Hegyek, kövecses talaj, sovány termés. Nem tellett ilyesmire. Óvodáról sem hallott. Rágördült sár-, kőnehézével a múlt.

Sír, nem látod, sír.

Mi baj van?

Nincs semmi. Köszönöm, hogy megsimogathattam a labdákat. Elfáradtam. Most bemegyek, le kell feködnöm. Holnap majd... Holnap talán... ki... ha lehet... ha tudok, ki.

Lesz-e holnap?

Ott találta a holnap, s a holnap után is, meg a többi nap reggel a kapufélfának, kerítésnek dőlve. Barna köpeny, barna kalap, borotvátlan-ság, botos szobormerevség.

Átitatta a tavasz, beleivódott a nyár. Bár az óvónők mindig szemmel tartották, ki tudja, mi telik ki az ilyen öregtől. Aki pizsamában az óvodai kerítésnél. Azért elbeszélgethetett a lurkókkal, megsimogathatta a labdát.

Meghagyta a tavasz, a nyár, az ősz.

Pedig azt hitték, már csak hetei.

Oththon kerülgették, etették, inni adtak neki. Hagyták, hogy kijárjon. De miért nem öltözik föl?

Erre a pár napra? Minek?

Meghagyta a május, az augusztus, szeptember.

Esők, taknyos őszi, diók kopogtak a járdán, erre ébredt. Még éppen csak derengett. A fürdőszobában zubbogott a víz, Károly és Iza munkába készült.

Ha majd nem lesz, csapkodhatják az ajtókat. Nem kell sugdolózniuk. Tudja, hogy arról beszélgetnek. Átverték őket az orvosok. Mit tudnak azok? Még egy kiszámítható rendes halált se pontosan, hónapra, hétre, napra.

Mennyi még? Napok, hetek? Egy hónap? Kettő? Meghagyják karácsonyig?

Csak sütné a nap.

Óhaja meghallgattatott, délutánra kiderült, két nap alatt fölszáradt. Hét ágra süttött napokon át.

A gyerekek meg a labdák kiperdültek délelőtt és délután.

Lövés csattant a házikó falán. Az ablak kislányarcok, fényes madárszemek keretben. Nyugodalmatlan fészkek. Kinn a fiúk vadultak, a lányok sikongva rohángásztak.

A labda. Fölpördült fűcsomókon, elnyugodott a kerítésnél.

Viháncoltak pöttyei.

Vele álmodik napok óta, így, úgy. Ahogy perdül, ahogy tágul, nagyobbodik, mintha lélegzene. Mintha maga a világ tágulna benne, mintha fújná egy végtelen tüdő. S forogna benne összecsócsálva, szépen kipöttyözve, ragyogó fehéren, mint egy képlet, elkülönülve vörösén-fehéren, véresen, tisztán az élete.

Aztán egyszer csak átröpül a feje fölött, gyors madár.

Pattogva elindul a főút felé a lejtőn.

Kiáltanak: bácsi.

Aki utána is kap a botjával, de a labda már, mint mondják, s tényleg úgy: árkon-bokron át.

Csak hát éppen kipattan a sekély árokából, rohan tovább a főút felé.

Megnagyobbodnak a pöttyök, a vöröslő gomolygás. Mintha már nem is labda volna. Hanem a végső, elfutó, elfutásában lelassuló, lelassulásába dermedő boldogság.

Gördül alá habkönnyű ónsúllyal az élet. Szülők, és ázó lovak, lehajtott fejjel az udvaron. Az anyja elhajlott ujjai. Apján az átizzadt ing. Forgó röggök az eke nyomán. A gyárban a gép áttételei. Minden forog, mint fölötte a fölvilágító ég.

Össze fog törni valamit odalenn. Mert zuhan alá, vagy ő emelkedik föl?

Látja: egy komikus alak hadonászik a botjával utána, mintha meg tudná állítani. A labdát, az eszeveszett forgást.

Nevetséges, ahogy hápog levegő után. Fogatlan sötét pötty arca labdáján a száj.

Fékcsikorgás, pukkanás.

Az udvaron sikoltanak, dermedten állnak, ő meg térdre, orra bukik, elnyúlik, mint egy béka, koppan a feje az úton. Kalapja átbillen, elpereg, homályló mélyével ferdén fennakad a járdaszegélyben.

Hatvan éve rója figyelmező köreit az író. Első kötete után – körre-kör – várakozik már s szülessen a többi; kívánjuk évfordulósan. (A szerkesztőség)

Báránytánc-lépések

Benkő Ildikó, *Báránytánc*,
Cédrus Művészeti Alapítvány,
Budapest, 2019

Egyszerre van nagyon könnyű és legalább annyira nehéz dolgom, amikor ezt a verseskötetet forgatom, hiszen részem volt ama megtiszteltetésben, hogy szerkesztőként közreműködhettem a létrejöttében. Emlékezetes marad – mert jó pár ülésen át kerülhettem közel egyenként a belefoglalt versekhez, fedezhettem fel Benkő Ildikó világának sarokköveit, azokat az összefüggéseket, amelyek mentén végül a versek köteté szerveződtek. Most, hogy kedvet csinálnék az elolvasásához, valahol pont azt a kényes egyensúlyt kellene megtalálnom, ahol a feltárás gesztusával nem veszem el a jövődől olvasótól a lehetőséget – legyen alkalma ugyanúgy vállára venni ennek a (szerintem irodalmunkban jórészt páratlan) költői világnak zárókövei által hordozott súlyát, a versek belső ornamentikája által viselt terheket.

Most leginkább azt tanuljuk, hogyan tegyük le a világ ránk nehezedő terhét. Nagyon okos emberek gondolatai, egész iskolák épülnek arra, hogyan szabaduljunk a fájdalomtól. Holott a mindmáig érvényes, kultúránk gyökérzetét jelentő, tanúságtételbe foglalt tanítás éppen ennek az ellenkezőjét hirdeti. Benkő Ildikó e tanítás szerint: imádkozik. A verseiben akkor is, amikor hozzám és hozzád, rólunk és magáról beszél – élethelyzetekről folyvást az elviselhetőség határán. Akkor is, ha *ma mindenütt háta*d látszik, Uram, a kegyelemtelenség rekvizitumaiban, a magárahagyottságunkban a *lesz-e vasárnap*: a „lesz-e ünnep” így megtapasztalt kételye (az idézetek a *nagyszombat* című versből származnak). Úgy is, ha van olyan nézet, hogy anakronizmus a világba vetett bárkikért imádkozni.

A kolostorok egykori rendje azért épült, hogy a világerért imádkozzanak benne. Ma is léteznek ezek a rendek, ma is értünk imádkozni bennük. Akik teszik, azokban ez a „kolostor” odabent is felépül, hiszen a dolgok számunkra mindent jelentő értéke-súlya, mindaz, ami profán életünkre ül, e rend tükrén elcsillanó átmeneti jelenség csupán. Engem megvigasztal a tudat, hogy van, aki így, köztünk és közülünk, minden szervezett formán kívül, közösségünk megtartott tudatában hagyja kiépülni magában ezt a kolostort. Valaki közülünk a mélységből hozzád kiált, Uram. Úgy is, ha a kiáltása suttogásnak tűnik, szomjtól repedezett szájjal rebegésnek: *rám nézheted, belém csókolhatod / bármi égő sebed* (a *Szerepek* című versből idéztem). Komolyan gondolja, minden szerepen túl. Hogy magára veszi a bűneinket.

S mindezen túl, virágzik ebben a könyvben a világ. Megtalálja benne a hiány, a szelíden számonkért „hol vagy” szavakba öntése mellett a bizonyosságot, ami vezet; olykor gyöngéd, de sokszor szarkasztikus humorral tálalt szemzőgekben a *külön / te én* alaphelyzetében feltároló szépséget (A *Hála az éjért* című versből idéztem). Annyit talán elárulhatok, hogy e kötetnek eredetileg a

munkacíme csak ennyi volt: *Te*. Benkő Ildikó a kötet bemutatóján Urbán Gyula kérdésére elmondta: ez a *Te* nem kizárólag az Isten, sőt, valójában mindenki az *én* világot vigasztaló tekintetében, a mindenki, a bárki más. Ildikó szerint a versekben átjátszik minden *nem én* Istenbe, ez kétfelől kétfélet jelent: egyrészt hogy a földi *nem énekekkel*, magunkról alkotott képeinkkel van munkánk, ezen munkáljuk magunkat is olyanná, aki be tudja fogadni Istent, másrészt hogy talán Istent inkább meg lehet szólítani, mint a mellettünk álló *nem ént*. Harmadrészt hogy az lenne jó, ha úgy szeretnénk a földi *nem éneket*, ahogy Istent szereti az igazi hívó. A kötet kialakulása közben talált a szerző a végleges címre, amelyben befoglalva érzi a hozzáállása összes ízét.

Báránytánc. Ceglédberceli sváb hagyomány, csak a berceliek ismerik, sem egyéb sváb gyökerű településeinken, sem német nyelvterületen nincs róla adat. A búcsú napján, amely ott Nepomuki Szent János ünnepére esik, a kiválasztott, megmosdatott, gypján szalagokkal díszes két bárányt a májusfa alatt felállított hordókon két kislány tartotta a kezében, az ifjak és leányok körbetáncolták őket, majd kisorsolták a bárányokat a községben. A bárány, mint tudjuk, ószövetségi áldozati állat és alapvető krisztusi jelkép. Az áldozati báránnyá lett istenfia szeretete valóban mélyen ül ezekben a versekben. De számomra komoly üzenetértéke van, hogy egy ilyen sehol máshol nem ismert hagyomány, közösségi élmény nevére csodálkozhatok, ha a kötetet kézbe veszem. Alig vannak közösségi élményeink. Sok-sok kis *én* áll szemben az összes többi *te* szekularizált létével, a maga magárahagyottságában. Ha jól tudom, Benkő Ildikónak nincs különösebb kötődése Ceglédbercelhez – de a közösség hiánya teremtette, kényszerű magányban megérő gesztusokhoz (az összes többiért, az összes többi *te*-ért) annál inkább. S ebben a helyzetben valóban adekvát gesztus lehet a szólás. **A mélységből kiáltok hozzád, Uram** – a mondat a kötet négy ciklusának címéül bomlik. De mindezek előtt, a 130. zsoltár híres sorának szavaihoz rendelt tartalmak előtt ott a nyitóvers:

Mester

*Áldott csöndbe mártottál.
Simítok a vászonra
ezer tiszta és tört fehéret,
gyolcsfehéret, sófehéret,
holdezüstöt, bárányfehéret.
Csak Te vagy rajta
vérző, ujjongó, édes piros.*

Gondoljuk végig. A költő mint ecset. Akit a teremtője márt *áldott csöndbe*, aki valóban ezt az *áldott csönd-fehéret* szeretné ezer változattal vászonra hordani – de csak a *Te* van rajta, az *ujjongó, édes piros*. Az áldozat van rajta, meg mindaz, amiért fel kellett áldoznia magát – lásd ebbe a pirosba a színek fehérből tört teljes, szivárványos spektrumát. Az *áldott csönd* természete, hogy megtörik. Ha pedig megtörik, így törjön, ha a vászon gyolcsfehérjére úgyis rákenődik a szín – hiszen megteremtettünk, létre jöttünk, s felvisszük rá, akkor legalább csak azt az egy színt lássuk rajta, ami valóban értünk adatottságát jelenti. Így kezdődik. Ez az alapállás.

A mélységből... Itt nyílik a kiterített sors. A vállalt sors. És belőle: a hitelesség. Nagyon kevés konkrét élményt, „mesét” kapsz, olvasó, inkább a lenyomatait a törtéteknek. De ezek a pecsétek vagy bélyegek mélyen ismerősek lehetnek, mert megpendíthetnek bárkiben lelkiismeret-furdalás feszítette húrokat. Van, hogy ennél közelebb enged ez a mélység (gondoljunk bele: kinek-kinek a magáé...). A gyász, például a *Borbély Szilárd halálára* című vers Mária-hangon siratása éles és nyílt. Valahol kiszálazható, mi sodor a *Görgetegben* például, teljesen követhető Péter öntépése – de ebben a költészetben soha nem az esemény rögzülése, hanem a tőle bennünk kelő rögzítése a fontos. Azok a helyek, ahol „megálltunk az időben” és egy jobb sorsra való részünk még mindig ebben a megállító megoldhatatlanságban toporog. Ezt pontosan megmutatja a *loptam* című vers:

loptam

hatévesen
egy kiflit
egy falat ment le
a torkom elhalt
mikor megláttam
a másik oldalt
utoljára
hittem
hogy
uzsonna
jár nekem
aztán évtizedekig
gondoltam
hogy
csak két pofon jár
az embernek
már tudom
nem jár semmi
a két pofonban
túl sok
a szeretet

Láthatjuk itt Benkő Ildikó legjellemzőbb versnyelvét is. Ezek a széteső, szinte lihegésszerű, végletekig tördelt sorok – olykor még a szavak betűi is sorokká esnek. A versek nagyon sokszor elcsukló hangon, szinte erővel préselődnek ki. A szavak néhol szinte a mondó akarata ellen, avagy a mondás tilalma alatt szülnetnek – sokszor eldönthetetlen: a közeg ellenállása töri-e szét a beszéd normális ritmusát, vagy a mondandó tartalmának a bensőn való áthaladás közben karcoló kínja. Ha valami ennyire töredezik, értelemszerűen ritkán rendeződik klasszikus vagy ütemhangsúlyos formába, ritkán rímel – a szokott versnyelvbe formált beszéd elemelt, szinte dagályos helyzet ehhez az olykor végletekig szikár versbeszédhez képest.

kiáltok... *Halkan.* Többek közt ez Ildikó fanyar, szelíd öngúnytól szeplős humora. Ahogy a pár *beszéd*ben derül ki a végére: *legyen meg az ár-érték arány* – ahogy a *minden mozdulat oldódna benne* szerelemállapota helyét elfoglalja a családi „üzleti kapcsolat”. A kiáltás hallatszik, ha halkan is – hallja az énen kívül álló összes *te*. Talán ebben a ciklusban (s talán ezért), itt szálazódik ez a *te* a legtöbbször. Úgy, hogy egy pillanatig sem ejti el azt a távlatot, minek folyamatos figyelembevétele átlükteti az egész szövegfolyamatot. De eközben is pontosan látja a maga helyét és szerepét:

Helyed

*Ne húzd ki magadat: a szeget,
mely összetart földet és eget.*

helyem

*könyörülj ellenségeimen
őket melengessem
helyettük fagyjak meg
hadd röhögjenek*

Nem létezem, csak ami belőlem benned hintál... (az Összefüggésből idéztem) – ez egyfelől nagyon szigorú létezés-katalógus tényleg, ami elég szigorúan elválasztja az általunk létezőnek tekintett nem-létezéseket (hazugságaink és önáltatásaink) a bennünk valóban maradandótól. Másfelől mégis mer profán lenni, ebben a zsigeri imában is kétellyel lepott, olykor szinte hitetlen. Tény: a hitnek tényleg nincs szüksége a kiáltásra – csak a megbillenésében. S tény: nem akármilyen szigorral megejtett tükörbe nézés, önvizsgálat eredménye ez az eksztatikus józanság.

hozzád... Urbán Gyula hívta fel a figyelmet a könyvbemutatón, hogy ennek a lírának Keresztes Szent János himnuszai, rajongó versei jelenthetik valamilyen képpel az előképét. Mert ez a líra valóban ismeri az eksztázist, annak teljes spektrumát képes átérezni. Testi és lelki módon egyszerre, a szavakban – és ráadásul tudja is magáról:

*...nem tudod tested nélkül
nem tudom lélek nélkül
te csak logikával
én szívem kínjával
hasadt tükör cserepek
tested lelke bередed...*

olvashatjuk az idegenné váló igenek, az *i(de)genek* versében. Ez az ima zsigeri (is). A *hozzád* ciklusának versei közt ül az eredetileg címadónak szánt *Te*. Himnikus hang:

*Gyöngyöm és lángom,
őszöm és nyaram,
csókom, szemfedőm,
borom,
gránátalmám...*

amely azonban nem veszik el a maga keltette áhítatban, nem felejt el, pontosan érzi, mi minden a „nem Te”, mi minden hazugság és propaganda és érdek:

*Te, aki nem vagy,
vigaszom és ríkatóm,
szűzen szült magzatom,
szeretetem kardja,
anyám...*

de aki felismeri: zsigerig mindannyian „Krisztus teste” vagyunk, és templom:

*Te, aki lehetetlen vagy,
homlokom és kezem,
tüdőm, gerincem,
vesém, méhem,
elmém,*

és ennek a viszonynak tükrében méri fel: hogy mi nem az én. Zsoltárköltészet metafizikus távlattal, de valami elemi, elragadtatásban is megőrzött józan-sággal. A hely felmutatása, *hozzád* képest. Amit aztán gyönyörű kódával zár le:

*Égi tavon övét bontja a hajnal,
úsztatja vörös fényhaját.
Párnámra ontja arcodat.*

Uram. Az ima mint verstestté formált ostya. Az alkotó, Benkő Ildikó sajátos szigora, ahogy tudja azt is, hogy egy-egy verse hogyan jelenjen meg vizuálisan. Mi tördelődjön középre, mi rendeződjön balra, egymás alá. Játszik is ezzel, képversekkel, ahol a verstest valóban alakzat. Elfogyó aranymetszés-gömbök, pitypang és léggömb – miközben a formálás bevett módjait ez a megszólalás nagyon kevés kivételtől eltekintve kerüli, megleli az alakot, amely a szavak teljében megjelenőt vizualizálja is. Megesik, hogy a verscím a *magukban bízók hiányok libegtette riadtságánál* fogva, a vers végére, a madzag végére kerül, ahol a lufi vékony fonala véget ér: ahol fogod (az *önértelmezésből* idéztem).

Benkő Ildikó költészete egyedi és kivételes. A magam részéről büszke vagyok rá, hogy ennek a senkire nem emlékeztető, csodálatos hangnak a formálódása körül bábáskodhattam. Nagyon remélem, megleli az olvasóit, megkapja azt a figyelmet, amit megérdemel.

Hetedik nap

*A tűnődés könnyűsége.
Csönd.
Hazabandukolnak.
Elülnek,
gyümölcsösé,
áttetsző kővé szabadulnak.
Isszák, táncolják, éneklük a fényt.
Ujjong minden (ránc, tövis)
tisztá homlokukon.*

Benkő Ildikó
 Borbély Szilárd halálára

szerelmes	magad	kínba
fiacskám	jelentésedtől	zsibbadtan
édes	szétestél	ó én édes
örömem	jelre	uracskám
tetted	kínra	hittem
fölvágta	bomlásra	fonalam leszél
lelkemet	nem engedted el	de én lettem
is	amit vétettek	itt hagyott
tövis	szabadság	elveszett
csalán	rút	szemfedőt varrok
vándora	holtvagányai	anyád helyett
kínjaid	Isten bocsássa meg	könnypatak
gyönyörű	nekik	utánad
labirintusába	nekem	szerelmes
a szörny	neked	fiacskám
pofájába	a démon	ezek
tested	drága téged is	csak
rothadásba	holtaiddal rántott	rothadt
azt hittem	jaj hogy el	darabok
fonalam leszél	őt	mert
de én lettem	engedted	nincs
itt hagyott	komoly égő	szám
elveszett	szemmel nézett	féslik
vércsík	ölelt	ez
utánad	belőled	a
belep a por	te	szöveg
a bestia	nem	mert
körme	érezted	nem
cicaként	tanú	vagy
a	áldozat	itt
satnya	mégis	hogy
gombolyaggal	csak	össze
testemmel	a	tart
megfosztottál	bestiával	s
jeltestedtől	birkóztál	d

Öt éve halt meg Borbély Szilárd

Mester

Áldott csöndbe mártottál.
Simítok a vászonra
ezer tiszta és tört fehéret,
gyolcsfehéret, sófehéret,
holdezüstöt, bárányszerűt.
Csak Te vagy rajta
vérző, ujjongó, édes piros.

Végül

Az utolsó nap is észrevétlen marad.

Valóság

Számban tartalak, de nincs szám,
megnémulok, annyira dúdolni akarlak,
simogatnálak, de nem tiéd a tested,
kezem otromba bot,
mozdulataim horgos tövisek,
belém szakadnak,
por sem vagyok, finoman beleplek,
belőle óvlak, futok utánad benned,
lábaim gyökeret vernek, de még futok,
iszlak, több leszél egyre,
bővizű patak,
rohanásod ágakat
mint húrokat szaggat,
átzsong rajtad imám.

Verődni földhöz-éghez

Báránytánc. Benkő Ildikó versei

Nem létezik „Nagy Pantheon”, hol az egyre magasodó pulpitusokon egyre grandiózusabb költők, írók állnak. Mindez antropomorfizmus és emberi gőg. Az első adott, a másodikat Luciferrus találta ki. Neve: Fényhozó. De megittasodott önmaga erényeitől, pedig az Úrtól kapta ajándékul. Az egoizmus gőggel keveredve vált az emberiség első bűnévé, még az Éden kertjében.

Az ember mond valamit, aztán visszavonja, majd megzavarodik, s teljesen új teóriát talál ki.

Thomas Mannt az egekig istenítették, de a háttérben szorongva, bátortalanul élt egy névtelen kis bankárfiú. Az apja akarta, hogy az legyen, s ráérezett a világot fenyegető közelgő katasztrófára. Le is írta titokban érzéseit, majd élete végén meg akarta semmisíteni minden szavát, mert a félelem elhatalmasodott rajta. Ő volt Franz Kafka. Szerette a csendet és a fohászkodást. E két kapaszkodója maradt. Az ember a sötétség és világosság mezsgyéjén vergődő kreatúra. Ha nincs benned alázat, és keveset szenvedtél, nem ér az életed hajítófát sem. Mindkettőt gyorsan elérheted, kövesd Krisztust, ahogyan Szent Pál is figyelmeztetett: „Az igened legyen igen; a nemed nem!” Ha ezt követed az igazság szellemében, zúdulni fog rád a szenvedés, a megalázás. De légy ilyenkor nyugodt: jó úton jársz!

Mire volt jó ez az ontológiai filozofálás? Mert Benkő Ildikó verseiben a fentiekre látunk példákat. A költőnő megszűri az amúgy is sokadszor átpárolt, leülepített költeményeit, s csak oly gondolatokat hagy a premissza után, ami csendes, okos, ha nem is világfelforgató (Kinek kell az?!), de metsző, feledésbe merült igazság.

Horatius azt írta több ezer évvel ezelőtt: „...ha írtál valamit, várj 9 eszten-dőt, hogy át- és átjárasd magadon, amennyire csak tőled telik. Csakis ezután bocsásd széles publikum elé.”

Benkő Ildikó versei ilyenek. Természetesek, a természet rendjéhez igazodók. Nincs bennük görcs, erőtetés. A csak c. poémája, ha ugyan az, inkább misztikus élettanács. Kecsesen száll hatalmas terhével az égig. Szinte bele lehet szeretni a röppenésbe, mely viszi a gondolatot, mely rövid, de célt érő. Első benyomás költeménye egyszerű, keresetlen; mondandóját szükségtelen elemezni, de a végkifejlete olyan erejű, mint Rilke *Párducáé*. Persze Rilkénél az örök bezártságról van szó, Benkő Ildikónál a belső, testi keretek széthullásáról, amit egy pillanat ereje idéz elő: a szeretet ereje.

Sokszor zavarba kerül az elemző, hogy Isten Bárányával (Agnus Dei) vagy Isten haragjával (Dies irae) találkozunk-e szembe Benkő Ildikó költészeténél. Erre jó példa, szerintem, az *értelme* című vers, mely nem is cím, hanem az írás testéhez tartozó szó. A földhöz-éghez verődésben megtanulja az ember az alapigazságokat: „*amit kibírsz fölvértéz // a védtelen tömegben // tanulsz keresni engem*”.

Benkő Ildikó költészetében minden felesleges az enyészeté lett. S ez így helyes. Elvesztjük alapfogalmaink mély értelmét, ha száz metaforát húzunk rájuk.

Jön az ördögi szabadság: mindenki értelmezze úgy, ahogyan akarja. A verset, a családot, a szerelmet, a hűséget, munkát stb.

Óriási kollapszushoz vezethet mindez! – „Maiores perdes, minora si servaveris” – írja Parthenius. (Elveszted, mi nagyobb, ha az apró dolgokat őrzöd.)

A litánia a legősibb lírai műfajok egyike, még az első varázslásokból származó szövegforma. Az ismétlés, esdeklés, a kérés fájdalmas föl(sic!)kiáltás. Még nem volt művész, tudós, pap, csak mágia. Ezért a legeslegjobb vers a mágikus vers! Benne dobog a látható és láthatatlan világ egyszerre. Kérés és lemondás; tűz és víz. „Arany deszkák hasadnak, földi férgek mozognak”, írta Weöres Sándor. Ez igazi, Keresztes Szent János-i misztérium.

Ilyen Benkő Ildikó-vers a *Te* nevű írás, vagy a gyermekeihez szóló. A litánia robajos vízesés. Fölötte hatalmas párafelhő, a mélyben mindent megmozdító fortyogás. Az Élet. Sokan nem mernek szembenézni vele, mert meglátják kicsinységüket, de ez nem változtat a szentháromsági igazságon. A litánia fontos attribútuma, hogy mozgásba hozza a versvarázslás szavait. Így alakultak ki a varázsszavak is, melyek oly sűrűek, mint a gyémánt vagy a fehér törpe csillagok, melyekben már az atommaghoz préselődik a neutron és az elektron. Egy kis kanálnyi ebből a csillagból 100 tonnát tesz ki.

A *Köszönlek* jelet hordozó poéma-litánia-varázslat tetten érhető, mintha egy táltos suttozna kezdetben, majd belekiáltaná az égbe: „*Repesél, // mint számban mezei virágok nevei, // római nárdus, szálya, (...)*”, és a versezet végén itt a bizonyíték a varázslatra: „*KIMONDALAK.*”

Ha nem egy emberért szólna az őszers, azt mondanám, ez nem más, mint *Te Deum!*

Réges-régi ráolvasásban szerepel a következő: „Futó szarvas, habot hányó, nem bírod már hegyet-völgyet, feküdj szépen vadászunknak lába eli, hogy majd család édes hússal éhit veri. Most botolj meg!” Csak a vak nem veszi észre a varázsszöveg és Benkő Ildikó költeménye közti hihetetlen hasonlóságot.

Benkő Ildikó több verse kibontatlan marad. Valamely méltatója azt írja róla, hogy a félelem játszik bele műveibe. Én nem hiszem. A kibontatlan vers például épp az ellenkezőjét jelenti.

A költő bátor. Miért taglaljon hosszan egy verstémát, ha nem mond vele többet. Ha az olvasó számára érthetetlen, az már sok poétával előfordult. Nem értették Adyt, mások rajongtak érte, ugyanez történt Pilinszkyvel is. De a prózairodalomból is mondhatunk neveket: Hamvas Béla, Szép Ernő, Szomory etc.

Nekem a legjobban, ha már én neveztem el így, a kibontatlan versek közül a *Végül* és a *feszület* írások tetszenek. A *feszület*nek minden szava feszül, húzódik pattanásig. Ily gyönyörű és kifejező nyelvünk. A kereszt neutrális, a latinból keveredett hozzánk, de a magyar nyelv 300 ezres állománya képes mindennek a pontos kifejezésére. Ősnyelv.

Stanczik-Starecz Ervin

Pontos „rezdüléseképek”

Szénási Ferenc, *Berzsenyi koporsója*, Cédrus Művészeti Alapítvány, Budapest, 2019

Szénási Ferenc neve ismert sok helyről, annak ellenére, hogy tehetséges, jó szemű íróember. Sajnos, mostanában nagyítóval kell keresnünk a tehetséges auktorokat. Nem mintha nem lennének, de nem kapnak elég teret a „klasszikus” irányt képviselőkkel szemben, mondjuk így, az alternatív szerzők. Úgy tűnik, az írók harca több ezer éves. Már a római idők aranykorában is folytak kemény esztétikai viták. Horatius mondja egy kézhez kapott versküldemény után: *„Megállj, Caesius, viszek neked aranyozott fűzfa-dalnokok köteteit, hadd csámpásodj tőlük Saturnalia ünnepén.”*

Szénási jó író, remek műfordító és szerkesztő, óriási általános műveltséggel bír. S hányat tudnék csak én magam fölsorolni ebből a kategóriából? Sokat. Most a „perc-emberkék” idejét éljük. Ahogy anno dacumale Babits írta, *„...ebben az országban, ha valaki elolvas egy könyvet, úgy érzi, a következőt neki kell megírnia”*. Nem változott jottányit

sem a helyzet! Szabó Lőrinc, aki lobbanékony ember volt, de csúcsköltő, írja a minőségi, színvonalas Nyugat szerkesztőjének, Babitsnak, akivel rövid ideig huzakodtak: *„Az én verseimet nem közölte le a Nyugat, ellenben Kovács Margit végtelen hülye verseit igen.”* Dosztojevszkij volt, amilyen volt, fiatal, okos és szép gyorsírójának, akit később feleségül vett, volt egy írói ajánlata, megoldása (nem részletezem...). Az íróóriás veszettül nevetni kezdett, s ennyit mondott: *„Drágaság! Elfelejt valamit... Én az ÉLETRŐL írok. Nem fantazmagóriákat találok ki.”*

Szénási Ferenc novellái élettapasztalatot és írói tehetséget mutatnak. Nemcsak a *techné*, hanem az Isten által adott *ars* is megvan benne.

Címadó novellája fikció és valóság különös elegye, de remekbe szabott. A *Berzsenyi koporsójának* főszereplője egy vérbeli orosz katona, aki az olvasó számára a szimpatikus és az ellenszenves határán mozog. Ez a mesteri egyensúlyteremtés az írás végén úgy cserélődik fel, hogy a valóság-fikció párosa veszi át a szerepet. Berzsenyi érckoporsója Niklán az orosz őrnagynak anyagi érték, míg nekünk, magyaroknak szellemi kincs. Lergyakov őrnagy más idődimenzióba kerül a második világháborúból.

Most már, 1990-ben az utolsó orosz csapategységben masírozik kifelé Magyarországról. De a niklai remete érckoporsóját könnyedén viszi hóna alatt. Majdnem gogoli fantasztikum...

Szénási Ferenc a mi Ezra Poundunk, Dino Campanánk.* Ez utóbbi kettő zsenialitása és éles előrelátása kellemetlen volt az irodalmi szalonok papagájainak, pénzembereinek. Ömlesztették az érdemrendeket. Lázárt viszont, s az

* Ezra=Lázár; Campana=mező

olasz mezők szelíd Dinóját is elmeagyógyintézetbe dugták. Ilyenek nem is éltek! – kürtölték világgá a csökött írócskák, közben pénztől dagadó zsebbel, fehér öltönyben flangáltak, s eljátszották a „Milyen lenne, ha író lennék?!” c. burlieszket.

A kötet *Múzsák* című darabja nem rendelkezik főhőssel, inkább csak egy igazán mélyre ásó íróembert látunk, a szerzőt, aki egy tanítvány és egy mester bőrébe bújjik egyszerre. Korábban is olvastam már Szénási Ferenctől, de ez a novellaszerűség, elbeszélésnek végképp nem mondhatom, rendkívül megfogott bámulatos „képfaragásaival” és őszinteségével. Ez utóbbit már korábban is tapasztaltam nála, hála a jó Istennek. A tanítvány, aki nő, egyben múzsa is, ráadásul a szerzői gondolatok manifesztuma. Ezt írja Szénási: *„...ne feledjük, hogy a lényegtelen női kérdéseket nemegyszer a lényeglátó női ösztön húzza elő.”* Ennél tökéletesebb meghatározását a múzsának soha nem hallottam. A finom apróságokból – nincs előjelük – indázik elő egy érzékeny, piciny kacs, mely megéri a végtelent, a láthatatlant, az intuíciót, s végül az egész eszkatologikus rendszert, azt, hogy mi az út, az útra bocsátás, ítélet és megérkezés. Az Agnus Deitől a Dies iraeig, s az azon túlit, ahol még a legelszabadultabb fantázia is állóképpé merevedik, haszontalanná válik. Mint az önhitt, rátarti író (ld. a recenzió eleje). Nevezzük a következetesség kedvéért írónak, aki végül is elkészül kisregényével, s *„...hangos sikert aratott”*. A kritikusok is agyondéledgették, s a hülye írócskánk fürdőzni kezdett a dicséretök özönében: *„...eleinte elnézően mosolygott, mert abban a szemérmes hitben élt, hogy mi tagadás, picikét blöffölt, ám a rajongó kritikák olvastán lassan-lassan tudatára ébredt, hogy az igazi írói nagyság épp az ilyen szemfényvesztésekben rejlik. (...) ...jó okkal mondhatja magáról, hogy ihletett író.”*

Szénási elképesztően pontos „rezdulésképei” olyanok, mint a múlt századi katonai kartográfusok Oroszországban. (Még az utolsó tócsa helyét is megjelölték a térképen, hiszen Szibéria hegy- és vízrajza csak 1908-ra készült el.) Ha azt mondjuk, fényképszerűek, közel sem járunk az író (Szénási Ferenc) leírásgazdagságához. A fénykép otromba skicc-kép az ő megjelenítéséhez képest. Erre bárhonnán tudnék idézni a kötetből, de nem teszem, olvassa el figyelmesen az olvasó. Lectori salutem! Tiszta szívből tudom ajánlani minden irodalombarát-nak e remek összeállítást.

Szénási Ferenc irodalomtörténész. A szegedi JATE-n tanított. Kiváló italiánista és műfordító. Kiterjedt a szerkesztői munkássága is. A híres kétnyelvű Leonardo könyvsorozatot is ő szerkesztette. Fordításait csak érintőlegesen tudom számuk miatt bemutatni. Az olasz költők közül Ungarettit, Quasimodót, Palazzeschit tudom említeni. A prózaírók közül Calvino, Collodi, Sciascia a kiemelkedők. Számos irodalomtörténeti írást publikált. Sok íróat mutatott be közelebről. Épp itt az ideje, hogy saját írásaival gazdagítsa a jó magyar írók körét. Kívánunk hozzá neki erőt, egészséget, és római legionárius köszönéssel: Erőt és erényit!

Stanczik-Starecz Ervin

Egy értékelhetetlen könyvről

(Gyors reflexió-füzér Hegyi Botos Attila
in illo tempore című kötete kapcsán)

– Elég meglepő hogy ilyen könyveket is kiadnak manapság, mint HBA műveit, és különösen ezt az *in illo tempore*-t, hiszen

– Költői szándékai szerint sem nem operál axiomatikus kritériumokkal, de még a nyelvi pluralizmus hatványozott jelenléteit sem találjuk meg a sorai között, mivel HBA lírája eleve híjával van a generációs narratíváknak, sőt, nála még szándékolt retorikai ellenmozgásokat sem tapasztalhatunk

– Mert ez a költészet egyáltalán semmilyen irányban nem mozdul el, és nem érdeklik a szintaktikai határhelyzetek és az ezekhez hasonló sötét dolgok

– HBA nem hívja diskurzusra az olvasót, bármilyen megbocsáthatatlan is ez a gesztusa, pedig különösebben megtagadni sem szeretné költő kortársait, s még kevésbé a hagyományokat, melyekhez látszólag talán kapcsolódik, noha ezek a hagyományok, úgy tűnik, rég kivesztek a jelenkorból

– Velük diskurálna inkább, de nem ír, értelmez újra át, az efféle modern gesztusoknak, úgy tűnik, számára semmi jelentősége nincs

– Aki a *Szaladó Habok Csarnokában* járt már, tudja, hogyan kell verset felajánlani, de kevés ilyen ember ta-

Hegyi Botos Attila, *In illo tempore*. Kézzel írt teremtésmítoszok, Cédrus Művészeti Alapítvány, 2018

lálható a vaskorban, aki meg értelmezni akarja ezeket a sorokat, biztos, hogy rossz úton közelít, ha még a vaskorban él

– Beszélhetnénk valamiféle hermetikus poézisről, különös, zárt grammatikáról HBA esetében, de Hamvas Béla is nevetve legyintene egy füstáldozat közepén, és egész másra terelné a szót

– Egyvalami tilos a versek olvasása közben, bort földre lötyyíteni, a föld-istenek itt csak mellékszereplők,

a Lant csillagkép Vegája és a Bikában a Fiastyúk is csak díszletek, de jelzik

– HBA költői ligeteinek égi tájolását, ahol az *in illo tempore* etűdjei megszülethettek

– Valószínűleg még azelőtt, hogy az ember elveszítette a csillagokkal, növényekkel, állatokkal való közvetlen kommunikációjának képességét

– Az ember feláldozta magát a munka, a haszon és a biztonság oltárain, de még azelőtt, hogy szörnyű városokat épített volna, és az „Annak ideje...” valódi idővé változott

– Többek között ezért is nyilvánvaló, hogy az Akkor-ból való verseket kizárólag stilizált kézirással lehetett csak feljegyezni, HBA is ezt tette, hiszen ez volt az a kor, amikor még éltek néhányan a földön, az utolsó történetmon-

dók, akik kívülről tudták a még le nem írt szentkönyveket, eposzokat

– Azért ajánlották fel a *Szaladó Habok Csarnokában* a verset, hogy jelenlevővé legyen a világ, mert néha még emlékezni tudtak a másik időre

– Az istenek pedig, bár közönyösök voltak teremtményeik iránt, felfigyeltek erre a magasztos cselekedetre, és a maguk módján jutalmazták is a poétát, tiszta látással némelyeket, másokat részegítő életvággyal, hogy újra megértsék a madarak, füvek, csillogok beszédeit

– HBA-nak egész sorozat ilyen költeményt sikerült lejegyeznie, nem tudjuk, milyen technikával s miféle jutalmakért cserébe, mindez az eredmény szempontjából nem is fontos

– Holmi vulgáris időutazásról pedig szó sincs, az eddigiek alapján ez is nyilvánvaló

– Sajnos már a kötet születésének korában is hajlamos volt az ember megfeledezni az isteni jótétemnyekről, és könnyen a világértelmezés rabságába esett

– Pedig, „Annak idején” még se görög kultúra, sem a technika első

baljós jelei, sem „irodalomtudomány” nem létezett, elképzelhetetlen volt

– Hogy talán közelebb hozza a mai olvasóhoz a verseket, HBA kéklő, mediterrán nyári környezetbe helyezi sugalmazott feljegyzéseit, Adónisz, kövirózsák, paradicsommadarak, fiúangyalok jelennek meg a színen, és mindenütt a tenger csillanásai

– De csakis azért, hogy a nyelvhálóvá materializált szűkös világ-egészből a vaskori ember is némi tájékozódási pontokat kapjon, noha nyilvánvaló, elsősorban nem számára készült ez a könyv

– A hal-sárkány ura szívesen fogadott vendég volt a Múzsák és holdtündérek ligeteiben, tehetnének még hozzá

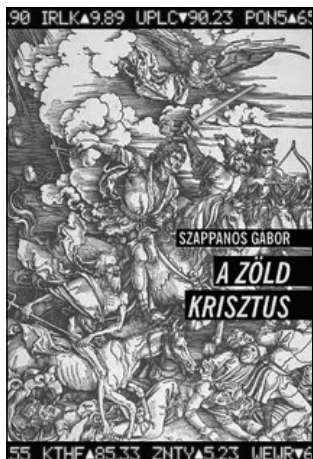
– Ha egyszer esetleg magyarázni próbálnánk a kötet hangulatát, üzenetét, alaptónusait, de ez máris az értelmezés durva látszata volna, amelyhez, az eddigiek alapján belátható, nem lehet és nem is szabad hozzákezdeni

– Csakis akkor, egykor, „Abban az időben”...

Boldogh Dezső

Harsog a tritonkagyló

Szappanos Gábor, *A zöld Krisztus*, Pannónia Könyvek, 2019

Szappanos Gábor *A zöld Krisztus** című regénye két részből áll. Az első és nagyobb rész kerek száz oldala a 2036-ban bekövetkező Utolsó Ítélet előtti állapotokat írja le a regénybeli én, a szerző saját szemszögéből. Amikor a végítélet harsonái megszólalnak, az író éppen jeruzsálemi tanulmányútjáról szeretne hazautazni, hogy Budapesten rákbetegként fekvő feleségével fölvehesse a kapcsolatot. A Megváltó kétezer évvel ezelőtti kínhalálának helyén újra megjelent Jézus Krisztus, hogy az Atyaisten nevében ítéljen eleveneken és holtakon. A második részben a holtak fölkelnek sírjukból, az élők pedig rettegve és reménykedve várják túlvilági sorsuk végleges beteljesedését. Az Úrjézus egy kis tanácsadói társaságot gyűjtött maga köré a már régebben üdvözült lelkekből, ők a következők: a keresztény dogmatika tudósa, Aquinói Szent Tamás; a szívben lakozó bölcsesség, vagyis

a jámbor szeretet megtestesítője, Assisi Szent Ferenc, valamint Krisztus atléta, Árpád-házi Szent László király. Ész, szív és erő jelképei ők hárman, Jézus velük beszél meg ítéleteit. A magyarokat és lengyeleket különös figyelemben részesíti a szintén sokat szenvedett zsidókkal együtt. Nekünk kedvező a végső ítélet: mondhatni, a „kollektív büntelenség” óvja népeinket a gyeHENNÁTÓL, kivéve az árulókat.

Az Úr szent fia észreveszi a tanácstalanul bóklászó, feleségéért mélyen aggóató íróát; Gábrrielnek szólítja. Őt azzal bízza meg, hogy írástudóként az események krónikása legyen, és pontosan rögzítse mindazt, amit a kisebb-nagyobb pontatlanságokkal és érthető anakronizmusokkal tarkított költői látomás, a bibliai *Jelenések Könyve* majd kétezer évvel ezelőtt megjövendölt.

A könyv első száz oldala látéleletet ad a romlásba hanyatlott emberi társadalomról, megkülönböztetve a környezetkímélőn gazdálkodó, jobbára kis országokat a nagy birodalmaktól, amelyek a fő felelősök az erdők kipusztításáért, a vizek elszennyezéséért, a legelők sivatagosodásáért, a hőmérséklet elviselhetetlen megnövekedéséért, a sarkvidékek jégtakarójának elolvadásáért s a síkságokat elárasztó tengerszint-emelkedésért. Elérkezett az apokalipszis ideje, a végromlás okozóinak megbüntetése, s a jók, illetve irgalmat érdemlők szétválasztása a gonoszoktól. Fekete és fehér angyalok tömege úszik az égen, a feketék a kárhozottakat ragadják magukkal, hogy a pokolba taszítsák őket, a fehérek pedig az édenbe irányítják az üdvözülteket. A krónikás szerepét betöltő író visszatérhet párjához, aki többé nem lesz beteg a mindkettőjüket megillető mennyországban. A Bibliából eredő naivitást nem sikerült kiszűrni a regényből, hiába szötte a történetbe az író a János evangélista után év-

* A regény címében a „Zöld Krisztus” jelzője a környezetvédő Megváltóra utal.

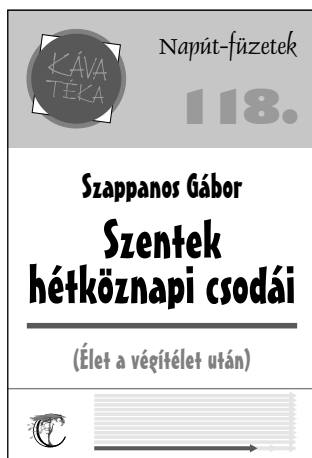
századokkal, évezrekekkel később, főként a mi korukból vett hiteles példákat. A 19–21. században már bekövetkezett a Föld nagy részének tönkretétele és a folyamat megfordíthatatlansága. A fő bűnösök a mohó nagytőkések és azok szándékainak sokszor jótékonykodónak beállított ügynökei. Az író nevetető egyfelvonásosban mutatja meg Jézusnak egy tipikus pénzember utolsó napját.

Szappanos Gábor megálmodta a napjaink köztudatában élénken jelen levő közeli jövőt, amely – az apokalipszis lovasai, angyalok, ördögök és az ítélkező bölcsek intelmei nélkül is – a valószínűség szerint (hogy húsz, ötven vagy száz év múlva, nem tudható) sajnos úgy fest, hogy be fog következni. Vegyük komolyan a mégoly szatirikus, kitűnő tollal megírt figyelmeztetést. Kétszáz évvel ezelőtt egy angol megírta, hogy Londont záros határidőn belül a háztetőikig ellepi a vontató- és konflislovak ürüléke. Mivel ez a jóslat nem következett be, mégis reménykedhetünk.

Alföldy Jenő

Változatok a feltámadásra

A Napút című folyóirat 118-adik számú mellékletében jelent meg Szappanos Gábor új elbeszélése, a *Szentek hétköznapi csodái (Élet a végítélet után)*. A cím Szerb Antal könyvére emlékeztet („Hétköznapi napok és csodák”), de méltó is hozzá a történet. Tudtam, hogy Szappanos személyében nagy képzeletű, kiváló stílusérzékű író, mégis meglepett, hogy az elsőrendű erotikus bravúrművek szerzője most egészen másféle témához nyúlt, amikor ezt a hetven-nyolcvan „flekke” becsülhető beszélyét papírra vetette. Nem kisebb dologról van szó, mint az emberiség jövőjéről, úgy, ahogy a Bibliában, az evangélisták korszakos csillagászati, ember-, állattani és egyéb tévedéseivel tarkítva ugyan, de meg vagyon írva.

Bekövetkezett az emberiség történetének utolsó fejezete, a végítélet. Elkezdődött az örökkévalóság; az erényesek a mennyországba jutottak, a pokolfajzatok pedig egy mellék-bolygóra száműzettek, rettentő kínokra ítélve. A tisztítóúzzal az író nem foglalkozik – az üdvözültek és a kárhazottak között e műben nincsen átmenet. Jézus, az utolsó ítélet „projektjét” levezenylő égi Úr a bűnösökkel nem ismer irgalmat, annál nyájasabban bánik a mennyek országába bebocsáttatást nyert lelkekkel. Úgy képzelhetjük el, ahogy Michelangelo festette meg a Sixtus-kápolna mennyezetén látható freskóján, erőtől és biztonságtól sugárzó, cselekvő, természetes atlétának. Isten teljesen háttérbe vonult, az emberi ügyekben jártasabb Fiára bízva

a végítélet végrehajtásának bonyolult műveleteit. Az író könnyedén áthidalja azt az eltérést, amely az Evangéliumban, János Jelenéseiben olvasható utolsó ítélet és a modern kozmológiai szemlélet között fennáll. A vallásos és a tudományos elképzelések között bravúrosan szörfözik a szerző, így a feltámadott lelkek mulatságos váltásokkal léphetnek át a mintegy két évezrednyi idő alatt fölmerült világnézeti különbségeken. A holtak a fizikai világból szinte zökkenésmentesen csöppentek át a lelkebe. Szappanos Gábor tudván tudja, hogy továbbra is fennáll a teremtett világnak az a megkerülhetetlen törvénye, hogy minden változik. A bibliaszerzők például még a geocentrikus világképet vallották, s ez másfél évezreddel később megdőlt. Az örökkévalóságnak hitt dogmák nagy részét már az egyházak sem vallják. Az Úrjézusnak is alkalmazkodnia kell a változás világtörvényéhez: akadnak még igazítanivalók a nagy terven, amelynek hibái a végrehajtás folyamatában mutatkoznak meg. Az írói nagyvonalúság látványos anakronizmusai néhol viccesebbek, mint a két „kőkorszaki szaki” történetei, amelyekben lépkedő exkavátorként üzemeltetett dinoszaurusz hátáról irányítják az óriási emelőszerkezetet. Az író „nukleáris katasztrófának” nevezi a végítéletet, elszólást mímelve: nem istenfélelemből dolgozta ki írását, hanem kemény, de szórakoztató tanulságul.

Anélkül, hogy paródiának vélném alpári hasonlatommal az írói művet, hozzátehetem: a Frédi és Béni-féle óriás-dinoszauruszhoz hasonló állat innen sem hiányzik. A lelkek feltámadásának zűrzavarában egy olyan őslény támad föl, amely – vagy aki – az emberi képzelet szülötte. Szent György legendájából s a népmesékből

lépett ki egy félelmetes sárkány képeben. Gusztustalanul nyáladzó szája perzselő lángot lövell. A Biblia eredeti jövendölésének szerzője megfedkezett az állatokról, amikor a földlakók föltámadásáról szóló sorait papiruszra vetette. A Jelenések Könyvében szó sincs az állatokról, holott Szent László szerint nekik is van lelkük. A sárkány Jézus és beszélgetőtársai közelében jelenik meg, így nincs vele dolguk a rettentően túlterhelt anyagi mentő- vagy őrző-védő alakulatoknak. Jézus megnyugtatja beszélgetőtársait, a félös, nehézkes mozgású filozófust, Aquinói Szent Tamást, az aszketikus küllemű Assisi Szent Ferencet és az Úr kedvencét, Szent László királyunkat: a mennyben nincs agresszió, gyilkolászás. A lovagkirály csak meglepődik, de nem rémül meg, mint jóval kevésbé sportos társai, a hízásra hajlamos filozófus és a madarakkal beszélgető, farkast is megszelídítő Ferenc barát.

Jézus a racionálisan okvetetlenkedő, szeretetről megfedkezett aquinói tudós gondjaira bízva a sárkányt, megnyugtatva őt, hogy a lelkek – asztáltestek lévén – nem sérülhetnek meg holmi sárkányharapástól vagy lángfuvallattól. A szent el kell hogy fogadja penitenciául kirótt megbízatását: hozzálát az ormótlan állat csutakolásához, s beszélni kezd neki, ahogy a lovászoktól látta földi életében. Meglepődésére a sárkány válaszol, nem is akárhogy: naiv, de felvillanyozóan értelmes kérdéseket tesz föl. A szenttel folytatott párbeszédéből kerek teremtkritika bontakozik ki. Tamás előhozakodik az Isten létét bizonyító, nevezetes tételeivel, a sárkány pedig „józan paraszti ésszel” szól hozzá a nagy dogmatikus észszerűn hangzó, de természetellenes gondolataihoz. Tamás rájön, hogy ő, bár a mennyországban töltött nyolcszáz év alatt

sokszor vitába elegyedett Jézussal, mert megátalkodott formális logikáját nem tudta összeegyeztetni az Isten fiának érzékeny szeretetelvűségével, meglepően hamar lerója penitenciáját: mély barátságába fogadta a lát-szólag együgyű, valójában bölcsnek bizonyuló sárkányt (ettől még Szent György lovag hőstette, a sárkányölés dicsfénye is elhalványul). A szeretet kölcsönössé válik Tamás és a monst-rum között, a helyszínre visszatérő Jézus nagy öröme. Jézus Úr el is tekint a szentre kirótt vezeklés hátralevő részétől, s enyhít az állatokat sújtó és az embereknek kedvező, túlzott megkülönböztetésen.

Az elbeszélés szerint a föltámadott lelkeknek – akiknek valaha élt milliárdjaiból meglepően sokan üdvözültek – még néhány évtizedet várakozniuk kell: a visszanyert éden egyelőre egy tömeges beléptetési zónára emlékeztet. Az újból világra jött lelkek egy irtatlan nagy üvegcsarnokban rostokolnak, míg a csillagászati katasztrófa okozta káosz el nem simul, s mindenki elfoglalhatja helyét, folytatva a földi életben betöltött hivatását. Szappanos Gábor és hőse, Tamás ugyanis enélkül nem hajlandó elképzelni a mennyországot – a „boldog” semmittevés elviselhetetlen unalomba fulladna. Egyelőre elég dolgot ad az üdvözülteknek – köztük a Jézussal társalgó szenteknek – földi életük újragondolása. Nekik is változniuk kell, ahogy ezt Szent Tamás helyreállt érzelmi élete mutatja példájával. Az állatoknak, úgy tetszik, szeretetkatalizatori szerep jut a történetben, a kitálaltaknak is – a végítélet sárkányának éppúgy, mint Szent László kecses és okos hermelinként megszemélyesített „animulájának”.

Szappanos Gábor humora jól működik: úgy adagolja az anakronizmusokkal, egyházi dogmákkal és köz-hiedelmekkel vegyes logikai okfejtéseket, hogy nem kell tartanunk sem a vallásos gondolkodáshoz szükséges jámbor naivitástól, sem a kiagyalt sci-fik tudálékosságától. A szerző vállalja, hogy a szeretet elvének hangadójaként bocsássa útjára „szentjeinek hétköznapi csodáit”, ahogy az elbeszélés címében ígéri. Jól érzékelteti az igazság és az igazságosság finom eltérését, az isteni teremtés tévedéseit és tökéletlenségeit, de a kétezer éve elképzelt újszövetségi végítélet allegorikus újrafölvetésének jogosságát is. Az evangéliumi szerzőnek egészen más elképzelései voltak a világegyetemről és a földi életre váró végső katasztrófáról, mint a modern asztronómusoknak (egy csillagász nemrégiben írta, hogy zöld bolygónk az űrben záporozó aszteroidák valóságos céltáblája, amelyet egyelőre csak véletlenül nem trafált telibe egy néhány kilométeres csillagdarab – ennyi elég lenne, hogy nekünk „annyi” legyen). Szinte mellékes, hogy isteni ítéletből vagy a természet szépségéből következik-e be a végítélet, netán a természetet leigázó emberiség bűneitől. Itt tölthető időnket mindenképpen a józan, értéktudatos *szeretetek* kellene beragyognia ahhoz, hogy legalább a viszonylagos lelki békességünket meglegjünk. Az állatokért is felelősséggel tartozunk. Szappanos Gábor jó érzéssel nyúlt témájához: a mai ember számára nehezen elfogadható pátosz és prófécia helyett ironikus érzékére és a képtelenségeket is látató erejére bízta a legfőbb, jézusi és buddhai életelvet.

Alföldy Jenő

„Hogyan öltem meg Raszputyint?”

Suhai Pál levélesszéje*

2019. április 4.

Kedves Gyuri! Ha ezt Miklóssy Endre barátunk megérte volna!... (Ezt: Kárner Imre összeállítását és fordítását, a 132. Napút-füzet megjelenését, benne e Lenin-képű jólfésült /!/ kopasznak, ennek a hidegvérű és bestiális gyilkosnak, V. Puriskevics egykori duma-képviselőnek az immár magyar nyelvű naplójával.) Ha ezt megérhette volna, tudott volna mit hozzáfűzni a Raszputyin elleni merénylet-hez, melyet a Puriskevicsnél is aljasabb Juszupov nagyherceg ötlete nyomán (a cár unokaöccsét is bevonva az akcióba) hármásban készítettek elő és némi további segédlettel végre is hajtottak. „Hidegvérű, bestiális és aljas” – gondolom, minden merénylet ilyen. S amit még az olvasottak nyomán hozzátehetnék: fennkölt. „Természetesen” a cár

atyuska és Oroszország anyácska megmentése érdekében. De ha idea és kivitel viszonya ilyenek bizonyult is (ilyenek kellett lennie?), ennyire brutálisnak, miért háborog a lelkem? A disznóhúst is megeszem, pedig tudom, hogy s mint jutok hozzá. Ebben az esetben azonban (s minden ehhez hasonlóban) én vagyok a „disznó”: a történet szereplői engem esznek. (Akár a múltban, úgy a jelenben vagy jövőben is, így vagy úgy.) A nagy háború pokoltüze óta, mely egybeégette a világot, másként nehezen lehet értelmezni e bőrünkre folyó játékot. Ezt a naplót is kénytelen voltam így olvasni. S közben lehetetlennek bizonyult, hogy róla ne Miklóssy jusson az eszembe, akinek *Európa végnapjai (Az első világháború kitörése)* (in: *Vízöntő – vagy amit akartok*, Széphalom, 2017) című tanulmányát és könyvét csak az imént tettem le azzal a végső tanulsággal, hogy a háború kirobbantása is részben hasonló összeesküvés következménye volt. (Túl annak szükségszerűségén – melyet a könyv írja persze hozzám hasonlóan ismer és elismer, s amelyet a Napóleont figyelmeztető Talleyrand mondásával illusztrál: „Felség, szuronyokkal sok mindent lehet csinálni. Csak egyet nem. Ülni rajtuk.”) Vagyis a fegyvercsörtetés könnyen háborúhoz vezet, mint ahogy vezetett is 1914-ben. De végképp nem mindegy (nem szükségszerű), hogy miként értelmezzük ennek történéseit – múltban és jelenben egyaránt. Mert minden esemény folyik tovább a fejekben is – és folynia is kell mindaddig, amíg újabb eseményt nem szül: bármilyen véreset akár. Hogy ez milyen, milyen lesz, éppen ezért létkérdés a számunkra. Végül is ide akarok kilyukadni, Gyurikám, azzal a fölemelő hírrel (!), hogy telefonunk

* Szondi Györgynek.

óta mégiscsak sikerült megtalálnom a keresett Miklóssy-passzust, és most szabadon idézhetem. Jóformán nem is fogok mást tenni, hiszen vele és általa újságot mondok. (Talán nem nagyot, de nagy jelentőségűt.) Először is, hogy az első világháborúhoz az annak megágyazó „objektív” feltételeken túl vagy innen még kellett olyan véletlenek is, melyekről a politikai mainstream és a nyomába szegődő történetírás, főleg az ún. nyugati, manapság is szívesen hallgat. Tulajdonképpen a háborús felelősség kérdéséről. (Illetve erről meglehetősen egyértelmű verdiktjei vannak.) Arról pedig, hogy ebben (a háború kitörésének felelősségében) – valamennyire legalábbis – a balek szerepét játszotta, valljuk meg, kínos is lenne beszélnie. De mi miért hallgassunk? Petri György szavával: „Rémönuralom?” Magyarul, mondjuk csak ki: jólneveltség, belénk plántált és táplált öncenzúra. Miklóssy nem. Lépten-nyomon a régóta nálunk is hozzáférhető Henri Pozzit idézi, aki anno a Balkan Agency munkatársaként az orosz intrikák szemmel tartásának felelőse volt, s aki 1936-ban magyarul is megjelent könyvében (*A háborús bűnösök*) „a megfejtett diplomáciai táviratok szövegét idézi”. Főleg Pozzi megállapításaira hivatkozva állítja elénk Miklóssy tehát a háború kitörésének zilált napjait, s benne (a háború kitörésében) az orosz politika szerepét. „Orosz politika” – ilyen persze nem volt, annál inkább különböző érdekcsoportok viszálya, melynek eldöntésében az előbb említett véletleneknek néha bizony meglehetősen groteszk szerep jutott. (Ilyenek a trónörökös, Ferenc Ferdinánd meggyilkolásával kapcsolatban, mondhatom talán, mifelénk már közismertek is.) De hogy mi történt az orosz vegykonyhában, ezt kevésbé tudjuk. A Puriskevics-napló ilyen, s ebbéli minőségében (viszolygás ide, viszolygás oda), forrásértékű. Számomra azonban nem mond többet Miklóssynál – pontosabban megerősíti az ő tézisé: „1905 elején, az immár eléggé vesztesre álló japán háború kompenzálására és a kibontakozó forradalom leszerelésére Szentpéterváron egy balkáni hadjáratra készülődtek. Hogy lehet ilyenrel leszerelni egy forradalmat, kérdezhetné az ember. Nos, amikor kitört a világháború, a forradalmárok, a cárizmus eddigi esküdt ellenségei, egy emberként sorakoztak fel a cár mögé. A pánszlávizmus végül is egyesítő erő volt a két ellenfél mögött.” S mi köze van ehhez Raszputyin meggyilkolásának? Csak annyi, amennyi korábban, 1911 őszén (hadd nevezzem így) a „békepárti” Sztolipin miniszterelnök elleni sikeres merényletnek. Vagy később, 1914-ben a Raszputyin elleni első, ekkor még sikertelen merényletnek. „Sikeres – sikertelen”: e mondatokból könnyen kiderülhet e fogalmak viszonylagos volta. Az persze szemet szúr, hogy a béke barátai (ismét csak hadd fejezhessem magam így ki), nos, a béke mellett elkötelezett politikusok bizony útban voltak. S az egyébként sok szempontból „gyanús”, a cárnéra viszont mindvégig nagy befolyást gyakorló Raszputyin mind 1914-ben, mind két évvel később, 1916-ban (amikor félővé váltak az ingatag II. Miklós háborúból való kiugrási szándékának következményei) ilyen útban lévő akadálnak bizonyult. Láb alól való eltevése nem volt szokatlan abban a korban – miért is választottak volna bonyolultabb eszközöket a terv kiötlői és végrehajtói! S hogy végül, ígéretemhez híven valóban idézzek is (!), kedves Gyuri, átadom Miklóssy Endrének a szót. (Ahogy ő pedig az általa sokszor hivatkozott Pozzinak.) Előbb Miklóssy: „1911 novemberétől elkezdődött a Monarchia »bekerítése« – Oroszország, Románia, Szerbia, Montenegró és az ausztrorszlávok megszervezésével. Kivásárolták a meghatáro-

zó román politikusokat, elmélyítették a kapcsolatot a szerb titkosszolgálattal és Wickham Steed bécsi irodájával. Lényeges szerepet játszottak a »montenegrói hercegnők«, Petár fejedelem lányai is [...], akik Szentpétervárra mentek feleségül, és itt a háborús uszítás vezéralakjaivá váltak.” S hogy magam Pozzit is szóhoz engedjem jutni: „Izvolszkij, Szaszonov és Hartwig egy húron pendültek Veznics, Bratianu, Take Ionescu, Pasics, Avarescu, Jovanovics kollégáikkal, akik Párizsban szolgálták a szláv érdekeket. Ennek a diplomata-társaságnak a szövetkezése vezetett a háborúhoz. Ezek az okkult erők bénították meg az európai kormányok éberségét.” Az európai kormányokét (s hadd utaljak most itt külön a központi hatalmak kormányaira is), amelyek, ezek szerint, háborút nem akartak, csak éppen nem voltak eléggé éberek: az összeesküvők kezében (ahogy föntebb már mondtam is) balekoknak bizonyultak. Ez persze Isten, de az ember előtt sem mentség. Okkult erők azonban ma is vannak, éppen ezért a múltakból (de nem elmúltakból!) tanulva mi sem lehetünk, Gyurikám, eléggé éberek és óvatosak. Így olvastam Miklóssy fejtegetéseivel szemben (vele párhuzamosan) kiváló Káva Tékádat, s így küldöm most (így: éberem és óvatosan gratulálva) mindihletes üdvözleteimet is: Pali

A Sorsunk sorsközelisége

Egy pécsi folyóirat nyolc éve (1941–1948)

Kevesen tudják, jó lesz a mélyére hatolni, hogy az 1941 és 1948 között megjelent pécsi Sorsunk legendás folyóirat volt. Nem csupán azért, mert egy nem mindennapi író, kultúratörténész, polihisztor, Várkonyi Nándor szerkesztette. Hanem főképp azért, mert a helytörténettől a XX. századi magyar irodalom Nyugat utáni nemzedékét összefogó – hatékony! – kísérletéig, a több művészeti és tudományágat (irodalom, történelem, néprajz, gazdaságtörténet, kisebbségtudomány, képzőművészet, zene, színház) leltározó, értéklajstromba állító szenvedélyéig *pannon lelkülettel* – tájszerелеmmel, amelyben egy kis túlzással visszakacsintott Róma is – magában foglalta szinte az egész világot.

Nagy szó, a *couleur locale*-t, a helyi színt beemelte az egyetemesbe. A bécsi döntés, az idegen impériumok alá került területek visszacsatolásával, ugyan igyekezett valamennyit a Trianon utáni fájdalmat pótolni, de a világpolitika színpada, már ami a kis népeket illeti, továbbra is zűrös, mondjuk így, kiismerhetetlen volt. A folyóiratot főszerkesztőként jegyző Várkonyi Nándor bevezetője jól észlelte a *szorító sors* megannyi veszélyét, s ezért akarta a Sorsunkat, több egyéb mellett, nemzetmegtartó erőként is jellemezni.

„Világhatalmak, nemzetek, osztályok, érdekek harcias versenyében állunk megint, mint kezdettől fogva, s ez is a sorsunk. Nálunk nagyobb erők játsszák a történelem szerencsejátékát s nekünk vigyáznunk kell, hogy tiszta pénzt hajítsunk az asztalra, őrködnünk kell, hogy milyen kezek minő szándékkal nyúljanak feléje. Nehéz játszma ez, aggodalomra van elég ok, de félnünk nem szabad, mint ahogy a Zrínyiek és a Széchenyiek önbizalmát sem fojtotta el az aggodalom. SORSUNK: ez a szó szemünkben tehát az örök magyar kérdések egy fogalomba tömörítését jelenti.” Majd ugyanitt: „Elítéljük az ellenséges magatartást, mely a két eszme: a népi és a polgári gondolat képviselőit szembefordítja egymással, s amely az öncsonkítás egy nemét követelt el velünk.”

Világos beszéd. Az 1941-es, vagyis az induló évfolyam mindössze négy számban (az első kettő összevont) – Várkonyi mellett társszerkesztőként Lovász Pál, Makay Gusztáv és Weöres Sándor működött – már érezhető volt, akár a lírát vesszük, akár a tanulmányokat, az összetartozás igénye. A zászlóshajó, Szekszárd, Pécs, Buda és Esztergom érintésével, *Babits Mihály, a szellem költője* (Makay Gusztáv, 4. sz.). Hajdan a ciszterci rend gimnáziumában végzett, ma már „egy nyaláb testi fájdalom”-mal küzdő lírikus (így nevezi magát a Reményik Sándornak ajánlott *Egy verses levélre* című versében, 1–2. sz.) addig kiadatlan költeményével is megtisztelte a folyóiratot (*Harmincéves pécsi érettségi találkozóra*, 4. sz.).

Ha csak az első két évfolyamban szereplő költőket vesszük – Reményik Sándor, Weöres Sándor (az egészében megjelent drámai költeménye, a *Theomachia* az 1–2. sz. éve), Jankovich Ferenc, Takáts Gyula, Bárdosi Németh János, Berczeli A. Károly, Csorba Győző, Berda József, Gulyás Pál, Jékely Zoltán, Oláh Gábor, Rónay György, Tűz Tamás, Erdélyi József, Végh György –, már előttünk az a líraarzenál, amely *pannon* derűt és mítoszi tájékozódást éppúgy

sugall, mint magyarságélményt, akár a népi, akár a szakrális körök érintésével. Később ez a csapat ma már klasszikusoknak ugyancsak nevezhető költőkkel – Szabó Lőrincről (*Tücsökzene*) Illyés Gyuláig, Jánosy Istvántól Rába Györgyig, Sinka Istvántól Rákos Sándorig és Csanádi Imréig hosszú a sor – ugyancsak bővült. Nem beszélve az idegen, Janus Pannonius természetesen csak nyelvében idegen, költőkről (Horatius, Paul Valéry, Mihail Eminescu, Lermontov, Majakovszkij, Robert Browning stb.).

Ha pár jellegzetes sort idézek, talán érezni a lírai „kiáramlások” hitelességét. Oláh Gábor (1942. 1. sz.): „Tüzet loptunk, fényt s hőt dobtunk a földre. / Lobogott szív és ész, mint Dante-katlan, / Csak gőgünk volt örök megvihatatlan” (*Égi tüzet loptunk a földre*). Jékely Zoltán (1942. 4. sz.): „S ez a fekete tornádó-anyag / világunk egyetlen élet-jele: / veri a kertet sötét madarak / halott ütő, tépett szárnya-szele” (*Téli varjúhad fohásza*). Takáts Gyula (1943. 1. sz.): „De állj! Elég volt szép nyurga idegen! / Bús oltár nekünk ez omló várfal itt! / Kövéből ház lesz és pusztulva rakja / széttört díszével jövőnknek tornyait” (*Kétségek között*). Sinka István (1943. 5. sz.): „Mikor lehull majd, talán / háborúja lesz az égnek. / Mondd el rólam akkor, hazám: / siratóim lepkék voltak, / s gyászolóim a szegények” (*Háborúja lesz az égnek*). Csorba Győző (1944. 1. sz.): „Halál, halál, bújj vissza mély / vermedbe, melyet vastag éj / bélel! Ma élni: rettenet. / Ne küldjön ránk gonosz szeszély! / Ha kértelek: másért beszélj, / most kérlek: hallgass! elrepedt / szívünk úgyszólván csak fél, remeg, / mi lenne véle még veled?” (*Új halál-versek*). Weöres Sándor (1946. 1. sz.): „Boldog, aki nem vár semmit / és a teljes sötétséget magára ölti. // Mert ma a szaladó szürke oszlop tanít a végső szóra: Reménytelen!” (*A reménytelenség könyve*). Szabó Lőrinc (1946. 1. sz.): „mind ami voltam, pénz és szerelem / és halálvágy, és ami sohasem, / az is, kétely, játék és képzelet, / a zűrzavar, amit most rendezek, / hogy értsem magam s hogy megértsetek: / örök véget és örök kezdetet” (*Tücsökzene. Nyitány*).

Kétségkívül kortörténelmet író versek! S a legdöbbenetesebb azé a ma már csaknem elfeledett Kónya Lajosé (1943. 12. sz.), aki a távoli harcmezőt Péccsel kötötte össze. „A vértől megvadult a föld, / aknára lépsz, nem mozdulj / te öldöklésben elgyötört / lélek, magadba fordulj! // Figyeld, a jelek és csodák / ma legbelül teremnek / és onnan küldi csillagát / s intő szavát a Gyermekek” (*Karácsony felé, Oroszország, 1942. nov. 24.*).

A folyóirat szépprózai anyaga nem ilyen változatos, jöllehet a főszerepet joggal vivő Kodolányi János mellett, aki portréival, úti beszámolóival és tanulmányaival is jeleskedett, Tersánszky J. Jenő, Tatay Sándor, Szabó Pál, Thurzó Gábor, Birkás Endre, Szirmai Károly, Herceg János, az akkor még Molnár Miklósként (*Bridge és a nyúl* – 1943. 4. sz.) publikáló Mészöly Miklós (*Fekete madár* – 1947. 4. sz.; *Koldustánc* – 1948. 2. sz.) és a fiatal Mándy Iván (*A macska*, regényrészlet – 1948. 1. sz.) nem akármilyen színvonalat képviselnek.

Bár költészet és széppróza nélkül nincsen irodalmi folyóirat, egy orgánium irányultságát, jellegét, gondolkodásának karakterét az egzaktabb rovatok publikációi (történelem-, népesség- és társadalomtudomány, szociográfia, könyv-, színház-, zene- és képzőművészeti kritika) határozzák meg. A Sorsunk, nem véletlenül kozmikus tudású a főszerkesztő, ebben a leggazdagabb. Amikor Várkonyi Nándor *A Dunántúl történeti hivatása* című tanulmányában (1941. 3. sz.)

leszögezi, hogy „Az új hajlék legbensőbb szobája, az országépítés nagy színpada Pannonia: ez a legtisztább magyarság európai fészke („Az első fejedelem, aki Európa felé is tekint, Esztergomot teszi meg székhelyévé, felépítteti az első magyar várat, benne palotáját és az első keresztény templomot...), Európára nyit ablakot. Ez a mozzanat nem mond ellent Kodolányi János „eurázsiai lélekről” mondott vallomásának (*Kelet népe*), sőt Sőtér István eszme-futtatása – „Pannonia földjén ver először gyökeret nálunk a latin műveltség” – csak erősíti Várkonyi reneszánszot is ideemelő történelmi kalandozását.

Érdekes Rónay György, a több műfajban is otthonos szerző megállapítása, mikor is Krúdy (*Az álmok hőse*), Asbóth János (*Álmok álmodója*) és Kaffka Margit (*Színek és évek*) regényeit a „fényosztódás” terén vallatva tanulmányának címében rögzíti: a *Magyar regény – európai regény* (1942. 4. sz.). És még érdekesebb Hamvas Béla tájféldrajzot karakterizáló, a Dél szellemét megvilágító írása – *Dél és Nyugat géniusza* (1943. 1. sz.) –, mely szerint „A méhes a meditáció helye”. De amellett, „hogyan az éber álom helye, ennél több: költészet és filozófia és morál és magatartás és metafizika”.

Látható, hogy Várkonyi, a főszerkesztő a szellem minden tartományát, a valóságot közvetítőt és a pszichológiai érzemény (álom, illúzió), vagy a bölcsselem területén landolót is meg akarta mutatni, hogy minél teljesebb képet adjon az olvasónak. Hihetetlenül gazdag az író- és művészarcképek tárháza, melynek igazságát a különféle elemzési módok csak erősítik.

Rónay György: *Illyés, a költő* (1941. 1–2. sz.), Darvas József: *Veres Péter* (uo.), Takáts Gyula: *Csokonai és Berzsenyi harca* (1941. 4. sz.), Veres Péter: *Németh László* (1942. 3. sz.), Makay Gusztáv: *Kosztolányi, a költő* (uo.) *Csorba Győző* (1947. 4. sz.); *Szabó Lőrinc és a „Tücsökzene”* (1948. 1. sz.), Sík Sándor: *Móricz Zsigmond* (1942. 7. sz.), Kovács Endre: *A kor és bírálója – Németh László, a kritikus* (1942. 8. sz.); *Márai Sándor* (1943. 3. sz.), Féja Géza: *Krúdy Gyula* (1943. 2. sz.); *Tolnai Lajos ébresztése* (1943. 3. sz.), Zsikó Gyula: *Erdélyi József* (1943. 5. sz.), Veres Péter: *Sinka István* (1943. 6. sz.), Juhász Géza: *Illyés Gyula* (1943. 10. sz.), Bodnár István: *Garay János és költő-barátai* (1944. 1. sz.), Simándy Pál: *Ady és a magyar sors* (1944. 2. sz.), Földessy Gyula: *Ady, a művész* (1944. 3. sz.), Baránszky Jób László: *Tamási Áron* (1944. 6. sz.); *Sőtér István* (1947. 12. sz.), Hamvas Béla: *Egy költő apológiája – Kisfaludy Sándor* (1946. 1. sz.), Sőtér István: *Babits mai arca* (1946. 2. sz.), Várkonyi Nándor: *Kassák Lajos* („Aki hozzá fordul, emberi mértékben és művészi tisztaságban megtalálja nála, amit mindnyájan keresünk: az életet és igazságot”; 1947. 5. sz.); *Táncsics* (1948. 3. sz.); Kenyeres Imre: *Tersánszky J. Jenő* (1947. 9. sz.), Bajcsa András: *Weöres Sándor* (1947. 10.); *Bárdosi Németh János* (1948. 4. sz.). Az írásos arcképeket Havas László kitűnő fametszet-portréi és Martyn Ferenc ugyancsak a fizimiskákat megjelenítő karakteres tusrajzai színesítették.

És egypár portré-tanulmány a társművészetek köréből, hiszen a Sorsunk az effajta kitekintésben is egyetemességre törekedett. Aradi Gábor: *Bartók Béla hatvan éve* („a *Cantata profana*”-ban mintha saját belső lelkiségét szimbolizálná”, 1941. 4. sz.), Ottó Ferenc: *Kodály* („Mi teszi Kodály zenéjét félreismertethetetlenül magyarrá? A stílusa”, 1942. 6. sz.); *Mai német zeneszerzők* (1943. 4. sz.), Gerlótei Jenő: *Egry József. Hódolat a hatvanéves művész előtt* (1943. 2. sz.), Demény János: *A folytatás – Veress Sándor útja* (1944. 7. sz.), Takács

Jenő: *Bartók Béla* („Utolsó útjára alig tíz ember kísérte el. Tragikus és egyszersmind érthetetlen, hogy a mai zene vezéralakja az Újvilágban sem talált megértésre”, 1946. 2. sz.), Demény János: *Magyar dioskurok* („Bartók a dionysosi, Kodály pedig az apollói génius”, 1946. 3. sz.).

S ebbe a vonulatba sorolható Baránszky Jób László a hajdani Nyugat-kritikákat fölülmúló megannyi remek színházi elemzése, Martyn Ferenc *Magyarok és franciák, Cézanne óta* című tanulmánya – „A magyar szellem nagy művet hagyott hátra az impresszionistákkal, a *Nyugat* íróival, s nagy művészet Egry Józsefé és Bartók Béláé. Azt kell kérdeznünk ezen a ponton, hol vannak a fiatalok?” (1941. 4. sz.) –, Bajcsa András (*A japán lélek egy kis tükörben. A japán fametszet*, 1943. 1. sz.) és Paku Imre könyvkritikája (*A művészet örökkévalósága – Sík Sándor: Esztétika*, 1943. 5. sz.), valamint Hamvas Béla tárlatkritikája (*Martyn Ferenc gyűjteményes kiállítása a Képzőművészeti Főiskolán*, 1946. 2. sz.), és nem utolsósorban Rabinovszky Máriusz Pécs festőművészehez címzett esszéje (*Levél Martyn Ferenchez, az absztrakt művészetről*, 1948. 2. sz.). Fodor Henrik tanulmánya bő ismereteket közöl a zseniális szobrászművészről (*Mestrováic Ivan, a horvát művészfejedelem*, 1947. 5. sz.).

A Sorsunk évfolyamaiban a néprajz – Gunda Béla: *Baranyai magyar néphagyományok I–III. gyűjt.* Berze Nagy János (1941. 3. sz.), Dömötör Sándor: *Szabó István: A magyarság életrajza* (1943. 1. sz.), Paku Imre: *Kiss Lajos: A szegény asszony élete* (1943. 7. sz.), Bálint Sándor: *A hazai bunyevácok* (1944. 6. sz.), Muszty László: *Száz pécsi kiolvasó vers* (1947. 6. sz.) –, a nemegyszer táblázatokkal, statisztikákkal kísért népeségtudomány, illetve szociográfia – Várkonyi Nándor: *Pécs népi múltja* (1942. 1. sz.), Fitz József: *Mennyit olvashatunk* (1942. 2. sz.), Arató László: *Mit olvas a kamasz-diák* (1942. 6. sz.), Zsolt Zsigmond: *A dunántúli magyar szórványság* (1943. 3. sz.), Horváth János: *Harc a székely szórványokért* (1943. 4. sz.), Arató László: *Egy pécsi gimnázium ifjúságának szociális helyzete* (1943. 11. sz.) – ugyancsak helyet kapott.

Nézzünk taláalomra egy kis statisztikát! Az első évfolyam négy száma 472 oldalon jelent meg, a másodiké (hat szám) 690 oldalon, a harmadiké (1943-at írunk) januártól decemberig (tizenkét szám) már 940 oldalon. Az 1944. év tíz számára (októberi befejezéssel) 600 oldal jutott, míg az 1945-ben kiadott dupla számra (1–2. sz., május–június) 234 oldal. (Ekkor már a Janus Pannonius Társaság helyett a Batsányi János Társaság jegyzi a Sorsunkat, s noha megmaradt főszerkesztőnek, a címlapról eltűnt Várkonyi neve.) 1946-ban októbertől decemberig (három szám) 178 oldal állt az írók rendelkezésére. 1947-ben aranyélete volt a pécsi folyóiratnak, hiszen a januártól decemberig megjelent tizenkét szám 740 oldalt foglalt magában. (Ebben az évben hatvanöt költő és huszonnégy elbeszélő publikált benne, hatvan szerző jegyez tanulmányokat, cikkeket, s a hetvennégy könyvről író kritikusok száma harmincnégy; érdekességként megemlítem, Mészöly Miklós itt kritikusként is szerepel.) 1948-ban a Sorsunknak mindössze négy száma jelent meg (januártól ápriliséig, egyenként hatvannégy oldalon).

Várkonyi Nándor szellemiségével, munkabíráásával meghatározó jelensége – irányítója, atyja – volt a folyóiratnak. Legtovább társszerkesztőként Csorba Győző és Bárdosi Németh János, s rövidebb ideig budapesti szerkesztőként Csuka Zoltán dolgozott mellette. (Weöres Sándor, minthogy elköltözött Pécs-

ről, elég hamar abbahagyta ilyen irányú tevékenységét.) A folyóirat érdeme? Az elemzői szigor mellett is – nem egy mai orgánium tanulhatna tőle – a jól olvashatósága. Még a legmélyebb elemzések sem, Baránszky Jób László viszi a prímet, abrakadabra nyelven íródtak, hanem élvezetes – érthető – stílusban. A Sorsunk nem félt a vitáktól, ezeregy ilyen a mi a magyar? és a népi–urbánus tárgykörben zajlott (Révay József gróf: *Polgári művelődés – paraszti művelődés* – 1941. 1–2. sz.; Jócsik Lajos: *Mi a magyar?*, Erdei Ferenc: *A parasztság kultúrproblémái* – mindkettő 1941. 4. sz.; stb.).

A legkülönösebb, olykor durvább hangtól (viszontválasz) sem visszariadó disputa Rajnai László és Szabó Ede között zajlott. Rajnai érzékletes képet rajzolt a Rába György, Nemes Nagy Ágnes, Pilinszky János, Végh György és Darázs Endre nevével jelzett – a prózaírókat Mándy Iván képviselte – nemzedékről (1948. 1. sz.). Ezzel súlyos követ dobott a vízbe, s mindkét oldalról jött az elmarasztalás. Harcos Ottó költő, a folyóirat egyik legfoglalkoztatottabb szerzője a névsorból hét, úgymond „népi” költő nevét hiányolta, akik közül – könnyű az utókornak – csak Kormos István költészete (Cseres Tibor prózára váltott) állta ki az idő próbáját (*Az ifjú írástudókról* – 1948. 2. sz.). Szabó Ede pedig azt vetette Rajnai szemére, hogy az esszéíró rájuk erőszakolt két olyan tulajdonságot – „formai problémátlanság és exkluzív magatartás” –, amely szerinte az „ezüstkorok” lényege. Ugyanakkor érthetetlenül állt a csapat megnyesése előtt, vagyis miért nem lett említve Kormos István, Gyarmathy Erzsébet, Gyárfás Miklós, Karinthy Ferenc és Hubay Miklós. S nem kisebb bűn, hogy Rajnai Szabó Magdát, a költőt nem ismeri, Darázs Endre megítélésénél pedig tanácstalan.

Régi szép idők, amikor még az esztétikum – sosem a pénz – fölött zajlott a vita. Várkonyi volt annyira bölcs, nem rossz főszerkesztői tulajdonság, hogy engedte az álláspontokat egymásnak feszülni. Olyan szöveget is nyomdába adott, amellyel nem értett egyet – ilyen volt Thurzó Gábor Sinka István önéletrajzi könyvéről írott kritikája –, hogy saját maga léphessen szorítóba a *Fekete bojtár vallomása* megvédése érdekében (1942. 7. sz., illetve 1942. 8. sz.).

Ha a folyóirat figyelmet szentelt a szomszédokra – Felvidék, Délvidék, Erdély élete és művelődése kisebb-nagyobb cikkekben és tanulmányokban, az összetartozást erősítő felhanggal tárgyalta –, hogyne fordult volna a lap ennél is nagyobb érdeklődéssel Pécs múltjához, művelődéséhez (Gosztonyi Gyula: *A barokk Pécs* – 1942. 4. sz.; stb.). A város ezekben a közleményekben, legyen pozitív vagy negatív a kicsengés, mert alaposságuk maga az érték, csaknem mindig megdicsőült.

A kor (háború, félelem, „felszabadulás”) bizony nagyon is rányomta a pecsétjét a folyóiraatra. Elég legyen itt csak a címeikben ugyancsak elriasztó cikkekre figyelmeztetni (Esztergár Lajos: *A hadigondozás feladatai* – 1943. 2. sz.; *A hadigondozás közigazgatása* – 1943. 10. sz.; Babics András: *Május elseje a szervezett munkásság életében*; Boros István: *Kultúra és szocializmus; Szovjet és magyar tudományosság* – mindhárom 1945. 1–2. sz.).

Egy-két furcsaság csak még izgalmasabbá teszi a Sorsunkkal való ismerkedést. Vajon a *Kámea* című verse alatt Róma nevét szerepeltető ismeretlen költő, Károlyi-Weöres Mária nem azonos-e Károlyi Amyval? (Alighanem igen.) És csak a jó ég tudja, hogy egy-két számot tekintve (1947. 3. és 4. sz.) a folyóirat miért, minő megokolásból hagyta el (jóval kisebb lett) megszokott formáját. Az

viszont érhető, hogy az induláskor megtalált, sokáig dívó Zrínyi-idézet mint a címlapon szereplő mottó – „egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók” – 1945-tel miért cseréltetett ki (nyilván, hogy ne sértsük a hódító szovjet hatalmat) egy másik, ugyancsak Zrínyi Miklóstól származó idézettel: „Megismervén magad is, nemzetem, reformáld vétkeidet, öltözzél igazságban, övedzzél erősséggel”.

S még egy nem mindennapi furcsaság, amelyről a folyóirat végén lévő *Üzenet*-rovatból értesülhettünk. Az öröm, hogy Áprily Lajos *Ha élne* című verse (1943) szerepelt a lapban, az viszont dühítő – Várkonyi röstelli is, hogy nem vette észre a hamisítást –, hogy a plágiumot elkövető dr. Lőrincz Ferenc budapesti tanár neve alatt. Ez a hírecske fölpezsdítette a *tolvaj* körüli, leleplező mozgolódást. Olvasói levelekből több is kiderült, ugyanis az enyves kezű buzgó tanár Ijjas Antal korábban megjelent egyik úti-képét is ellopta, és saját neve alatt közölte (Jelenkor, 1943. szept. 15.). Arról pedig Jékely Zoltán számolt be kolozsvári levelében, hogy Lőrincz tanár a Lovag Sándor-féle *Szépirodalom* című antológiába (Bp. 1941) is becsempészett saját neve alatt egy Áprily-költeményt (*Vallomás*); „még változtat is a végén: egy szót! tehát nem őrülttel, hanem brigantival van dolgunk”.

Ám ezek csupán a folyóirat-olvasóban irdatlan órát eltöltő kutató kakaskodásai. Nem érintik a lényegét. Azt az izgalmat, amelyet egy-egy vers, novella, tanulmány vagy eszmefuttatás – sok volt ilyen – jelent. Például ilyen volt a Pásztor Béla – Weöres Sándor költőpáros remeklése (*Holdaskönyv*), és sok egyéb mellett az a tudással megszentelt csavaros észjárás is, amellyel a Sorsunk egyik legtöbbet publikáló szerzője, Kodolányi János lepte meg a stílusra fölöttébb érzékeny olvasóját. Nem idézem, hogy Európa miként közelítette imitt-amott (az író szavajárása) a keresztyén eszményeket – „Hol a román, hol a gót, hol a klasszikus vonások kerekedtek felül benne” –, és azt sem, hogy „őseink a nagy euráziai sztyepkultúra képviselőjeként” miként jöttek ide. Csak a *Kelet népe* című esszé zárását idézem, mert az maga a gyönyörűség.

„Az euráziai lélek azonban nem megy száműzetésbe ma sem. Készen érkezett erre a földre, készen várja sorsdöntő óráit. Az euráziai lélek, amelyet Németh László *mélymagyarságnak* nevez, olyan, mint a mesebeli legkisebb, legszegényebb fiú: erdő elrejtji, csalit befogadja, folyó felveszi, madár táplálja, hegy megnyílik előtte, madarak szárnyukra veszik, tűz kettéválik előtte. Ne féltjük őt. Fogjuk kézen, ha találkozunk vele. Nézzünk magunkba: a szívünkben lakik” (1941. 1–2. sz.).

Szakolczay Lajos

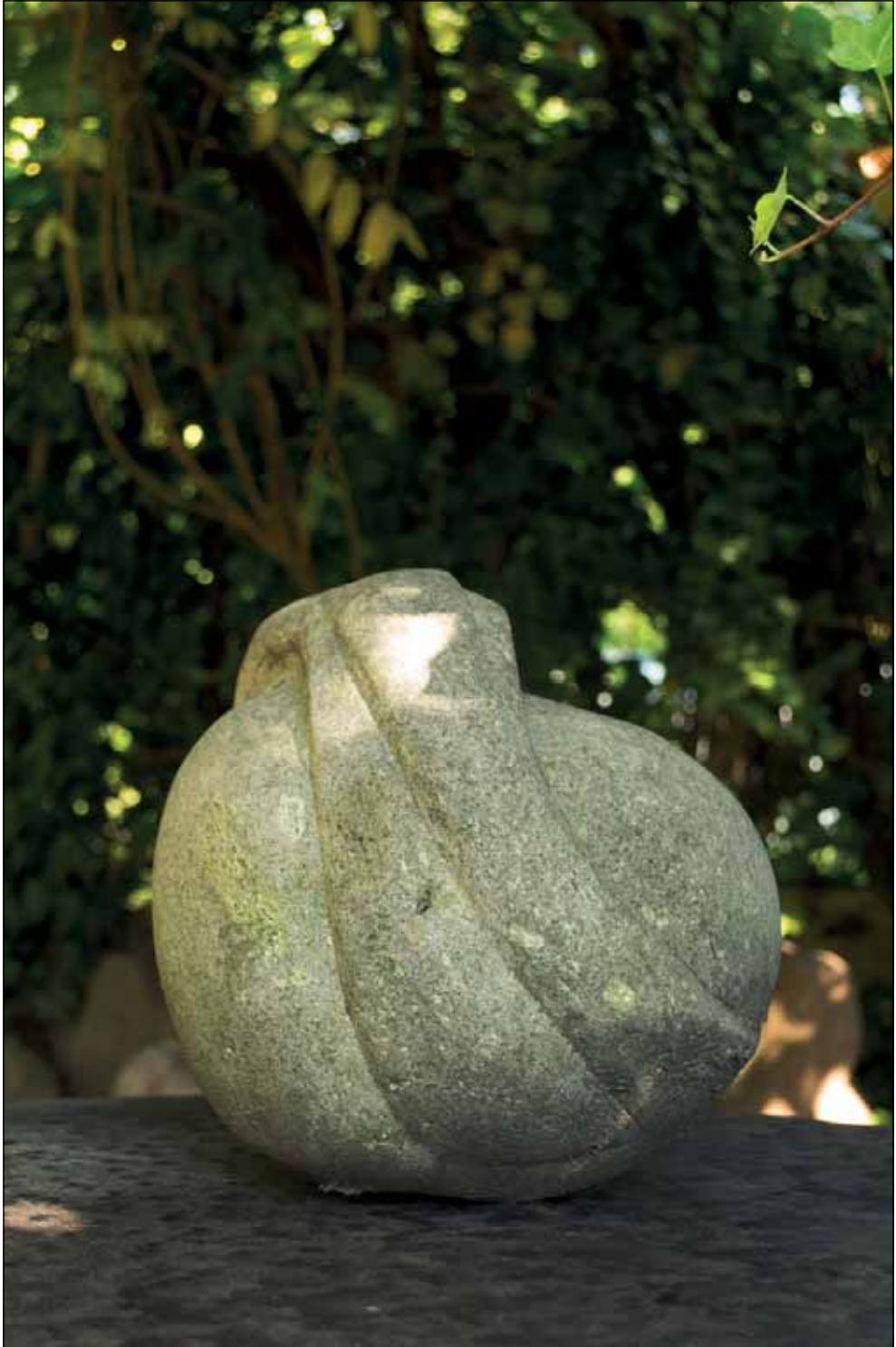

Szobor-kérdések és szobor-válaszok

Pálffy Katalin szobrászművész alkotói világa

Van még néhány szobrászművész, illetve kételkedés nélkül szobrászművésznek nevezhető alkotó jelenkori művészetünkben, akik a szobrászati alapanyagok teljes megújulásának, átváltozásának korszakában – a XX. század utolsó harmadában és az új évezredben is – tudatosan ragaszkodnak a tradicionális matériákhoz és a megmunkálás metódusaihoz. Nem kísérleteznek betonnal, üveggel, papírral, textillel, műanyagokkal vagy élő organizmusokkal – és nem minősítenek szoborrá talált tárgyakat és eszközöket, szemétre vetett rekvizitumokat sem –, hanem tovább építik azokat az anyagválasztásban és mesterségben megteremtett hagyományokat, amelyeket szobrászelődeik évszázadokkal, évezredekkel korábban megalapoztak. E hagyományőrző szobrászok napjainkban már egyre fogyatkozó táborában jeleskedik hosszú évtizedek óta Pálffy Katalin szobrászművész is, aki leginkább kőszobrokat farag, és ritkábban az agyagba mintázott plasztikáit önti bronzba. Tehát az ún. elvétellel és hozzáadással gyakorolt szobrászati műformálás elhivatott alkotója. A művészettörténészek az életmű feltérképezése során majd regisztrálhatják, hogy Pálffy Katalin kezdetben alabástromot faragott, majd a mészkövet fogta vattatóra, hogy aztán következzenek a keményebb kövek: a siroki gránit, a bazalt és a tufa, hogy aztán Bogács bányájában ráleljen a Mátra és a Bükk vulkanikus dácit-tufa alapanyagára. A klasszikus örökség vállalása azonban nemcsak az alapelemekhez, a matériákhoz és eszközökhöz, a kivitelezési eljárásokhoz való hűségben ölt testet, hanem ezzel szoros összefüggésben az alkotások térszemléletében, térbe állításában, tömegképzésében, formarendjében – vagyis plasztikai szemléletében, és így az alapkérdésekben, a világ és a művészet viszonyának mérlegelésében, konfrontációjának problémakörében is. Az e szobor-világot jellemző, általános és karakteresen egyedi, egyéni vonások megragadásának kísérlete előtt azonban néhány fontos külső körülményről sem szabad megfeledkeznünk.

A mesterei, Laborcz Ferenc és Pál Mihály szobrászművész meghatározó jelentőségű műhelyéből a múlt század hetvenes éveinek közepén kilépő Pálffy Katalin 1970 óta, tehát immár ötven esztendeje Csepel lakója és alkotója, e városrész művészeti életének meghatározó, szervező, a művészközösségért önzetlenül dolgozó művészegyénisége. Első kiállítását is 1975-ben itt, a mai Csepel Galéria előd-intézményében rendezte, hogy aztán számos, kisplasztikákból és éremművészeti alkotásokból összeállított önálló kollekciót mutasson be szerte az országban. Fellépéseit húsz, majd tíz évvel ezelőtt ugyanúgy egy *Kis szoborkönyv* megjelentetésével kísérte, mint a legújabb, a 2019-es, a közelmúlt egy évtizedes terméséből válogató együttes bemutatását is. Műveinek nagy része a magyarországi alkotótelepeken, így 1990 és 2010 között, húsz éven át a siroki alkotótáborban született meg. A kiállítótermekben bemutatott

művei mellett azonban fontosak a megbízásra készült, közösségi terekben otthonra lelt alkotásai is: amelyek sorában van körplasztika és dombormű, emlékmű és domborműves emléktábla, emlékszobor és síremlék, s amelyek körében talán a leghangsúlyosabb műcsoport a szakrális emlékek együttese, így a stáció-domborművek sorozata. Ám a köztereken és közösségi belső terekben megvalósított monumentális művek létrejöttének domináns tényezője a megrendelő és programja, valamint a befogadó tér, a környezet feltételrendszere és adottsága, vagyis Pálffy Katalin művészi tevékenységére is érvényes lehet az a konzekvencia, amelyet a tradicionális szobrászat szférájában dolgozó alkotók munkásságára érvényesíthetünk: az igazi, az autonóm szobrászati eszményeiről, a plasztikai törekvéseiről és leleményeiről a független alkotói munka szellemében és gyakorlata szerint megszületett művek révén fogalmazhatunk meg tanulságokat. Meghatározza és kissé megnehezíti tájékozódásunkat, hogy Pálffy Katalin abban a tünékenységekben játszó esztétikai szférában munkálkodik, ahol már-már teljesen szertefoszlanak a valóságra vonatkoztatható mozzanatok és motívumok, ahol csak jelzések, utalások, asszociatív kapcsolatok teremtenek támpontokat, vagy inkább gondolati kiindulási pontokat, de ahol éppen ezért a szabad képzeletszárnyalást nem kötik meg az ábrázolási, a konkrétummegjelenítési konvenciók. Tehát messziről, nagyon messziről kell elindulnunk, hogy felfejthessük a konkrét valóságra csak távolról reflektáló, a valóságelemeket, az alakokat, az állatfigurákat és organizmusokat, a jelképeket, a szimbólumokat mintegy emlékszerűen megidéző alkotások titkait: a természetszeretetet, a természet tisztelete, és a keresztény szellemisség, a szakralitás és a hit által inspirált, és az ezek összekapcsolódása, összeölelkezése által megrajzolódó tartalmi, gondolati tartományokat és jelentésköröket. E bonyolult, jelzésekből és jelentésekből szőtt világ értelmezéséhez a kulcsot a művész egykori mestere, Pál Mihály adta meg, aki leszögezte, hogy „az Istentudat velünk született emberi tulajdonság, s az értelem hivatása az, hogy feltárja azt. Pálffy Katalin keresése Istennel való kérdezz-felelet játék, amelyben a kérdések és a válaszok is szoborban rögzülnek.”

A kőből kibontott, csaknem mindig tömbszerűen megformált, az áttöréseket mellőző, a nagy, összefüggő felületpalástok ívelésének, domború és homorú testzáródás-váltakozásainak teret nyitó és a bronzban megszilárdított Pálffy-szobor tehát a pontos felismertetés és a konkrét hivatkozás elmosásának terepe, és a megmunkáltság mellett a nyerseségeknek is teret adó, megannyi talányt, transzcendens kérdésselvetést és válasz-érzetet összpontosító mű-közeg. A fekvő nőkre, a torzókra, a növényi és állat-egyedekre – lóra, bikára, halra, kosra, madárra – és az organikus növényi burjánzásokra hivatkozó, s a keresztény ikonográfia és a távoli kelet őskori kultúrájának motívumait, így vissza-visszatérően az evangélista jelképeket, a Krisztus-fejet, a korpuszt, fantasztikus állatfigurákat megjelenítő Pálffy-kompozíciók hangsúlyosan anyagszerű munkák: általában kerülnek az aprólékos, finom kimunkáltságot, a cizellált előadásmódot, mert inkább a tömegek játékával, a felületek egymással feleselgető ívelésével jellemezték.

Az emberiség mitikus múltjába kalauzoló ósanyák, földanyák, szimbolikus fekvő alakok mellett a szokatlan természeti jelenségeket idéző, növény- és növénytermés-szobrai, madár-plasztikái a formateremtés gazdagságával, a kő-

anyag szépségének kibontásával, az ismeretlen szépségek megteremtésével vagy feltárásával bilincselhetik le a művek szemlélőjét. Csupa domborodás, csupa burjánzás vagy lágy, a testet hullámozó paláستtal övező a Pálffy-faragvány, amelynek kőanyag-gazdagságáról, anyagszerűségéről, felületi kiképzésének érzékenységről, egyszerre érvényesített kifinomultságáról és nyersesegről is hosszan értekezhetnénk. A tíz éve megjelent *Kis szoborkönyvében* a művész Dürert idézte meg: „...ne térj el a természettől saját elgondolásod szerint, mert csalatkozni fogsz, ha azt hiszed, hogy magadtól jobbat találsz. Mert bizony a tudás benne rejlik a természetben és aki ki tudja belőle bontani, az birtokba veheti.” Nos, Pálffy Katalin ezt a szabályt szem előtt tartva és e szabályt megszegve alkotja meg szobrait: a természetben, a természeti teremtményekben, az emberben rejlő tudást különös, egyéni szemlélettel bontja ki, s egyszer-mind keresztényi elhivatottsággal, vérbeli formateremtőként újra is formálja, értelmezi azt.

Ebben a valóság jegyeit, a mindennapok motívumait az emlékek kódéba utaló, a konkrétumok pontos megtestesítésének törekvéseit határozottan elvető szobrászati műteremtésben paradox módon, mégiscsak a dolgok, a jelenségek pontos megragadásának és felmutatásának határozott művészi szándéka munkál. A szobrász ugyanis tudja, hogy az organikus plasztikai burjánzásban, a motívumok emlékszerű megidőzésében, az asszociatív-stilizált formarendben minden csak mintegy sejtésszerűen jelenhet meg: amely a transzcendenciával áthatott lét mélységes titokzatosságával ölt testet. E szép művészeti felismerés szépen megformált plasztikai összegzéseivel szembesülhetünk és gazdagodhatunk Pálffy Katalin szobrászművész alkotásainak körében, szobrainak hatóterében.

Wehner Tibor

Lászlóffy Aladár

Október

Talán az avar színe, füstje, hamva,
melyet a borz is érez, eltemetve,
melyért a jövő idényét a hangya
s a politikamentes én: a medve –

úgy érzek és beszívlak, de fájva.
Ahogy a régi vadászkürt a hangot.
Vörös vagy, de mint a vér, a mályva.
És közvetítéd most is a parancsot.

Ez itt a vér. A vér nyoma. A vérem.
Kiontatik mint tinta s hangerő.
Annak nyoma, amiből visszakerem,
hogy életembe nő.

2008

Ideiglenes

Jóistenem, a vízumomat kérem,
hogy fent tartózkodhassam még a télen,
hogy fenntartózkodhassam még a nyáron
no nem a gazdag mennyei világon,
csak itt a felszín szép hepehupáin,
a boldog ábelek közt én, a káin,
ki csak futólag, nem házikabátban
merülhet tűzbe, vízbe, boldogságba,
mert ideiglenes, szegény, rokon, gyermek
s add meg uram a mindennapi vermet,
miután lejár minden s visszamenni
szünidő végén felszólít a semmi.
Jó volt itt nálunk. Kár hogy csak tiétek
maradt az érdem s marad majd a vétek.

2004

Tizenkettedik óra a romoknál

Madár makog: a hajnalok kimentek
s bejöttek mind a fagyos éjszakák.

Nem kéne megint megtörni a csendet,
melyből valami bosszúért kiált.

Csak valahogy már véget vetni ennek,
hisz ez a rom már ezredik világ.

Nem születtem Kőműves Kelemennek
S utálok minden gyanús balladát.

Hát túrhető: a lelket és a testet
hogy bőgetik öröklött Ázsiák?

Tudom, már rég idegeidre mentek,
látszik is rajtad: nem bírod tovább.

Szabad türelmük veszítsék a szentek?
Összeomolsz, vagy számíthatni rád?

Felrobbantak a mahorkák s a kentek
s a tüdőm hörgő, vérző, vak virág;

elrettentő példát mégsem jelentek –
tovább tüdőre szívja a világ,

és attól tartok: míg rendet teremtek,
más addig is titkon rombol tovább.

Más-más irányból, de csak falnak mentek,
s minden irányba elhajlik a nád:

„szomorú, ha téged is összekentek”
s „az első követ az vesse rád...”

Többértelmű az „érte tűzbe mentek”.
Egy biztos: itt valaha templom állt.

Most már azért is amit lehet mentek,
a pánikban megszállt a Noéság.

S ugyan miért eszményíteni a rendet;
ó hányszor hozta hírbe hány galád!

Már márciusban beteget jelenthetsz
s október hatra sem találunk rád.

Üzenem élőknek s kísérteteknek,
hogy minden tervünk ép és egybevág,

s az ellentétek nemcsak szembemennek,
de egész sorsuk taszítják tovább.

Sokan voltak a hóhérok s a szentek
(és mind rokon, de vajon melyik ág),

kik folyton gázba, vízbe, tűzbe mentek...
Ott mész velük, vagy itt találom rád?

2002

Hagy-e némi rendet rendhagyó összeállításunk: mintegy Cédus-házunk tájáról...
Láttatni talán-talán enged. Lehet-e rendjén, hogy néhányszor is szerepeljenek több-
ben az oldalakon; hogy szerkesztőink alkotómunkájára nagyobb fény essék; hogy
kivételesen ideköltözzön onlinerovat; hogy könyvekből vegyünk át lapjainkra
részleteket; hogy magunk-kötetekről szóljanak kritikai futamok; hogy – mi több –
szerkesztőnk nevét viselje egy belső egység...

Egyszer: engedtessek.

Németh András
Másokba vetett bizalomról

– Mórocz Gábor irodalomtudósnak, szeretettel.

Formákat lehetetlen találni
egyetlen tartalommal született
napraforgóra, ahogy delelés
után is állhatatosan keres
az égen sorsára hagyott, szemből
kibukó tűzgömböt, meg amikor
szél esővel józanítja ki, és
a cseppektől, de nem elnehezült
tányérrjától hajolna meg, mintha
képtelen volna elfelejteni,
visszatér a horizont királya,
számunkérni sugáraryakat
kapott hűséges *társain* a fényt.

Tóth Sándor

Prognózis

bekászáldott néhány felhő
tíz perc alatt fehér a táj
kószából aztán sebes széllel
fagyosan szállt tovább

ennyit a helyzetjelentésből
a helyszínt ilyenkor benépesíti
sok didergő éhes madár

naponta fák szürke közén
még söpröget csontkarral
a reggel

tél ez bárhogy varázsolnád
leskelő szemekkel

egy-egy hirtelen változás
mégis deríthet még reményt
fehérből másnap átlép titokban
a tavasz átadva névjegyét

ami történik növények
mozgása tél tavasz között
fák törzsén ahol a lábbon
kőrmoha-ívre szeretet költözött

vágyban az érzés hogy körülfog
legyen irány teljesebb világra
észak dél kelet nyugat
ide feszülő szívében a
tisza megbánás védhatára

ne érjen csápoló pokol nyelve
Cerberusé a kapuban
estből ha szól a Megbocsátó
hajtsd meg fejed alázatosan

Nyírfagyász

Hopkins* fájdalomával
lélektérben könnyet hullatok
megtartó erő veranda-szögletéből
lassan elhagyott

tegnap még felhőknek
intett ma törzsébe temetve
nyugszik a fátyolos nyírfa

hosszú koporsó jeltelen virággal
bokrok gyászolják este holdvilággal
míg kitűzik lámpáikat
a csillagok

gyertek le fák szemközti béréről
kettős sorokban rendeződve
álljatok őrséget e helyen

kidöntötték az ártatlan élőt
a miéltre néma jelenlét legyen
a válasz susogás helyett is
gyökerek fohásza fölfelé
hol lombokban rejtezve
muzsikál az élet

de folyton követi már
a gyászzenéket

* Gerard Manrey Hopkins XIX. századi angol költő, a „természet szerelmese”

Domokos Johanna

ÍZISZ

* * *

múzeum
vitrine mögött
állok feketén
lélekzetvékony lepelben

* * *

megállt tegnap
háromszor az idő
áll most hajnalban is

* * *

nyugalomban
a jelenben nem levő
és a tegnap lehet
hogy egy egész élet
és a hajnal
a rákövetkezők

* * *

lehet hogy nem élsz
csak a betűtípuson
keresztül üzensz
karjaimról így is
letörlőd történteim
a szívbe minden befér

* * *

útjaikon az elmúlt
évtizedek
megszült gyermekei
s az előbbi életekben elvesztetteket
férfiként megtalált-elengedtem
ők is útjaik

* * *

felhővé, illattá
madárrá már
változtam
legutóbb
virágként
életet leheltem
test-, vérem és férjem
Oziriszba

* * *

kilenc
hónap után középkorú
férfit szültem
tisztán
elviselhetetlen fájdalommal

* * *

és az embercsecsemő
már biztosan
holtak ura
és én itt az élők között

* * *

ankhom
irányt mutat
kései legismertebb
kultuszhelyem
létrehozására

* * *

miközben nektek
semmi mást
nem kell tennetek
csak lennem
e világgal
ki vagyok

* * *

itt ülünk
ketten
ameddig
akiből
a szobor
marad

* * *

vitrinem ablakán
keresztül
mint víz felületén
láthatod magad
egészen
addig
amíg
ő vagyunk

* * *

gyöngédsége
azonos
másság

* * *

tizenhárom
meg
egy

A húszéves Napút 200 száma 26500 oldalon jelent meg. „Üdvözlő írások”: születtek, születnek: 2650 szóköz nélküli karakterben – alkotások, melyekben szerepel a **Nap**, szerepel az **út**. Csokrát nyújtjuk az eddigi műveknek itt.*

Ádám Tamás

Keresni a művirág illatát

Nagy sivárság vagy, a *Nap* minden nedvet kiszív a földből, fonnyadnak a levelek, befele nő a fű. Por és hamu vogymuk. Szél se mozdul, csak a kiszáradt pataokban lapuló kavicsok mocoognak néha, megsül a madártojás rajtuk. Klímaváltozás vagy micsoda. Visszafordult a természet. A lelkünk is változik. Az *út* menti terebélyes almafák, körtefák már nincsenek sehol, csupán a korhadó gyökér utal a régi időkre. Amikor apám a lehullott gyümölcsöket zsákba rakta, biciklire tette, hordóba gyömöszölte. Ötvennégy fokos pálinka lett a vége. Égette a torkom, máig érzem. Morzsol az idő, lassan vánszorog a *Nap*.

Teljesen váratlanul zápor szakad a tájra, pattognak a cseppek a roncsolt bitumenen, a por komótosan sárrá változik. Állok a ház előtt, földbe gyökerezik a lában, nem tudok mozdulni, az eső kíméletlenül mossa arcomat, tisztára akar suvickolni, a lelkemet is tisztára mosni. Nehéz lesz. Szorosra húzom gallérom, bezárom magam. Így telik el az élet. Meggondolja magát az eső, kitisztul az ég, szivárványt hajlít fölém Isten. Ezért érdemes várni, kivárni a színek eljövételét, megpróbálni közelebb férközni a tökéletességhez, ami sohasem sikerülhet.

Nagy terveket szövögetek, melyek idővel dióvá zsugorodnak. Túl kellene élni valahogy, az sem kevés. Csapzottan, zaklatott idegekkel, sérelmekkel a lélekben, önmagamra haragudva, szeretteimet szeretve. Kimenteni a fuldoklókat a vízből, miközben én is fulladozom. Segíteni az elesetteken, miközben én is elesett vagyok. Küzdeni a reménytelenségben is. Ügyelni arra, nehogy beszippantsanak a hétköznapiak, keresni a művirágok illatát. Lenne mire figyelni, lenne mit keresni.

Kibirhatatlan a mozdulatlanság, elindulok a kacskaringós, soha véget nem érő úton. Vándornak szegődök. Hamuban sült pogácsát már nem rak a hátizsákomba anyám. Lassan tíz éve, hogy elment. Ahány lépés, annyi gondolat. Az árokban sóskák várakoznak, hívogatnak, savanyú az ízük, illik a hangulathoz. A szomorúsághoz, mert mindig elhagyunk valamit, megcsalunk valakit, megcsaljuk magunkat, hátunk mögé dobjuk múltunkat. A papsajt picinyke szemei egyre csak néznek, elszégyellem magam. Rajtakapott valamin, éppen

* A 2650 voltaképp az online-on folyik. Sorjáznak koronként a szerzések. Ezen mostani összefogott folyóiratkiadás után is ott folytatódik – „korlátlan” ideig. Szólítja itt ezennel az írókat – invitánk. Várjuk írásaikat. 2650 leütésnyi próza ekként – egy Napút-oldal. (A szerkesztőség)

azt beszélem meg magammal, miért nincs úgy, ahogy. Miért nem teljesülnek álmaink, miért ássuk el szép vágyainkat? Efféle naiv gondolatok suhannak át rajtam. Kicsit még maradok, aztán búcsút intek, tovább és tovább, menni kell!

Egy kereszt áll az út szélén, talapzata kék, mint tiszta időben az ég. Lecsukló fej, rozsdát imitáló szögek. Rossz helyen, nem a tenyér, az átütött csukló dívott akkoriban. A tövisszuszorú már nem karcol, a kar már nem mozog, a szív már nem dobban. Vagy mégis? Mégsem ér véget a szenvedés. Pipacsok mindenütt, véres pipacsok. Enyhítendő a látvány fájdalmát, szépséges szarkalábak, búzavirágok csillognak. Szedek egy csokorra valót, Krisztus lábához teszem.

Messze még a vége, szaporázom lépteim, lihegek. A cél világos, a kivitelezés nehéz, kopik a cipőn a vas. És újabb gondolatok, az lesz ott, amire gondolkodok? Bejárom a *Naputat*. Visszajövök, és azt képzelem, hogy leteszek a *Napút* asztalára egy súlyos szöveget.

Bakó Fegya

Anna-melódiák

<https://www.youtube.com/watch?v=OgAzqllcs4k>

Összenyitott szobák. Az egyikben zongora. Rávilágít a *nap*. A másikban ágy. Közöttük az ajtó sarkig tárva. A hangszer előtt öregedő szakállas férfi. Az ágyon a negyven éve asszonya haldoklik. Megvolt már minden. Ijedelem, orvosok, műtét, remények, gyógyszerek, összeomlás, kuruzslók. Már pap is járt nála. Talán mind a ketten ugyanarra gondolnak: csak legyen már vége!

Már mindent megbeszéltek. És annyi, de annyi mindent kéne még megosztani! A férfi napok óta versenyzett a morfiummal: zongorázott. Már mindent eljátszott, amit valaha komponált. Volt, hogy a hátában érezte az asszonya mosolyát. Most átmegy hozzá. Megkérdi, kér-e valamit. Válasz nincsen. A nő szájához viszi a poharat. Megbiccenti. A száj két oldalán állnak össze a csöppek. Óvatos törlés a zsebkendővel. Ahogy föláll, megreccsen az ágy. Recseg a parketta is. Akárha kiabálna. Még sosem hallotta ezt a hangot. Vajon Ő hallja-e?

Visszaül a zongorához. Ujjropogtatás. Mint a jégeső az ablakpárkányon. Lenyomja a halkító pedált. Kiabál a fém a filcen. Óvatosan D-dúrt fog. Aztán kicsit lejjebb csúszik a kéz: h-moll. Bólint. Barátkozik a hangnemmel. Bal ökle a combján. Jobbja elindul. Óvatoskodik a dallam, már hallja is a hegedűt. Nem jajong. Csak szomorú. Van-e néma muzsika? Olyan ez a zongora-ének, mintha újra és újra ismételné valamit. Megtiltott zokogás. A váll nem rázkódik. A száj is mozdulatlan. Észre sem veszi, már a bal keze is a klaviatúrán. Lassan ballag a másik után. Végtelen vonulás ígérkezik. „Már sok.” Hát elindít valami fájdalmas mosolyt. Lassú novemberi eső. A nap már a felhő szélén. Látszik is, meg nem is. Inkább nem. Fölkapja a fejét. Át kéne menni Hozzá. De már másutt jár. Érzi, eltalálta a sírást. Hát megismétli. Fejben szerkeszt: „Nagyon szép zokogás. Kifejező. Pontos.” És most az ujjai közül föltör a fájdalom. De Anna ennél

többet érdemel. Ide kevés lesz a brácsa. Itt egy csellónak kell sírnia! Egynek és nagyon, s nem hosszan. Röviden, megismételve. Ahogy a siratóasszonyok hajdan Nelahozesben. De hosszú volt onnan az út... Immár együtt a három motívum. Eljátssza újra. Memorizálja. Kész. Fut a másik szobába az ágyhoz. Anna egyenletesen lélegzik. Mintha kicsit mosolyogna. Reméli. Nézi a haldoklót. Jár az agya: AABBAACCAA... Vissza a zongorához. Most a C-vel kezdi. Azzal fejeződik be minden. Vagy csak véget ér. Abbamarad. Megszűnik. Eszébe jut a prágai nagyorgona. El is veti menten. Annak a zúgásnak nincsenek pasztell-színei. Márpedig... Most örül, hogy nem sok iskolát járt. Borzalmas volna szavakkal bíbelődni. Ujjaiban most a harmadik rész. Eljátssza még egyszer. Majd még egyszer, s eljátssza végül. Szinte a ritmusra szipog. Peregnek a könnyei. Ez így kibírhatatlan! Hát visszatér az első motívumhoz, amellyikkel kezdte. Most, hogy újra játssza-hallja, derűsnek, már-már kellemkedőnek találja. Hát belefog újra. Valami villanás: a végére a második dallam kell! És természetesen kétszer. Akkor újra! Előlről végig! Immár a bal kezére figyel. Újra a kezdet, és a második melódia végül. Kétszer. Zárásul egy csöndes futam a mély regisztereken. Kész. Anna! Anna? Anna.

Bánki Éva

Napút

I.

Apák, katonák, figyelmezzetek!
Halhatatlan induló ütemére

felemelt fejjel járőrözik a nap.
Milyen dal az, amit senki sem énekel?
Minden szabályt az ismétlés,
a kaszárnyabuzgalom emel törvényerőre.
De sejti a nap, hogy körpályán jár,
hogy diadalmenete ott végződik,
ahol kezdődik? Hogy nem egyetlen nap alatt születő
tengereket és leomló hegycúcsokat lát?
Hogy nem nyilegyenesen? Hogy akárhogy is
rohan, nem a saját szívdobogását hallja.

Hogy nem lesz kezdete, sem vége.
Hogy nem szabad megsemmisülnie sem.

II.

De arra kérlek titeket hogy ne hagyjatok vele kettesben
Ne hagyjatok ne engedjétek

Védjete meg
 Csak ne halljam hogy mennyivel jobb nálam
 erősebb okosabb ügyesebb.
 Hogy ő mennyivel
 Hogy ő mennyivel hamarabb
 hogy ő mennyivel gyorsabban
 mennyivel ügyesebben
 Hogy nem érdemlem meg
 Hogy életem végéig hálásnak kell lennem
 Kell lennem

Kell lennem
 Hogy én csak szégyent hozok rá
 Hogy ő ezt nem érdemelte
 Hogy ő nem ilyen gyereket
 Hogy a szíve szakad meg
 Hogy én elrontottam összegyűrtem tönkretettem
 Hogy hogy hogy hogy
 De majd egyszer hálás leszek
 Amikor képes leszek belátni
 hogy csak jót akart nekem
 Hogy hogy hogy
 A korbács és kalács
 A kalács és korbács
 Hiszen mindig jót akar nekem

Nem látom be
 de ha nem látom
 akkor hiányzik nagyon
 Fáj ha nem vagyok vele kettesben
 Ha nem szégyenkezhetem
 Ha az úton nem aggódhatom érte
 miközben elmondja
 hogy egyszer majd megértem őt
 hogy egyszer majd hálás leszek
 Hogy hogy hogy hogy
 mindig jót akart nekem
 Mikor majd képes leszek belátni
 hogy ő a nagyobb
 hogy ő az erősebb
 hogy ő a tapasztaltabb
 a rátermettebb és az ügyesebb
 Hogy én soha nem érdemlem meg
 Hogy sose nővök meg
 Hogy hálásnak kell lennem
 Hogy hogy hogy hogy
 Mi lenne nélküle velem

A legálnokabb anyákhoz és apákhoz vagyunk a leghűségesebbek
 Keringünk körülöttük szomorúan gyűlölködve
 Számontartjuk a legszörnyűbb bűneiket
 Hogy hogy hogy hogy

Hogy soha ne szabaduljunk meg

Hogy hogy hogy
 soha ne legyen vége

III.

A Nap, ez a lángoló, az irgalmatlan, hatalmas csillag
 ki vagy mi körül kering? Milyen rettenetes bűnt,
 nem gyógyuló sebet, milyen szakadást
 jár körbe-körbe? Milyen varázslatnak,
 törvénynek engedelmeskedik,
 mikor engedelmesen, lehajtott fejjel,
 bűnbánó, öreg apó módjára,
 fiait, unokáit, egész pereputtyát,
 holdakat és bolygókat, megszületett
 és még meg nem született lények sokaságát
 maga után vonszolva zarándokol
 a Tejút középpontja körül?

Egy csillagot ki kényszerít?

A tömegvonzás erősebb az amornál,
 amely a száműzött firenzei szerint
 örökös mozgásban tartja Isten univerzumát.
 Erősebb az éhségnél, erősebb a szomjúságnál.
 Erősebb a félelemnél, erősebb a büntudatnál,
 erősebb a szorongásnál, mert az álom sem ad enyhülést rá.
 A tömegvonzásnak nincsenek kivételei, rendkívüli pillanatai.
 Nincsenek hősei, őrei, képviselői, felforgatói.
 Mert minden pillanata egyformán rendkívüli.

A nagyobb vonzza a kisebbet. A kisebb a még kisebbet.
 Mindenki szabadulna, de nem mer. A költők harmóniának
 hívják ezt az izgó-mozgó, öntudatlan anyaghalmazt,
 a rendíthetetlen, szűnni nem akaró engedelmességet.

A menny? Ott majd lesznek szabad- és ünnepnapok.
 És akkor lesz gravitáció, ha beleegyezel.

Bogdán László

Séták a napúton

álmban, mostanában a napúton sétálok, se eleje se vége. Tombol a nap, az út jézusfehér, de érdekes, ez most nem zavarja beteg, fényre, fehérségre egyre érzékeny szemem, álmban nem öregember vagyok, hanem fiatal.

merre megyek a napúton?

van, amikor „a föld e páratlan helye” (Hamvas), Korinthosz felé! Hanyatt fekszem egy babérligetben, feltámad a szél, a babérlevelek énekelnek, zizegésük elragad egy másik világba, ahová hamarosan végleg megérkezem.

van, amikor a szuzdáli völgyben feltűnő kolostorok felé sétálok. Számptalan kolostorban a sztálini időszakban börtön volt, ma is olvashatók a cellák falába bekarcolt üzenetek, nem volt tenger, palackban nem tudtak üzenni! Reménykedtek még a rabok, hitték, valamiképpen jelet kell hagyni, hát a falakra karcolták üzeneteiket. Hitték, egyszer csak kikerülnek innen, semmi nem tart örökké, elmúlik a terror, ahogyan elmúltak a mamutok is, s valaki majdcsak elolvassa, hogy kik is voltak ők, akik itt várták a megjósolhatatlan jövőt. Égő szemem előtt villóznak a szenvedés hieroglifái. Megjelenik egy öreg, torzonborz szerzetes, ki tudja, hogyan élte túl? Hosszú fehér szakála libeg a huzatban, valami olyasmit magyaráz, hogy reménykedtek, igen, hitték, hogy velük van az Isten. De velük volt-e valóban, vagy őket is sodorta a vakhitű kétely? Kinézek a kis ablakon, odakünn megbízhatóan susognak az orosz erdő behavazott fái, és hullni kezd a hó, eltakar mindent.

van, amikor Józson, a szegények szigetén megyek fölfelé, jön a két falu, az egymásba áttűnő üzletek, kocsmák, az árusok, a turisták, a szamarak és az öszvérek között botladozva elérem a fehér márványlépcsőket, csak képzelet mi, majd jön a velencei várrom és a szélmalomok. Vakít a jószi öböl bejáratánál a kis fehér templom.

legtöbbször mégis a Szent Anna-tó felé megyek a napsütésben vibráló fehér úton.

változik a kép.

újra a Szent Anna-tó közepén ringatózom, a hátamon, és nézem a szinte szabályosan ovális alakú krátert. Fölöttem lerövidülnek a távolságok, arcomba lógnak az erdők. Hirtelen egy kéz jelenik meg a kráter felett és lefedi, aztán egy ujj, mintha keresne valamit, fákat és embereket nyom össze. Megbabonázva nézem, amint a kéz újra visszahúzódik, és az óriási száj szopni kezdi az ujjat. Szálka mehetett bele, egy fenyő?

álmban is tudom, hogy ez csak álom lehet, hiszen ma már nem úszhattam át ezt a páratlan tavat. 13 éves koromtól 69 éves koromig számtalanszor úszhattam át, széltében, hosszában. Hátamon fekvő lebegtem a vízben, számomra évtizedekig ez volt a szabadság. A tavaly már nem úszhattam át. Tilos fürödni a tóban. Változnak az idők.

újra a napúton, fölfelé.

hova föl?

hát nem mindegy?

váratlanul tűnik fel a napúton a naxoszi szirten világító Fehér Kapu. Morajlik a tenger, ellepi a szigetet a szirttől elválasztó ösvényt, de önfeledten megyek tovább, a napút átvezet a fodrozódó hullámokon, a vízen járok, de hát ez álom, ne keressetek benne logikát.

már a vakítón fehér márványlapok között állok. A babonás görögök szerint láthatnám is jövőmet, de most nem akarom látni!

Elmer István

A szakrálisra irányul

Nap és út – mi mást jelenthetne e két szó, egyetlen fogalmi körbe vonva, mint egyszerre az irányt és a célt. S immár egybevonva: Napút, egy koncentrikus kör középpontját. A művészetnek, az irodalomnak az a feladata – lehet-e más a feladata –, hogy közelítsen ehhez a középponthoz.

A középpont transzcendentális, túlmutat a közvetlen tapasztaláson. Ez azonban kevés. A végtelen valóságot, a Napút-központot személyben kell felismernünk, a személyes Istenben. Európa – vagy másként a fehér civilizáció – ezért áll bukásra önhibájából. Elveszítette a „Napúttal” a személyes kapcsolatot – ami egyben azt is jelenti, elveszítette önmaga létezésével a harmóniát.

Minden civilizáció lényegi sajátossága vallási meghatározottsága. Amikor európaiságról beszélünk, elsősorban erről a vallási meghatározottságról szólunk. Még akkor is, ha olyan irányzatokat, szellemi áramlatokat említünk, mint a reneszánsz vagy az úgynevezett felvilágosodás. A liberalizmus is a kereszténységhez viszonyítva azonosítja önmagát, mint ahogyan az ateizmus is. Hiszen gondoljunk arra, mit mond az ateista: hogy nincs Isten. Igen ám, de tagadni csakis azt lehet, ami van. Az ateista ezért tagadásával indirekt módon Isten létéről beszél. Ateizmusa tehát nem más, mint Istennel – a kereszténységgel – szemben elfoglalt pillanatnyi szellemi-érzelmi állapotának kifejezése.

Az európai civilizáció kétezer esztendő története során fokozatosan, olykor előrelődulásokkal, máskor rész-visszatérésekkel, elhagyta vallását, az élet és a jelenségek bonyolultságának köd-köpenyébe rejtőzve elhagyta annak igényét, hogy természetes legyen. Azaz: olyan, mint amilyen természeténél fogva.

A józan meggondolás szerint az lenne a természetes, hogy a világon ne legyen semmi. Sem ember, sem Föld, sem csillagok, sem világegyetem, semmi. De ha van valami, akár csak egyetlen porszem is – és nem létezik ember, aki ezt tagadhatná –, akkor ez máris kérdéseket idéz elő, amelyekre válaszolni kell.

A kérdések nagyon egyszerűek, kezdődik az önreflexióval: ki vagyok én? Aztán folytatódik a kitekintéssel: mi a világ? Ezt követően pedig tisztázni kell az én viszonyát a világhoz. A mai európai civilizáció megáll az első kérdésnél, önmagát helyezi – álvallások és áltudományok és másféle, önámító praktikák segítségével – a Napútba.

A kereszténység különbözik minden más vallástól. Abból a szempontból mindenképpen, hogy a vallások esetében az ember, a benne lévő, veleszületett

természeténél fogva meg kívánja fogalmazni istent, s az istenségnek ennek megfelelően különféle megjelenési formáit – tulajdonságait – „testesíti meg”. Ezzel szemben a kereszténységben Isten jelent meg Jézus Krisztus alakjában, és szólította meg az embert: íme, ez vagyok én. Az európai keresztény civilizáció elbukhat – némi cinizmussal: jó úton halad ehhez –, ez a tényen azonban, hogy Isten, a Napút megmutatta magát, és olyannak mutatta meg magát, amilyen, „vagyok, aki vagyok”, semmit nem változtat.

Minden téma szakrális, és a Napút – immáron a folyóiratról szólván – állja a szép hivatást, a szakrálisra irányul, a végesben a végtelenre, a reményre.

Falcsik Mari

amikor víz voltam

nem tudom mi történt zöld szememmel:
több zöldet láttam azon a napon
mint egy tavaszon bár november volt

párnás puha mohát friss fűből serkenő
halványzöld levet útfélre hányt kiszáradt
gazcsomót tüskés fenyveshátú magas

hegyeket felhőbe szűrő sötétzöld nyilakkal
s enyhe lejtőn tömörülő lombok óceánját
egymásba érő világítózöld lombgömböket

és a vízhez húzó nedves csilló gyepszegélyt
áramlásba lógó csipkés gyomfoszlányokat
puffadt vízihulla-törzsek ágacska-karmait

és láttam zölden ömleni magát az ős utat:
a fényes hullámain kiterítő áradó folyót
s a fürge dallamát csapkodó szeles patakot

feldomborodó síkos bálnahátuk
visszamosolygott a késő-szép időre
mikor mi régi barátok a gyerekekkel

együtt partjaikat jártuk és a kis zuglók
mint a kígyók lecsúszó régi bőre
zölden csillogtak a visszaéledt napban

a kicsik zsbongtak ugráltak a fény és
víz felé de mi hárman kipróbált módjainkon
szenvedő felnőttek magunkba fordulón

bóklásztunk a parton gyerekcsivittől nyájas
napsütésben hallgatag ballagva lestünk
magunk elé: egyikünk kedélye árnyékát

figyelte a másik apró gondokkal matatott
míg én a harmadik már nem voltam ott
mert a zöld sugárzás az apadásra ítélt klorofill

tobzódása a smaragdos izzás az utolsó
zöld tánc az őszi danse macabre előtt egészen
magába szippantotta gyanakvó figyelmem

s a vízcsepp burája magába fogadott:
csúszunk lefelé meghajló fűszálpályán
és oválissá nyúlva együtt hulltunk alá

eltűntem az érdes napsugár hevében akivel
levelek bőréhez dörgölődtünk száraz-
melegen – aztán egy tyúkhúr cérnácska

gyökerét markoltam a laza vizenyős talajban
amit még nem hálózott be üveggyapottal
az első fagyos hajnal ami mindjárt itt lesz

és egyszerre ott voltam magában a vízben
egy domború nagy kőnek vetve hátam víz-
fátylat hányó moszat lepte kőnek: ott ott az

átlátszó testetlenség alatt ahol a gépről épp
leomló most szövött selyemként zuhog
alá a surranó víz fölfoghatatlan anyaga

arcomba hullott porló permete
s a legapróbb sejtemig zsigerből –
ahogy csak ritkán – átéltem hogy élek

talán az utolsó sétára hívó hirtelen-
meleg őszi nap: ajándék volt ez a
gyönyörű ez a soha nem felejtendő –

úsztam pörögtem röpködtem a vízben
de úgy mint aki tudja hogy a tél jelez
már ezzel a szertelenséggel is – csak

azt nem tudja mi a tél neki: a tiszavirág
örök tele vagy bebábozódó hernyóé
hogyan megsemmisül-e vagy hibernálódik

vagy elhal egész anyaga hogy belőle már
nem ő de a salakját fölhasználó új lét
merül föl valami transzcendens tavasszal

mert mintha úgy hordaná új életek csíráit
lelkünk halálra szántan mint petéit a rovar-
anya teste amiből ha elhalt jóllaknak és elő-

másznak friss fényre az újak – és már ez is
milyen szép lehet: talajává tokjává lenni
az új sarjadásnak ami belőlünk nyer anyagot!

és szétterült előttem a fröcskölő víz hétszín
legyezője: szikláról felpattanó szilánkja felém
röpülve egyszerre óriás buborékká hízott

mindent eltakart előlem aztán fölrobbant
s én a hajamra hullt vízcseppet lerázva
ismét szembenézhettem a drága nappal

és pislogtam csak a sugaras fénybe míg föl-
zsongott körém léte kételymentes gyönyörébe
veszve kusza dallamával a gyerekszivaj

Füleki Gábor

Napút-himnusz

Napút tisztasága, tömött gazdagsága, égi sugáríve, pályavonal-fénye világít, szétárad fent magas éggömbön – míg lent érték tartó, értékmentő zöld rét, lét dús oázisa sík-korszaharában, záporfüves tisztás, napsütötte liget, húsz éve védett hely tudatalatti vad démonlélekvilág, léthiány-őserdő fojtó liánjai, bős faboái közt. Tölgyfás tisztás egyben, másik látószögből, őstölgyek őrzője, újak ültetője, televényük vízzel, éltető napfényel szorgos öntözője.

Szélesség az ég derekán, ívegész az égbupolán.

Nem kerített tisztás – mindenfelé nyitott, pástos ösvényekkel, önnön tisztasága nyílt telekhatára. Befelé, fölfelé épül lombsátora, kifelé nyitottan, befogva- s fogadva, nő tág írástere, nő életvidéke, tágul lélegzete, gyarapszik kútvice: forrásként felbuzog, csermelyként szertefut.

Szerzők laptengere, oldalóceánja, fűszálhad rét-egén: elme- s léleköröm ezernyi rétegén hajózni, evezni –, csillaga és napja irányít, felterel kikötni, feltárni millió szigetén, sétálni rétterén, virágbogarászni gondolatnak, szónak e védett mezején – nemes időtöltés, életszövet-öltés, gondolat-felköltés, léttartalom-töltés.

Élőben is szólal, olykor csalitasban, tág Nádor-berekben, OIK pagonyában, olykor PIM-ligetben: virágszirom csendül, tücskök szava zendül, életre kelsz, líra, cikk, tanulmány, próza.

Tisztásán, látó szem, értően körbenézz! Mindenütt gondozott, kiérett értékek vetett ágyásai, megismerni hasznos különlegességek rét-réteg részei: tudásGnózissorok, Gördülő sziklakert, szonettgyepszőnyegek, Weöresrózsakeretek, Rejtőrejtekberkek, Lászlókirálytükör, Zrínyiszigetvárdomb, Salföldmajorsarok, Dunaszerdahely-tó.

Rilketoronýórség, örményArarátszirt, haiku-bonsailádák, Hamvasfrissvíz-forrás, Adyforrásláp-folt, Aranytallér-telér. Fordításégövek, önszóciikk-parcellák, hetvenes tölgysorok, festményfasudarak, Mátyásvirágágyás, karácsonykápolna, indaszövetségek. Hold útja is egyben, gulágmélekráczstér, lengyelvirágfajok, rózsakehelyöblök, taréjfürtfüzérék, színestrópuszirmok, mimikrimsáskákkal, tizenegy krizantém költészetnap-sora.

Oromörömgypár, belaruszfenyérsáv, meseszer-kavicssor, szerb-szlovén övezet, Budapest-szegletű dús állatkertsarok, bolgárkertifajok, s kolozsik, olaszok. Budafalevél-tár, zsendülő palánták, iramzó csobogás, északfoki zuzmók. Évezred-évgýűrű, titkos tudás földje, vidám kín a mélyből, humorzsák-humuszföld. Borgyöngyös szőlőtő, norvég-finn televény, észt-szlovák tanösvény, Madách-fenyves-szeglet.

Sánta s Kossuth öve, galego-bokorsáv, csillagközi rézsű, Balassi kard-gyepű. Batthyány-mécssarok, Lászlóffy-cserjesor, Kosztolányi-tuják, szentek gyógyfüvei. Csáthgomba-tündérkör, robusztus Kálvinbükk, Gyurkovics-emlékfa, Erkel-széldallamok, verbunkos-futamok. Erdély- s Partium-rész, román sziklagyepret, honfoglalás-ösvény, Szent István-öregtölgy.

Kétszáz parcellányi immár ez a tisztás, művek, lelkek kertje, napsugárút járta, napkörút-szikrázó fényívben haladva, szent liget, növekedj, napjárás-derűben!

Géczi János

A Nap

Plinius nyomán

Nekünk, akik benne élünk, éjjel
és nappal csendes a világegyetem,
bár csakis számunkra észlelhetetlen
hallhatatlan hangja. Az surrog,
tudjuk, ami forog!

Telve van tárgyak
képével, ívekkel, síkokkal,
a kölcsönösen egybefonódó négy
elem eredményeként nyughatatlan
dolgokkal.

Közepén lebeg a Nap,
 időnek s a Földnek irányítója,
 hét égitestnek s akként az égboltnak.
 Ő a világegyetemnek a lelke,
 osztja a fényt és sötétet pusztút, rejt
 és láttat, oszlat és derít, szabályt tesz,
 öl és sír. De istennek ábrázolni
 nem más, mint az emberek gyengesége.
 Csak a mulandó és nyomorúságos
 halandó szedi darabjaira, hogy
 részeiben tisztelje azt – Ész,
 Remény, Szív, Becsület, Szeretet, Hűség –,
 amire szüksége van. Se nem öreg,
 se nem ős, se nem lángos, se nem szárnyas,
 szekere sincs, se felesége, családja!
 Hogyan is lenne annyi isten benne,
 mint ahány szót az ember kitalálhat?

Ugyan a sugarakkal feltöltött nap,
 ragyogó térideje az embernek,
 mindegyik nemzet szerint a Nap
 ritmusos mozgásából ered,
 a napok múlását minden nép másképp
 rögzíti. Babilonban a napkelték
 közti tartam a nap, Athénban
 a napnyugták távja, ám Umbriában
 a deleké, amíg a legtöbb népnél
 a fény ébredése és nyugta közti
 idő. A rómaiak az éjfelet
 mérik az újabb éjfélig.

A nyári

napfordulók táján a távolléte
 a fénynek a napfelkelték közt kisebb,
 mint napéjegyenlőségkor, máskor az
 Állatöv helyzete közepén ferde,
 így ellensúlyhoz jut a kozmosz.
 Az olajfák jól begöngyölik
 a leveleiket, ahogyan
 a világoszöld tavak s folyóvizek
 kisimulnak s nagy szemű, apró
 halakként úszkálnak a szélben.

A Naphév felszívja a nedvet,
 ezért hímnemű égitest, mely mindent
 kiszárít, felemészt. Így sűrűl sóssá
 a nedvesség a tengerben, kinyerve
 belőle az édes alkotókat,

melyeket könnyen vonz magához tüzes erejével. Minden keserű és tömör anyagot hátrahagy.

A Nap az oka annak, hogy akad tó, amely pereméig tele van, és nem csökken a vize, ha merítünk belőle, de nem is növekszik, ha még öntünk bele. Van olyan tó is, amely igen hideg, a belemártott fáklyákat kioltja, s ha az ellobbant fáklyákat újra közelítjük hozzá, akkor sietve meggyújtja.

A Nap egyetlen játékszere – amelyen a Földdel osztozik – a Hold, a sötétség elleni gyógyír. Sokféle alakja a lángelmék bosszantója, hol sarló, hol foltos, hol kerekedik kör alakúra, mérhetetlenül nagy vagy hirtelen eltűnik. Van, hogy éjszaka világít, van, hogy nappal a Napnak segít. Kétségtelen, ő tud legtöbbet a Napról, s annyi fényt áraszt magából a Földre, amennyit megkap tőle.

A Holdat a Föld szemben fekvése homályosítja el. Az éjszaka nem más, mint a Föld árnyéka. Az árnyék alakja pedig a kúphoz hasonló, csúcsával érinti a Holdat.

Ha nagy magasan repülnek, a madarak is bizonyítják, a tér felemészti az árnyékot.

Ha az árnyékot nem kúpnak, hanem irányt adó jelnek látjuk, nyilvánvaló, hol van a lent, a fent, a Föld, a Nap, a Nap s az út. Az elmélkedés a halandó lelket az égig repíti, láthassa roppant méretét a Napnak. Az utak mentén akár-hány ezer lépés hosszan álló fáknek teljesen hasonló árnyékuk van, éppen úgy, mintha mindegyik a terület közepén volna,

ami nem történhetne meg, ha
nem lenne sokkal nagyobb a Nap
a Földnél.

Hajós Eszter

hazajön a Nap

Lilith Guégamian: Sari Aghjik (Music of Armenia, 2014)

azt mondják, havonta egyszer süt a Nap. én még nem láttam, két hónapja vagyok itt. lehet, pont olyankor sütött, amikor pislogtam. vagy aludtam. nincs sötét, a Hold egész nap fenn van. a hó fölött botorkál, öreg. apónak hívják, mint a medvéket és az apókat.

meztláb járnak a havon, azt mondják, nem hideg. levettem a cipóm és ugyancsak megégette a hó a talpam. de ők nem állnak, amikor mennek. elindultam. a Hold is meztlábasan jár-kei mindennap.

azt mondják, a Nap egy házban van, aminek nincs ablaka. ott üldögél, fűti a házat. meleg ház az, zöld fedelű, csupa színes fából, zöld fából, kék fából, lilából. és a fáknak a kérgein a rajzok. ahol a fa lakott, azt rajzolja a kéreg.

és az évgyűrűkben a rajzok. az utat rajzolják, amin jött. a lila fának kék a rajza, a kék fának zöld, a zöldnek sárga. sárgát máshol nem látni. senki sem látta ezt a házat, a Hold se, pedig a Hold mindennap kint kullog.

lettem a szemüvegem, nem találom. itt senki se lát élesen. nincsenek élek. cikázások a szemem előtt, azt mondják, ők nem látnak ilyet. de ők sohasem láttak másmilyet, mint amilyet látnak. nem ismerik a színeket, fehér az ég is.

éjszaka is fehér az ég, csak hidegebb van. azt mondják, öreg van, amikor este van. apónak neveztem az éjszakát, de azt mondták, nem ugyanaz. soha sincs sötét, soha sincs világos. a Hold is házban lakik, az ég a háza.

mint a hónap a föld. sohasem mennek el hazulról. akkor is van Hold, amikor Nap van, egymást nézik. egyszer találkozott a Hold a Nappal, útja közben. nézték egymást, ahogy egymást nézi a hó és az ég. de itt nem nőnek fák, hallgatott a Nap.

állatnak csak hangja van itt, növénynek levegője. nem esznek. az első két hónapban nehéz csak. nincs felhő. az ég és a hó a messzeségben egy, helyet is cserélnek, mint régen, a Nap előtt. néha az égen van a házunk.

néha kevesebb a hó, néha több. olyankor az ég kevesebb. a hó az ég és a hó közt kecmereg. valahol az égben is van háza a hónap, onnan esik ki, és mindig a hó felé esik, rá. kevesebb az ég, mint a hó, pedig a hó is öreg.

azt mondják, vizek jártak valamikor. akkor még ittak, és voltak madarak, akik isznak. egy fa lakott itt akkor, azoknak a madaraknak a háza. a fának a gyökerénél van a Napnak a háza, de nem abból a fából.

a Nap egyedül építette a házát, akkor egyszer, amikor a Hold aludt. a Nap még sohasem aludt. azt mondják, havonta egyszer elalszik a Hold, de nem akkor, amikor a Nap süt. énekelnek olyankor, altatódaluk van erre.

az még a régi nyelven van, senki sem érti. a madarak nyelvén énekelték, amikor még jártak a madarak, és értették egymást. egymást tanítják arra, amit tudnak, és arra, amit nem.

van egy énekük erre. a fia apja nincs otthon, hazajön a Nap. a Nap a Napban van, a Nap Napja hazaér, hazajön a Nap. a Nap Napja a Napban van, van egy fiam, jöttünk a Napba, hazajön a Nap.

a Nap ég, a Hold pedig Nap, a Nap a házban van, van egy fiam, hazajön a Nap. a Nap és a Hold kívül, kimegy a Nap, bejön a Hold, van egy fiam, a Nap, hazajön a Nap. a földön fekszik az éjszaka, az éjszaka közepén hazajön a Nap, van egy fiam, és mi vagyunk a Nap.

ezt a Hold énekelte, amikor kicsi volt.

egyik nap jó holdat kívántam valamelyiküknek. nem zavarta. nem értem a nyelvét. nem beszélnek, de nem zavarja őket, ha beszédet hallanak.

2019. 01. 28. 8: 11: 38

Halmi Tamás

A megvilágosodott hátizsák

Föl, föl a hegyre, mielőtt lebukik a nap! Félősen rikkant bennem valaki, miközben süppedékeny mohákba fúl maradék levegőm, s már alkonyi pászmák közt imbolyog a csúcs.

Nekizúdulok a meredélynek, de visszatart, amit tartok: hátizsákom a völgyet választaná.

Átkeltemben odavetett pillantásom se részesült a tájból; de most, hogy függőleges irányokkal parolázom, valami alanti mindenség vonzását tapasztalom.

Súlytalanul, mint a költészet, csak költészet járja meg a zenitet. Miféle tömeget érlelt bennem véglegessé az idő, hogy a gravitáció törvénynek adja ki magát? Ha túlokba perdített szavainkat követni tudnánk... Meglehet, előbb tévednénk el, mint lépteink.

Nap útját követni szikráztunk életre, nemde? Napúton járni csillag földte ég alatt is, homályban érlelt, de fények közé kéredzkedő ambícióval.

S most amit vinnék, az nem ereszt. A fölmálházott túlsúly rekeszt vissza, a világ bokájához.

Ki a ballasztal, el mindennel, ami vándor teher vagy integrált akadály! (Semmiig tisztulni ki ne óhajtana?)

Előbb göngyöleg másodruházattól szabadulok meg; aztán vízre, kenyérré, almára nem formálok távlatosabb igényt; végül úti olvasmányaimat sem érintem irgalommal.

Zérussá enyhül zarándoki ingóságom.

Észre sem veszem, hogy utolsó mozdulatommal magamat szórom ki a zsákból.

A vászonjóság hálásan sóhajt, üres szél kapja föl, így lobban neki a magasságnak, indul útnak nehezéket és nehézkedést hátrahagyva: ember nélkül. Boldognak látom.

Könnyű és végső létezésre tesz szert; bizonyára időben célíg hág, hogy ott majd távozó sugarakba kapaszkodhassék.

Napútra bocsátom a nélkületem.

Eszembe jut egy ódonul modellált vers, amit még nem írtak meg. *A teher misztériuma* a címe:

„Roskad a nyelv, dadog a láb;
Uram, már nem bírom tovább.
Nincs képességem erre a keresztre!”

„Mért nem teszed le?”

Ki beszél kihez? S az válaszol-e vajon, akit a művészet fölébresztgetni hisz? Angyalt szólólgató hajlamaim ismerősnek találják a vershelyzetet; istenkereső kétségbeesésem otthonra lel az alkalmi grammatikában.

Madarakat simít bennem éggé a kérértlen nyugalom. Fészek marad a világ, ha hagyjuk. S kalitka lesz, ha sorsát ránk bízzák anyagtalan ornitológusok.

A hegy lábához kuporodom, testvér füvekre. Megfárasztott a kapkodás, ernyedtté csüggesztett a sóvár sietség.

Még érezni sejtem, ahogy titkok férköznek szívemhez; aztán a dobogás is mélyebb csöndbe alél.

Suttogva visszazámol egy intim végtelen...

Álomba sújt a pillanat mágiája.

Csak reggel, amikor a galaxisok már rég talpon, s a szél is hat dimenzióból érkezett híresztelésekkel, csak reggel ocsúdom rá, hogy nemcsak én szoktam meg a mélyben: a völgy is megszeretett engem.

Lepkék törleszkednek a levegőhöz, melyet kilehel belőlem az új ember.

Fák mozdulatlanságával tartom a lépést; felhőkig ér figyelmem hegye.

Kóbor kavicsokkal köszöntjük egymást, szabad senkik köztársasága vagyunk.

Az utcákon idegen éneimmel elegyedem párbeszédbe; bárkivel találkozom: állandóm lesz és boldogom.

A hegycsúcs fölött moccsanatlanul áll a nap.

De a völgynek is: saját fényei nőnek.

S hátha épp napraforgókertészt hiányol a falu!

Ircsik Vilmos

Mese a napról és az útról

Egyszer egy kisiú gyöngyvirágozni indult az erdőbe. Egyedül vágott az útnak, és szólni sem szólt előtte senkinek. Meg akarta lepni az anyját, aki nagyon szerette a gyöngyvirágot, és mindig boldogan mosolygott, ha apja azzal kedveskedett neki. De amióta egyedül maradtak, eltűnt arcáról a mosoly, folyton csak szomorkodott, és a kisiú úgy gondolta, hogy a gyöngyvirággal majd megint fel tudja vidítani. A nagyobb gyerekektől hallotta, hogy gyöngyvirág csak májusban és csak az Üveghegyen, ott is a nagy bükkfák alatt nő. Ezért indult hát oda egy szép májusi délelőtt, miután előzőleg kitudakolta tőlük az utat. Hátára vetett kispuskájával sokáig ment-mendegélt a ragyogóan szikrázó nap sugaraival szemben, míg végül ki is talált az Üveghegyre. De hiába keresett-kutatott hosszú ideig, a nagy tölgyfák alatt sehol sem találta a zöld levelek közül kikandikáló csipkés szélű kis fehér harangokat. Ezért letért az útról, és most már bizonytalanul bolyongott, ide-oda járva a szemét. A nap közben a másik oldalára fordult, az ég beborult, és hirtelen langyos májusi zápor kerekedett, ami elől egy fa sűrű lombja alatt húzta meg magát. Amikor elállt a zápor, továbbindult, de most már nemcsak a gyöngyvirágot, hanem az utat sem találta. Közben lassanként besötétedett, és a kisiú a fáradtságtól elcsigázva ismét letelepedett egy bükkfa alá. Kispuskáját a kezébe vette, egy ideig még csendesesen szipogott, majd a halkán susogó zöld levelek hangjára elaludt. Amikor reggel mély álmából felébredt, hét ágra süttött a nap, és az út simára taposott szalagja nem messze tőle ott barnállott a fehér fatörzsek között. Kidörzsölte szeméből az álmat, felbátorodva felállt, hátára vetette kispuskáját és odament. Eszébe jutott a gyöngyvirág, amiért idejött, de most már nem törődött vele. Az úthoz érve először nem tudta eldönteni, hogy jobbra induljon-e, vagy balra. Hirtelen észébe jutott, hogy tegnap kifelé jövet végig a szemébe süttött a nap. Így most hátat fordított neki és tétován arra vette az irányt. Közben még oda-odasandított a fák közé, de gyöngyvirágot most sem látott sehol. A virágoktól tarkálló tisztásra és a tisztáson átfolyó forráshoz érve megkönnyebbülten megszaporította lépteit. Tegnap pontosan erre jött. Aztán a meredek hegyoldalon kellett leereszkednie, amire tegnap olyan nehezen jutott fel, és egy mély szurdokon átkelnie, aminek magas partjáról most is többször visszacsúszott. Majd a nagy rét következett a pásztor nélküli tehencsordával. A békésen legelésző tehenekre csak drótkerítés vigyázott, amiben áram van, legalábbis ezt hallotta egyszer a nagyoktól. Hamarosan meghallotta a rét fölött a távolból tovaterjedő déli harangszó zúgását, utána a vasút felől a vonatkerekek zakatolását. Futásnak eredt. A házából emberek jöttek ki, és adták tovább egymásnak a hírt, amely így hamarabb ért haza, mint ő maga. A kapujukban az anyja szaladt eléje. Először sírva magához ölelte, majd a könnyein keresztül boldogan elmosolyodott. Gyöngyvirágot akartam szedni neked, mondta a kisiú, mire az anyja már nemcsak elmosolyodott, hanem hosszú-hosszú idő után hangosan fel is nevetett.

Jámborné Balog Tünde

A festő, aki fénné változott

Megdöbbszent volt, hogy hajszálra úgy nézett ki, mint az öcsém.

Arccsontján megfeszült a bőr, és szemöldöke meredeken szaladt föl a homlokára, csak dús bajusza volt idegen az ismerős vonások között, és az útkeresés történetét orcájára író barázdák mutatták halott testvéremnél öregebbnek; ezért hittem velem egykorúnak, pedig jóval innen volt még az ötvenen, amikor először kopogott be a dél-alföldi kisváros nyári művésztelepére, ahová csak határon túli festőket hívtunk, többek közt Munkácsról, Korondról, Szabadkáról, mint őt is a távoli Gyimesből, és azóta is kísért a gondolat, hogy rokonok vagyunk: tizenöt emberöltővel ezelőtti ősei Csíkországból jutottak el a Tatros völgyéig, s ugyanazt a vezetéknevet viselték mindannyian, mint madéfalvi dédanyám, bár ez az égvilágon semmit sem jelent, arrafelé gyakrabban hívnak valakit Tankónak, Antalnak, Szócsnek, mint nálunk Vargának vagy Balognak, de az biztos, hogy olvasni tudtam a gondolataiban, és tatárosan húzott szemének hunyorításából is értettem, mit mondana, ha megszólalna, amikor kopott farmerében egy üveg gyöngyöző ásványvíz mellett hallgatta végig az éjszakába nyúló, borozgatással oldott súlyos beszélgetéseket sorstársai között létről és művészetről – a kettő ugyanaz, gondoltuk mind a ketten – a lepusztult kollégium (egykor elegáns banképület) ebédlőjében, ahol tizenöt nyáron át tanyáztunk, de ő csupán cigarettafüsttel kábította agyát, mert nem engedhette meg magának a részegség luxusát; az esti darvadozások után szobájában, a rozsdás emeletes ágyak között reggelig szokott festeni, s félt, hogy belefut a modern festészet csalárd útvesztőjébe, miközben épp a zsákutcából kivezető utat keresi, a vastag zöld és okker festékrétegek kontúrokkal határolt falánkból kitörve, a szédítő magasságokba tekergőző ösvényt, ahonnan nézve elmosódnak a formák, a színek kiszabadulnak az anyag csapdájából, és szabadon szállva ostromolják az eget.

De sokszor le kellett jönnie a havas csúcok közül a kicsire zsugorított ország legmélyebb lapályára, hogy rátaláljon!

Az éles hegyi levegő után meg kellett mártóznia a Dél-Alföld forró katlanában, haragoszöld fenyvesek után meghemperedni búzaföldek tengerében, didergető gyimesi nappalok után elmerülni füledt augusztusi éjszakákba – amelyek sóvár szeretőként ölelték magukba –, hogy szülőföldjétől távol fedezze föl az utat, amely a zeniten összeér a pirkadó éggel, és odafesse saját, kaszájára támaszkodó szikár sziluettjét a sötét földgolyó arktiszára, háta mögött a lazúros égen áttetsző, vakító fehér alapozással, a pasztellrudak hol puha, hol szálkás szírványszíneivel, amelyek úgy izzanak a kékesfekete vonalbozont szálai között, mint parázs a szenes fadarabok alatt a századokat görgető Maros partján, s hogy megfesthesse végre a nyomában tolongó, Naputat járó csángó testvéreit, a hétköznapi gyimesi szenteket: a szárnyaló Kiválasztottat, a Búcsúsokat, a repdeső Pásztorfiúkat és a Napbanézőket Pünkösöd rőt hajnalán.

Antal Anna dédanyám kacag a mennyben, és a Festő, aki hasonlított öcsémre, fénné lobbanva száll föl a Napba.

Kelecsényi László

Naponta

Naponta kétszer teszed meg az utat a bejárattól a raktárig.

Naponta kétszer mész végig a sínek mentén, a szerelőműhelyek tövében. Telente, nagy hóesésben olykor átvágsz a műhelyen, a hatalmas csarnokon, ahol még politikai nagygyűléseket is tartanak néhanapján.

Naponta kétszer mész végig az úton, először reményt veszve, hogy itt kell töltened értékes órákat, a nappalok legszebb részét, távozóban viszont már örömködvé, hogy mégis, tiéd a nap hátralévő része, még csak fél négy múlt pár perccel, s te már is szabadultál ideiglenes börtönödből, ahová másnap újra visszatérsz, de legalább éjfélig, amíg le nem dönt lábadról az álomosság, magad rendelkezél az időddel.

Naponta kétszer teszed meg az utat, már álmodban is odatalálnál később, amikor nem kell naponta kétszer megtenned az utat. Egyszer sem. Mert kiszabadultál, mert nem kell erre a helyre járnod. De azért naponta nemcsak kétszer teszed meg az utat, mert odaköt valami rejtett, furmányos hívás, naponta kétszer mégis megteszed, amikor egyszer csak, nem tudod, miért, arra a helyre gondolsz, mint most is, amikor ezeket a sorokat írod, majd amikor abbahagyod az odagondolást, ami bármikor újra rád törhet, egy mozi sötétjében, egy villamoson a Mester utcában vagy egy buszon a Böszörményi út felé, netán a Vörösmarty téren, mikor befordulsz a kis Zserbó felé, ami rég nincsen, vagy ha van, már cseppet sem olyan, amilyen volt, nem beszélve a Magdi presszóról a Kőrösi Csomán, a rég lebontott földszintes ház utcai traktusában.

Ez naponta olykor több is, mint kettő. Nem lehet megszámolni. Azt sem tudod, ha Rákoskeresztúrra villamosozol, az is beleszámít-e naponta kettőnek, merthogy a nyikorgó 28-as kétszer is elmegy arra, amivel te is jártál, mert, hogy spórolj, nem vettél 110 forintért buszbérletet, hanyagoltad az amúgy is ritka és zsúfolt 9-est, helyette 45 pénzért vettél villamosbérletet, amellyel ugyan át kellett szállnod valahol, legtöbbször az Orczy téren, de hatvanöt kemény forint a zsebedben maradt, nagyjából, átlagáron számolva, három új könyv havonta, hat-nyolc mozijegy, vagy két nagyon jó hely az Operában, akár páholyban is, ahol megfoghatod a kedvesed kezét, ahol hátrahúzódhatsz, és hagyhatod, hogy a zene tegyen veled, amit akar.

*Naponta kétszer teszed meg az utat, amikor kinyitsz egy füzetet, majd később becsukod, mert leírtad, mit éreztél épp *aznap*, mikor megláttad őt.*

Naponta kétszer teszed meg az utat, mikor a moziban rálelsz az addig ismeretlen francia színésznőre, aki kísértetiesen hasonlít rá, avagy éppen fordítva, de ez teljesen mindegy.

Naponta kétszer teszed meg az utat, akkor is, amikor ágyba bújsz este, mert nem tudod, miről s kivel fogsz álmodni, lehet, hogy előjön, lehet, hogy nem, azaz inkább nem, mint igen, de akkor is naponta kétszer teszed meg az utat, mindig, mindvégig, amíg nem jön az, hogy csak egyszer teszed meg, s nem is te, hanem veled teszi meg valaki azt az utat, amiről az a valaki azt gondolja, hogy kész, nincsen több út, de te tudod, hogy azután is naponta kétszer teszed meg az utat...

Mátyus Aliz

Életutazás

Az előszoba falán, fel a plafonig csináltatott ruhásszekrény jobb oldalában apa öltönyei alatt, vasalt ruhazsebkendők és mandzsettagombok közé került elhelyezésre Ferencsik János karmesterpálcája. Kicsi voltam még, nem lehettem ott a hangversenyen, amelyiket követően apa kapta tőle, bizonyára a pápai közönség dicsérete közben, méltó fogadtatásának és a kettejük között baráti lett hangnak, és még ki tudja, miknek köszönhetően. Senki se hiheti, így én sem, hogy Ferencsik János a pálcáját minden hangversenye után el szokta ajándékozni. Apa csak néha vette ki a ruhásszekrényből, neki biztosan elég volt a tudata, hogy ott van, én kivettem, ha egyedül voltam otthon, és néha még akkor is, ha kettesben a bátyámmal. Ő gyakorta szétszedett valami elektromos eszközt, leggyakrabban rádiót, és ilyenkor mintha csak én lettem volna otthon. Kivettem a helyéről a karmesteri pálcát, kezemben tartottam azt a kis, jelentéktelen fadarabot, és merész lettem tőle. Nekem Ferencsik János a világ legnagyobb karmestere volt. Az ő keze után fogtam a pálcát. Nemcsak meghatódtam ettől, de mindenhez kedvem lett. Megtáltosodtam. Amihez nyúltam, örömet leltem benne. Csak amikor a pálcának nyoma veszett, és még nem-férjemmel együtt töltött első éveink teltek, voltam hajlandó változtatni Ferencsik világhírségén, mert a dolgozószobája faláról a csaknem nevető öt karmester, Erich Kleiber, Furtwängler, Klemperer, Toscanini és Bruno Walter egy fényképről nézett rám, és ott volt a kimondatlan elvárás is felém, tudni, hogy épp melyikük vezényli a Beethoven-szimfóniát. Ettől Ferencsik a világ *egyik* legnagyobb karmestere lett. Ennél nem mozdultam tovább.

Lehet, hogy kíváncsinak és nyugtalannak lenni mindig befelé lehet. Így van ez a karácsonyi ajtónyitással, és az étellel is. Megnyugtató felismerés, hiszen az úton ma már gyerekként egy felnőtt férfival, meghatározhat a kifelé és a nyugalom. Úgy vált felnőtté, hogy amiket vele nem úgy kellett volna, tudta korrigálni. Mi mástól lehet egy szülő boldog és hálás a fiának, ha nem ettől.

Amikor ez először vált világossá bennem egy ajtónyitáskor hallatán a házban, ahol felnőttem, épp csengőszóra kaput indultam nyitni, masszírozni kezdtem, és abban a kis időben, amit még egyedül tölthettem, hagytam, hogy elhatalmasodjon rajtam az öröm, hogy a lábam felvegye a ritmust, a ki tudja, honnan előkerülő szavakét a dallammal, az énekét a vígságról. Vígság. Lehet, hogy ez a felnőttkor tartozéka? Amikor az ember tud egyszerre benne és kívüle lenni a dolgoknak? Élvezheti, ha van mit, és kicsúfolhatja, ami nem rá szabott?

Megcsapott ez a hallatlan érzés, a vígság. És mint akihez be se csengettek, fel-le masszíroztam gyerekkorom szobáinak nyitott ajtain át. Fújtam, hogy *Víg élet, víg élet, soha jobb, soha jobb nem lehet*. Fújtam, mint aki soha nem hagyja abba. Mire a házból kiértem, az eredeti szöveg is rémlett, hogy *szép élet, víg élet*, sajnáltam, hogy bent hagyom ezt az állapotot a házban. Másnap csodához illőn, reggel, amint felfelé húztam a konyhában a redőnyt, és össze kellett húznom a szememet, mert keletről olyan erős nap sütött be rám, megismétlődött.

Norman Károly

Napút

Kinek az útja a Napút? Összetett szó, egyben, mert benne rejtőzik egy birtokos rag. Elrejti a birtokost is. Mi, önmagunkkal eltelt emberi lények, szép tavunk Aranyhídjain mélázva sem lelünk rá azonnal.

Felidézzük Fazekas Mihályt, az 1826. évi Debreceni Magyar Kalendáriumból: *„A véghetetlen mindenség nyargalja-é körül napról-napra a mi 5400 mértföldnyi területű Földünket; vagy ez hömpölyödik addig egyet? és vajjon ugyanazon mindenség fordul-é egyet esztendőnként, vagy a Föld kerüli addig körül a Napot? az arról való elmélkedést hagyjuk máskorra... ..Annyi bizonyos, hogy a Nap tavaszkezdettől fogva nyárkezdetig naponként feljebb-feljebb láttatik járni észak felé, attólfogva lejjebb-lejjebb dél felé, egész télkezdetig: ezt a szélességet az ég derekán keresztül méltán nevezhetjük tehát Napútnak (Ecliptica)... ..Minthogy pedig a Nap ezen tetsző útját 12 hónap alatt végzi el, a Napút 12 egyenlő részre osztódott, és mindegyik részen egy-egy csillagzat szerkesztetett össze... ..Ezeket közönségesen Égi Jegyeknek nevezik (Signa Zodiaci v. Eclipticae), lehet Napút Jegyeinek is nevezni.”*

Óh, már ez is: az Állatövnek, ha valóban az Ekliptika síkjának éggömbi metszete, nem egy tucat, hanem tizenhárom csillagképe vagyon: a Kígyótartót (Ophiucust) is metszi.

Csontváry Kosztka Tivadart nálánál hatalmasabb erők szólították meg felülről, amint az Önéletrajzából is tudható: *„Te leszel a világ legnagyobb napút festője, nagyobb Raffaelnél.”* Plein air, festészet a szabad levegőn. Örökre magyarítva. Erős kifejezés, többeket megragadott. Szigethy Gábor, az Önéletrajz előszavában, lenyűgözve Csontváry napútjának ragyogó színeitől: a festő *„megteremtette Napút boldog birodalmát, Tarajkát, Taorminát, Baalbeket”*. Itt, a Földön.

Pedig a Napút, a rejtett birtokos rag tanúsága szerint, a Napé. Utazó a tudós: fölrajzolja a Világegyetem járatlan útjait, hogy azután azokon már bárki végigmehessen. A Nap útját is, amelyen az Időben halad, föltérképezése szinte kész, bejárása – itt, a Földön – jórészt még előttünk van. Az Örökkévalóság helyébe, ami az Istené volt, a végtelenig tartó változás fizikája lépett, amely Kelvinnel a szűk tudás végességébe torkolt; ha a Nap kőszénből volna, hatezer év alatt rég elfogyott volna az energiája. Ám, ahogy ma tudjuk, milliárd évek állnak még előtte.

Nagy hidrogénfelhők húzódtak össze, és kigyúltak, elindult a Nagy Fúziós Reaktor a nehezebb elemek felé, amint az ennek okán Nobel-díjas, a csillagok életútján járó Hans Bethe asztrofizikus leírta. (Igen, azt is, hogy hidrogénbombákban meggyújtható a Nap tüze; de – Einsteinnel együtt – szót is emelt ellene, hogy a Nap igazi útjába álljanak.) Aztán, a napsütésben, létrejött az élet, s benne mi is, s élünk, míg útja végén, fölfuvalkodva, föl nem perzsel bennünket; bár a hírünket elektromágneses hullámok viszik szerte, a Nagy Világmindenségbe.

Ez tehát a Nap útja. Útja-e vajon más csillagoknak is, hogy energiájuk sugárzó özönével, elméken és szíveken keresztül világítsanak a végtelen sötétségbe, hogy kihunytukkal mégis tovább éljenek, s velük az elmék és szívek?

Ószabó István

[A tenger]

Ó, azok a sárba tipró, megalázó lelepleződések!
Istenem! Azok a megszegyenülések!

A pribék egészen közel hajolt s az arcomba vigyorgott: Magának – mondta –, magának nem is volna joga itt lenni. Csak azért van itt, mert azt, hogy maga egy „szabad” ember, tulajdonképpen nem tudja semmivel igazolni. Maga csak kitalálta magának ezt a szabadságot. Azt hiszi, ugyanolyan „szabad”, mint akik közt nap mint nap elvegyül.

Nem tudtam választ adni soha arra a kérdésre, mi a foglalkozásom. Az a gyűjtőszó ugyanis (mindig és mindenütt, ahol valami számít) korrekcióra szorult. Ha véletlenül azt mondtam, költő (amit magunkról soha nem mondhatunk ki), értetlenül néztek rám: „na jó, de azon kívül mit csinálsz?”

Mióta írok, azóta él bennem a félelem attól, hogy bármikor olyan kutyaszorítóba juthatok, amikor ezekre a kérdésekre kénytelen leszek valamit konkrétan mondani. Zavartan magyarázkodni kezdek, és (mint fiatal koromban annyiszor!) előnt a szegény.

Ha megrázkódtat a földi világ, a költőre gondolok mindig, akinek zöld volt a tenger. Zöld, nekem is. A NAP fényében megégett lepke: úgy hamvadt porrá e tenger vize itt. Forró porként torkollott bele minden ÚT. Zöld volt a tenger, igen. Ide, erre a részben megmaradt országra korlátozódott „szabad” mozgásterem. A föld volt a tenger. Egyenes hullámai a vetéssávok, a csupán színárnyalat különbségű végeláthatatlan csíkok, vonalak... Ez volt a tenger, ez a tisztás, ez az áldozóhely, e jelen idejű túlvilág. Nem az enyém ez a tenger sem, de viszonyom megszentelt, bensőséges velem. Jövök, ő vár. A vonatfülkében elkapok egy mondatot, s elgondolkodom: mi mindent kellett itt ahhoz is megtapasztalnom, hogy belegondoljak a mondat értelmébe, és hogy pontosan megértsem. Nézek kifelé, s egyszer csak a szavak, mint adott ígéret, hirtelen a saját szavaimként visszhangzanak felém: a legdrágábbat, amit bármiből valaha is szóttek, azt öltöttem magamra. Szenny nem érheti. Benne nem vétkezhetek. Úgy kaptam, mint amihez gazdagságban, szépségben mérhető, de közel álló sincs, amiből nincs még egy.

A tenger felé zakatolás pillanatra meg nem szakadó ritmusú zenéjéről pedig, ami egyszerre létesült elszongatóan különös dallammá a kinti zajokból és a lélek hangjaiból... Erről már tényleg nem tudok semmit se mondani. Az álom zenéje ez, amit elszenderedve is magamban hallok, s tudom, hogy bennük, akik velem utaznak, mindez ugyanolyan, mint bennem. Most is, mikor emlékezem, valami mély lelki közösséget érzek azokkal a valaha körülöttem ülő emberekkel, akik, mint én, a vonattal hazafelé tartottak.

Pozsgai Zsolt

A Napút festője

Izgalmas találkozásra készülök. Holnap bevetem magam egy kis házba, ahonnan jól látni, hogyan kanyarog a Duna – és várom Őt. Talán megjön, talán elmarad. Jó lenne, ha jönne, előkészítettem mindent. A Napút festőjét várom, Csontváry Kosztka Tivadart, 1919-es állapotában. Szülővárosom kért meg, írnék róla drámát. Nem kellett sokat győzködni. Pécsi vagyok, és valami ismeretlen okból Pécsre került a Csontváry-gyűjtemény, gyermekként ingyen beengedtek a hatalmas termekbe, a hatalmas képek elé, és bámultam a vásznat. A furcsa, egyedi festékekkel készült képeket. Beléjük szívódtam olyannyira, hogy írói magamban is gyakran találok jeleit. Jelenlétét. Alakjainak furcsa árnyékait, gerinchajlatokat, lélek-ívben feszülő női testeket. Írtam már róla, elő is adták, film is lett belőle, de az a kamasz Csontváry, aki szabadságharcot akart kirobantani a szülővárosában, majdnem úgy is lett. Nagyapa megjött az 1849-es megtorlások elől elbújni a pajtában, itt találkozik vele a szabadságvágyó kisember. De most más lesz. Most, ha megjön végre, ha belép végre az ajtón, akkor 1919-es önmagáról kell beszélni. 1902-ben a pesti Urániában bemutatták az egyik első magyar filmeckét. Isadora Duncan táncol a filmen. Odagyűltek a kíváncsiskodók, részben a merész öltözékben táncoló, híres táncosnő – részben a technikai csoda miatt. Mozogni fog valaki a vásznon! Isadora Duncan is ott volt a bemutatón. És Csontváry is. Akkoriban kezdett festegetni a szorgos patikus. Talán egymás mellett ültek. Talán nem. Találkoztak. Vagy nem találkoztak. Csak látta őt Tivadar, vagy talán hosszan beszélgettek, esetleg vacsoráztak is együtt valamit, vagy több is történt. Ilyen távolról nehéz megállapítani. Valami biztosan volt, mert később a világhírű táncosnő még kétszer kérte a patikus Csontváryt, küldene abból az izomlazító krémből, ami egyszer jót tett a lábának, ott, Pesten. Amit kimutattak szorgos műértők: hogy az 1902-es találkozástól kezdve a Napút Festője szinte minden többalakos képén ott volt Isadora. Felismerhető módon. Sőt, a SZERELMES TALÁLKOZÁS című kép két alakja ők. Elképzelt találkozás? Megtörtént? Ott, a kép eredeti helyszínén? Egy norvég fjordnál? Merthogy az a háttér. Mikor jártak ketten a fjordoknál? Járhattak egyáltalán? Titokban? Vagy a fjord mint háttér csak egy korabeli festett, színes képeslap, amit Csontváry olyan szívesen használt olykor-olykor? Mindegy is. A dráma négyszereplős lesz, az biztos, Pécs mellett, a pécsbányatelepi kórházban, annak kertjében fog játszódni. Egy korabeli mecénás oda küldte a festőt, ebbe a szanatóriumba gyógyulni. Felkeresheti őt Isadora? Miért ne? Kell neki a csodatevő krém. Vele jöhet író nő barátja, akivel testi-lelki szerelemben élnek? Jöhet, ráér. És ott lehet még Jeszenyin, aki halálosan szerelmes volt szintén a táncosnőbe, követte bárhová, és közben ontotta a vodkailatú verseket? Ott is lesznek mind. Most már csak itt ülök a kis alkalmi alkotóházban, és várom a Napút Festőjét, hogy elmondja, mit gondol minderről. Most már abba is hagyom ezt a kis írást, mert látom jönni felfelé.

A Napúton jön nehezen, lihegve. Hozta Isten, mester!

Rott József

Előbb meg kell teremteni

Fiatal, reményteljes íróként, 1991 decemberében helyet kaptam az Új Írás búcsúszámban, amely folyóiratot a szó szoros értelmében halálra ítélte a gánccsokkodó rosszindulat. Voltaképpen azóta foglalkoztat a kérdés, miféle perverz örömet ébreszt a politikai elitben a kulturális szféra fegyelmezése, éheztetése, megalázása. Már nem vagyok se ifjú, se reményteljes szerző, és azt is tudom, hogy a véleményem kimondva alig ér többet, mint kimondatlanul. Azon egyszerű okból, hogy a kultúrát előbb meg kell teremteni, hogy aztán élhessünk belőle. Míg ezt nem értjük meg széles társadalmi szinten, addig élni se tudunk. Ha viszont megértettük, értelmet nyernek azok az erőfeszítések, amelyeket egykoron Juhász Ferenc és munkatársai tettek a progresszív szellem ébren tartásáért, mostanáig pedig Szondi György és önzetlen szellemi közössége. Értelmet nyer Nap és Út, mert életet hordozott két évtizeden át.*

...Új, gazdagabb, táplálóbb, hívogatóbb összefüggéseit fedezzük fel emberlétünknek. És persze a valós színében tűnik fel előttünk a kollektív séma biztonságát élvező ármány, az alantas szándék. A tehetséget büntetlenül legázolható irigység, a kicsinyesség, az anyagiasság, a haszonlesés, a beválthatóságára váró rosszindulat és az egyéb gyűlöletformák.

E művek, akár célzatosan a kollektív anyaképről nyernek levezetést, mint Sarkadi Imre *Oszlopos Simeonja*, akár az analízis alsó szálát bejárva, lemondanak a katolikus idealizáció direkt bírálatáról, az érzelmi tájékozódásunkat könnyítik meg, a progresszív dinamika felvételében tesznek érdekeltté. Kiemelnek a generalizált idő- és értékzavarból. Vagyis *katarzis* nem következhet be a tárgy- és a helyviszony megváltoztatása nélkül, értékrendi fordulat nélkül, amely során a természetes valónknak megfelelően az érző-eleven újfent és mindenestől a tárgyi-dologi világ reáliái, életszervező relációi fölé emelkedik.

A zuhanásunkban megfékezve, mind az idő-, mind a térdimenzió pszichés kötöttségein kívül kerülve, kirajzolódik előttünk, hogy nincs elvont gondolkodás, nincs teljesség a kétpólusú emberkép nélkül, amely az emberi nexusokban lehetővé teszi a szabad relációgazdálkodást; csakúgy az időben meghozott döntéseink és az elmulasztott cselekedeteink morális megítélését. De ennél is több történik, ha megszabadultunk a fenyegetettségünk pszichés terhétől: a szóban forgó remekművek hozzásegíthetnek ahhoz, hogy a Mária-kultuszba oltott haláltudatról leválaszthassuk énünket, hogy mélyebb tartalmat meríthesünk létünknek.

Hogy visszaszerethessük valaha elvesztett hozzátartozóinkat; a hozzánk hasonlóan megrövidített, ellehetetlenített, akár el is veszejtett szeretteinket.

* Szerzőnk a 90. könyvhét alkalmával jelentette meg tanulmányosorozata újabb kötetét *Katarzis* címmel

Saly Noémi

Nap, út

Nap. Út. Jöhetnek itt Csontváryval, a zodiákussal, az Univerzummal, a beláthatatlan léptékekkel, de nem, nem ez jut eszembe. Hanem legelőször is az a drótszerű fűcsomókkal szegett, köves, poros ösvény, amelyik Bretagne végvidékein, a Quiberon [Kibron] félsziget peremén vezet, lényegében sehonnan sehová. Két emelet magas sziklafal lapos teteje, balra barna semmi, jobbra óceán. Még az enyhe, sós szélben is brutális hullámok, zöld moraj. És a nap felhők mögül is hólyagosra éget.

Vegyük aztán azt a másikat: nedves homokban derengő lábnyomok mutatják, s biztosítanak róla, hogy a nád között, a sekélyke vízben folytatódik, gázolj át bátran, más is ezt teszi, a felszínen futó pöttöm madár csak pittyen egyet – mért rebbenne el? –, forró, felhőtlen ég, a kék, a zöld, a sárga olyan éles kontúrokkal válik el egymástól, mint egy szecessziós ólomüveg ablakon. És ebbe a képbe simul bele az a fekete ékkő: egy valahai ember, aki alól az apadó Gangesz a máglya-tutajt még el tudta vinni, de őt, e pár kiló fénylő szenet csak szép csöndesen letette.

Kilenc. Kilenc zsiráf. Vörös az út, vörös a por, magas a fű. Voltak gazellák, páviánok, kígyó, lustán heverő oroszláncsalád, bóklászó elefántcsorda. Kockás kleptusba tekeredett maszájok apró, jámbor teheneikkel. Lassú időben lassú állatok. A horizonton, messze, úszik, repül kilenc zsiráf. Az a szabadság útja, te sose éred el.

Kétszer hat sáv. Vagy nyolc? Nem mindegy? Az a hang. San Francisco felé? Los Angeles felé? Lényeg: nyugat felé. A nap lement, sötét kamionok, reflektorfények, nincs megállás, nincsen hová, nincsen miért. Az ördög útja: feketében fehér, vörös, villog, rohan, szédül, remeg. Magába zárt a gép, sose lesz vége, véged.

Kövek, kövek, bokád bicsaklik, fenyők alatt harangvirág és barna gomba. Madár alig. Csermely a szurdok mélyén, bárányfelhők, bárányok, az esztenán medvényi szelindekek, loholnak trombitálva, végre történik valami. Műbalhé. Karéj kenyerek ötkilós vekniből, szalonna, hagyma, túró, izgatott kutyaorrok, fenyőtű-ágyon töprengsz: innen hová tovább? Minek?

A Döbrentei utca. Meggörbül kicsit a vége, kedves kanyarral kerül ki valamit, maga se tudja már, mi volt ott. Hajdan budai főút, elképzelem a hajóhidról dél felé forduló szekereket, a lovak fénylő tomporát, patacsattogás, ostor, kacsakaringós káromkodások magyarul, szerbül, svábul, görögül. Boroshordók, búza, dohány és dinnye, mohos kőhíd az Ördög árkán – vagy legyen tél? Szikrázó hó? Gesztenyesütő nénik, forró lepény, mézespálinka? Nap mint nap efféléket álmodom, ha kilépek a házból. Alkonyat felé teljes hosszában végigsüti a nap, akár a veleméri templomot. Utcám, ami elvisz s ami visszahoz. Haza. Nap, út.

Sári László

Kié ez a tér?

Egyszer egy tibeti király követet küldött Indiába, hogy hozza el udvarába a legkiválóbb indiai bölcset. A király – Buddha tanításának követője –, eltűnődve az emberi világ tízezer dolgán, maga is ismerte a kérdésekre a válaszokat, mégis minduntalan feltűnt előtte egy talány, mely régóta nyugtalanította. Mindenáron választ akart kapni rá.

– Mondd, Nyugat legkiválóbb bölcse – szólta a király, amikor a bölcse eléje állt –, mondd, miként lehet az, hogy az emberek szívéből az öröm múlik el leg hamarább, s a szomorúság él benne legtovább. Öreg vagyok már, s hosszú életem során sohasem tudtam se házám, se országom népét boldoggá tenni. Bármennyire igyekeztem, bármiből s bármennyit adtam nekik, miután szépen megköszönték, komor arccal mentek tovább. Rájuk ült mindig a sötét szomorúság. Áruld el, India bölcse, mit hiányoltak, hol követtem el a hibát?

– Tudnod kell, országod jó ura, hogy nem követtél el semmilyen hibát – kezdte válaszát a lótuszban született bölcse, ő volt akkor India legokosabb embere. – Tudnod kell, hogy az embereknek egyfelől örömből, vagyonból sohasem elég, másfelől a jó mindig csak vendég a házunk táján. Tekintsd akár a völgyek, a kertek virágait, vagy házad, országod legszebb asszonyait, alighogy szirmot bont életük, beléjük költözik a tétováság, majd ahogy bomlik viráguk, a félelem, a nyugtalanság. Még táncol a szélben, illatozik a napfényben minden szál virág, ragyog minden asszony és leány, de ha megnézed őket éjjel, holdfényben, már rémület ül mindegyik arcán. Tudod-e, miért? – kérdezte Tibetország urát India bölcse, a lótuszban született nagy tanító.

– Nem tudom, folytasd! – felelt rá türelmetlenül a király.

– Azért van ez így az egész földkerekségen, mert minden szépre és jóra az elmúlás veti árnyát. A földi világ minden lényé már keletkezése pillanatában tudja, hogy pusztulás vár rá. De akkor még nem fél. Ám ahogy megszereti létezését, egyre inkább félti az életét. Látjuk a virág hervadó szíromarcát, látjuk örömeink hűtlenségét, s látjuk földi alakunk múlását. És akkor már éjszakánként megterem a lelkünkben a félelem, úrrá lesz rajtunk a jeges dermedés. Bármily nagy király vagy is, Tibetföld ura, ilyenkor te sem tudod megvigasztalni az élőket. Bármilyen erős legyen a szándékod, nagy legyen a jószágod.

De ne bánd, hogy keserves az emberek eszmélése, hogy fájdalmasan válnak el földi alakjuktól – folytatta a bölcse. – Úgy van megalkotva a világ, hogy minden létezőnek legvalódibb természete a változás. A változás pedig a múlás folyamatában mutatja meg magát.

Ezt mondja az indiai tanítás.

Tudasd a tibetiekkel, király, hogy létünk csillagpályája mindig sötétségbe tér. A Nap útja is megszakad az égboltozat közepén. Semmi sem végtelen, csupán a nemlét. Aki ezt tudja, nem veszíti el nyugalmát. Még akkor sem, ha létezése legszebb pillanataiban gondol rá. Ha örömei közé vegyül, s legtitkosabb vágyaira vet árnyat.

Kerted és völgyeid virágait, házad és országod népét is így lásd, király, s ne töprengj semmiféle hibán. Olyanok csak a lények, amilyenek lehetnek. Szépek és szomorúak. Egyszerre élük életük színét és visszáját. A ragyogást és az elborulást. Mert nincs más – szólt Tibet urához végül a lótuszban született indiai bölcs, majd meghajolt előtte, és távozott.

Szívében mély együttérzés támadt a király iránt.

Stanczik-Starecz Ervin

Naputazás

Szerencsére tanultam kozmogóniát, csillagászatot és kozmológiát. Vagy mindez szerencsétlenség? Ki tudja?

Egy peremvárosi metrón robogunk galaxisunk legszélén, a Tejúton.

Napunk, ez a közepes sárga csillag a naprendszerrel együtt 265 millió év alatt jut el az indulási állomástól a célállomásig, s közben láthatja az örök életű ember, bár még szárazföldi élet sem létezett a Földön, csillagvárosát, mely csupán egyetlen galaxis, mégis 100 milliárd nap izzik benne. Épp annyi, ahány neuron él az agyunkban.

Minden idegsejtünk egy Nap, s mindegyiknek más az útja.

Az Út végtelen, mégis elvégzi dolgát, aki rákerül, elviszi céljáig. Ha minden 2650. évben áll meg metrónk egy ismeretlen megállóban: egy ismeretlen költőnél, írónál, pszichológusnál, akkor 1 millió évenként találkozunk művész-tudós skribáló emberrel, plazmával, géles, glikolos teremtménnyel, aki magas tudatszervezettségre jutott, s örült szenvedélyként leírja, amit gondol, amit lát, amit hall, amit képzelsz, amit sugallnak neki. Vagy már sok millió kreatúra rájött az írás ostoba mivoltára? Netán odáig fejlesztette, hogy amit gondol, az manifesztálódik? Semmit nem tudunk, pedig Nap-motoros metrónkkal több ezer millió éve száguldunk.

Ki vezeti a szerelvényt, melyben magányosan, árván, töprengve, beszélgetve és okoskodva ücsörgünk? Vagy csak némán nézünk ki az ablakon, ahol narancs és lila gázfelhők terjengenek; fekete lyukak örvénylenek, üstökösök rajzolják tele hosszú csóvájukkal a feneketlen sötétséget ismeretlen jelekkel.

Az egyik fiatal férfi éppen költeményt írt a szeme előtt felkelő kettős Napról, az emberről, a végtelenről, az élet és a halál egymásba tűnéséről, amikor ősz aggastyán, a jegykezelő jelent meg az ajtóban.

– Jegyeket, bérleteket kérem – mondta.

Amíg a férfi a jegyét keresgélte, így szólt hozzá a kalauz:

– Te csupa olyan dologról írsz, amit soha nem fejthetsz meg a metrón.

Ekkor a férfit nagy fényesség vette körül, tűzgömb, melyből villámok törtek elő. A tűz belsejében szárnyas emberszerű alakok keringtek. Bár két szemük volt, teljesen körbeláttak. A vénséges jegyellenőr így szólt a férfinak: „Emberfia, add ide írásodat, s add meg ezt a tekercset, melyre róttad soraidat.” Az utas kinyitotta száját, s az agg ember megetette vele saját irományát.

– Emészd meg az egész tekercest, hogy járja át egész tested, lelked, s akkor látni fogsz Napról, emberről, végtelenről, életről és halálról.

A férfi megette, s a keserű papír mézízűvé vált. Meglátta a földi és égi igazságot. Hálásan meghajtotta fejét az ellenőr előtt. Hófehér lett a haja, a szakálla, görnyedt a háta, s aszott a teste.

– A nyelvedet most a szájpaplásodhoz ragasztom, s néma leszel. Nincs már szükséged szavakra. Nehézkesek és pontatlanok. Új megállóba érkezel nem-sokára. Ott nincs rájuk szükség. De a többit már nem én mondom meg. – Az agg hirtelen eltűnt.

Egy 7 év körüli fiúcska lépett be jegyellenőri uniformisban:

– Hagyják kérem a jegyeket és a bérleteket. Nincs már rájuk szükség. Amit kimondának, úgy is halljuk, ha szótlanak. A test a következő megállótól kezdve kívánság nélküli.

A léleknek csupán egyszerűség és szeretet kell...

Szabó Palócz Attila

Fénylő sorsokban

mindig a derű hoz új képzetet napjaink útjába,
s ilyenkor a torz kételyek, mint a fecskemadár, rajban szállnak el,
kergetőzve, akár az égi árnyak,
úgy vetülnek tompán elnyúlt homályba,
falakra karcolt vázlatos formákba,
mintha fekete krétával írnák fel a sors nagykönyvébe
vagy a történelem ítélőszékének jegyzőkönyvébe a szavakat,
hogy lomha szemünk csak lustán követi röptüknek vonatát;
a mi pályánk is ily cikázó, ily cirkalmas talán...
napra Nap
és
Napra nap...
mi egymásba vegyül
valahol a prés alatt, cefrés hordó rejtekében, zuhatag aljában
(az érkezési oldalon...) a mélyben,
megbúvó patakként, árkok csücskén, tárnák szegletében,
ott a földmaghoz immár oly közel,
páraként vagy folyékony halmazállapotban...
mondhatni: legbelül;
oly irgalmatlan közelyire...
kilélegezhetetlenül...

az apatermészet meg laterna magicát játszik velünk,
hogy megtévessze érzékeink...
csak hogy ügyetlen kézzel olykor kiejti markából a bűvös lámpását...
s ilyenkor a sors elborul,
mintha köszvény vagy övsömör gyötörné
mélátag
a visszáját tükrözi az útra a napnak...

mintha a derű keltette képzetek rajzolódnának
így a tudatunk legbelső rejtett ösvényeire, égnének a retinákba,
az egybefonódó sorsok úgy fénylenek.
a rajzolat sebességét utolérni képtelen szapora szóban veszik el a lélek,
akárha egy fricska volna csak a létezés,
a nap az útnak ellent nem áll,
s mantraként motyogjuk titkos szegletekben a papnak a gyónást...
s bőven lesz majd mondanivalónk...

duzzasztógát épült a lelkemben,
számárlétrajárás közben szinte fel sem tűnt,
hogyan emelkednek a masszív falak a vérerekben,
viharos szél kopogtatta az ajtót,
ahogy lüktetett a zaj a fülben,
a trombiták vérző, idegtépő zajára...
trombitaszó vagy sziréna volt az,
annyira mérhetetlenül mindegy is ma már,
összességében a vész jelezve – s ez a lényeg,
így tartjuk ujjunk a kor...
ennek a kornak a pulzusán

kételyűző gyors derű,
mint valami bódító nedű
nyakalni kész kezekbe futván,
a sors lesz az, mi megosztja így velünk a jussát,
nyomatott, vérrel írt, kőbe vésett, elnagyoltan tohonya,
elmaszatolt vagy kapkodó, dőlt betűs,
szépen rajzolt, gyerekes, olykor meg szinte már macskakaparás-szerű
sorokat pásztázva olvassa ki belőlünk a jövőndőt,
a múlthoz társítja az eljövőt...
s lesz majd bizony, mi tagadhatatlan,
lesz benne olyan is, ami miatt ma már erkölcsi bizonyítványt sem kaphatunk,
lesz benne méla, s ott lészen az undor, mert felsejlik majd közben
a hit – presztízis – szeretet
holmi különös fénytörésben,
simítasz majd bajnokot, etetsz kutyát,
sorban állsz, messzeségbe vágysz,
miközben leveded a csuhát...
lesz némi irgalom is tekintettedben talán...

ahogy rám veted tüzes pillantásod,
 elemet cserélsz, vírusokat irtasz, fertőzést kezelsz,
 köhögést csillapítasz...
 röhögést csillapítasz...
 már csak egy beteged inhalál,
 de sejti ő is, hogy hamarosan a lavór felett éri el
 őt is a kínhalál...

és mit látsz ott az alagút végén...
 miféle friss képzet ez...
 fénypontok rajzolják ki lépteink nyomát,
 katonás sorokat mímelve a létezés peremén,
 az utat, amelyet a napban járunk,
 és amikor lépteink így kijelölt pontjai egybeolvadnak,
 sorsunk fénylik ott a túlvégen,
 holmi aranymetszés-féleképpen...

Száraz Miklós György

Várva várt

Úgy kezdődik, mint általában: felkel a nap. Aztán megy minden tovább a maga útján. A nap is, ő is, és megint eltelik egy nap. Öregebb lesz egy nappal. Ő is, az emberiség is, a nap is. De az a nap mégis más. Nem tudjuk, mitől, csak azt tudjuk, hogy más. Valamiben különbözik az előző napoktól és az utána következőktől. A végtelen számú korábbi és későbbi naptól. Ha úgy telik is el, mint a többi, akkor is más. Ha úgy kezdődik is, mint általában. Hogy felkel a nap, aztán minden megy tovább a maga útján. Az a nap mégis más. Nem

tudja, mitől, csak érzi, hogy nem ugyanolyan. Különbözik az összes korábbi és későbbi naptól. Nem lehet, hogy ne legyen más. Még ha úgy telik is el, mint általában. Felkel a nap. Süt. És megy minden a maga útján. Irtózatos, nem? Hogy nem kap biztatást. Kinyilatkoztatást. Legalább annyit: „Te leszel a Napút festője!” De nem, neki hinnie kell magában. Hogy minden nap más. Hogy amikor feltápáskodik, amikor vizel, amikor a vécéartály zubogását hallgatja, amikor a rozsdafoltos kád fölé hajolva mosakszik, kenyeret szel, beleejti az úrhajóra emlékeztető öreg piritóba, a széleit szokás szerint elégeti, odahelyezi a deszkára a villa és a halkonzerv *Makrelenfilets in pikanter Bio-Sauce* mellé, amikor a kanál, az ezüstoffekete alpakka belemerül a darabos teába, amikor a teáskanna sípol, és ő forró vizet tölt a kopott kék dobozból *Runglee Rungliot of Darjeeling* a bögrébe, rág és közben a szomszéd öregasszony bömbölő rádióját hallgatja a falon át „...a Viking Sigyn kapitánya utassal szelfizhetett...”, amikor felhúzza a nadrágját, nyakkendőöt köt, majd kilép az utcára, a kapu előtti járdára, melyen a falról lecsorgó kutyahúgy szerteágazó, kiszáradt folyójáról napok óta a Tigris és az Eufrátesz jut eszébe, amikor kilép oda, ahová tegnap is kilépett, akkor hinnie kell, hogy mégsem ugyanoda lép ki, pedig látszólag semmi sem változott, szemben az üveges cégtáblája a hátát görbítő fekete macskával, mellette a vízvezeték-szerelő rothadó kisteherautója, és mégsem ugyanott jár, ahol tegnap, semmi sem ugyanaz, sem a huygos járda, sem az égen futó felhők, sem a levegőben úszó hársfaillat, sem a 63. számú ház második emeleti ablakában a pofáját a vékony rács hézagába szorító francia bulldog szigorú tekintete, amivel kitartóan követi őt egészen addig, míg el nem tűnik, ahogy mindennap, az Ostrom utcára vezető lépcső fordulójában, óvatosan rakkosgatva egymás után a lábát a meredek utca síkos aszfaltján, el a titokzatos és idegen kapuk előtt, az elfüggönyözött ablakok alatt, újra és újra bele a reggel ragacsos és rugalmas matériájába, a bizakodásnak és lemondásnak ebbe az állandóan változó, mégis örök reménytelenségébe.

Szénási Ferenc

2650

Nem kétlem, hogy számmágiánk – 2650 leütésben megidézni a Napút 20 évfolyamának 26 500 oldalát – kivételes bűverővel bír. Akár a komoly, tudós lexikonok egy-egy fantáziacikke, melyet a szerzők játékos hittel ötlenek ki, hogy képlékeny belső tere magába vonzzon minden esetleges hiányt. Vagy a múlt század nagy regényépitményei – Joyce, Calvino, Butor művei –, melyek számrendszerekkel keresik a teljességet a szilánkokra tört valóságban, s metaforaként használják a matematikát.

Alábbi versjátékkal én a számok teljesség-mágiája mellé most egy másik jelképes összességet is ajánlok. A Napút 20 évfolyamának puzzle-ként használt verssorából egybefüggő lírai szöveget állítok össze, hogy tréfás mágiával idézzem meg a lap versrovatát.

napút napút napút napút napút napút napút napút napút napút napút napút napút napút napút

napút napút napút napút napút napút napút napút napút napút napút napút napút napút napút

Kirakós vers húsz év Napút-soraiból

Nappal és éjszaka között lehetfinom határ az átmenet,
 A járda síkjába szorítottan járnak és kelnek árnyaink,
 Posztmodern angyalokról készült megannyi új ikon.
 Úgy, most összezárom előtted a lombot. Gondolkozz.
 Te és az első álmod egymásra találtatok.

A parti füzek sörény hajukkal arcom simogatják,
 Pácol a múlt nélküli jövő.
 Úristen, mennyi mindencn vagyok túl!
 Társad lettem s te társam e hűlő vasvilágban.
 Naponta fogy a múlt útravalója.

Pisszen a szél, nádhuogás csendel,
 Újjászülető hozsannánk zenéje.
 Tíz köröm gyöngye nyakamon övez,
 Ne lépj szelíden át ama éj küszöbén!
 Ablakom előtt már hücsútáncuk járták a koboldok.

Útközben annyi ember elveszett már!
 Téli éjjelünk is hajnallani kezdett talán,
 Nyugtalanító béke nyüszít a házakon.
 A szél most ráncolódo nylonzacsokó apálya-dagálya,
 Porgalaxisok, már a fák képét se látod.

Tücskök ütemeznek borzongást szavamba,
 Nyitva állnak a menny hatalmas kapui.
 Alkony és árnyak végre feloldódnak egymásban,
 Port szuszog az utca, szemhémamra por szítál.
 Úrrá lennék az ösztönön, megragadnám, mi elenyész.

Nem látom arcod, csak tekinteted irányát.
 Az alma tudja, hogy eljön az eredendő bünbesesés.
 Pendülj meg öröm, csöppnyi öröklét,
 Újhold-körmöm el ne vesszen!
 Titokzatos minden, ami van, ami volt és ami lesz.

napút napút napút napút napút napút napút napút napút napút napút napút napút napút

napút napút napút napút napút napút napút napút napút napút napút napút napút napút

Tallér Edina

Nem tér vissza

(Regényrészlet)

Üres a ház. Együtt építettük régen. Az erdőben, a folyó mentén, mint a mesékben, élt egy ember, ő volt a barátom. Utoljára tizenhat éves koromban láttam, nagyon régen, novemberben, az egyik szombaton. Üzenetet írtam neki a hóba. Szia, itt voltam, gyere haza, nagyon várlak. Folyton üzeneteket hagytam neki, beleírtam a homokba, a hóba, ráfirkáltam a párás ablakra, éjjelente a mutatóujjammal a hátára rajzoltam, hogy szeretlek.

Most városban élek. Enyém a legmagasabb ház. Én vagyok itt legközelebb a Naphoz. Hajnalban ébredek. Minden reggel fél négykor, pontosan ugyanúgy, mint régen, semmi sem változott, annyi csak, hogy egyedül. Így alakult az életem. Nem kell ébresztő, magamtól kelek, beállítom az agyamat, és úgy az agyam ébreszt. Nem szállok ki azonnal az ágyból, először meditálok, ahogy anyámtól tanultam régen. Elképzelem, hogy ott vagyok, ahol a legjobban szeretnék lenni, mondjuk a falumban, vagy ott, ahol majd meggyógyulok, meggyógyul minden, egy erdőben, egy nagyon magas hegy csúcsán, a világ tetején, a Naphoz közel. Vagy épp megyek az úton, oda. Elképzelem, hogy bárhol vagyok, csak nem itt. Ha nincs elképzelésem arról, hol szeretnék lenni, egy üres imát mormolok. Anyám szerint, ha elég sokszor ismételsz egy imát, megtelik a kívánságoddal, így kell megtölteni étellel az üres könyörgéseket. A legnagyobb vágyam, hogy minden a helyére kerüljön.

Az igazi nevem Anna, de azt nem szeretem, túl normális, senkit sem érdekel, csak a falumban hívnak így. A városban inkább a másik nevem használom. Azért ezt, mert anyám mondta, hogy egy görög istennőt is így hívnak, akinek az a feladata, hogy kivezesse az eltévedt gyerekeket a sötétségből a fényre. Egy istennő jobb, mint egy Anna. Eileithüia a nevem. Sokkal többet ér. Ez különleges, szép és varázslatos, az emberek az ilyet szeretik, engem is szeretnek, nem tudják kimondani a nevem, nem tudják megjegyezni sem. Megfoghatatlan vagyok, kimondhatatlan vagyok, különleges vagyok. Sztár vagyok. Minden pénzt megérek. Ha én kellek nekik, felhívnak, és azt mondják: „a fura nevű nő kell nekem”. Én vagyok a fura nevű nő, a legkeresettebb jósnő az országban.

Enyém ez a ház is, ez a nagyon magas ház, a legmagasabb a városban, én építettem, minden oldaláról visszatükröződik a Nap, fémből és üvegből van, éjjel-nappal tündököl. Itt élek, itt dolgozom, itt kelek, itt fekszem. Reggel, ébredés után nem kelek ki azonnal az ágyból, hanem újra és újra ismétlem a kedvenc imám. Jön a Nap és megy a Nap, és visszatér. Jön a Hold és megy a Hold, és visszatér. Jön az ember és megy az ember, és térjen vissza.

Toót-Holló Tamás

Hegyek bölcsőjében a fény

A Csillagösvényt a Fény születésének ünnepén felkeresni annyi, mint folyton-folyvást abban hinni, hogy ha nem is az a Nap van az égen, s nem is az a Hold süt is régen – közöttünk legyen azért csak minden úgy, ahogy az örök fény delejezne szépen.

Ezzel a hittel járom meg a magam napútját minden december 21-én a Kerecsen sólyomszárnyakon suhanó érkezésekor.

Ahogy a te lelkeddel, úgy a Kis-Kevély és a Nagy-Kevély fölött is. Habár ugyan nem a Ziribárról nézve, de egyre csak a Ziribár alkotta bölcsőt figyelve. De a Pilis magasában Boldogasszonnyal együtt a nap útját járván csakis a hajnal hasadását remélve.

Hogy ami előbb csak remény, aztán bizonyosság legyen.

Hiszen amikor meglátod az első ragyogó karéját a fénynek a hegy fölött, még el se mered hinni, hogy ez már maga lenne a fény jelenése. Még azt is hiheted, hogy a látóhatár alól előszüremkedő fénynek ez még csak a visszfénye lenne valahol egy alacsonyan lebegő felhőn. De titkon már tudod. Aztán pár szemvillanás múlva a titok nem titok többé. A karéj teltebbé vastagodik, a fény aranyos csíkja a hegy tetején szépen íves, diadalmas és dallamos lángcsóvát von.

Lejjebb, a kápolnánál állók dudaszava röppen fel tisztelegve. Egyet sem szólva, de azt is lassan mondvá. Haragnak kondulása felel rá álmélkodva.

Annak a velünk együtt érzett örömeivel, hogy át lehetett törni a ködök rengetegén, a hajnalnak ködöt szítáló, nyálkás, hűvös, sáros rettenetén, a napkelte előtt órákkal még dermedten borzongó, álmos és kietlen város néptelenségén, s fölé is lehetett érni a ködöknek, hogy a csillagfényvel megszórt sötétség pirkadati fényei neked akkor már minden jót megígérjenek.

Hogy tudd, hogy igen. Hogy ez a ködös út is csak a tejes út mása lehet. Tejfehér ködökön át vakoskodván fúrva bele magad a vakvilágba. Hogy aztán Látó legyél a ködök fölött megnyíló mind a hét határra.

Volt, hogy ködök fölé magasodtunk. Volt, hogy tejfehér ködben maradtunk, s fény helyett szürke derengéssel vigasztalódtunk. Volt, hogy esőfelhők között találtuk meg azt az égi folyosót a Pilis fölött, ahol a fényre várva szépen meghúzódtunk.

De közben is átváltoznak a dolgok. A halk dudaszavak helyébe most hangszórókról lejátszott hazafias dalok szólamai tódultak. A kápolna alatti téren megjelenő kedves árusok forró teát és forralt bort kínáltak. Mindezért semmi fizetséget el nem fogadtak, s pénz helyett csak a jó szó, csak a meleg ölelés volt, amit szóba hoztak.

Így aztán nem tudni, hogy miért van úgy, hogy szélfúttá szavaktól űzve-hajtvá olykor elhagyjuk Keletet, de nem hagyjuk el Nyugatot. Aztán olykor elhagyjuk Nyugatot, de nem hagyjuk el Keletet. Aztán olykor elhagyjuk Keletet is, s hozzá még Nyugatot is. Aztán olykor nem hagyjuk el sem Keletet, sem Nyugatot.

El nem dönthetvén, hogy a Fény születésének odaadó figyelmet szentelve mi is lehetne még számunkra az, ami szent és profán. S mi is az, ami keresztény és pogány.

Így aztán bármerre tartunk is a selyemúton oldalazva s a prémúton kapaszkodva, a sárkánylovam haja vihar, a hasa meg hajnalpirkadás. Köpönyegem rojtja szélroham, a gallérja meg jégzajlás. Szemem villanása rianás, érzékeim felajzása meg olvadás.

Triceps

Út Indiába

Szabadka–Šīrāz, 1974

„...de a nap is süt, untig.”

A város központjában gyűltünk össze szombat esténként, és a parkot kerítő, díszes vaskorláton ücsörögtünk késő éjszakáig. Gimista barátaimmal én is ott dekkoltam, az egzisztencialista filozófiáról beszélgettünk, és a Tóth Lili fantasztikus didkójáról álmodoztunk. A placcon váltottuk a világot, innét indultunk a házibulikba és terveztünk távoli utazásokat. Az áldott hippi-korszak beszűrődésének ideje volt ez Jugóba, amikor a gasterbeiter szülők által hozott bakeliton progresszív rockot hallgattunk, nem volt AIDS meg terrorizmus, és szinte, szinte minden lehetségesnek látszott.

Negyedik után, mikor az osztály eldönti, hogy Görögországban lesz a búcsúkirándulás, én váratlanul megmakacsolom magam, és nekivágok egyedül, autóstoppal Indiába. Anyám kétségbeesik, nem enged el, ezért azt hazudom, csak Bulgáriába megyek, a tengerpartra. Niš után Hungarokamion-sofőrök vesznek fel, és befizetnek, tudtomon kívül, Edirnében egy kuplerájba. Nem veszem észre a viccet, és eltöltöm életem első és utolsó éjszakáját egy vérmes türkisz szajha combjai között. Isztambulban a Londra kempingben szállok meg, nincs sátram, a szabad ég alatt alszom, hálózsákban. A táborban gyülekeznek az Indiába, Nepálba tartó csoportok, esténként megy a gitározás, szívás, lamúr. Megismerkedem egy fiatal angol házaspárral, akik hatéves lányukkal, Tashával érkeznek, egy lepattant VW mikrobuszban. Hozzánk csapódik még egy amerikai srác, két francia bige, összedobjuk a pénzünket, nekem 50 márkám van, és elindulunk a vakvilágba.

Az utolsó napon találkozunk két hollanddal, akik Indonéziából jöttek ideig, gyalog. Rettentően soványak, csöndesek. Tanácsokat adnak nekünk, meg egy kiló kendert. Az idősebb szétosztja közöttünk a holmiját, vissza akar menni, valami szerzeteskolostorba. Én öltözet fehér selyem indiai ruhát, hímzett török mellényt és egy poharat kapok tőle. Boldogok vagyunk, tudatlanok. Iránban elkap bennünket egy hosszú esőzés, az autó becsúszik a földút melletti árokba. Nem bírjuk kiemelni, kilenc napig nem jön arra senki. Elfogy minden élelmünk, még az otthoni, megavasodott szalonna is, forraljuk a vizet, csak teát iszunk és szívunk. Hideg van, összebújva alszunk, nem lehet kimozdulni, a ruhánkat, takarónkat átítatja a fű keserű illata. Végül egy távolsági busz áll meg, a helybeliek elszörnyedve tódulnak körénk. A szomszéd faluból küldenek traktort, az húz ki bennünket a sárból.

Magasan a hegyek között tönkremegy a fék, csak kézzel tudunk lassítani. Tom vezet, én fékezek. Félünk, a környéken nem lehet venni semmit, az emberek ellenségesek. Az indulás után húsz nappal valamennyien hastífuszt kapunk. A nyomorúságos falvakban nincs orvos, csak autószerelő és kocsmáros. Véreset hányunk és székelünk, mindenki nagyon lázas és gyenge. Nyers kendert rágunk, ami enyhíti a betegséget, azonnal kiüt. Tania zokog a kislánya miatt. Visszaforrulunk, Teheránban kapunk gyógyszert. Pár napot maradok még Isztambulban, aztán stoppolok Belgrád felé. Késő nyári hajnalban érek haza, nem ébresztem fel anyát. Olyan piszkos és fáradt vagyok, hogy az előszobában alszom, a padlón.

Ürmös Attila

Jeges-tenger dédapa

Északra indultunk. Nordkapp volt a cél, Európa legészakibb szárazföldi pontja, felkapott turistahely, eldorádó a Jeges-tenger partján.

Kåfjord városka kikötőjéhez közeledve eltűntek a fák, a komphajón hosszú lapp kávéval melegedtünk, én is kaptam pár kortyot. A Magerøya sziget északi végében aztán eltűnt a *Nap* és az *út*, jött a meglepetés, hogy Nordkapp nem falu vagy város, nincsenek házak, csak egy betonbunkerre emlékeztető hotel, lakossága pedig a személyzet, amely az étteremben, a postaboltban és a szállodában dolgozik. A legtöbb utazó a kopár földre verte fel a sátrát. Tábortűzhöz gallyat gyűjteni reménytelen. A zord időt csak a szürkésfehér zuzmók közt kígyózó gyökerek élik túl. Formájukat mintha Giger festette volna. Zegzugos rendszerük több helyen kapaszkodik a köves talajba, mélyre nem fúródnak, mert a nyári nap csak a felszínt melegíti, alatta a föld fagyos. Szánalmasan nézett ki a gyökérkupac, amikor meggyújtottuk. Gyorsan elégett, közben a sátorlapokat gyúrte, cibálta a szél. Anya bekapcsolta a magnót, fél óra üvöltő szél. Reggelre minden poros lett. Köhögve pakoltunk, menekültünk, a Citroën motorja harákkolt, szállingózni kezdett a hó.

Visszafelé Adri nagynéninél megálltunk Stockholmban, felvettük Annikát, aki velünk utazott Egerbe, a nagyszüleihez. Unokatestvérem, öt évvel idősebb nálam, már komoly barátja van, úgy hívják, Kalle, rendőr a srác. Kalle és Anka! Ezzel viccelődtek Stockholmban, mert Kalle Anka svédül Donald kacsát jelent. Ahogy ült mellettem az autóban, éreztem a lelket bizsergető, izgalmas „idősebb lány”-kisugárzást. Óceán ez egy tízéves fiúnak, úszni, merülni, elveszni lehet benne, aztán levegő után kapkodni, és azt hazudni, hogy az Abba a kedvenc zenekarod, a nyálas popslágereivel, mert azt gondolod, ha elárulod a féltve őrzött titkaidat, sebezhetővé válsz. Szerencsére a nekem másolt Abba-kazetta végére Annika pár Beatles-számot is besűritett. Kiderült, neki is kedvencei, bár ezek nem azok a slágeres gombafejű dalok voltak, amiket ismertem. Indiai szitár meg valamilyen köcsögdob szólt, mégis hallgattam.

Ha valamiért irigyeltem a barátaimat, Szatyit, Nagy Józsit, Maráczit Lacit, akkor azért, mert nekik megadatott egy lánytestvér. Milyen csodálatos és izgalmas lehet ezeknek a tündéreknak, szép boszorkányoknak testközelből kilesni a titkait.

Nekem is volt nővérem, mégsem találkozhattunk. Tíz napig élt, szívbetegen született. Anya sohasem mesélte, milyen volt kézbe venni, megölelni, úgy, hogy tudja, meg fog halni. Persze mindnyájan halálra vagyunk ítélve, csak a többségünknek van ideje összekaparni némi tudást, emléket, ezt-azt, amit magunkkal viszünk. De mit visz erről a világról az, aki csak tíz napot élt?

Ilyenkor úgy érzem, a családjunk meg van verve betegségekkel: gyermekhalál meg szerencsejáték-szenvedély... azt mondják, a kártyázós dédapám még évekkal a válás után is üldözte Amima dédanyát, és később a lányát is. Követte az utcán, pénzt kért tőle, alkoholtól bűzlő lehelettel könyörgött, és amikor a nagyanyám elfutott, Kálmán utánakiáltott: Légy átkozott! Te is, meg az anyád is!

Vörös István

A Nap és az Út könyve

2650 szóköz nélküli leütésben

1

A tao, amit szavakkal ki lehet fejezni,
az út.
Az út, amit szavakkal ki lehet fejezni,
a tao.

A kettő között nyugszik le
a világ,
a kettő között kel fel
a nap.

2

Amikor az ég alatt járható lesz
az első út,
járhatatlan lesz a világ
összes többi része.

Benövi a bozót,
csipke, akác.

Amint megjelennek
a vadul benőtt területek,
napfény kezdi perzselni
a puszta köveit.

Amikor az ég alá
először besüt a nap,
először vetődik árnyék is a földre.

3

Ne becsüld meg a kiválóakat,
és így nem tűnik mellőzöttnek senki.
Óbelőlük úgy se túl sok akad.

Ritkán adódik fontos pillanat,
s azt a legkönnyebb elfeledni.
Ne becsüld meg a kiválóakat,

járd csak napfény alatt utad,
tudjad, mikor merre kell menni.
Óbelőlük úgy se túl sok akad:

emberforma, bejárható utak!
A gyanú fénye szavadat belengi.
Ne becsüld meg a kiválóakat,

a nap alatt rabolni is szabad,
a szegénység gyümölcseit leszedni,
óbelőlük úgy se túl sok akad,

kikben több a nap, mint a pillanat,
a percmemberkék titka ennyi!
Ne becsüld meg a kiválóakat,
óbelőlük úgy se túl sok akad.

4

Üres az út,
de nem azért, mert nem járnak rajta.
Teli a nap,
de nem azért, mert időből van.

Nap az út,
de nem azért, mert járnak rajta.
Teli az üres,
de azért, mert időből van.

5

A nap és az út nem emberséges.
A nemlétezőkkel úgy bánnak,
mintha léteznének.

Az ég és a föld emberséges.
 Az ég, a galacsinba gyúrt aranypapír
 (a nap) széthajtogatva, kisimítva.
 A föld, a galacsinba gyúrt ezüstpapír
 (az út) széthajtogatva, kisimítva.
 Az emberséges, a galacsinba gyúrt bronzpapír
 (a nem emberséges) széthajtogatva, kisimítva.

Az ég és a nap:
 esik, éjszaka van.
 A föld és az út:
 egy szeméttel teli konténer,
 amiben elmúlt dicsőségem
 bizonyítékai áznak.
 A múlt felől:
 papír.
 A jelen felől:
 rongy.
 A jövő felől:
 nem látható.

Egy odébb tolt órával előbb hajnalodik.

A nap véresen kizuhan a fölé
 magasodó nap kútjába.

6

A kút szelleme sosem hal meg. –
 léleknek ez nevezhető?
 Hogyan kell lenni bölcs embernek?

A nap elmegy, az út elkerget,
 maradni és menni is kell erő.
 A kút szelleme sosem hal meg,

mint víz, mit vödörrel kimernek,
 csak eltűnik szemünk elől.
 Hogyan kell lenni bölcs embernek? –

erre mért nem találsz ki tervet?
 Kővel álmodsz, útkövező?
 A kút szelleme sosem hal meg.

És ezzel bizony sokan nyernek.
 A szellemtelenség hideg eső.
 Hogyan kell lenni bölcs embernek,

mik jellemzik, miféle elvek?
 Vagy más a titok, s ez a bökkenő?
 A kút szelleme sosem hal meg:
 hogyan kell lenni bölcs embernek?

7

A nap örök, az út maradandó.
 A nap és az út azáltal lehet örök s maradandó,
 hogy egyikük sem önmagának él.

Mindegyik lemond önmagáról,
 lemond a lemondásról,
 lemond a maradandóságról,
 ezért születik a pillanat előtt,
 múlik el az öröklét után,
 de nem marad meg a mostban.

8

Lakozásra legjobb a föld,
 de a hold még jobb volna.
 Magad érte össze ne törd!

A bölcs a szerénységben tündökölt.
 Egy árnyék vetődött a Holdra.
 Lakozásra legjobb

a nap fénye ide hosszan ömölt,
 csak a Hold volt néha útba.
 Magad érte össze

A nap nem azért tündökölt,
 hogy visszahulljon már a múltba.
 Lakozásra leg

az ég fehér, az ég ma zöld,
 galambhideg és ablakforma.
 Magad érte

Hogy mért törted be, ne közöld,
 de tartsd függönyt összehúzva!
 Lakoz
 Magad

Wehner Tibor

alsórendű út

a tájékoztatási kötelezettség (állítólagos) legmagasabb fokozata ellenére a mind áttekinthetlenebbnek tűnő úthálózatot igyekezett kiismerni, de egyre inkább úgy érezte, hogy az eltévedés egyszeri élménye állapotá lényegült. megpróbált a nap járása alapján tájékozódni, de a hatalmas forgalom miatt generált légszennyezés áthatolhatatlan szürke kupolát borított mindenre, a nappalok és az éjszakák váltakozása sem volt észlelhető. amikor már hosszú, nyúlósan felfoghatatlan órák óta valamelyik ismeretlen város felé autózott az egyik, kereszteződésekkel szabdalt alsórendű úton – ez az alsórendű minősítés egyébként igencsak kedvére való volt –, észrevette, hogy a közelítéssel párhuzamosan, illetve pontosabban a megközelítéssel arányosan a várostól való távolsága egyre nő. közeledése a gondolati vonzások és a valószínűsíthető, rejtélyes költői sugárzások hatására távolodássá transzponálódott. pánikszerűen mintha át is érezte volna, hogy realitássá vált a lappangó, minden mögöttes térben megbúvó irracionális. ekkor gyors elhatározással – és a közlekedési szabályok tudatos áthágásával (a kötelező haladási irány feladása és a záróvonal átlépése, a szembejövő forgalom akadályozása sat) – megfordult, és elindult az ellenkező irányba, ha lehet ilyen mondani, a kiindulási pont felé, mert arról fogalma sem volt, hogy ez az út honnan indult, és már arra sem emlékezett, mikor és hogyan keveredett ebbe a hálózatba. (mérhetetlenül ostobának minősítette azt az elképzelést, hogy a végtelenben elenyésző utaknak pontosan meghatározható a kiindulási pontja. az ebbéli hatósági kijelöléseket diktatórikusnak ítélte.) mély depressziós hullám öntötte el, amikor azt kényszerült észlelni, hogy az egyre messzebb maga mögött hagyott, megközelített várostól mért távolság egyre rohamosabban nő. jóllehet erre tulajdonképpen titokban számított is, de azért valószínűleg önmagának sem merete bevallani, hogy a dolgok ilyen magas fokú ellentmondásosságát normális esetben – és erről külön fejezetet lehetne nyitni – nem viselhette volna el a teljes összeomlás fenyegetettsége nélkül. a helyzet valóságosságát igazolta, hogy a tankból elfogyott a benzin, ezért a kátyúk között evickélve elgurult az egyik koszos parkolóig, kikapcsolta a fényszórókat, behúzta a kéziféket, és a hátsó ülés melletti ablakra kiragasztott egy papírt: ELADÓ. kicsit fellélegzett. a cetlin közölt adatok természetesen hamisak voltak: a motorizációban teljesen járatlanok is már messziről láthatták, hogy a meghirdetett kocsi nem az a típus, amelyben a hirdetés kifüggesztett, hogy az évjátról, és a futott kilométerek számáról ne is beszéljünk (alaposan feladta viszont a leckét a rendőri hatóságoknak, akiknek egyébiránt készen állt a magyarázattal: nem ez az a kocsi, ami eladó). az irányár teljes fedésben volt a kocsi állapotával, de az „(úthasználati garanciákkal)”-megjelölés némiképp fellengzősnek volt minősíthető. kissé elbizonytalanodva gyalog indult tovább, mielőtt az első érdeklődők megérkeztek volna. úgy tervezte, hogy most már másfelé megy.

Zalán Tibor

A Napról és az Útról

Egy napon eltévedtem az úton. Ez is lehet nyitómondata egy felkérésre írott szövegnek, melynek tartalmaznia kell a *Nap* és az *Út* szavakat. Így, rögtön az írás elején kielégítve a szerkesztői elvárást, már jöhet akármi is. Jöhetnek a tűnődések a Napról és az Útról. Hogy pontosan melyik is volt eltévelyedésem Napja, mert az első mondat nemcsak a megrendelésnek felel meg, de igaznak is az életemre vonatkoztatva, azt innen, az eltévedettség tartományából, az elveszettség állapotából, aligha lehet pontosan meglátni. Talán a születésem Napja lehetett az a kitüntetett pont az életemben, pontosabban, a még nem életem és a már életem találkozási pontjában, amikor eltévedtem. Nem is pontos a megfogalmazás, hiszen fogamzásom pillanatától élek, de a világrahozatalommal a vegetatív létezésből a tudatos létezésbe billentem át, ami másfajta létforma elérésének pillanatát feltételezi. Jó azoknak, akik, mint a derék olasz, az emberélet Útjának felén tévednek el. Attól tartok, én már emberéletem Útjának legeslegelején eltévedtem, és azóta sem lelem az igaz Utat. Lehet-e így, ilyenformán véletlennek tekinteni, hogy ezt az első pillanatot nem akartam meglépni? Egészen pontosan, halva születésemmel jeleztem, hogy az én Utam nem az az Út, amit az embereknek járniuk kell. Hogy mi másik, miféle lehetséges, arról persze azóta sincs fogalmam. Halva születésemről már unalomig sokat írtam, misztifikáltam és legendásítottam az eseményt, teljesen úgy viselkedve, mint aki akaratlagosan tette meg ezt a semmiképpen sem elhanyagolható súlyú lépést, bár járni még aligha tudtam újszülöttként, pontosabban, újnemszülettként. Az Út pedig a járás tartalma, amennyiben a járást formának tekintjük. S mert az Utaknak, az élők Útjainak, a boldogság felé kell vezetniük, különben mi más célból vagyunk ezen a világon, hatvan-egynehány évesen elmondhatom, hogy sohasem találtam az Utamat, igaz, nem is nagyon kerestem, s noha sokszor éreztem magamat boldognak, és érzem is még mind a mai napig, a boldogsághoz mint az emberi lét értelméhez, a ponthoz, ahonnan az emberi lét értelmezhető, soha nem jutottam el. A Napot meg nem szeretem, amikor így, nagybetűvel, mert akkor égitest, amely élet, és én, mint említettem volt főtebb, nem feltétlenül állok két lábbal ebben a trutyiban. Nem bírom a Napot, semmilyen formájában. Nem bírja a szemem, nem bírja a bőröm, nem bírja a komfortérzetem – mert utóbbi legalább, mint életigény, még megmaradt bennem. Ezzel szemben szeretem a sötétet, az éjszakai teraszt, amikor parázsló magányos cigarettáim fényénél a halottaimmal beszélgetek, akik letértek az Útról, és elhagyták örökre a Napot. Akik feltehetően szerették az Utat, ha az élet metaforájának tekinthetjük, és a Napot, ha az Élet metaforájának tekintjük. Éjszaka minden megnő. A sötétben utak és ösvények vezetnek valami üreges semmi felé. Ahol azonban bizonyosság van. A naptalanság és az úttalanság bizonyossága. Ahol nincs eltévedés, mert nincs hová. És nincs eltévedés, mert az eltévedés sem látható fény nélkül. Ilyenkor hazakerkezem. Oda, ahonnan elindultam. Oda, ahonnan nem indultam el. Ott van...

Hetedhét

A gyűrű

azaz Berci és Maca egybekelésének kalandos
és tragikus története hitelesen elbeszélve

Heinrich Wittenwiler

által

(Svájc, XV. század eleje)
(részletek)

PROLÓGUS

A MAGAS SZENTHÁROMSÁGOT,
MÁRIÁT IS, SZŰZANYÁNKAT,
S VALAMENNYI ÉGI NÉPET
ILLESSEN BÓK ÉS DICSÉRET.
JÓKNAK VÍGSÁG, ÖRÖMSZERZŐ,
ROSSZAKNAK KÍN, SZÍVREPESZTŐ
LÉSZEN E KÖNYV, MIT SZEREZTEM,
S MELYET „GYŰRŰ”-NEK NEVEZTEM.
DRÁGAKÓ VAN BELÉ FOGVA,
S EKKÉPPEN A VILÁG SODRA
KÖRÜLÖTTÜNK JÓL MEGJELEN,
S TANÍT ARRA, MI JÓ, MI NEM.
ILYEN POMPÁS GYŰRŰT SOHA
NEM KÉSZÍTETT EMBERFIA.
HÁROM RÉSZBŐL ÁLL A KÖNYVEM,
MÁR LEGALÁBB ÉNSZERINTEM:
AZ ELSŐ RÉSZ UDVARLÁST,
LOVAGTORNÁT, BAJVÍVÁST,
SZÉP BESZÉDET, DALT OKTAT,
S EGYÉB ILYEN DOLGOKAT.
A MÁSODIK VÁLTIG HAJTJA,
EMBERFIA MIKÉNT TARTSA
TESTÉT, LELKÉT E VILÁGBAN,
S ITT ÉN EZT MIND ELSORJÁZTAM.
A HARMADIK TANÁCS NEKED,
NYUGALMADAT HOGYAN LELED
HÁBORÚBAN, VIADALBAN,
RETTENETES CSATAZAJBAN.
ÍME GYŰRŰM SEGEDELME:

ÚRI TARTÁS, NEMES ELME,
 ERÉNYES ÉS DERÉK ÉLET.
 ÁM AZ EMBER GYARLÓ LÉLEK,
 MERT FIGYELME KIMÚL HAMAR:
 NEM TANÍTÁST, TRÉFÁT AKAR,
 S VIGASSÁGOT EGYRE-MÁSRA.
 ÍGY SOK PÓRI SZAMÁRSÁGRA
 LELSZ MAJD ITT E TANMESÉBEN,
 S HOGY MEGÉRTHESS MINDENT SZÉPEN,
 MÁS-MÁS SZÍNT HORD A PAPIROS:
 KOMOLY DOLGOT FED A PIROS,
 S ZÖLDDEL ÁLL, MI PARASZTELME.*
 FÉLRE NE ÉRTS, NINCS ÉRTELME,
 HISZ PARASZT AZ ÉN SZEMEMBEN,
 AKI BUTÁN ÉL S ESZETLEN,
 S NEM PEDIG AZ, AKI MAGÁT
 BÖLCSÉN TARTJA, S ÉLTE JAVÁT
 ÁTDOLGOZZA RENDÜLETLEN:
 EZ DERÉK AZ ÉN SZEMEMBEN!
 ÁM HA KÖNYVEM CSAK UNTATÓ,
 VAGY HA HASZON NÉLKÜL VALÓ,
 VEGYED PUSZTÁN MESESZÁMBA.
 NÉKED AZT JÓ SZÍVVEL SZÁNVA
 HEINRICH WITTENWILER EKKÉPP
 KEZDI EL A TÖRTÉNETÉT:

Berci és Maca

*A Téboly-völgy oldalán
 volt egy falu, Ostobány.
 Csudálatos, kies tája,
 nem kevés a vize, fája.
 Benn sok nemes számár-paraszt
 lakott, s egy sem ismert panaszt.
 Közöttük egy szép levente:
 Taknyos Berci őkegyelme.
 Büszke bajnok, nemes legény.
 Mintha ülne karó hegyén,
 olyan volt a lépte, járta,
 és mindenki – délceg, sánta,
 jöttment vagy helybéli pór
 szólította: „Ifiúr!”
 Többet mit is mondjak róla?*

*Érdemes volt ő a szóra,
 asszonynépség csak őt nézte,
 vén vagy ifjú, epedt érte.
 Ám bizony, egy volt csak ott,
 akit szíve áhított.
 Fogdafarkam Maca ő,
 lomha, csámpás, deli nő.
 Faszénfehér foga, keze,
 ajka piros, mint az epe,
 hajfonata egérfarok,
 és nyakáról a dudorok
 lógadoztak a hasára.
 De még milyen volt a háta?
 Olyannyira fölmagaslott,
 hogy önthettek rajt' harangot.
 Lábacskája duzzadt, vaskos,
 szél vagy orkán – bárhogy csapdos –*

* Az eredeti kéziratban **piros** színű vonallal jelölt sorokat itt **vastagított**, a **zöld** színnel jelletteket pedig **dólt** betűtípussal szedtük. A színes szegélyvonalakkal el nem látott szövegrészeknél a **nagybetűs** szedést alkalmaztuk.

nem lökhette volna félre,
ellenében harcra kélve.

Arca pírja hamutiszta,
kicsi keble bőrtarisznya,
szeme fénye ködként tűz,
lehelete kénes bűz.

Gönceiben látva, véled:
'Ebből elszökött a lélek!'
Abból, mit tud, s mire képes,
hihetnéd, hogy – hároméves.

Am hiszitek, avagy se:
nagy volt mégis a becse,
így aztán a Taknyos Berci
Macát soha nem felejtí:
úgy kívánta, hogy már hörgött,
s kicsi híján beledöglött [...]

Maca a pajtában

Maca meg ült egymagába',
s nézte: de fehér a lába! –
s lába közt a barna muffot
üti-vágja, csak úgy puffog:
gyapjas ékét megcsupálja,
csípi, tépi, kalapálja,
s ráadásul szidja bőszen,
feddi, rója eszelősen.

Szegény punát elátkozza:
„Isten a bajt reád hozza,
legyen fájdalmas a béréd!
Törjenek a kínok téged,
mik most engem bántanak,
miknek oka csak te vagy!”
Verni kezdi újra lékét,
nem is hagyva addig békét,
míg a szája be nem dagad.

„Érted kaptam, tűrd most magad!

S pusztuljon el az is hamar,
akí érted veszni akar!”

Bár hosszú volt Maca haja,
esze kurta – ez a baja.

S lám, a dolog térül másra,
fordul Maca észjárása,
mert míg imént káromkodott,
annál szendébb lett most legott:
simogatta, kenegette
punáját, így dédelgette.

Szólt a szőrös részhez ezért:
„Kárpótlással mindenekért,
kínjaidra Urunk lásson,
s tőlük nyomban meg is váltson!
Kérlek téged ezenfelül,
ha vertelek kegyetlenül,
megbocsáss, én magam szánom,
s esküszöm, hogy bűnöm bánom!”

Válaszolni hogy is tudna
kitört foggal szegény bunda:
feldagadt a nyelve, ajka,
alig maradt szőrme rajta.

Köztük mégis béke lett,
s Maca így vélekedett:

„Legyen áldott igen hamar
az, ki érted veszni akar!”

Ez Bercire vonatkozott,
akí immár gyönyört hozott
neki, s szíve boldogságát.

Valamennyi bántódását
felejtette szép sorjában.

S ha gyűlölte őt korábban,
dűhe fordult visszájára.

Szerelmének duzzadt árja,
nyavalya is majd kitörte,
s Berciért a láz gyötörte [...].

A valamikor az 1300-as évek utolsó évtizedeiben Svájcban, a Boden-tó környékén született, az akkori műveltségi szintet messze túlszárnyaló jogász, irodalmár, hittudományi bölcselő, természet- és hadtudós a középkor udvari lovagregényeinek stílusát mímelve mesteri szatírárt alkot a falusi bárdolatlanságról a városi polgárság épülésére.

A Napút Hetedhét-díjat idén Szalai Lajos érdemelte ki. Ízelítőt ajánlunk két fordításából.

Iren Nigg

Maga szavasítja helyeit az ember

(Részletek)

Sütemény. Szívem pajtásom, jelem. Menjünk tovább, elmentünk. El, az istenhozzád-fa mellett, reggel, egy tölgy volt az, és este. Pompázatos kertek mellett.

Szívem pajtásom.

Funkiák, fuksziák, negyedik napok, az ajtóbélestestek nőttek a házunkon. Kék lett minden, könnyű. Most a kertek októberesek, az ezer év lejárt, olykor-olykor üdvözlöm a tölgyet.

Szívem pajtásom ugrándozik! jeleket lát. Harmatot, vándormadarakat, makkokat.

És inni! az itatónál, vizet! Forrásvizet, vizet! Lágy vizet, vizet! Vízet! Az ég meresztli a szemét, mért nem hunyorog? A vándormadarak gyakorlatoznak, jóllehet gyakorlottak, talán játék ez csupán? És mért nem álmodom emberekkel?

Októberesedni akarok, fa lenni akarok, sok süteményt enni akarok, vidámságsüteményt, nyugalomsüteményt, és életkenyeret, szabadságlevest, boldogságretket, mindent. Ég lenni akarok, nap lenni akarok, szívem pajtásom, víz lenni akarok, föld lenni akarok. Egy kismacskával álmodtam a nyáron, ott tobzódott mindenütt a házban, vadul izgatott szemekkel, nagyon nevettem. Reggel a hajamba ugorva ébresztett, és borzasztóan csiklandott a fülemben a dorombolása. Most már nincs szükségem kismacskára, hisz álmodtam egyet.

Élni akarok. Ezt elmondom a virágembereknek és elmondom a faembereknek, elmondom az utcai lámpaembereknek és a békaembereknek. És elsuttogom a kőnek, és elduruzsolom a szélnek. Csendes a házunk. A szürke bunda rákúszik az égre, ami aztán újból előkukucskál. Elmondom az egész háznak! és vizet adok a páfrányoknak. Aztán lenyugszom.

Szívem pajtásom jeleket ad, és hogy vibrál a tenger, és hogy októberesedik a gyermek!

Hány ina van az embernek?

Kék az erdő, zöld a tenger.

Hol van a pajtásom? Vajon gondol rám? Mi a neve, mi az ő neve?

Belekóstolok a harmatba. A mókust viszontlátom majd, a szívem pajtásom nevet. Ötödik napok, őszirózs napok, süteménynapok, süteménynapok!

A vándormadarak ugrándoznak és süvitenek, gyakorolják a nagy repülést, játék az csupán, bizonyára. [...]

Bőség. A páfrány megsarkantyúzza magát, kigöngyölődik saját magából, csiklandoz. Megszomjazom tőle, igen-csak megéhezem.

A földimogyoróhéjak kicsi öbleiben világos színű föld lapul, netán Amerikából? Mintha fonva, szöve lennének ezek a nyolcasok, könnyű őket feltörni, ott, ahol a csőrük van. A másik végük egy csillag, tizenkét pályát húz

maga után. És odabent mindig kettésével vannak a tálacskák, amelyek maguk is kétosztatúak, s az egyik felük a Mikulás. Finom gyöngyházfészkekben vékony hártáival álcázva nyugszik a két mogyorócska. Ezekbe a fészkekbe írni lehet, befogadják a tintát. Egy ilyen nyolcashajócska bejárhatná az emberrel az összes vizet, ringatózás közben még álmodni is lehetne. Miféle vihar? kérdezné később az ember, miféle szerencsétlenség? Ha lenne két-három szava az embernek, írhatna egy földimogyoró-levélkét, ehetne egy egész halom mogyorót.

A páfrány csendes, vizet adok neki, én is iszom. Odakint a főn mindenel játszadozik, ami csak játszható, engem csiklandoz, egyre közelebb jön a világgal. Kinyitom a verandaajtót, hallani akarom.

A gyermek megmutatta a bőrrömmön a csillagokat, a legközelebbiről a kezemen fénylenek, az egész testen milliószámra lehetnek ilyen csillagok. Hol bujkál a hold? És a nap süt, nem zavartatva magát? Bárcsak kergetné meg a főn az eget!

Úgy érzem, mintha egy váróteremben lennék, nagy és világos váróteremben, a várakozás izgalmas. Itt egy szél, ott egy mosoly, hazaviszek egy követ az erdőből, hallom szorgoskodni a fakopáncsot. Lám, hogy tudnak mosolyogni az emberek! Hogy vannak ujjai, szempilláik, és nyelveken szólnak!

Mikor lesz újra mennybolt? Hogy érezni tudnak, kulcsszavaik vannak!

Késztetést érzek az érintésre, a dolgok megértésére – a páfrány egy

kettes forrás, a rózsza egy arc, a legtitokzatosabb pedig a víz, kulcsszó lenne? Húvösen és lágyan csordul le a torkon. Vajon a földimogyoró-nyolcasok kapcsolatban vannak a kettes forrással?

A rózsát meg lehet simogatni, az orrával bökdösheti az ember, a közelébe léphet, csak nem szabad, hogy féljen a vágyakozástól. Ki a forrás?

Várok a hátgerincmondatra, már most nagyon örülök.

Tudok itt egy nyílegyenes hátgerincet, annak nincs vége a tarkónál, az egyszerűen továbbmegy! Micsoda mondat! Azután meg a tarkómondat! ahogy az a kéz végigsimít a tarkón. Mikor lesz újra orca, talán majd a mennybolttal jön?

Egy zebra kicsi kavics képében van nálam, októberben találtam, nemrég halacskaként láttam úszkálni az akváriumban. Ott úszik a kavicsom, gondoltam, a zebra tud úszni. Kérdezni fogom a forrás felől. Talán majd akkor hallom a választ, ha az a levegőből jön, talán majd ki kell várnom, míg repülni nem látom a kavicsot? Ránézek a páfrányra, vizet adok neki. És hirtelen a vízmondatot gondolom! Ha sok vizet iszom, akkor ott a forrás! ennyire egyszerű az egész.

Nedves a torkom, ránézek a páfrányra. Hogyan lehet a legtisztább dolog titok? Orcára és mennyboltra gondolok, s arra, ahogyan a víz mosolyogna! [...]

Szalai Lajos fordításai

Az 1955-ben Liechtensteinben született szerzőnő ezzel a prózakötetével 2011-ben elnyerte az EU irodalmi díját. A szövegeken tetten érhető, hogy Iren Nigg mekkora örömet leli a szójelentésekkel, nyelvtani struktúrákkal, nyelvi dallamokkal és ritmusokkal való fantáziadús játszadozásban.

Bernhard Setzwein

Nem elég hideg

(Részletek)

Bernhard Setzwein *Nicht kalt genug* (Nem elég hideg) című kisregénye szuggesztív erővel mutatja be Friedrich Nietzsche szellemi elborulásának folyamatát. „Minden írás közül csak azt szeretem, a mit valaki vérével ír. Írj vérrrel: és meglátod, hogy a vér szellem”, írja a német filozófus az *Im-igyen szóla Zarathustrában*. Ebből a mondatból kiindulva megérthető a regény lelki alapkonfliktusa: Nietzsche filozófiájának egyik alaptétele szerint a legfőbb rossz a szájalom, de ezt a gondolatot saját életével képtelen igazolni, kudarcot vallva az „Írj vérrrel!” parancs betartásában.

A regény arról a hét nyárról szól, amelyet Nietzsche remete módjára visszavonulva egy svájci hegyi faluban tölt, évről évre kényszeresebben monoton napirend szerint. Szinte a regény egésze ebben a zárt közegben játszódik, mellyel feltűnő ellentétben áll a szellemi horizont tágulása. Ezeket az éveket féktelen alkotókedv jellemzi, ekkor születnek meg fontosabb művei. A világot felforgató művek bevásárlócédulákra írt gondolatfoszlányok formájában jelennek meg. Ebből is érezhető, hogy a tragikum, pátosz és líraiság mellett a humor is helyet kap a műben, melyben a mozgalmas külső események helyett az összeomlás folyamata dominál. A szellemi elmagányosodással párhuzamosan Nietzsche fokozatosan alakul át racionális filológusból rejtélyes vátesszé. A valóságérzék elvesztésének szeretetteli iróniával átszőtt jelenete például, amikor a professzor jámbor szállásadójában véli megtalálni azt a szellemi társat, aki segítségére lehet legvadabb tervében: az európai uralkodóházak megdöntésében.

Mozzaiszerű párbeszédkekből, levéltöredékekből és belső monológokból ismerjük meg a lelki-szellemi küzdelmek alapjául szolgáló életrajzi eseményeket. Képszerűen felvillanó jelenetek érzékeltetik, hogy válnak a természeti és történelmi katasztrófák a születő művek kiindulópontjaivá. Az alkotáslélektani szempontból is érdekes regény hozzásegíthet a német filozófus személyiségének megismeréséhez, és egy napjainkban is aktuális dilemmát vet föl: mennyiben lehet életet és művet egymástól elválasztani? A regény az életrajzi eseményekkel a nietzschei alaptéziseket kérdőjelezi meg: azokat, amelyekből nagyban táplálkoztak a későbbi, etikai relativizmust hirdető posztmodern irányzatok.

6. És aztán, rögtön az első napokban felfedezte a Silsi-tavat. És a tóba benyúló Chasté-félszigetet. Ez lett a kedvenc helye. Itt teljes magányban lehetett. Különösen reggel hét és nyolc körül, amikor korai sétáját szokta végezni, mielőtt elkezdett volna írni a szobájában. A többi nyaralóvendég a Havasi Rózsában és a Havasi Gyopárban ilyenkor még aludt. De később, napközben sem sétáltak el soha

a félszigethez. Hiszen ott még egy pad se volt. A professzor, vállán átvetett táskájával, egyszerűen a fűre feküdt. Hiszen ő nem volt *dekadens*, mint mások. Pontosabban szólva, ő túllépett *dekadens* létén. Ez volt a lényeg. Hogy túllépjen minden hibáján, minden gyarlóságán. Hogy legyőzze fejfájását! Rossz látását! Hogy rossz látása ellenére mindig éppen azokra a helyekre menjen el a magas hegyek-

ben, ahol a végzetes, sőt halálos lépés elkerüléséhez abszolút éles tekintetre, sasszemre van szükség.

Nagyon szerette a szakadék feletti helyet is. Lentről felhallatszott egy patak zúgása. Közvetlenül a meredély szélén egy csenevész lucfenyő vert gyökeret. És ott állt rendületlenül.

Látod, Fritz, mondta magának a professzor, amibe nem pusztulunk bele, az erőssé tesz.

Ettől ismét sírnia kellett. Nevetéses, gondolta, hogy mindig sírva fakadok.

Na és a Silvaplanai-tóhoz vezető meg a tó körüli út! Néha már öt órákor felkelt, hogy még a rá váró iszonyú szellemi munka megkezdése előtt végigjárja. Előtte az ágyban ivott egy csésze kakaót, aztán gyorsan ledörzsölte magát hideg vízzel a tálból, amelyet már előző este odakészített neki Durisch, abban a hiszemben, hogy a professzor éjjelente hideg vízbe lógatja a lábát, nehogy elaludjon az íróasztalnál. Aztán elindult.

Ilyen korai órán nyaralóvendégekkel soha nem találkozott, csak paraszttal. Azok már jól ismerték a furcsa nyaralóvendéget, aki kora reggel még a hóna alatt vagy a vállára vetve, összecsuksva vitte piros napernyőjét, mint valami fegyvert. Az örök Magányos, a Vándorútját Mindig Egyedül Járó igazából barátságos ember volt. Szóba elegyedett a paraszttal is. Nagyon érdekelte az időjárásra vonatkozó minden megfigyelés. És van-e hozzáértőbb időjós a parasztembernél? Ezért beszélgetett velük olyan szívesen. Órákig el lehetett velük tárgyalni az időjárásról.

– Jó reggelt, professzor úr! Már megint a tóhoz?

– Igen, igen. Mint mindig. És te, Julian?

– Kaszát kalapálok.

– Látom. Kaszát kalapálsz, mint mindig.

– Mára éjjel udvara volt a holdnak. Elromlik az idő. Igyekeznem kell, hogy elkészüljünk a szénával.

Milyen ügyesen csinálta ez a Julian, milyen ügyesen kalapálta kíméletlenül élesre kalapácsával a kaszát. Kalapáccsal élesre fenni, örült meg a gondolatnak a professzor.

– Mondd csak, Julian, mit tennél, ha egyszerre nem lenne semmi dolgod?

– Hogy érti a professzor úr?

– Hát, ha szabadon oszthatnád be az idődet, amire csak akarod.

– Vagy úgy? Szóval nem kéne hajtanom magam?

– Pontosan. És azt tehetnéd, ami tetszik. Mit csinálnál akkor?

– Felkelnék, kimennék az istállóba, és megetetném az állatokat.

– De hiszen különben is ezt teszed mindennap.

– Hát persze. Aztán pedig szép nyugodtan kiballagnék a rétre kaszálni.

– De hiszen amúgy is épp ugyanezt csinálod.

– Na igen, de nagyon komótosan csinálnám. Azt mondta, hogy szabadon oszthatnám be az időmet...

– Jó, jó, de egyáltalán nem akar nál valami rendkívülit csinálni?

– Na igen, este elmennék a kocsmába, és innék egy pohár vörös bort.

– De hiszen máskor is iszol.

– Igen, néha.

– Tehát mindig ugyanazt csinálnád?

– Hogyan ugyanazt?

– Mindig felkelni, etetni, kaszálni a réten, szénát forgatni, este egy pohár bort inni.

– Igen, pontosan így, napról napra. Persze jobb lenne mindent nyugodtan, kapkodás nélkül elvégezni.

- De mindig ugyanazt?
- Igen.
- Örökre ugyanazt?
- Hát persze.
- Aha.
- Mára talán még nem fog esni, mit gondol a professzor úr?
- Nem, nem.
- Szóval... már megint a tóhoz? Az tényleg nagyon szép.
- Igen, Julian. Mindennap nagyon szép. Köszönöm, Julian.

Vajon mit köszön? Elég furcsán viselkedik. Most például kinyitotta az ernyőt. Pedig süt a nap! Igaz, látszik már néhány fátolyfelhő. Talán ilyen távolról megérzi az esőt? Talán érzékenyebb időjós, időmegmondó még azoknál is, akik itt a völgyben születtek és nőttek fel? Mindenesetre lehetett vele beszélni. Igen, olyan ember volt, akivel lehetett beszélni.

Ám most gondolataiba mélyedve elindult a Silvaplanai-tó partján meredező, piramis formájú, hatalmas gránittömb felé.

11. Esténként zöld barlangjában üldöngélt. Marhahúskonzervet evett, mellé angol kekszet ropogtatott. Mindkettőt Gian boltjában szerezte be. Akárcsak a fekete teát. Bebeszélte magának, hogy jelenleg egyedül ez az édes-sós étrend tesz jót neki. Mi mindent ki nem próbált már magán, mennyi különféle étrendet! Volt már vegetáriánus. Aztán meg csak húst evett, és semmi mást. Egyszer a nyers tojásra esküdött, máskor a puliszkára egy pohár tejjel.

Legújabb étrendjének az volt a lényege, hogy olcsó. Az evésnél sokkal fontosabb dolgokra kellett most a pénz. A könyveire! Kénytelen volt saját kiadásban megjelentetni őket, Naumann-nál, Lipcsében. Saját kiadásban, azaz saját költségére. Nem volt

kiadója, nem volt mecénása. A szájától vonta el a falatot, hogy kiadja a könyveit. Marhahúskonzervvel és angol keksszel spórolt. Nem rossz az.

Hébe-hóba azért jól jött némi kolbász vagy sonka Naumburgból. Vésztartaléknak. Persze a méz, ahogy a húga küldte, kész katasztrófa volt. Mézet postán küldeni! Hogy lehet valaki ennyire ostoba?

A méz útközben általában kifolyik!!, írta a húgának. Vagy inkább üvöltötte. Ezek csak az üvöltésből értenek.

A kolbászt tegyének be két falemez közé, különben eltörik. Mintha nem lett volna egyéb gondja. Soha többé nem ír nekik. Leszámol a családi kötelékekkel.

A húga levelei voltak a legszörnyűbbek. Szinte elviselhetetlenek. Testi fájdalmat érzett a rosszul használt kötőmód olvastán. Úgy hatottak rá ezek a levelek, mint a méreg. Önfenntartási ösztöne követelte, hogy szakítsa meg a kapcsolatot ezzel az analfabéta aljanéppel. De egy utolsó levelet még muszáj írnia a húgának, kísérletképpen. Gondolatkísérletképpen.

Még soha senkit nem gyűlöltem, kivéve téged!

Egy egész átkozott órát ült a levélpapír felett, amelyen ez az egyetlen mondat állt. Aztán összegyúrta a papírt, és a galacsint az ágy alá hajította.

12. Egy hét elteltével újra megérkezett. A kolbász Naumburgból. Kérés nélkül. Kolbász érkezett Naumburgól Sils-Mariába. Ezzel akarják visszacsalogatni a családi körbe, világos... Átlátszó. A naumburgi hentesnél beszerzett kolbász illatával akarják megtörni az ellenállását.

Megesküdött, hogy többé nem veszi át az anyja leveleit és csomagjait.

Végzett az anyjával. És mindenki más-sal. Kivéve talán Peter Gastot.

De a kolbász illata még a zsinórral gondosan átkötött csomagolópapíron át is olyan türingiai, olyan csábító volt. A levelet félbehajtva, ahogy volt, habozás nélkül félretolta, csak a kolbászt vette ki a csomagból. A levelet nem olvassa el. Soha! Semmiképpen! De a kolbászt falatnyi szeletkékre vágta.

Mindig ugyanaz. Az örök visszatérés: mindig újra és újra az anyja csomagjai és levelei, miután veszekedtek, vagy inkább összevesztek. Hát nem adta elég világosan a tudtukra, nem mondta meg elég világosan az anyjának és a húgának, milyen undorral tölti el a gondolat, hogy közeli rokonságban áll velük? És most megint ez a békekolbász! Mindig ugyanaz a félig nyájas és gondoskodó, félig fenyegető és figyelmeztető hangnem.

Vegyél meleg, gyapjú alsónadrágot. Ilyenkor, szeptember végén, már hűvösre fordul az idő.

Az asztalnál ült, vágta a kolbászt, és az anyját majmolva beszélt magához: Gondolj a gyomrodra. A túl sok olvasástól megfájdul a fejed. Biztos jéghideg van azon az isten háta mögötti hegyen. (Ha tudná, hogy a szobájában még fűtés sincs!)

Fogalma sincs róla, micsoda levegő van itt! Hiszen folyton Naumburgban gubbaszt. Hihetetlenül nyárs-polgári.

Levágott még négy szeletet a kolbászból, kicsit vastagabbakat. Az élükre állította őket, mintha egy kocsi kerekei lennének, mondjuk egy társzekéré... Nem, inkább egy ekhós szekéré. Igen, ez a türingiai füstölt kolbász a családi komikus színház ekhós szekere, és a komédiában ő játssza a dionüszoszi paprikajancsi... paprikáskolbász-jancsi szerepét... Dé-vaj jókedvvel tüntette el a kerekeket,

egyiket a másik után, a bajuszfüggöny mögé, a szájába. Ahogy hevesen rá-gott, bajusza két vége fel-le hintázott.

Széthajtogatta az anyja levelét, amelyet előzőleg messzire tolt magától az asztalon.

Kedves Fritz...

Mindig ugyanaz. A megszólítás is mindig ugyanaz. A kolbással most megint megfogta magának. Holott ő már semmit nem akar ettől a családtól. Sem az anyjától, sem a húgától. Hányinger fogta el a leveleik olvastán. Ő akar az első ember lenni, akinek egyáltalán nincs családja. A család nélküli ember. A családfeletti ember! A családot meghaladó ember. A fiúfeletti fiú!

Milyen korlátoltak! Ugyanakkor milyen galádak. A húga a mellszoborral csalogatta magához.

(...)

A húga a testvéri szövetség megújítására felajánlotta, hogy menjenek el együtt Velencébe, és készíttessenek mellszobrot a professzorról. Anyagból vagy bronzból szeretné?, kérdezte a húga. A professzor hosszan, megvetően hallgatott, és végül csak egy szót mondott. Nem, kettőt: Természetesen bronzból!

Így utólag kénytelen volt beismer-ni magának, hogy a húgának sikerült magához édesgetnie a mellszoborral. Az anyjának meg a türingiai kolbással. Mi más eszköze lett volna? Hiszen elképzelhetetlenül korlátolt. A leghalványabb elképzelése sincs róla, min dolgozik a fia, min fog dolgozni az elkövetkező tíz évben! Korlátolt és bigott. Valószínűleg még imádkozik is érte. Áldozati gyertyát gyújt érte a naumburgi templomban. Érte! Áldozati gyertyát a templomban!! Üvölteni kell, annyira nevetséges. Az utolsó levágott darabkát is megette. A türingiai füstölt kolbászból levágott utolsó

darabkát is a szájába tette, amikor észrevette, hogy csaknem a kolbásZRÚD háromnegyedét megette – egy falat kenyér és egy korty víz nélkül.

– Levegőt! – kiáltotta. – Levegőt! Levegőt, de fényt ne!

Feltépte az ablakot. Öklendezett.

Most tényleg rosszul volt.

Érezte, hogy olyan őrjító fejfájás közeledik, amelyik egy-két napra megint az ágyhoz köti. Bizonyos időközönként hányni fog. Gian ott fog ülni az ágya szélén, fogja a kezét és a vödröt, amibe hányhat.

És milyen szép lesz, amikor alábbhagy a kínzó dübörgés a koponyáján és az öklendező érzés a nyelöcsövében. Akkor majd újjászülvén tud ismét munkához látni. Tizenkét órát egyszemben.

Milyen jó, hogy megette azt a kolbászt.

15. Már megint milyen szép mondatokat írt! Székében hátradőlve találomra kivett egyet a cédulahalomból.

Ha ki vérrel írja ígét, az nem szereti, hogy olvassák, hanem, hogy tanulják.

Pompás. Hát még ez:

Minden írás közül csak azt szeretem, a mit valaki vérevel ír. Írj vérrel: és meglátod, hogy a vér szellem.

Malling-Hansen úr gépe a sarokban porosodott. Napok óta megint csak töltőtollal vagy ceruzával írt. Legfeljebb egy-egy levélkét írt néha az írógéppel, inkább szórakozásképp, és hogy meglepje a címzettet: ő mint gépi író, mikor mindenki úgy gondolja, hogy kivonult a civilizációból és egy világvégi hegyi faluban telepedett le, most meg kiderül, hogy modernebb mindenkinél, még írógépe is van! Rövid idő alatt rájött, hogy aforizmáinak a kezéből kell kifolyniuk, mintegy véráramának ütemére, a maga íveivel és

kacsaringóival, és minden második szót muszáj aláhúznia.

Milyen szépek voltak ezek a mondatok. Egyenként mindet szerette, mint ha mindegyik egy-egy monumentális szobor lenne, amelyet hosszas munkával, nagy fáradsággal vésett meg.

Megtanulék járni: azóta futni engedem magam.

Nagyszerű. Egyszer majd ír egy könyvet, amelynek minden oldalán csak egy mondat lesz. Vagy még jobb: az egész könyvben egyetlen mondat lesz. A száz üres oldal valamelyikén ott rejtőzik az egyetlen, döntő mondat!!

Ritka és tiszta levegő, közelvaló veszedelem, vidám, incselkedéssel teljes szellem: ezek illenek egymáshoz.

Milyen jó, hogy külön lapokra vagy cédulákra írta a mondatokat. Így most könnyen tologathatta őket ide-oda.

Megtanulék röpdülni: azóta nem várom, hogy toljanak, ha mozdulni akarok.

Nem illene ez a „megtanulék járni” részhez? Ezt itt pedig feljebb kellene tolni:

Nem könnyű dolog idegen vért megérteni: gyűlölöm az olvasó naplopókat.

Ez volt a legszebb az írásban, a szavak ide-oda tologatása. Pedig nem is számított a mondatok sorrendje. Ezért került minden egyes mondat külön, új sorba. Minden mondat egy új kezdet, új sor, előfeltételek nélkül! Minden mondat új hajnalpír. Egy újszülött, csak ebben a sorban létező nyelvi világ felfénylése. Tulajdonképpen minden mondatot hét napig kellene olvasni, utánamondani – és főleg utánajárni, kint a szabadban! –, átgondolni, újra elolvasni. És végül rádöbenni, milyen jól sikerült mondat.

Ah, mennyire szép!

De ha arra gondolt, hogy ezek a gyors- és túlolvasók milyen érzéketlenül fogják olvasni, akkor kedve támadt betéve megtanulni az összes mondatot, majd megsemmisíteni a cédulákat. Hogy semmi ne maradjon a munkájából, amit úgysem ért senki.

Egy halomba tolta az asztalon szétteregetett cédulákat. Aztán fel-emelte a legfelsőt:

Hogy mindenkinek szabad olvasni, ez idővel nem csak az írást rontja meg, hanem a gondolkozást is.

És sokáig gondolkodott, hol lehetne ennek a – szintén mindenkinek és senkinek szóló – mondatnak a helye.

18. – Nehogy azt gondolja, hogy Engadin miatt jöttem. Semmiképpen nem Engadin miatt jöttem.

A Havasi Rózsa portása kissé felvonta a szemöldökét, amikor az új vendég, egy ifjú úr a hallei egyetemről rögtön érkezése napján kéretlenül ezt a kijelentést tette. Hiszen mindenki Engadin miatt jön, az orosz nemesurak, a német orvosok és ügyvédek ugyanúgy, mint az északolasz családok nagyszülőstül, egy seregnyi örök-ké hangos gyerekekkel.

– Valóban? – kérdezett vissza kötelességtudóan a portás.

– Igen, én egyedül a professzor miatt jöttem!

– Vagy úgy.

– Hol találom?

– Durischéknál lakik, arra. A felső emeleten egy kis szobában. Ő barlangnak hívja.

Az ifjú úr, Heinrich von Stein, a filozófia docense, legalábbis ezt írta a bejelentkezőlapra, nem átutazóban volt itt, mint a többi úr, akik korábban itt jártukban a professzorról kérdezősködtek, és fel is keresték. Ezek az urak mintegy mellékesen benéztek a professzorhoz, aztán mentek tovább,

a többségük Olaszországba, a nyár, a napfény, a tengerpart hazájába.

Nem így von Stein úr. Ő külön ezért utazott ide Bayreuthból, három napra megszállt a Havasi Rózsában, aztán visszautazott Halléba az apjához. Ő tényleg csak a professzor miatt jött. Nem a Silsi-tó miatt, nem a hegyek miatt, a tiszta levegő és a szikrázó napsütés a legkevésbé sem érdekelték, a Svájci Fogadó és a Havasi Gyopár nyári elevenségű, mondén társasági élete teljesen hidegen hagyta!

A silsi előkelőségek szokásukhoz híven aznap este is betértek a kötelező borozásra a korcsmába, és a Havasi Rózsa portásától azonnal értesültek a furcsa vendégről, és persze véleményük is volt róla.

– Valóságos zarándok – vélte Gian Caviezel, a helyi tanító. – Elzarándokolt a professzorhoz, a barlangjába. Valószínűleg ez a helyzet, uraim.

– Azt sem engedi, hogy kályhát tegyenek a szobájába.

– A Durisch úgysem adna neki kályhát!

– Csak egy ágya, egy asztala és egy díványa van.

– Tényleg spártai módon él. És most itt van az első zarándok, aki idáig jött Bayreuthból, hogy meglátogassa. Rendkívüli. Nem gondolják, uraim?

Dr. Courtin utolsó mondata felszólításnak hangzott: mintha annak átgondolására szólított volna fel, hogy nem becsülték-e alá a professzort. Dr. Courtin már régóta ezt gyanította. Az ő háza ugyanis közvetlenül Durischék háza mellett állt, így alkalmanként összefutott a professzorral. Mindig egész kellemesen eltársalogtak. A professzor nagyon szívesen beszélgetett orvosi kérdésekről a kerítésen át, különösen az időjárás egészségügyi hatásai érdekelték.

– Az alacsonyan úszó felhők, Dr. Courtin, az egész testemre rátelepsznek.

– Keressen fel valamikor a rendelőmben! Egy alapos kivizsgálás...

– Talán valamikor.

A professzor nem hagyta, hogy Dr. Courtin végigmondja. És nem ment el a rendelésre. Furcsa. Dr. Courtinnak végső soron kész rejtély volt a professzor. Úgy tűnt, hogy tulajdonképpen szereti a szenvedéseit. Méghozzá nagyon.

Hogy alábecsülték volna a professzort? Igen, lehetséges. Ha egy távoli egyetem szaktektintéje felzarándokol hozzá Sils-Mariába. Az asztaltársaság tagjai egy pillanatig hallgattak, a Virginia szivarok füstje finoman kanyargott a mennyezet hatalmas fagerendái felé.

Végül a parókia lakója, Dominic Riz à Porta lelkész törte meg a csendet:

– Az urak közül olvasott már valaki valamit a professzorunktól? Mármint az írásai közül. Mert valószínűleg jó néhány van. Mindet saját maga fizeti. A nyomtatásukat. Ő maga mesélte nekem. Ezért él ilyen takarékosan.

Caviezel, a sokoldalú falusi tanító, aki nehezen viselte el, ha valaki még nála is sokoldalúbb volt – ő maga túraleírásokat írt, és évek óta feljegyzéseket vezetett az időjárásról –, szóval Caviezel így felelt:

– A professzor ír? Nahát! Azt hittem, csak sétál. Mindennap hajnalok hajnalán szoktam látni. Azt hittem, gyógykúrára jött ide. Sétakúrára. Mert tudják, egészségügyi okokból kellett otthagynia a baseli katedrát. Szóval most ír? Nahát. Vagy úgy. Regényt?

Erre mindenki felkapta a fejét.

– Lehet, hogy rólunk ír? – kérdezte Barblan, az Alpesi Rózsa tulajdonosa, aki mindig leült a törzsvendégek asztalához, ha épp nem foglalta le a többi vendég kiszolgálása.

– A mi Sils-Mariánkról? Tudjuk, hogy megy: a firkászok befészkelik magukat valahova, kihallgatják azokat, akik normális, rendes foglalkozást űznek, és mindent felírnak maguknak. Szóval képzeltet, költészet nincs benne egy szál se.

– Ugyan!

– Legfeljebb hozzáköltének néhány dolgot. És mindig csupa negatívumot – vetette közbe Caviezel.

Riz à Porta, a lelkész tett még egy kísérletet:

– Többször is elbeszélgettem vele. Szívesen tart egy kis pihenőt nálunk a parókián, amikor elgyalogol Sils-Mariából Silvaplanába és vissza. A feleségem mindig megkínálja puliszkával és kávéval. Többször is megkérdeztem tőle, hogy miről szólnak az írásai. De nem mondta el.

– Pontosan... – próbált közbeszólni Barblan.

– Azt mondta: jobb, ha nem olvasa el.

– Pontosan! Ugyanezt mesélte Mansuroff hercegnő is. Hogy egyenesen óvja az embereket attól, hogy elolvassák az írásait. A hercegnő is nagyon szeretne közelebbit megtudni a műveiről. Jó lenne ismerni a professzor írásait, ezt mondta nekem a hercegnő, mert akkor el lehetne beszélgetni vele róluk. Hiszen mikor van alkalma az embernek egy filozófust...

– Lehet, hogy regényt ír, valami felszines történetet, nem tudhatjuk.

– Szóval mikor van alkalma az embernek egy filozófust kikérdezni az elképzeléseiről? De a professzor kerek perec megmondta a hercegnőnek: az írásaim nem önnek valók!

– Az a benyomása támad az embernek, hogy egyáltalán nem is akarja, hogy olvassák – mondta Dr. Courtin, hangjában jól érezhető értetlenséggel.

– Az egyszer biztos, hogy furcsa nézeteket vall! Néha hangosan összeszólalkozunk – mondta mosolyogva a lelkész. Az asztalnál mindenki tudta, hogy a lelkéssel nem lehet egykönnyen összeszólalkozni: ő volt a viccelődő sztoicizmus és a rendíthetetlen jóindulat netovábbja.

– Nemrég azt mondta, hogy a száanalom a legfőbb rossz. Csak száanalmat ne. Főleg ne a gyengék iránt. Ezt mondta nekem, uraim, holott tudja, hogy harminc éve lelkipásztor vagyok, vagyis a száanalom a szakmám. Kint napoztunk a padon, akkor mondta. Csak száanalmat ne. A gyengének el kell pusztulnia. Halkan mondta, majdnem barátságosan. Hiszen tudják, hogy alapjában véve milyen halk szavú és barátságos ember.

– És maga is gyengécske és beteges – vetette közbe Dr. Courtin. – Hányszor felajánlottam neki, hogy alaposan kivizsgálom a rendelőmben. Gondolják, hogy eljött? Talán túl büszke hozzá?

– Valószínűleg nincs pénze. Mindenben takarékoskodik, mint mondtam, hogy ki tudja adadni a könyveit.

– És amikor Mansuroff hercegnővel beszélget, aki maga sem a legegészségesebb, akkor maga a megtestesült száanalom. Ne olvassa el az írásaimat, mondta a hercegnőnek, nem önnek való. Túl megterhelő lenne önnek fizikailag, még ezt is mondta.

Nyílt az ebédlő ajtaja. Von Stein úr jött le a szobájából. Hogy kaphatna-e még valami egyszerű vacsorát. Barblan felállt a törzsvendégek asztalától, és eltűnt a konyhában. Von Stein két-három asztallal odébb ült le. A helyi előkelőségek mind őt bámulták. Dr. Courtin végül megpróbált beszédbe elegyedni vele az üres asztalokon át.

– Holnap megint szép idő lesz. Ideális kirándulószerű. Ismeri a Fex völgyét?

– Nem.

– Egyszerűen csak elindul a főtérről, és mindig a Fex-patak mentén halad.

– Nagyon kedves. De én nem szeretek kirándulni.

– Valóban?

– Holnap a professzorral találkozom.

– A mi professzorunkkal?

Von Stein rosszállóan nézett Caviezelre, aki túlságosan is hangsúlyozta a *mi* szócskát. A lelkész erre a joviális stílussal próbálkozott:

– Tudja, mindannyiunkat nagyon érdekel, milyen ember lehet a professzor úr. Maga bizonyára jól ismeri. Talán az egyetemről?

– Egyáltalán nem ismerem a professzor urat. Mármint személyesen. Csak az írásait.

– Vagy úgy!

– De az tulajdonképpen elég is.

Von Stein ezt halkan, szinte szégyenlősen mondta.

– És azért jött el ilyen messzire...

– Azt hiszem, uraim, sejtelmük sincs, ki él itt önök között.

Von Stein úr ennél többet nem mondott. Inkább széthajtogatta és a térdére fektette az asztalkendőt. A vacsorára még várnia kellett. A törzsasztalnál ülő férfiak zavartan néztek egymásra, majd sorban a borospoharuk után nyúltak.

36. Az utóbbi időben mást is hallott a professzor. A sugdolózást az Alpesi Rózsa törzsasztalánál. El tudta képzelni, miről beszélnek és mit olvasnak fel egymásnak újra és újra hitetlenkedve az újságból. Egy cikket az egyik berni napilapból, a Bundból. Egy bizonyos Widmann, Josef Victor Widmann, akit a professzor nem ismert személyesen, recenziót írt *Túl jón és rosszon* című könyvéről. Több mint recenziót.

Az elsők között volt, akik felhívták a figyelmet az addig teljesen ismeretlen professzorra. És rögtön egy olyan cikkel, amely robbant, mint a dinamit.

– Ismeri valaki a professzornak ezt az írását? – fordult doktor Courtin asztaltársaihoz, akiket ugyanúgy megbabonázott a szalagcím, mint őt magát. A törzsvendégek mind a fejüket rázták válaszul.

– *Nietzsche veszedelmes könyve* – idézte Caviezel, ki tudja, hányadszor, a szalagcímet, amit persze már mindenki kívülről tudott. – Ezt vajon hogy érti?

Barblan, a vendéglős, kitépte a kezéből az újságot, és ismét felolvasta a cikk kezdő mondatait: – Azokra a dinamitkészletekre, melyeket a Gott-hard-vasút építése során használtak, fekete, az életveszélyre figyelmeztető jelzőászlókat tűztek. Kizárólag ebben az értelemben beszélünk a filozófus Nietzsche új könyvéről mint veszedelmes könyvről... Jól teszik, ha ott, ahol ilyen anyagot tárolnak, világosan megmondják: „Vigyázat – dinamit!”

– A mi professzorunk mint robbanószerekkel seftelő... akarom mondani, kereskedő...

– Anarchista! – segített Caviezel Riz à Porta lelkésznek megtalálni a megfelelő szót.

– Nem tudom elképzelni.

– Mindig is mondtam, hogy rejtőzködik – lendült bele Caviezel. – Minden csak álca. Valószínűleg csak megjátszása, hogy vak, ez is csak álca. Valójában aprólékosan megfigyel minket. Különösen a nyári vendégeket, a nemeseket. Önöknek még nem tűnt fel, hogy csak nemesemberekkel érintkezik? Kiszemeli az áldozatát. Nyugodtan, megfontoltan kiválasztja. Ügyesen csinálja, önöknek még nem tűnt fel? Beszélgetést kezdeményez a hölgyekkel, kifürkészi a szokásaikat, és egy

nap majd a levegőbe repíti őket a férjeikkel együtt, mert végeredményben őket nézte ki magának. Nem csodálkoznék, ha a közeljövőben bomba robbanna a malojai Hegyi Szalonban.

Courtin doktor viszont nagyon is csodálkozott, hogy éppen a tanítónak kell elmagyaráznia: a dinamit itt természetesen nem szó szerint értendő.

– Hogyan nem szó szerint? *Vigyázat – dinamit!* Ezt írja az újság, vagy nem ezt írja?

– Ezt írja. De ez egy metafora. A mi professzorunk esetében mindent metaforikusan kell értelmezni. Azt hiszem, ő sokkal inkább költő, mint filozófus.

– Szóval olvasott már tőle valamit?

– Csak belelapoztam. Salis kisasszonnyal társalogtam, aki kölcsönadott nekem egyet. Majdnem minden megvan neki, ami a professzortól megjelent.

– Ki ez a kisasszony? – kérdezte Barblan.

– A professzor legújabb tisztelője – szólt közbe Caviezel. – A Chesa de la Puntban lakik.

– Az a rövid hajú?

– Pontosan!

– Már megint egy rövid hajú! – dühöngött Barblan.

– Csupa szüfrazsett – tette hozzá Caviezel. – Emlékeznek még, uraim, tavaly... Az a két diáklány...

– Azoknak is rövid volt a hajuk. Igazi kefefrizura, az most a divat. Az összes ilyen nőt idevonzza nekünk?!

– Szóval az a két diáklány... – folytatta Caviezel a történetet. – Képzeljék csak el, ott álltak a főtéren a posta előtt, és... Mit gondolnak, mit csináltak? Az öreg Robbi mesélte, éppen arra járt, és látta, hogy ott állnak, a szájukban hosszú szipka, és dohányoznak... Uraim, igen, fiatal lányok a nyílt utcán dohányoznak!

– A professzor úr egyáltalán nem támogatja az ilyesmit – vetette közbe Riz à Porta lelkész. – Ő maga mondta nekem, hogy semmire sem becsüli az ilyen szabados, pimasz nőket, de mit csináljon, ha azok nyilvánvalóan nagyra tartják a filozófiáját. Pont azok.

– A szüfrazettek? – kérdezett vissza a biztonság kedvéért Caviezel.

– Szóval mi van ezzel a von Salis-szal? – tért vissza Barblan a nagy izgalmakat kiváltó téma kiindulópontjára.

– Egy újabb nő, aki elzarándokolt a mi remeténk barlangjához – felelte a doktor, mert nyilvánvalóan ő volt az egyetlen, aki már beszélt Salis kisasszonnyal. – Nem veszik észre, uraim, hogy egy igazi híresség él a falunkban? Mind miatta jönnek ide!

– Miatta? Egy ilyen bombamerénylő miatt? Milyen nők ezek?

Barblan semmit sem értett.

Klein Szilvia fordítása

Bernhard Setzwein 1960-ban született Münchenben, jelenleg a bajorországi Chamban él. Korai lírai és prózai művei után a 2000-ben, Nietzsche halálának 100. évfordulóján megjelent *Nicht kalt genug* című regényével robbant be a német irodalmi köztudatba. Számos bajorországi irodalmi díjat elnyert, köztük például 2010-ben a Bayerische Akademie der Schönen Künste által adományozott Friedrich Baur-díjat vagy 2013-ban a Sudetendeutscher Kulturpreis für Literatur elnevezésű díjat.

William Butler Yeats

Bordal

A bor a szájon át fut,
Szerelem szemeken gyúl;
Nekünk ennyi igazság jut
A síron innen és túl.
Rád nézve sóhajtok,
Ha kezem pohárért nyúl.

M. Pálffy Erika fordítása

A Cédus Művészeti Alapítvány logójával megjelölt oldalon pályázatunkon elfogadott szerzők műveit közöljük.

Németh Erzsébet
utolsó utáni

1.
Tudom, adós vagyok még uram,
bár annyi mindent neked adtam már..
végül -nem ajándékként ugyan-
odavetem magam,
leróva minden tartozást.

2.
Levetve kínos, lomha terhet
magamat előzve mennék,
mielőtt meséivel elsiet isten
fölszított tüzet hagyva maga után,
melyben megolvad az élet,
s az átsóvárgó vágyakon
fölszakadt messzeség
már semmit nem ígérhet.

3.
Halálra lett, ami lett...
szemed szépsége is hasztalan
vár jutalmat,
egyre nehezebben lát
közelt és távult...
hogyan érzékelhetné helyesen:
lét s nemlét között
hol vannak határok?
Lecsúszik ajkak ívéről
a delelő pillanat.
ami lett, halálra lett.
Szavak torkán bilincs.

4.
Se szív, se kereszt
többé nem maraszt...
az alázat ölébe bicsaklik fejem,
elhalódsz bennem,
s én belédhalok.

Simek Valéria

Május tenyerén

Amikor a süket magány
átsuhant az éjszakán,
a hajnalt lemosod arcodról,
s egy új nap útjára lépsz.
Kinyitott ablakod csodákra
tárul. Látod, hogy a május
tenyerén minden szín harsogón
fiatal. Meglátod a nyíló virágokat,
és öröm tölti el lelkedet, mely
ünnepi ruhába öltözik.
Köszöntöd az életet, ahogy
reggelente a feketerígó.
Érzed, milyen csodás íze van
a kenyérnek, és egy pohár friss
víznek. Indulsz, bezárod az ajtót,
s a hátad mögött a bakonyi erdő
a nyárról kacag már.

Hazaérsz

Az ég könnye tócsába gyűlik
össze, és Te benne lépkedsz.
Hazaérsz, leveted magadról az
utcát, és a beszűrődő fény
árnyékodat az ágyra fekteti.
Megint le kéne győzni egy
éjszakát a csend bozótjában
barangolva. Lélegzeted vissza-
fojtva hallgatózol, amint
kályhádban egy hasáb fában
egy egész erdőt égetsz el.

Marton Árpád
Napforduló

egy nap majd újra lángol
máglyát lobbant a vágyból
s a napraforgóföldeken
kószál lángszínben, meztelen
s a lépte lenge, könnyed
arcodra kútvízcseppek
fröccsent hűsen és tisztán
lobogsz s dalolsz te is lám
megrészegít az izzás
nyáron meghalni is más
egy nap majd újra perzsel
magába olvaszt s elnyel

Gyálai búcsú

Falusi templom ikonosztázán
homályba mered a kopott Szent Lázár.
Tekintete a tömjénfüstben
világlik. Körül száz vasüstben
rotyog a szilva. Vizesárok
partján a búcsús kufárok
törökmézet, szultánkenyeret
kínálgatnak. Szurtos gyerekek
lubickolnak a vad nyárban.
Szerte a széles határban
napraforgók és búzatáblák
nyelik a nap júliusi árját.
Perzsel az út. Tán sosincs vége.
Túlcsordul most a lét bősége.

A régi körfolyosón

A gangon most úgy jár a nap,
ahogyan régi, nagy nyarak
örökre nyúló délutánján.
Szívedben úgy rögzült e látvány,
miként biztonság. Mint az otthon.
Fénytocsák a diófalombon,
amely az udvarról benéz.
Nosztalgiák és feledés,
ragaszkodás, hűség főképpen.
Minden, mi szent, e tűnő képen
előtted újra felremeg.
Majd elfödik a fellegek.

Nyarak

Bádogeresz és vaslámpa.
Látványuk egy régi nyárba
ragadja a lelkedet.
Utcasarki részletek
idéznek régvolt időket:
sem viharok, sem felhőnek
árnyéka nem kísértett.
Mennysugarai az égnek
aranyozták léptedet,
és a gyermekképzelet
révben, mólón és tóparton
szállt a végtelenbe tartón.
Eltelt mennyi-mennyi év.
Nem sír utánad a rév.
Vaslámpa, bádogeresz
mégsem, soha nem ereszt.
Vigyáznak rád, őriznek
utcasarkán a nincsnek.

Albert-Lőrincz Márton

(Rend)

Zoknit húzni a vérző lábra,
nadrágot darázs derekára,
öldöklő sziszifuszi munka,
szikla gurul lábadra vissza.

Gyászba borulnának a szirmok
között a méhek is, ha indok
nélkül megunná illatát
a hársfa, az eperfa, a platán.

Megállnék ott, a hegygerincen,
ahonnan látható a hely,
ahol születtem,
de mit látna a vándor, ki elment?

Ahol én születtem (otthon-idegenben),
nem néznek fel ott a kék-fekete égre,
ott folyvást hadak, seregek vonulnak,
a sziklák nem alá, az égre gurulnak.

(A doromb és a kiáramló levegő)

Konok rivaldafény:
dorombba bújik a szél,
megszólal, furcsa dal
zsong, sziszeg riadtan.

Nyakamon az erek
dagadnak, remegnek,
ahogy a levegő
áramlik kifelé...

A szívhang belever,
lup-dup, üt szertelen,
vers lábát törve el...

Köszönöm, szél komám,
csapkodj csak, verj pofán,
öntörvény vers jogán.

Kicsi Sándor András

Gombászó állatok

A magyarban, mint sok más nyelvben, számos népi gombanév állatnév-elemet tartalmaz, a magyarban állatnév + *-gomba* utótag szerkezetű (*csirkegomba, galambgomba, medvegomba, nyúlgomba, őzgomba, róka gomba, tyúkgomba, ülügomba* stb.). (Bizonyos népi gombanevek eredetileg állati testrészt jelölő szók: *őzlábgomba, kakastaréj, csirkeláb, ülühát* stb.) Ezen elnevezések háttere azonban ritka esetben az illető állatok gombafogyasztása (például *disznógomba, kecskegomba, szarvasgomba*). Az alábbiakban az általam hozzáférhető néprajzi forrásokat tekintem át, azokat, amelyek gombászó állatokra vonatkoznak.

A pásztorok körében általános tapasztalat, hogy a szarvasmarha, a juh, a kecske és a disznó kedvvel fogyaszt bizonyos gombákat. A tudományos szakirodalomban rámutattak, hogy számos vadállat gombakedvelő, ráadásul kerülnek a mérges gombákat, igaz, a gombamérgekkel szemben is ellenállóbbak. Ilyen állatok között szokás említeni a szarvasokat, az őzet, a vaddisznót, a borzot, a mókust, a hörcsögöt, az ürgét, a sünt, s a gombafogyasztó csigákat, rovarokat (Kalmár 1982: 202–3). A gombák némelyike méregként is használatos, s erre utal például a légyölő galóca (*Amanita muscaria*) tudományos neve és népi *légygomba* elnevezése (Péntek & Szabó 1985: 307, Zsigmond 2009). Szórványos adatok vannak a gombával való mérgezéses vadászatról és halászátról.

A szarvas által ténylegesen kedvelt, föld alatt található, idomított disznókkal és kutyákkal keresett gombafajokra vonatkozó *szarvasgomba* elnevezés hátteréről, az illető állat által kedvelt voltáról többen is megemlékeztek (Wasson & Wasson 1957: 166–184, Gregor 1973: 44–46, Soltész 2005: 44). A szarvasgombát az őzek, a szarvasok, a vaddisznók, a mókusok eszik, de nem csupán a vadállatok, a disznók, a kecskék és a juhok is fogyasztják. A *szarvasgomba* elnevezés azonban népi elnevezésként elsősorban egészen más gombát jelöl, mégpedig az ágas-bogas testű, a szarvas agancsára emlékeztető korallgombákat (*Ramaria* spp.), s valószínűleg szláv tükörszó a magyarban (Gregor 1973: 44–46, Kiss 1976: 163–4, ÚMTsz 5: 70). Érdekes, hogy a magyarban a tipikus gombaneveket képviselő állatnév előtagú, *-gomba* utótagú szerkezetek jelentős része szláv tükörszó. Ezt sikerült már az 1970-es években kimutatni a *csibegomba, csirkegomba, nyúlgomba, nyulica, róka gomba, szarvasgomba, tyúkgomba* elnevezésekről (Gregor 1973, Kiss 1976). Mindenesetre az állatnév + *-gomba* utótagú összetételek legalább három főbb típusa különíthető el: a hasonlóság révén adottak, az ellenszenvet kifejezők (*béka gomba, kígyógomba* stb.) és az illető állat gombafogyasztására utalók.

A gombászó állatokról érdekes ifjabb és idősebb Sántha Tibor közlése: „A gombászók körében több tévhit ma is él. Úgy vélik, hogy a csigának előérzete van és ezért nem eszi meg a bolondgombát. Így, ha csigarágott vagy nyűves (férges) a gomba, akkor nyugodtan le lehet szedni. Ha a *havasi gyík* (foltos szalamandra) az ehető gombát megmássza, akkor az is mérges lesz a

teste kisugárzásától. (...) Többen megfigyelték, hogy a háziállatok közül a juh, a tehén, de különösen a kecske, ha megeszi a keserűgombát, akkor elapad a teje, mert annak legalább a felét veszi el. A vadállatok közül az őz és a szarvas a laskagombát kedveli” (Sántha & Sántha 2003: 128). Mindenesetre a gombákkal kapcsolatos leggyakoribb hiedelmek egyike a gomba ehetőségének, minőségének eldöntésére az úgynevezett csigateszt, mely szerint a csigarágta gomba mindenképpen jó (Oldal 2007: 132).

A békát és a gombát az európai hagyományban, a múltban úgy kapcsolták össze, hogy úgy vélték: a mérgező varangyok, akik szívesen húzódnak a gombák kalapja alá, vagy ülnek a gombára, átadják a gombának a mérgezőséget. A magyarság körében inkább az az elterjedt hiedelem, „hogy a gomba nem jó, ha a gyík, kígyó megmássa” (Zsigmond 2009: 17). Monor környékén úgy tartották, hogy „a jó gomba is mérgező hatású, kiütések támadnak tőle az ember testén, ha sokáig áll a tövén, ha valami mérges pók, féreg megmássa, vagy a *hamuszínű erdeji béka léhugyozza*” (Borzsák 1937: 453). A Wasson házaspár, Valentina Pavlovna Wasson és R. Gordon Wasson az etnomikológiát (népi gombaismeretet) megalapozó művükben hosszú fejezeteket szenteltek az angol *toadstool* '(bolond)gomba' és a *toad* 'varangy' kifejezések, valamint a gombák és varangyok egyes kultúrákban megőrtént összekapcsolása magyarázatának (Wasson & Wasson 1957: 66–111).

Gombászó állat a népi vallásosságot képviselő, úgynevezett *Parasztbiblia* történetei között is megjelenik. Az egyik eredetmagyarázó történet, melyet Bartók Jenő közölt 1885-ben a Szatmár megyei Patóházáról, a következő: „Kezdetben, mikor az Isten a világot mögteremtette, a macska ötte a szilvát, a kutya is a gombát. Egy darab idő múlva mind a ketten mögunták, és cserélni akartak. »Jó – azt mondja a kutya –, én cserélek, de ha hozzá mersz nyúlni a szilvához, azon egybe megöllek!« »De én meg kikaparom a szemedet, ha az enyémhez nyúlsz!« – mondja a macska. Így cseréltek űk, s egyikőjük se mer attul az időtől fogva a másikéhoz nyúlni. A macska megeszi a gombát még nyersen is, de a szilvához nem mer nyúlni. A kutya hasonlóképpen” (Lammel & Nagy 1985: 47).

Egy, a kezdetleges anyagi kultúrájú népek szellemi életét bemutató könyv említi a gombászó mókusok figyelését az evenkik (tunguzok) körében (Anyiszimov 1981: 34). A nemcsak biológus rendszerezőként, de néprajzusként is jelentős Carl von Linné megfigyelése szerint a lappok hagyományos mókuscspadájuknál csaléteknek galambgombát használtak (1977: 58, 327). Mexikó egyes vidékein, a maják körében 'mókuskenyér' bizonyos vargányafélék (*Boletus* spp., *Suillus* spp.) elnevezése, s e fajok fogyaszthatóságának kritériuma, hogy a mókus is eszi őket (Ramírez-Terrazo 2009). Ugyancsak Mexikóban, bizonyos vidékeken, egyes galambgombák (*Russula* spp.) – legalábbis vélt – mérgezőségének kritériuma, hogy a kígyók megpihennek, alszanak alattuk.

Az etnomikológiai (népi gombaismereti) szakirodalomban a gombászó mókusok mellett különösen jelentős a gombászó rénszarvasok toposza. Sveta Yamin-Pasternak Csukcsföld és Alaszka népi gombaismeretét jellemezte, a korábbi leírásokhoz képest meglepő újdonságokat regisztrálva (2007). Különösen érdekes a csukcsok körében végzett gyűjtése, akik az utóbbi évtizedekben váltak elszánt mikofóbokból (gombakerülőkből) viszonylag mikofilekké (gombakedvelőkké). Ennek oka, hogy felhagytak a légyölő galóca (*Amanita muscaria*) bódítószerként

való fogyasztásával, s a posztszovjet ínségkorszakban orosz hatásra ráfanyalodtak a gombaevésre. Ők anyanyelvükön mindössze négy gombanevet használnak: *pongpong* 'gomba', *wapaq* 'légyölő galóca' (amelynek bódítószerként való fogyasztását a korábbi szakirodalom részletezte, például Wasson & Wasson 1957), *lgepongpong* 'igazi gomba', azaz a pöfetegek, amelyek fogyasztásának lehetett némi előzménye az orosz hatás előtt, és *gorapongpong* 'rénszarvas-gomba', azaz a kalapos gombák, a légyölő galóca kivételével, mivel az orosz hatás előtt a csukcsok a gombát a rénszarvasok eledelének tekintették (Yamin-Pasternak 2007: 72–74). A rénszarvas megjelenése átfogó gombanevben alighanem szintén a légyölő galócának köszönhető: ezen állat ette e gombafajt, s friss húsát állítólag a csukcsok bódítószerként fogyasztották. A két lexikalizált csukcs gombanevet – *pongpong* és *wapaq* – a Wasson házaspár is említette, utóbbinak 'bálnacsontból készült vadásznyárs' eredeti jelentést tulajdonítva (Wasson & Wasson 1957: 139). Yamin-Pasternak további adalékként a karibu (észak-amerikai rénszarvas) gombafogyasztását említette, továbbá azt, hogy mexikói és szibériai adatok egyaránt azt mutatják, hogy a szarvasmarha válogat a gombák között, s kifejezetten az ízletes vargányát (*Boletus edulis*) kedveli (2007: 72).

Carolus Clusius nehezen értelmezhető magyarországi gombáskönyvében (Codex Clusii, 1601) írt egy gombafajról, amelyet *Collybia distorta* (csavarttönkű fülőke) néven azonosítanak: „Igen közel ahhoz az időponthoz, mint az előző [gomba], terem a veszélyes gombák tizennyolcadik faja, erdőben bukkanna fel, és a németek *Kueling*-nek nevezik, mivel a tehének előszeretettel keresik.” A gomba magyar nevének a *Varganya* szót adja meg (cclxxxj–cclxxxij, Genus XVIII., Soltész 2005: 22).

Elképzelhető, hogy a szarvasmarha vargányafogyasztása a háttere a *tehén-gomba* gombanevnek, amely Kalotaszegen egyaránt lehet 'vargánya (*Boletus*)' és 'légyölő galóca' jelentésű (Péntek & Szabó 1985: 307), Rábagyarmaton (Vas megye) 'a vargányához hasonló, de vékonyabb szárú, nem ehető gombafajta' (ÚMTsz 5: 325). A tehéngomba Zsigmond Győző gyűjtései szerint 'ízletes vargánya' Verespatakon, 'szemcsésnyelű fenyőtinóru' Visken (2009: 116, 141). Ide kapcsolható gombaelnevezés még például a *vargánya* szinonimája, a *tinóru* (< *tinóorrú*) is (Gregor 1973: 29–30).

Hivatkozások

- Anyiszimov, A. F.: *Az ősközösségi társadalom szellemi élete*. Fordította Kis János, Bp., Kossuth, 1981.
- Borzsák Endre: „Pákászat Monoron és környékén”. *Ethnographia* – Népélet 48(1937)4: 450–454.
- Gregor Ferenc: *Magyar népi gombanevek*. Bp., Akadémiai, 1973. (Nyelvtudományi Értekezések 80.)
- Kalmár Zoltán: *A gombák világa*. Bp., Gondolat, 1982.
- Kiss Lajos: *Szláv tükörszók és tükörjelentések a magyarban*. Bp., Akadémiai, 1976. (Nyelvtudományi Értekezések 92.)
- Lammel Annamária & Nagy Ilona: *Parasztbiblia. Magyar népi biblikus történetek*. Bp., Gondolat, 1985.

- Linné, Carl von: *Lappländische Reise und andere Schriften*.
Übersetzung von H. C. Artman et al. Hrsg. von Sieglinde
Mierau. Leipzig, Philipp Reclam jun. 1977.
- Oldal Krisztina: „Nagygombákkal kapcsolatos hiedelmek”.
Mikológiai Közlemények 46(2007)1: 127–134.
- Péntek János & Szabó Attila: *Ember és növényvilág. Kalotaszeg növényzete és népi növényismerete*. Bukarest, Kriterion, 1985.
- Ramírez-Terrazo, Amaranta: *Estudio etnomicológico comparativo entre dos comunidades aledañas al Parque Nacional Lagunas de Montebello, Chiapas*. Tesis de licenciatura. México, UNAM, 2009.
- Sántha Tibor & id. Sántha Tibor: „Gelence népi gombaismerete (Háromszék, Erdély)”. Mikológiai Közlemények 42(2003)123–142.
- Soltész Tünde: *A Clusius-kódex magyar gombaneveinek nyelvészeti szempontú vizsgálata*. Szakdolgozat. Debrecen, Debreceni Egyetem Btk., 2005.
- ÚMTsz. B. Lőrinczy Éva, szerk.: *Új magyar tájszótár*. Bp., Akadémiai 1: A–D 1979, 2: E–J 1988, 3: K–M 1992, 4: N–S 2002, 5: Sz–Zs 2010.
- Wasson, Valentina Pavlovna & R. Gordon Wasson: *Mushrooms, Russia, and History 1–2*. New York, Pantheon, 1957.
- Yamin-Pasternak, Sveta: *How the Devils Went Deaf: Ethnomycology, Cuisine, and Perception of Landscape in the Russian North*. Doktori (PhD) disszertáció. Fairbanks, Alaska, University of Alaska, 2007.
- Zsigmond Győző: *Gomba és hagyomány. Etnomikológiai tanulmányok*. Sepsiszentgyörgy, LKG, Bp., Pont, 2009.

E számunk szerzői

- Ádám Tamás** (1954) – költő, szerkesztő, újságíró, Szederkény
- Albert-Lőrincz Márton** (1951) – költő, ny. egyetemi előadótanár, Marosvásárhely (Románia)
- Alföldy Jenő** (1939) – kritikus, irodalomtörténész, Kecskemét
- Babics Imre** (1961) – költő, szerkesztő, Bakonyszűcs
- Bakó Fegya** (1954) – rádiós szerkesztő-dramaturg, riporter, Budapest (Angyalföld)
- Baley Endre** (1962) – költő, író, Budapest
- Bánki Éva** (1966) – író, irodalomtörténész, tanár, Budapest
- Benkő Ildikó** (1966) – tanár, Budapest
- Bogdán László** (1948) – író, költő, Sepsiszentgyörgy (Románia)
- Boldogh Dezső** (Fülöp Gábor) (1967) – költő, kritikus, Budapest
- Búzás Huba** (1935) – költő, Veszprém
- Csáji László Koppány** (1971) – író, kulturális antropológus, Budapest
- Dániel Mária Magdolna** (1978) fotográfus, Várpalota
- Domokos Johanna** (1970) – irodalomtörténész, költő, műfordító, Budapest/Bielefeld (Németország)
- Elmer István** (1952) – író, szerkesztő, Budapest
- Erdélyi Z. János** (1947) – költő, író, műfordító, Szekszárd
- Esterházy Marcell** (1977) képzőművész, Párizs/Budapest
- Falcsik Mari** (1956) – költő, Budapest
- Füleki Gábor** (1980) – költő, középiskolai tanár, Dabas
- Garaczi László** (1956) – költő, író, drámaíró, műfordító, Budapest
- Géczi János** (1954) – költő, író, szerkesztő, Veszprém
- Györe Balázs** (1951) – író, költő, Budapest
- Hajós Eszter** (1990) – író, költő, zenész, Pilisvörösvár
- Halmi Tamás** (1975) – költő, irodalmár, Pécs
- Hegyi Zoltán Imre** (1967) – költő, kritikus, szellemi, szerkesztő, Budapest
- Ircsik Vilmos** (1944) – író, műfordító, eszéista, Veszprém
- Jakab István** (1959) – tanár, Budapest
- Jámborné Balog Tünde** (1938) – festőművész, író, Makó
- Kállay Kotász Zoltán** (1969) – író, szerkesztő, Budapest
- Kelecsényi László** (1947) – író, film- és irodalomtörténész, Budapest
- Kicsi Sándor András** (1957) – nyelvész, esszéíró, Budapest
- Klein Krisztina** (1975) – szak- és filmfordító, Budapest.
- Lászlóffy Aladár** (1937–2009)
- Marton Árpád** (1972) – újságíró, konferanszié, költő, Szeged
- Mátyus Aliz** (1948) – író, szociológus, szerkesztő, Budapest
- Németh András** (1956) – költő, Budapest
- Németh Erzsébet** (1944) – költő, tanár, Budapest
- Norman Károly** (1948) – filozófus, csillagász, sportedző, író
- Ószabó István** (1952) – költő, drámaíró
- Pálffy Katalin** (1949) – szobrász, Budapest (Csepel)
- M. Pálffy Erika** (1977) – közgazdász, szakíró, műfordító, Budapest
- Pozsgai Zsolt** (1960) – drámaíró, rendező, Budapest
- Rott József** (1964) – író, Magyaregregy
- Saly Noémi** (1956) – irodalom- és Budapest-történész, Budapest
- Sári László** (1950) – tibetológus, író, műfordító, rádiós szerkesztő
- Simek Valéria** (1953) – költő, Bakonycsérnye
- Stanczik-Starecz Ervin** (1955) – író, műfordító, antropológus, tanár, Budapest

is hallani vélte. A többi szomszéd-zajlásról már nem is beszélve. Szerkesztett tehát egy újabb beadványt, és eltűntek a szomszédjai.

De az utcán még jártak az emberek, akik örömteli kacagással üdvözölték egymást és számoltak be a velük történekről. Immár némi türelmetlenséggel a szívében szerkesztett egy újabb beadványt, és pár napra rá eltűntek az utcáról az emberek. Ám ezzel még nem volt megoldva az élete. Távolról elhallatszott hozzá a tömeg fenyegető morgása. Szerkesztett tehát egy újabb beadványt, és városából eltűntek az emberek.

A tudat azonban, hogy máshonnan, a szomszéd városokból, de akár a nagyvilágból is, bárholonnan visszatérhetnek, nem hagyta nyugodni. Szerkesztett tehát egy beadványt, és nem kellett sokáig várnia arra, hogy a világból eltűnjenek az emberek.

Boldognak érezte magát. De a hajnal szokatlan és együgyű derűjével zavarta, a dél pedig azzal, hogy elvesztek a világból az árnyak, ráadásul akkor harangoztak a már régen programozott szerkezetekkel irányított harangok. Szerkesztett még egy beadványt, és a világból eltűntek a hajnalok és a delek. Maradtak a naplementék. Azokat nézte háromlábú suszterszékén ülve a kihalt város peremén az embertelen csöndben.

Boldognak érezte magát, teljesnek az életét. Akkor sem engedte magához közel a magányt, amikor egy vörös alkonyatban leemelve rózsájáról az üvegbúrárt, rózsáját elpusztulva találta a cserép földjére omolva. Kicsit érzékenyült ettől, de csak annyira, amennyire feltétlenül muszáj volt. Ösztönösen megérezte, bár tudása erről nem lehetett, hogy a rózsák akkor hálnak meg, amikor az ember már nem érti meg a beszédjüket. Nem érezte hibásnak magát benne.

Zalán Tibor

Suhai Pál (1945) – költő, tanár, Budapest

Szabó Palócz Attila (1971) – író, költő, újságíró, Budapest

Szakolczay Lajos (1941) – irodalom- és művészettörténész, kritikus, Budapest

Szalai Lajos (1947) – nyelvész, műfordító, Budapest

Száraz Miklós György (1958) – író, Budapest

Szénási Ferenc (1946) – műfordító, irodalomtörténész, Budapest

Szkok Iván (1944) – festőművész, szobrász, Budapest

Szörényi László (1945) – irodalomtörténész, kritikus, Budapest

Tallér Edina (1971) – író, újságíró, Budapest

Toót-Holló Tamás (1966) – író, szerkesztő, Budapest

Tóth Sándor (1939) – író, költő, újságíró, Budapest

Triceps (Lantos László) (1955) – éhezőművész, színházi rendező, performer, Budapest/Szabadka (Szerbia)

Ürmös Attila (1969) – író, költő, Budapest

Vörös István (1964) – költő, író, irodalomtörténész, Budapest

Wehner Tibor (1948) – író, művészettörténész, Budapest

Zalán Tibor (1954) – költő, író, drámaíró, Budapest

Zsávolya Zoltán (1968) – író, irodalmár, Budapest

Haza is húzó

„Ez a hely el nem tűri, / mi égi véset, / hidege már-már úri, / s düh s mélyütések. // Hely, már nem választható, / imádat: igen, / lappang pokolban lakó / szereteteiben.” (Babics Imre)

„A [dolmányos vérdudu] nem tud cirkálni, teleszkópját behúzza tartja, és gyötri a kíváncsiság, hogy ki is ő tulajdonképpen. Arra gondol, hogy ő Garaczi Laci, hever az ágyában, atomcirkálónak képzelet magát, és fél, hogy az ilyen gondolatokkal úgy jár, mint D’Annunzio teknősbékája, aki megbetegedett, annyi virágszirmot zabált.” (Garaczi László)

„Az ilyen játék így egyebek mellett arra is nagyon jó lehet, hogy bebizonyítsa: a konzervatív írói sors és világlátás egyáltalán nem zárja ki a derűs önreflexió képességét, azt a virgonc szellemi boldogulást, amit egyesek – teljesen indokolatlanul – a posztmodern-liberális írók kizárólagos sajátjának szeretnének tekinteni.” (Zsávolya Zoltán)

„Ha / az árnyékot nem kúpnak, hanem irányt / adó jelnek látjuk, nyilvánvaló, hol / van a lent, a fent, a Föld, a Nap, / a Nap s az út. Az elmélkedés / a halandó lelket az éjig repíti, / láthassa roppant méretét a / Napnak.” (Géczi János)

„Bármerre tartunk is a selyemúton oldalazva s a prémúton kapaszkodva, a sárkánylovam haja vihar, a hasa meg hajnalpirkadás. Köpönyegem rojtja szélroham, a gallérja meg jégzajlás. Szemem villanása rianás, érzékeim felajzása meg olvadás.” (Toót-Holló Tamás)

„Ágyban az étel, a kis- és nagydolog. A lemosás. Undorodnak, de mosás. Csimbókba ragadt bélsár. Bélsár. Szép szó. Büdös szar vagyok. Most tojik az isten kifelé.” (Jakab István)

Ára: 1000 Ft. Előfizetés: 6000 Ft.

Előfizethető személyesen valamennyi postán és a kézbesítőknél, a Magyar Posta Zrt.

(1) 303-3440-es faxszámán, a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail-címen, valamint a szerkesztőségben.

A Napút elérhető az interneten: <http://www.naputonline.hu>

Számlaszám: OTP 11713005-20381185

A folyóirat támogatói:

